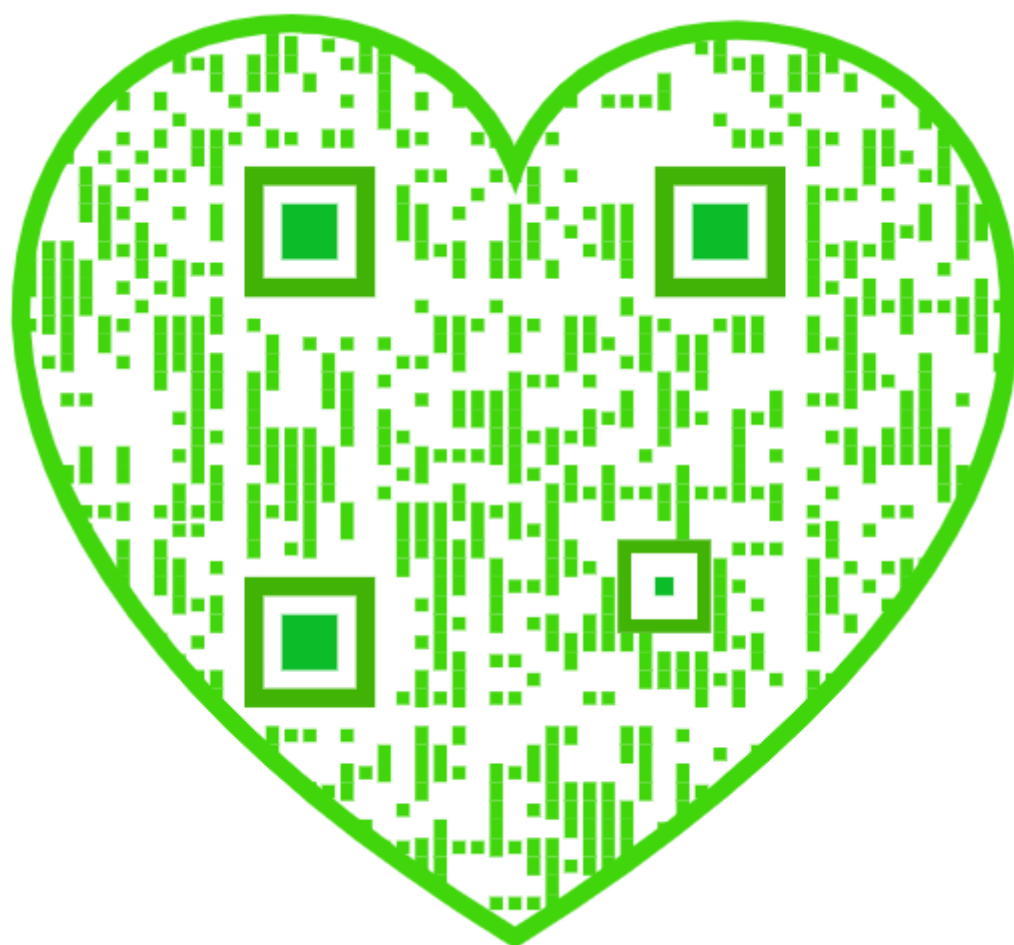

ACTESTUKKEN DER SAMENZWERING.

DEEL II.

Actestukken der Samenzwering.

Gedenkboek der Werkstakingen van 1903.

DEEL II.

Derde en Vierde Periode. Naspel. Bijlage en
Register.

WAGENINGEN,
NAAMLooZE VENNOOTSCHAP DRUKKERIJ „VADA”,
DIRECTEUR: JOHAN A. NEDERBRAGT.
1904.

Derde Periode.

(12 MAART—6 APRIL).

AGITATIE IN EN BUITEN HET PARLEMENT.

Agitatie in en buiten het Parlement.

(12 MAART¹⁾—6 APRIL.)

I.

HET VOORLOOPIG VERSLAG.

De Voorloopige Verslagen betreffende de drie, door de socialisten gekwalificeerde dwangwetten verschenen Woensdagavond 18 Maart. De Commissie van Rapporteurs bestond uit de heeren DE SAVORNIN LOHMAN (Voorzitter), DRUCKER, HEEMSKERK, NOLENS en VAN DER VLUGT. Van zelf was het Voorloopig Verslag betreffende het wetsontwerp „Aanvulling en wijziging van het Wetboek van Strafrecht” het meest begrijpelijk. Over de Voorloopige Verslagen betreffende de beide andere wetsontwerpen werd in de pers en in volksvergaderingen niet of niet veel gehandeld.

De *Nieuwe Courant* maakte in haar nummer van 15 Maart, het eerstvermeld Voorloopig Verslag besprekende, de opmerking, dat nadat de dagbladen en sprekers drie weken lang den tijd hadde gehad om de z.g.a. stakingsontwerpen van alle zijden te bekijken, te bespreken en te bepolemiseeren, het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer over diezelfde voorstellen niet veel nieuws of bijzonders meer kon bevatten.

1) De tweede periode loopt tot 12 Maart, en niet tot 28 Maart, zooals hiervoren abusievelijk werd aangegeven.

„Inderdaad geven de 25 bladzijden, die gisteren verschenen zijn, slechts een résumé van de in de afgelopen drie weken in het land gevoerde gedachtenwisseling. De argumenten zijn daarin gerangschikt, elk op zijn plaats gezet en men herkent in de leden-groepen, wier meening beurtelings wordt vermeld, de politieke richtingen duidelijk. Daarbij doet de volmaakt kalme, de zelfs ietwat droge toon van het Verslag weldadig aan; het is als een beschutting tegen den aanhoudenden regen en den vooral niet minder overvloedigen wind, waaraan we weken lang hebben bloot gestaan.

„Niet, dat van de enormiteiten, in de pers naar aanleiding van de stakingsvoorstellen ten beste gegeven, er vele ontbreken in dit stuk. Men vindt ze schier alle, parlementair uitgedoscht, terug.”

In de eerste plaats werd in het Verslag bevreesding uitgesproken over de verklaring van den Minister van Binnenlandsche Zaken op 25 Februari, dat de stoornis, einde Januari in het spoorwegverkeer teweeggebracht, de Regeering geheel onverhoeds overviel.

Vervolgens werd in het Verslag de vraag behandeld of de Regeering wel bijzondere maatregelen had moeten nemen.

„Eenige leden waren van meening, dat de staking in het spoorwegverkeer en de daarop gevolgde gebeurtenissen geen grond daartoe opleverden. Op 31 Januari werd tusschen de maatschappijen en de werklieden vrede gesloten. De erkenning der vakorganisatie gaf gegrond uitzicht, dat de orde niet licht door een nieuwe staking zou worden verstoord. Het spoorwegverkeer ondervond niet de minste stoornis meer. Te Amsterdam dreigde wel een algemeene werkstaking onder de gemeente-werklieden uit te breken, maar daarvan is ten slotte niets gekomen.

„Voorts zijn te Durgerdam wel eenige betreuenswaardige feiten voorgevallen, maar ook hierin kon voor de regeering geen reden gelegen zijn tot het nemen van buitengewone maatregelen, aangezien het hier gold overtredingen der bestaande Strafwet en dergelijke feiten vroeger ook meermalen zijn voorgekomen, zonder dat zij andere gevolgen hadden dan vervolging der daders.

„Deze leden waren om de genoemde redenen van gevoelen, dat voor de oproeping van twee lichtingen van miliciens geen voldoende reden bestond. Zij betreurden die oproeping, omdat daardoor de rustige ontwikkeling der vakbeweging is belemmerd.

„De groote meerderheid der leden was van oordeel, dat de omstandigheden in het begin van Februari inderdaad buitengewone maatregelen tot handhaving van gezag en orde noodzakelijk maakten. Zij keurden het goed, dat de regeering ten deze krachtig was opgetreden.

„Dezerzijds werd op den voorgrond gesteld, dat een spoorwegstaking een zaak is van zeer ernstige beteekenis. Bij een geregeld spoorwegverkeer zijn in de eerste plaats de belangen van den Staat en voorts die van alle ingezetenen, ook van de arbeiders, van nabij betrokken. Stremming van het spoorwegverkeer kan aan handel en nijverheid onberekenbare schade toebrengen.

„Vrij algemeen was men van gevoelen, dat de plaats gehad hebbende staking geen zoo groote beteekenis zou hebben verkregen, indien daarbij alleen sprake ware geweest van solidariteit der spoorwegbeambten met de arbeiders in de verwante transportbedrijven. De eigenlijke oorzaak van de uitbreiding der staking was, meende men, gelegen in de grieven van het personeel ten aanzien van loonen, arbeidstijden en vooral ten aanzien van onvoldoende behandeling van klachten.

„Verder openbaarden zich allerlei verschijnselen die bewezen, dat in de kringen der arbeiders de eerbied voor de persoonlijke vrijheid op bedenkelijke wijze afnam. Het ergerlijke voorval te Durgerdam werd in sommige bladen op zeer lichtzinnige wijze besproken. Blijkens een verklaring van den burgemeester van Amsterdam hebben een aantal kraanwerkers der gemeente verklaard, door geweld en bedreiging met geweld tot staking gedwongen te zijn geworden. Te Zaandam werd een fabriek, waarin zoogenaamde onderkruipers waren geherbergd, door stakers belegerd en werd pressie uitgeoefend op leveranciers om aan den fabrikant niet meer levensmiddelen te leveren, dan voor hem en zijn gezin noodig waren. Te Amsterdam beletten stakende huurkoetsiers het rijden van medici naar hun patiënten. De *Westersuikerrafinaderij* vond in de door haar opgedane ervaring grond haar werklieden te verzekeren tegen de gevaren, welke bij staking voor hen, die den arbeid voortzetten, ontstaan. Ook de toon, op sommige meetings aangeslagen, getuigt van een streven naar terrorisme. Dat in deze omstandigheden de regeering door versterking der beschikbare militaire macht, zorgde voor handhaving van orde en rust te kunnen

instaan, en maatregelen nam om de veiligheid van het spoorwegverkeer te verzekeren, kon, meende men, slechts goedgekeurd worden."

Natuurlijk werd in het Verslag ook lang geredeneerd over de vraag of het gebeurde aanleiding moest geven tot een aanvulling van het strafwetboek. De medestanders in zake de adres-beweging van de heeren Berg c.s., de mannen van de *Liberale Unie* en den *Vrijzinnig democratischen Bond* — door de *Nederlander* aangeduid onder den naam van *Girondijnen* — waren hier blijkbaar ook aan het woord. Regeling van de rechtspositie van het spoorwegpersoneel diende zò las men in het Verslag, vooraf te gaan. En daarna vervolgt het Verslag: „Aangevoerd werd, dat in den toestand van beroering, waarin het land verkeert, behandeling en aanneming van een strafwet als deze, die door velen als een gelegenheidswet wordt beschouwd, niet raadzaam is. De positie der regeering werd thans sterk genoeg geacht om zonder strafbepalingen te zorgen voor de zekerheid van het spoorwegverkeer, en tegen intimidatie van arbeidswilligen kan, meende men, beter door een op wettelijken grondslag behoorlijk geregelde politiezorg dan door strafbepalingen worden gewaakt. De invoering van de voorgestelde strafbepalingen zou, naar men meende, het uitbreken eener nieuwe spoorwegstaking eer bevorderen dan voorkomen.

„In het algemeen werd betoogd, dat de overheid niet van haar hoogte en wijsheid in moeilijke dagen het beste bewijs geeft door uitvaardiging van strafwetten, waarvan bovendien de werking in de maatschappij in veel opzichten onzeker is, voor de regeering evenzeer als voor ieder ander. Men verwachtte, dat, indien voorschands van het maken van strafbepalingen werd afgezien, de kalmte in het land zal terugkeeren. Het gevaar voor een nieuwe staking zal daarmede verdwijnen."

Hierin scheen men het vrij algemeen eens te zijn, dat de voorgestelde artikelen wat den vorm aangaat hier en daar moesten gewijzigd worden. Maar overigens werd blijkbaar door de meerderheid betoogd, „dat het **geregeld spoorwegverkeer niet mag afhankelijk zijn van de welwillendheid van spoorwegarbeiders**. Het bestaan van grieven rechtvaardigt, zelfs al mochten zij rechtmatig zijn, geen daden van eigen richting, geen contractbreuk en geen dwang tegenover arbeidwilligen. Intusschen doen de houding en de toon, bij verschillende gelegenheden aangenomen door

personen, die zich van de leiding der bestaande beweging trachten meester te maken, onderstellen, dat naar hun meening het klassebelang de eenige maatstaf van recht moet zijn. De macht, waarvan het welslagen der spoorwegstaking scheen te getuigen, mag volgens verschillende uitingen gebruikt worden om telkens opnieuw te staken, zij het om herstel van grieven te verkrijgen in het eigen of een ander bedrijf, zij het om politieke hervormingen te veroveren, zij het om de wetgevende macht te verhinderen bepalingen te maken, welke met enig klassebelang in strijd worden geacht. Tegenover deze houding stond de regeering gedurende eenigen tijd machteloos. Terecht werd verwacht, dat zij het noodige zou doen om de openbare orde te handhaven en het geregeld spoorwegverkeer te verzekeren. Aan die verwachting heeft de regeering voldaan. Dat zij nevens een voorstel, hetwelk op tegemoetkoming aan de grieven van het spoorwegpersoneel gericht is, tevens strafbepalingen voordroeg, keurden deze leden goed, waar die bepalingen geenszins ten doel hebben enig klassebelang te beschermen, maar enkel om op juiste rechtsbeginselen gegronde bepalingen vast te stellen en te reageeren tegen de minachting der persoonlijke vrijheid, welke het natuurlijke gevolg is van het uitsluitend letten op vermeende klassebelangen. Tegen het vereenigingsrecht zijn de voorstellen der regeering niet gericht, maar wél tegen de misbruiken, waartoe het gebruik van dit recht aanleiding kan geven. Aanneming van het voorgestelde art. 284*bis* zal aan arbeidswilligen steun geven tegenover den drang, dien in de arbeidswereld de meerderheden niet zelden tegenover minderheden zoeken uit te oefenen.

„Men heeft de voorstellen der regeering gelegenheidswetten genoemd. De beteekenis van dit verwijt werd niet duidelijk geacht. De voorgestelde bepalingen zijn niet gemaakt voor een bijzondere voorbijgaande gelegenheid, maar hebben een algemeene strekking en dienen, evenals zoovele andere wetten, om in door de onderzinking gebleken leemten der bestaande wetgeving te voorzien.

„Men heeft het voorgesteld, alsof bedoeld wordt aan de spoorwegarbeiders het recht van staking te ontnemen. Dit is intusschen geenszins het geval. Art. 358*bis* heeft enkel betrekking op stakingen, welke met contractbreuk gepaard gaan. Met het oog op het openbaar belang, dat bij het spoorwegverkeer betrokken is, is een

bepaling tegen dienstweigering raadzaam, en alleen hierop is het voorstel gericht. Het laat den spoorwegarbeiders de vrijheid het werk neder te leggen met inachtneming van den voor hen geldenden opzeggingstermijn.

„Het voorgestelde art. 284*bis* bedoelt blijkbaar de uiterlijke vrijheid en de orde op den openbaren weg te beschermen; mocht blijken, dat de redactie verder gaat dan deze bedoeling, dan kan die redactie gewijzigd worden.

„Er is aangevoerd, dat thans allereerst invoering van staats-exploitatie, instelling van arbitrage-raden, regeling van het arbeids-contract, wenschelijk is te achten, maar hoe men over deze zaken oordeelen moge, voor verwezenlijking daarvan wordt veel tijd vereischt en is het noodig thans te beslissen, of niet in het belang der openbare orde vaststelling van strafbepalingen als de voorgestelde aanbeveling verdient.

„Verder werd betoogd, dat toepassing van het artikel omtrent dienstweigering niet tot het bestraffen van duizenden spoorwegarbeiders behoeft te lijden. Altijd zullen bij massale overtredingen bijvoorbeeld bij oproer en mouterij, niet alle delinquenten vervolgd kunnen worden. Intusschen zullen naar het voorgestelde artikel niet allen, die zich tot staking hebben verbonden, gestraft kunnen worden, maar enkel zij die daadwerkelijk dienst hebben geweigerd, en het aantal van deze personen zal bij staking niet groot zijn.”

Intusschen werd ook door deze leden op den voorgrond gesteld, dat de rechtspositie zal worden geregeld, waar omtrent zij evenwel de Regeering volkomen vertrouwden.

„Van verschillende zijden werd de wenschelijkheid betoogd van gemeen overleg tusschen de groepen der Kamer. Nu het ontwerp eenmaal is ingediend, zou verwerping eigenaardige moeilijkheden medebrengen. Ongewenscht is echter evenzeer, dat het zou worden aangenomen uitsluitend of bijna uitsluitend met de stemmen van de politieke voorstanders van het Ministerie. Van de zijde van leden, die in beginsel bepalingen in den geest van de voorgestelde verdedigbaar achtten, maar de opportuniteit daarvan, en vooral van het voorstel betreffende dienstweigering, betwistten, werd opgemerkt, dat aanneming van het wetsontwerp met een meerderheid van enkele stemmen aan de zedelijke kracht der strafbepalingen afbreuk zou doen en gevolgen kan hebben, welke ook de regeering

niet zal wenschen. Zij verklaarden, dat voor hen verschil van politieke richting hier geheel buiten aanmerking bleef¹⁾ en dat zij alleszins bereid waren de regeering te steunen in haar streven om gezag en recht te handhaven en een geregeld spoorwegverkeer te verzekeren, maar dat zij daarom nog geenszins konden medewerken tot de aanneming van strafwetten, waarvoor zij, althans op dit oogenblik, de verantwoordelijkheid niet zouden kunnen aanvaarden. Meent de regeering niet tot intrekking van het wetsontwerp te kunnen overgaan, dan zou uitstel van de behandeling huns inziens overweging verdienen.

„Er waren er ook, die, indien uitstel van behandeling bezwaar ontmoette, invoeging aanbevalen van een artikel, waarbij bepaald wordt, dat de wet op een nader tijdstip in werking zal treden.

„Ofschoon de wenschelijkheid van gemeen overleg door de politieke tegenstanders der regeering erkend werd en sommigen verklaarden voor de aangegeven middelen om tot een vergelijk te komen wel wat te gevoelen, zoo werd toch dezerzijds ook betoogd, dat naar men meende, de plicht van die leden der Kamer, welke enkel opportunitéitsbezwaren tegen de voorgestelde bepalingen hebben, is, aan de regeering steun te verleenen, wanneer deze van meening blijft, dat hetgeen zij vraagt noodig is ter handhaving van het gezag en de publieke orde. Het oordeel over de opportunitéit behoorde naar het gevoelen dezer leden aan de regeering te verblijven.

„Naar de meening dezer leden ware misschien, gelijk hierboven reeds werd aangestipt, aan de opportunitéitsbezwaren tegen art. 358*bis* tegemoet te komen door reeds nu krachtens de Spoorwegwet eenige bepalingen vast te stellen betreffende rechtspositie der spoorwegbeambten.”

Gedoeld werd hier op art. 27, laatste lid der Spoorwegwet, reeds door den heer Schaper tijdens het interpellatie-debat in herinnering gebracht en blijkens de verklaring van Dr. Kuyper bij den Ministeraad in overweging genomen. Genoemd artikel bepaalt, dat „bij algemeenen maatregel van bestuur worden geregeld” verschillende onderwerpen, waartoe ook behoort: „hetgeen verder ter verzekering

1) Hier waren blijkbaar aan het woord de mannen van de *Liberale Unie*, wier woordvoerder in den regel, bij zeer scherpe politieke debatten, zegt, dat de politiek er buiten is en er buiten moet blijven.

van de behoorlijke uitoefening der spoorwegdiensten en het veilig verkeer over de spoorwegen, krachtens deze wet, is voor te schrijven." Het zou ons niet verwonderen, indien de Regeering van dit denkbeeld partij trok en hier het materiaal poogde te vinden om de brug van toenadering te slaan.

SPOED: GEEN OVERHAASTING.

Onder dit opschrift gaf de *Nederlander* van 20 Maart aldus haar indruk van het Voorloopig Verslag weêr:

„Verschenen is het Voorloopig Verslag betreffende het drietal wetten, waarop thans de algemeene aandacht gevestigd is.

„„Eindelijk”, zucht allicht het ongeduldig publiek.

„„Reeds”, zal ieder toegeven, die zich van het onderzoek van gewichtige ontwerpen een duidelijke voorstelling maakt.

„Al zijn de bepalingen, die de Kamer te onderzoeken had, betrekkelijk eenvoudig, toch zijn ze, wegens haar verband met geheel den maatschappelijken strijd van onzen tijd, van ingrijpend belang. Te verwonderen is het niet, en niemand euvel te duiden, dat er, door een bijna voltallige Kamer, dagen lang over gepraat en gestreden is.

„Al de uiteenlopende, onderling strijdige gevoelens van bijkans 100 leden te rangschikken tot een geregeld, samenhangend verslag vereischt veel tijd en zorg.

„Wij meenen dan ook — en de berichten bevestigen onze meening — dat in deze met buitengewonen spoed gearbeid is door allen, die met bijzondere werkzaamheden waren belast.

„Maar spoed mocht niet ontaarden in overhaasting. Bedriegen wij ons niet, dan geeft het uitgebrachte Verslag geen blijk van overhaasting, wel van zorgvuldige bewerking.

„Mocht de regeering nu op haar beurt „met bekwamen spoed” haar antwoord kunnen inzenden, dan zou allicht nog vóór Paschen met de openbare behandeling der ontwerpen een aanvang kunnen worden gemaakt.

„Met het oog op de lichtingen is dit te wenschen.”

II.

DE CHRISTELIJKE PERS OVER DE BEWEGING.

Inmiddels ging, vooral na de verschijning van de Voorloopige Verslagen op de drie wetsontwerpen, de agitatie buiten de Kamer en die in den lande gestadig voort.

De woordvoerders der sociaal-democraten en ook een enkele van de vrijzinnig-democraten (het Kamerlid MR. MARCHANT sprak 20 Maart te Rotterdam) drongen in de volksvergaderingen aan op het teekenen van het adres-BERG c. s. Hun organen, ook de *Nieuwe Arnhemsche Courant*, soms ook het *Handelsblad*, stelden het voor, alsof de overgrootste meerderheid der natie, zooal geen principiele, dan toch ernstige bezwaren had tegen de wetsontwerpen.

De *Tijd* wees er op in haar nummer van 10 Maart, dat ook het *Handelsblad* een formeele afkeuring uitsprak van hetgeen de Regeering had voorgesteld, waar de heer Ch. Boissevain de preek van Minister Kuyper (de Regeerings-verklaring) mooier vond dan de toepassing (de Strafrechnovelle). De *Tijd* meende echter, dat al de liberale en andere bladen van de oppositie niet de publieke opinie weergaven. De publieke opinie is, zeide de *Tijd*, zeer beslist op de hand der Regeering; en in ieder geval meende de Redactie te moeten waarschuwen voor het gevaar, 't welk hierin gelegen is, dat men eenzijdige kritiek van politieke dagbladen en van slecht ingelichte liefhebberende politikasters aanziet voor de openbare meening.

De *Nederlander* verklaarde dat de betoogen van *Nieuwe Arnh. Courant*, *Sociaal Weekblad* e. a. de Redactie zeeziek maakten :

„De *Nieuwe Arnh. Ct.* roept den „middelstand” te wapen tegen de ontwerpen, omdat deze van onlusten de meeste schade zal lijden; de heer Van Embden vreest voor een sociale revolutie en inmenning van het buitenland, als de Regeering het gezag handhaaft, — hebben wij dan niet reden om de oppositie aan angst toe te schrijven en te denken aan wat ons dezer dagen iemand zeide: „Als de orde te handhaven valt, vertoonen de liberalen altijd een hazennatuur.”

„Dit is zeker te algemeen gezegd. Daar zijn liberale bladen die pal staan. En daar zijn buiten de Pers nog veel meer liberalen, die pal staan. Men zie slechts de ingezonden stukken, die nu in *N. Rott. Ct.*, *Nieuwe Ct.* enz. loskomen tegen het onverantwoordelijke petitionement. Maar dat velen bij hun oordeel niet juist door kloekheid en kracht bezielde worden — wij kunnen 't tot ons leedwezen niet anders inzien.”

REGEERING, STA PAL!

Met deze woorden wordt het best weergegeven de strekking van hetgeen het orgaan van de groep-Dr. HOEDEMAKER schreef (21 Mrt.):

„Als de opzweepers des volks het leugenachtig uitschreeuwen, dat zij van nu af aan door de regeering als slaven, als „koelies” zullen aangemerkt worden, zoo de voorgestelde wetten worden aangenomen en spreken van een „vuurdoop” waarmede de arbeiders nu zullen gedoopt worden, verraaft deze taal dan niet, dat men met boos opzet en uit lage zelfzucht te werk gaat?

„Gelukkig, dat de Christelijke pers zich, door dit onoprecht geschreeuw, niet laat intimideeren en dat met name de *Nederlander* en ook de *Standaard* het volk duidelijk doen zien, dat het hier gaat om het Overheids-gezag, of dit nog langer van eenige beteekenis zal zijn, dan wel of het volk van Nederland zal overgeleverd worden aan de despotieke willekeur der terroristen. Ook zijn er onder de groote liberale Dagbladen, die voor het recht en gezag van 's Lands regeering opkomen, al gaan ze niet in alles met de wets-ontwerpen mee. Wij kunnen het ons dan ook niet voorstellen, dat de ernstige liberale Kamerleden in deze niet met de regeerings-voorstellen zouden mede gaan. Ons dunkt, dat een

schrijven als van Prof. Mr. de Louter in het *Utrechtsch Dagblad* overtuigend moest werken ook in liberale kringen. Indien nu maar niet de liberalen in troebel water willen gaan visschen, om deze regeering uit het zadel te lichten. Dat toch zou o.i. een politieke handeling van het allerlaagste soort zijn en een opofferen van 's Lands belang aan het partijbelang.

„Hoe het zij, de taak der regeering is zeer moeilijk en zwaar in dezen tijd. Verblijdend mag het echter ook worden geacht, dat het Christelijk deel der werklieden over 't algemeen beseft, dat verbetering van misstanden toch nooit in dezen weg van revolutie *kan* en *mag* beoogd worden. Wat een armzalig figuur maken hiertegenover sommige liberale bladen en liberale leiders die schijnen te meenen, dat het zelfs nu nog geen tijd voor de regeering is, om te toonen, dat het gezag der regeering boven dat van één enkele groep moet gehandhaafd worden. Ongelukkig ook de houding der 29 Heeren en Dames die getroffen door de nette wijze (?) van staken, vinden dat de regeering vooral zachtzens met het weer-spannige troetelkind moet handelen.

„Wij kunnen zoo iets begrijpen van slappe liberalen en ziekelijke philanthropen, waarvan velen in den grond der zaak ook tegenstanders zijn van eene regeering, die zich bewust is als Gods dienseresse op te treden en het zwaard niet te vergeefs te dragen, maar dat zij *thans* nog medehelpen om het gezag te ondermijnen; nu er zoo ontzachelijk veel op het spel staat, dat kan o. i. alleen verklaard worden uit overdreven vrees voor het geschreeuw der socialistten. Wij hopen van harte, dat de regeering *kalm* en *waardig* maar ook met *heldenmoed* de teugels van het bewind zal vasthouden. Met de *N. Sprokkelaar* zeggen wij: „Regeering, sta pal! God zal u helpen!”

DE GEEST DER REVOLUTIE.

In de *Nederlander* van 10 Mrt. werd betoogd, dat in de woelingen der socialistten en in het optreden van de Girondijnen de geest der revolutie merkbaar was. Het artikel begon aldus:

„„Straks zal het niet zijn roomsch of onroomsch, maar over alle muren van kerkgenootschappelijk geschil zullen de geloovigen elkaar de hand reiken, om te kunnen bestaan in den grooten strijd tegen elk geopenbaard geloof.”

„Aan deze woorden van VAN OOSTERZEE dachten wij, toen wij dezer dagen een manifest in handen kregen, onderteekend door „Patrimonium”, den „Christ.-Nationalen Werkmansbond” de „Chr. Werkliedenvereeniging Maarten Luther” en den „R.K. Volksbond”. Vooral de combinatie der beide laatste namen was van die gedachte oorzaak.

„Het is dan ook niet te miskennen, dat er thans een oogenblik in ons volksleven is aangebroken, waarop de geest der revolutie zich driest en ongesluierd gaat vertoonen als een strijd tegen elk geopenbaard geloof.

„In Amsterdam worden „vliegende blaadjes” verspreid, waarin te lezen staat: „Daarom, arbeiders, geen half werk, geen oude voogden weggeworpen om er nieuwe voor in de plaats te nemen ... Geen God en geen meester — dat zij en blijve de leuze, en deze kan alleen in vervulling treden door de Algemeene Werkstaking”.

„In het *Sociaal Weekblad* antwoordt Dr. v. Embden op ons artikel „Omkeering van begrippen” aan zijn adres (zie ons no. van 24 Febr.) Als een bijzonderheid deelt hij mee, dat volgens de *Ned.* „de macht der wettelijke overheid in wezen gansch iets anders, iets veel hoogers, is dan de macht van zich verzettende onderdanen”, en schrijft dan verder:

„Wij besluiten met de verzekering, dat theologische meeningen omtrent den staatsbouw en andere sociologische vraagstukken eerlang door de bevoegde wetenschap even zeker zullen worden opgeruimd, als dit bijv. van de zijde der astronomie reeds geschiedde met theologische meeningen omtrent den kosmischen, den wereldbouw. Indien de „Nederlander” aan deze niet toegelichte verzekering geen waarde kan toekennen, welnu dan wage hij het er op, en wachte met zijn opinies de toekomst af.”

„Ziedaar twee uitersten.

„Het schrille „geen God en geen meester” van den revolutionairen Jacobijn. En het would-be-wetenschappelijk materialisme van den revolutie-zaaienden Girondijn.

„Daartusschenin liggen al die uitingen, die men dezer dagen bij dozijnen loskrijgt van mevrouw Roland Holst, Van der Goes, Hermans enz., en waarin erkend wordt, dat er naar de opvatting der

sprekers geen onderscheid is tusschen goed en kwaad, geen objectief recht noch zedelijkheid”.

SOLIDAIR.

Onder dit opschrift bevatte *De Standaard* van 9 Mrt. het volgende schrijven :

„Het is een vreemd woord, waarmede de socialistische demagogen thans schermen.

„De menschen, die het hooren, begrijpen er niet veel van. Toen het op 31 Januari werd uitgesproken, meenden de meeste werkstakers, dat het beteekende : meer loon, korter arbeidsduur.

„Het is het woord solidair : allen voor één en één voor allen.

„Als het een strijd geldt voor wat werkelijk een natie, een volk tot zegen kan strekken, is solidair te zijn een heerlijke zaak.

„Eveneens, wanneer er sprake is van het zedelijk en stoffelijk verheffen van den arbeider. Dan toch behooren *alle* werklieden schouder aan schouder te staan, en is het roeping dat de een voor den ander opkomt.

„In deze beweging is echter het woord solidair op schandelijke wijze misbruikt. Het spoorwegpersoneel moest solidair zijn met de transportarbeiders, omdat onder dezen een paar ongeorganiseerden waren, hoewel onder het spoorwegpersoneel er duizenden zijn, die niet tot een vereeniging behooren.

„Dát is het innerlijk onware en valsche in heel deze beweging : men windt de menschen op en gebruikt daarbij allerlei middelen, die door en door oneerlijk zijn.

„Thans moeten de werklieden weêr solidair zijn.

„Solidair tegenover de wetsontwerpen der Regeering.

„Solidair ook in den strijd tegen het Christendom. Gorter zeide het immers in de meeting van eergisteren, dat op 31 Januari de zon is opgegaan over het proletariaat, terwijl dalende is de zon van het Christendom.

„In deze woorden spreekt de vijand van God en zijn dienst, gelijk trouwens het socialisme nooit iets anders bedoelt, dan den ondergang van allen positieven godsdienst.

„Gelukkig, dat onze vrienden onder de werklieden, dat de mannen van Patrimonium en ook die van den Christelijken Werkmansbond

en den R. K. Volksbond dit ter dege inzien. Zij voelen, dat heel deze beweging geleid wordt door den geest uit den afgrond, door den vader der leugen. En daarom kan niet één christelijk werkmán zich solidair verklaren met de socialistē; daarom kan het socialisme niet op onze vrienden onder de werklíeden rekenen.

„Doch hierbij moet het niet blijven. Waar het pas geeft, waar de gelegenheid zich aanbiedt, behooren de werklíeden van alle Christelijke partijen te toonen, eveneens solidair te zijn.

„Solidair in hun protest tegen de revolutionaire taal en de opruiende woorden van de socialistē en anarchistē.

„Solidair in hun afkeer van en weerzin tegen de oneerlijke en bedriegelijke middelen, waarvan dit monsterverbond zich bedient.

„Solidair in hun streven om de oogen van alle kameraden te openen voor het gevaar, waarmede deze beweging de gezonde democratie bedreigt, en daarmede ook de werklíeden.

„Hoog de solidariteit — gij allen, werklíeden van Christelijke beginselen!”

Hieraan sloot zich aan een artikel in *De Standaard* van 21 Maart over

VAKORGANISATIE.

„Steeds heeft *De Standaard* voor organisatie van den arbeid gepleit. Vakorganisatie is noodig, omdat de enkele arbeider, op zich zelf staande, zich, zonder voorwaarden te kunnen stellen, moet schikken naar alles wat zijn patroon goed vindt te bepalen. Immers doet de enkele arbeider dit niet, dan wordt hem de dienst opgezegd, en een ander komt in zijn plaats.

„Dit zou geen bezwaar opleveren, als alle patroons handelden naar den regel: „Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe gij dat ook aan anderen niet.” Maar dat is niet zoo. Het is met de patroons juist zooals met de arbeiders gelegen: er zijn onder hen goeden en kwaden, en in allen werkt de zonde. En daar komt nog dit bij, dat de zware, en vaak oneerlijke, concurrentie met buitenland en binnenland het zelfs voor een patroon die goed wil, dikwijls onmogelijk maakt, om zooveel loon te geven als hij-zelf wel zou wenschen.

„Onder die omstandigheden nu is het gewenscht, dat de arbeiders georganiseerd kunnen optreden, en de kracht hierbij ligt nooit in contractbreuk (wat onder eerlijke lieden nooit mag) maar *in het gezamenlijk zich aaneensluiten van de arbeiders bij een eenzelfde vak.*

„Het meest gewenscht ware daarbij, dat de arbeiders van eenzelfde vak, van wat richting ook, samen konden gaan. Doch dit hebben de Anarchisten en Sociaal-democraten onmogelijk gemaakt. Zij toch hebben, krachtens hunne door Bakounine en Marx totaal bedorven zedelijke begrippen, de aanwending van middelen beraamd, waar geen man die God vreest, aan mee kan of mag doen. In de tweede plaats hebben zij, wat even erg is, de vakorganisatie willen gebruiken voor politieke en misdadige doeleinden. En in de derde plaats hebben zij de arbeiders, die niet met hen mee wilden doen, tot meedoen willen dwingen door ongeoorloofden dwang.

„Bij dien stand van zaken is toen reeds voor jaren door ons aanbevolen, het te beproeven met federatief saamwerken. Iedere groep zou zich dan organiseren op eigen voet. Patrimoniums mannen, de mannen van den R. C. Volksbond, en voorts de neutrale groepen, de Socialisten en Anarchisten; en federatief zou men beproeven, of deze groepen konden saamwerken voor wat uitsluitend vakbelang was, en voor hetgeen men zocht te bereiken met voor allen geoorloofde middelen. Vooral Douwes heeft in deze richting het uiterste beproefd.

„Doch, helaas, ook dat ging niet. Anarchisten en Socialisten bleven den baas spelen, betwistten aan de andere groepen elk recht en elken invloed, en legden het er op toe dat hun haan koning zou kraaien.

„Vandaar, dat een algemeen federatief saamwerken thans heel het land door onzerzijds *moet* worden opgegeven, en thans beproefd moet worden, om de Christelijke arbeiders van alle richting federatief te vereenigen; iets waartoe Ds. Talma en Dr. de Visser het aanvankelijk goedgeslaagde initiatief namen.

„Die beweging is thans in vollen gang, en belooft aan de Christelijke arbeiders een schoone toekomst, mits ze actief blijven, voortvaren en volharden; volharden vooral daardoor, dat ze aanvankelijk bereid zijn, er *smaad* en *schande* om te lijden, en voor geen bedreigingen uit den weg te gaan.

„Toch kan het ook hierbij op den duur niet blijven.

„De grondfout in den bestaanden toestand is, dat op het gebied van den arbeid *de regeling van rechten van Overheidswege* ontbreekt.

„Ieder doet wat goed is in zijn oogen; en wat de socialisten beoogen, is het vormen van een federatie van al hun vakorganisatiën in het land, die als een tweede Parlement tegenover de Staten-Generaal moet komen te staan. De Regeering zal dan voortaan nauwelijks meer met de Staten-Generaal hebben te rekenen, maar van dat Parlement der federatie de orders hebben te ontvangen, wat ze doen en wat ze laten moet.

„En natuurlijk is dit slechts de inleiding tot een openlijken opstand, waarvan het doel zal zijn, Oranje te onttroonen en de regeering onderstboven te werpen.

„Wie dit inzielt, begrijpt aanstonds, dat het hoog tijd is, dat in dezen chaos rechtsorde geschapen worde. Reeds in 1875 is door Dr. Kuyper de eisch hiertoe gesteld, toen hij riep om een *Wetboek op den Arbeid*. En daar moet het heen.

„Naar goede rechtsorde moet geregeld en het organiseeren en vakorganiseeren, en het recht van staking, en het recht van *boycot* en van *lock out*, en evenzoo het arbeidscontract.

„Nederland is een geordende Staat, en in zulk een Staat moet elke macht die optreedt, in verband en in juiste verhouding worden gezet tot de overige sociale machten in den Staat. Dit is op elk ander gebied verkregen, en moet ook op het gebied van den Arbeid verwezenlijkt worden.

„Te zeggen: „Ieder ander, ook de patroon, is aan rechtsregelen gebonden, maar de arbeider moet vrij blijven om te doen wat hij wil; is de Anarchie binnenhalen, is de idée zelve van den Staat prijsgeven, is elk begrip van zedelijkheid en recht onderstboven keeren.

„Dat zou nog minder bedenkelijk zijn, zoo gezegd kon worden, dat over het algemeen in onze arbeiderskringen vreeze Gods en streng zedelijk besef heerschte. Maar dit is niet zoo. Het ongeloof sijpelt uit de beschaafde klasse naar de arbeidersklasse door, en het heugt ieder nog, hoe in de dagen die achter ons liggen, met alle begrip van zedelijkheid en menschelijkheid de spot is gedreven.

„Daarom hopen we van harte, dat onze Christelijke bonden met kracht de propaganda zullen opvatten voor tweeërlei:

„Ten eerste hiervoor, dat alle Christen-arbeiders, die God vreezen

en zijn recht eeren, zich allerwegen in den lande aaneensluiten en steeds in krachtiger organisatie optreden, zooveel het kan Protestanten en Rooms-katholieken verbindend.

„En ten tweede: propaganda maken voor de grootsche gedachte, dat de Overheid en het arbeidscontract en de vakorganisatie en het stakingsrecht en het recht van *boycot* en van *lock-out*, zoo spoedig het op grond van gezet onderzoek kan, van hooger hand regele.”

„NIET ERNSTIG”.

Onder dit opschrift bevatte *De Standaard* van 23 Mrt. een artikel, dat in afdrukken bij menigte verspreid werd.

Het luidde aldus:

„In een van de kalmeerende manifesten, die in de woelige dagen van Februari tot de opgewonden werklieden werden gericht, werd gezegd: „een kind kan een stad in brand steken.”

„Een waarheid, die eenvoudig is als de waarheid. Het komt in ons hooiland voor dat kinderen, spelende, een hooi-berg in brand steken, en staan te juichen als ze de vlam zien opgaan, volstrekt niet begrijpend wat ernstig kwaad ze hebben aangericht.

„Welnu, aan die kinderen doen onze revolutionaire leiders wel eens denken, die, als 't zoo in hun kraam te pas komt, een gemis aan ernst toonen, dat verbazing wekt.

„Zij hebben het land van noord tot zuid en van oost tot west in beroering gebracht, een poos staan te juichen over de revolutie-vlam die uitsloeg en de natie verschrikte; en nu doen ze ten slotte hun best om de voorstelling ingang te laten vinden, dat wat gebeurde en wat gezegd werd in die dagen, niet zoo heel ernstig moet worden opgenomen.

„De spoorwegstaking was een feit van ongemeene beteekenis.

„Zoo verstond het iedereen; en niet het minst de leider der S. D. A. P. die in een soort van triomfproclamatie den volke bekend maakte, dat „de leeuw zijn klauw” getoond had, en nog pas deed vermoeden wat ontzagwekkende kracht door hem kon worden ontwikkeld; en die het der Regeering en der kapitalistische klasse aanzegde, dat haar dagen zoo ongeveer geteld waren.

„Doch toen de Regeering en die klasse toonden voor het gebrul van „den leeuw” niet uit den weg te gaan, toen werd een

voorstelling gegeven, alsof men de beteekenis van die staking niet weinig overdreven had.

„Ernstig was ze; maar van een *coup d'état*, van machtsverplaatsing had men niet mogen spreken; zóó ernstig was het niet.

„Toch was die staking hoog ernstig.

„Het feit dat al deze werklieden hun directie, velen trots eed en contract, plotseling de gehoorzaamheid opzegden en zich stelden onder de bevelen van de directie-Oudegeest en Petter; dat deze menschen, zonder zich een oogenblik om de hoogst ernstige gevolgen te bekommeren, het verkeer voor een deel van het land stop zetten; het kan worden vergoelijkt, worden goedgepraat. Maar daarmee verliest het gebeurde voor den ernstigen man toch zijn hoog-ernstige beteekenis niet.

„De salonsocialist Hugenholtz komt op het Haarlemsche perron bevelen geven. We vernemen alweer dat dit zoo ernstig niet is geweest. Hoe ernstig dan wel? In de Kamer heeft deze amateur-stationchef verklaard, dat hij dit nu eens duidelijk zeggen zou; de „heeren” zouden „er van lusten”: maar ach, de bolleboos in spoorwegzaken heeft niettegenstaande dat krachtige woord de natie nog altijd niet onthaald op de „juiste” toedracht der feiten. Alleen weten we, dat we ook dit niet ernstig hebben te meenen.

„Ter Laan geeft onderwijs in het „richten en mikken” aan de miliciens, en later komt Van der Goes, die als privaat-docent van les-geven verstand heeft, daar óók iets over vertellen; maar beiden hebben voor den volgenden dag een toelichting gereed, waaruit blijken moet dat zij heusch niet aan 't opruien zijn geweest. Niet zoo ernstig moet wat zij zeiden genomen worden.

„Petter en Oudegeest vaardigden hun beruchte proclamatie uit; dat was dan toch een stuk van beteekenis. Nu, van achteren hooren we, dat ook dáár de beteekenis van is misverstaan. Heelemaal geen kwade bedoeling hadden deze brave burgers; de Regeering dwings! de Staten-Generaal dreigen! kom, kom; wie dát alles in die proclamatie las, heeft haar voor de volle 100 pCt. ernstig genomen. Dit moest niet. De menschen waren in de roes der overwinning wat overspannen; dat is al. Ook hier moest men de zaak „niet ernstig” opvatten.

„Het in-gemeene versje, dat de beide „spoorwegslaven” — die intusschen als generaals bevelen, als koningen gebieden — onder

hun lijdende en strijdende makkers verspreidden, — de Regeering maakt zich „onsterfelijk belachelijk”, door dat versje „ernstig” te nemen.

„De Amsterdamsche gemeentewerklieden dreigen een stad met een half millioen zielen van gas en drinkwater te berooven; bij een koetsiersstaking wordt den geneesheeren gewoon belet, hun naar hulp hijgende patiënten te bezoeken; de Durgerdammers worden met messen en bleekpoeder overtuigd, dat de nieuwe vrijheid de ware is; — maar „ernstig”, neen dat was dit alles heelemaal niet. Ja, er was iets in af te keuren; die Durgerdammers zijn wat sterk aangesproken; maar de dokters hadden nog automobielen en fietsen tot hun dienst. Wij worden beleefd verzocht deze dingen toch niet zoo te overdrijven; heusch ze zijn zoo ernstig niet.

„Al dat pleiten van „niet ernstig” dient, — misschien heeft zelfs hier en daar een schrandere socialist het in de gaten, — alleen om aan de werklieden de overtuiging te schenken, dat de ingediende vrijheidswetten niet noodig zijn.

„We hebben het al gehoord, dat niet de oproerkraaiers en opruiers het land in spanning houden; wel neen, dat doet de Regeering; dat niet de heeren van de „vakbeweging”, de vrijheid aanranden, want dat doet óók al de regeering. Kortom de regeering doet alle kwaad en de revolutionaire heeren doen alles, letterlijk alles om kwaad te voorkomen. Als men de soldaten maar naar huis zendt en de wetten intrekt is er geen wolkje aan de lucht; niemand vredelievender, niemand meer bevreesd voor ellende, die over het volk komen zal, dan de heeren, die nooit anders van de regeering spreken, zooals verleden week het blad van de spoorwegvereeniging, dan van „een Christelijke huichelaarsbende”.

„Wie gelooft niet dat de redactie van *Het Volk* en van al de andere socialistische organen zich dag aan dag hebben uitgesloofd, om kalmte en bezadigdheid te preeken? Ja wel, er was wel eens een gepeperde uitdrukking noodig; wel eens een prentje waarin de gedrochtelijkste onwaarheid dienst moest doen om het volk tot razernij op te zweepen; maar wie noemt nu zulke dingen „ernstig!”

„Kom, kom, zeggen de twintig wijzen, die met een petitie naar Den Haag trekken: tast die vrijheid om anderen te mishandelen toch niet aan; maakt nu ten minste toch geen „dwangwetten”; laat het volk zich toch in democratischen zin ontwikkelen.

„Doch al nemen ook dezen al wat er gebeurd en geschreven is,

blijkbaar „niet ernstig”, daar is nog een deel van het volk dat zich nuchter afvraagt, waarom het deze dingen niet in hun strenge beteekenis nemen zou.

„Onder de werklieden is het duidelijk, dat we hier met ontzaglijken ernst te doen hebben; en juist onder de arbeiders lacht men om de mooie beschouwingen van de heeren, die meenen, dat nog langer straffeloos mag worden voortgegaan met het plegen van misdrijven, waardoor de vrijheid om te arbeiden wordt aangerand.

„Men moet die werklieden maar eens hooren, wier zonde is, dat zij „niet georganiseerd” zijn; die hebben ondervonden, hoe de heeren van „de vrijheid” optreden. Dat gaat op dezelfde manier, maar heel wat erger, dan op onze vergaderingen, wanneer door de socialistten, onder toejuiching van hun lijforgaan, „vrijdebat” wordt verlangd. Toen Ds. Talma bijv. optrad, werd gezegd dat men dit „brutale heerschappij op zijn nummer” moest zetten. En het is alzoo geschied. Maar dat moet ge nu ook weer „niet ernstig” nemen; dat voelen we wel; doch ondertusschen weten nu de „brutale heerschappen” bij ondervinding, waartoe de „bewuste”, de „georganiseerde” arbeiders alzoo in staat zijn.

„Misschien is een vraag hier wel op haar plaats, namelijk deze: Wat dan eigenlijk bij deze heeren wel ernstig is.

„Was Mr. Troelstra ernstig in zijn blad van 2 Februari en volgende dagen; of was hij ernstig op 10 Maart in de Kamer?

„Dat is moeilijk uit te maken.

„Hij waarschuwt nu tegen een „politieke staking”. Is dat ernst of zullen we straks als de wind weêr draait, vernemen dat dit waarschuwen ook niet gansch en al ernst was?

„Was hij ernstig toen hij met kracht en klem tegen de anarchistten en hun leider, Domela Nieuwenhuis, waarschuwde; of is hij ernstig als hij met dezen anarchist arm in arm gaat?

„Is het schelden op de vrijheidswetten ernstig gemeend, of is dat wellicht ook maar voor de leus?

„Voor deze vragen bestaat reden.

„Doch in afwachting van het antwoord, omtrent welks ernst we dan ook weer in het onzekere verkeer, is het noodig dat de Regeering en de overgrootste meerderheid der natie het gebeurde als *hoogst ernstig* blijven beschouwen.

„De vrijheid *is* ernstig bedreigd, neen, schaamteloos door de revolutionairen aangerand.

„En haar laten we ons *niet* ontnemen.

„Die vrijheid te verdedigen is heilige roeping; en wij gevoelen ons gelukkig onder een Regeering, die dáármeê ernst maakt.

„Niet terug naar de tijden van barbaarsch geweld; niet terug naar de dagen van dwingende slavernij. De vrijheid gehandhaafd voor rijken en armen; voor patroon en arbeider. Dát begeert ons volk. Dát wil het. En het vindt de Regeering in vollen ernst bereid om aan dien rechtmatigen wensch te voldoen.”

HET GEVAAR.

In het zelfde nummer van *De Standaard* kwam het volgende voor:

„Dat het publiek gevaar dat dreigt, nóg ernstiger dreigt dan de meest zwaartillenden zich dat dachten, blijkt wel uit het Voorloopig Verslag.

„Daarin toch wordt op bladz. 15 de leer verkondigd, **„dat aan alle ambtenaren en beambten het recht toekomt om zonder vooraf ontslag te vragen, den arbeid neer te leggen.”**

„Als „de meerderheid der ambtenaren oordeelt, dat de Staat niet op goeden grondslag rust, bijvoorbeeld door het gemis van algemeen kiesrecht”, zoo is het hun recht om door algemeene staking algemeen stemrecht af te dwingen.

„Nog nimmer is in een officieel Nederlandsch Staatsstuk de *revolutie* zoo openlijk gepredikt.

„Dit toch is alle Overheid, alle grondwettige regeling, alle eed en trouw kortweg opzij zetten, en het beleid en bestuur van den Staat overbrengen bij de lagere ambtenaren van de talrijkst bezette diensten.

„De meerderheid der ambtenaren zou aan den Staat de wet hebben te stellen.

„Nu is het duidelijk, dat alle hooger-ontwikkelde ambtenaren saam nog op verre na niet zoo talrijk zijn, als b.v. die van post en telegrafie, en dat onder dezen weer de lagere beambten verreweg het talrijkst zijn.

„Per slot van rekening zouden het dan de klerken en soortgelijken

zijn, die bij meerderheid van stemmen zouden te beslissen hebben, wat in de wet moest staan.

„Men gelooft nauwelijks zijn oogen, als men zulk een onzin leest.

„En toch, zulke klinkklare dwaasheden worden als een ernstig gemeend program van Staatsomwenteling in een officieel Staatsstuk gedebiteerd.

„En met mannen die zulke denkbeelden van openlijke revolutie voorstaan, sympathiseeren allerlei mannen van positie en wetenschap, eenvoudig omdat ze niet nadenken.”

DE LIBERALEN AFGEDAAN ?

Deze vraag werd gesteld in *De Standaard* van 16 Maart :

„Een oningewijde, een vreemdeling, die een kijkje in ons land komt nemen en van de dagbladen alleen maar leest de verslagen van de woelige volks-vergaderingen zal onwillekeurig tot de meening komen, dat de liberalen in al hun schakeeringen hebben afgedaan ; dat zij hier niet meer worden aangetroffen.

„Het is metterdaad een hoogst merkwaardig teeken des tijds, dat in deze woelige en bewegelijke dagen oud-liberalen, *Liberale Unie*-mannen en vrijzinnig-democraten zoo weinig of niets van zich doen hooren. Het tintelt van leven onder de breede schare van werklieden, die in aantal de meerderheid van het volk uitmaken. Groote, ernstige, diepgrijpende vraagstukken zijn onder hen aan de orde. Vraagstukken van gezag en Regeerings-beleid ; van handhaving der maatschappelijke orde en rust ; van persoonlijke vrijheid en vereenigings-recht. Bij duizenden richten zij avond en avond hun schreden naar de meetings, waar die vraagstukken worden besproken en oplossing daarvan aan de hand wordt gedaan. Allerlei denkbeelden, onderscheiden beginselen, van welker toepassing het wel of het wee van de natie afhangt, worden daar ontwikkeld en toegelicht. En de groote dagbladen achten die vergaderingen terecht wel zoo gewichtig, dat zij er groote ruimte voor afstaan.

„In die volks-vergaderingen, wier beteekenis voor de toekomst van ons volk door niemand onderschat zal worden, ziet men woordvoerders van socialist en anarchisten eenerzijds en woordvoerders van de christelijke partijen anderzijds tegenover elkander staan ;

ieder gewapend met de macht van het woord, dat hij met overtuiging en geestdrift, dikwerf niet zonder hartstocht, naar den tegenstander werpt. **Liberale woordvoerders treft men er echter niet aan.**

„Waar zijn ze toch, de geleerde en kundige mannen onder de vrijzinnig-democraten, de *Liberale Unie*-mannen en de oud-liberalen? Waarom laten ze den geweldigen strijd van deze dagen aan hun tegenstanders over? Achten ze het niet de moeite waard om tegenover een Talma of een Troelstra, tegenover een Hugenholtz of een Dr. de Visser hun meening te stellen? Is dan de fut er heelemaal bij hen uit?

„Daar is een tijd geweest, dat de Borgesiussen en de Zelvelders, de Smeenges en de Marchants den boer opgingen, in openbare vergaderingen optraden, hetzij als sprekers, hetzij als debaters met de anti-revolutionairen. Als van onze zijde een openbare vergadering werd gehouden, men kon er zeker van zijn, dat een der liberale kopstukken voor het debat zich opgaf. Maar het schijnt wel, dat sinds de sociaal-democraten den boer opgegaan zijn, de liberale woordvoerders hun taak beschouwen als te zijn afgedaan; dat ze het veld voor de socialisten overlaten.

„In dezen winter zijn van onze zijde tal van vergaderingen gehouden. Talma, Van Lummel, Oosterbaan, Sybrandi, Wirtz, Van der Molen, Rudolph, Van Oversteeg, Wisse, Van Vliet, Veghtel, De Wilde en meerderen van onze mannen traden herhaaldelijk in stampvolle lokalen op. Slechts met een zeer enkele uitzondering kwam een liberaal met hen in het debat; de strijd liep altijd en overal tusschen de anti-revolutionairen en de socialisten, meestal tot na middernacht.

„Waar zijn ze toch, de liberalen die vroeger, toen de socialisten nog niet van zich lieten hooren, altijd op hun post waren om de Christelijke partijen te bestrijden? Deze vraag treedt nog meer op den voorgrond, nu in deze dagen de anti-revolutionairen en de Christelijk-historischen alleen het spit moeten afbijten tegenover een misleide schare en daarbij allerlei onaangenaamheden moeten verduren. **Waar zijn ze?**

„Zeker, we weten wel, dat kundige liberalen als journalisten werkzaam zijn en in hun bladen pogen de vraagstukken van den dag overeenkomstig de liberale beginselen toe te lichten. Maar de

anderen: de Borgesiussen en de Zelvelders, de Smeenges en de Marchants, wat doen ze?

„Wat ze doen? Critiek oefenen op de Regeering, naar verondersteld kan worden; althans te oordeelen naar wat de heer Goeman Borgesius in de Tweede Kamer uitliet. Niet de socialisten, het Ministerie moet getroffen worden. Critiek in de pers, critiek in de Kamer.

„De socialisten en anarchisten laat men zoo goed als vrij. Slechts een enkelen keer, als het toch wat al te bar gaat, protesteert de liberale pers tegen het terrorisme van de verbonden socialisten en anarchisten; maar overigens laten de liberale bladen en laten de liberale leiders de zaken marcheeren zooals ze nu eenmaal loopen.

„Ze hebben wel wat anders te doen.

„De persoonlijke vrijheid wordt aangerand, het gezag wordt ondermijnd, de socialistische raddraaiers voeren een taal, die blijkbaar ontleend is aan het jargon der Jacobijnen uit de Fransche Revolutie. Dit alles is evenwel maar een kleinigheid, vergeleken bij de gruweldaad die de Regeering op dezen klassieken bodem der vrijheid wil ondernemen, nl. de persoonlijke vrijheid van den arbeider waarborgen en stremming in het publiek verkeer voorkomen. Dát moet in het ware licht gesteld worden, veel meer dan het terrorisme van de socialistische en anarchistische benden.

„Het *Vaderland* heeft het bedenkelijke van het wegblijven en zwijgen van liberale woordvoerders op de meetings zeer wel gevoeld. De redactie heeft de stormklok geluid en een ernstig-vermanend woord doen hooren. Doch 't was te vergeefs. Er is blijkbaar geen lust onder de liberalen om in deze ernstige dagen hun beginselen te bepleiten tegenover de socialisten en andere partijen. Ontbreekt hun de moed, om — zooals onze mannen het voor hun beginselen over hebben — door de socialistische en anarchistische kabaal-makers te worden uitgescholden?

„We weten het niet, maar dit is toch zeker, dat op die manier alle niet-christelijke en niet-socialistische werklieden aan hun lot worden overgelaten. Er is niemand, die het voor hen opneemt. De heeren liberalen schrijven wel mooie artikeltjes of drijven hooge politiek tegen de Regeering, maar ze komen niet op de arbeiders-meetings. Is het dan wonder, dat al die werklieden allengs naar het kamp der socialisten overloopen, vooral ook, nu een groot

deel der liberale pers meer nog de Regeering dan het socialisme bestrijdt?

„Waarlijk, het begint er treurig met de liberale partijen hier te lande uit te zien. Ze gaan allengs den weg op van het liberalisme in België, waar die richting tusschen het socialisme en het „clericalisme” zoo ongeveer is doodgedrongen.

„Wie had zoo iets kunnen vermoeden, een 15 tal jaren geleden, toen de liberale partij één en onverdeeld scheen en de heerschappij in ons vaderland voerde? Thans is ze slechts een schaduw meer van wat ze vroeger was, en gevoelt ze zich zoo zwak, dat ze een debat met socialisten niet eens meer aandurft.

„Des te meer reden is er voor ons, om onze blijdschap uit te spreken dat de anti-revolutionaire partij met kloekheid en met geestdrift voor haar beginselen den handschoen opneemt, dien het socialisme haar en al het goede, dat ons maatschappelijk leven nog biedt, toewerpt.

„De partij van Groen van Prinsterer, die in 1865 door de *Arnhemsche Crt.* voor dood werd gesignaleerd, leeft nog; wat meer is: zij gaat krachtig voort in groei en bloei.

„Het eens zoo gesmade werkliedenverbond *Patrimonium* schijnt thans tegenover het woelen der socialisten en anarchisten een kracht te ontwikkelen, waarvan de vruchten geplukt zullen worden door allen, die een rustige en vreedzame ontwikkeling van de maatschappij voorstaan; en dus ook door onze wederpartijders, de liberalen.

„Een *nationaal* belang zag Groen in zijn arbeid. Wordt dit thans niet bewaarheid?”

III.

IN EEN LASTIG PARKET.

Inmiddels waren de sociaal-democraten door hun meegaan met de anarchisten in een lastig parket gekomen, gelijk de *Tijd* het in haar nummer van 18 Maart uitdrukte.

„Al zijn pogingen”, — schreef het blad —, „om de Regeering en de Kamer in de val te laten lopen, zijn tot hier toe deerlijk mislukt. Met zijn intimidaties had hij evenmin succes als met zijn sirenenzang: de Regeering houdt voet bij stuk en weet niet van wijken.

„Trek uw wet in, of wij gebruiken geweld, dreigde de verschrikkelijke man, — de Regeering antwoordde: wij zullen geweld met geweld keeren, maar toegeven, dat nooit!

„Wees genadig en behoed het land voor een revolutie, — smeekte de in schaaпshuid gewikkelde diplomaat, maar Dr. Kuyper toonde zich onaandoenlijk en sprak het fier uit: de hoogheid van het gezag zullen wij handhaven.

„Wat nu? Er bleef niets anders meer over dan over de gansche sociaal-democratische linie een terugtrekkende beweging te organiseren.

„Er hoort heel wat diplomatie toe, om de geleden nederlaag te bemantelen, en nog meer, om er den schijn aan te geven van een overwinning.

„Maar mr. Troelstra speelt ook dit klaar. Hij neemt zijn draai op een zoo handige manier, dat de onnoozele proletariërs nauwelijks zullen merken, dat hun leider het onderspit dolf en zij, in stede van tegen den vijand op te rukken, in vollen aftocht zijn.”

Mr. Troelstra scheef in *Het Volk* van 17 Maart in een artikel onder het opschrift: „Wat nu?” een en ander dat groote sensatie verwekte, de verontwaardiging van de anarchisten opwekte en zijn eigen partijgenooten in de war bracht. In dat artikel, te lang om het hier in zijn geheel op te nemen, klinkt een geheel andere toon dan in de maand Februari. Eigenlijk blijkt er uit, dat de boel naar de meening van Mr. Troelstra geheel mis loopt, dat hij in een doolhof zit en niet recht weet hoe er zich uit te draaien.

Dit laatste, dat gevoelde hij, kon natuurlijk niet. Daartoe had hij te veel voorop gestaan en had hij de menschen te veel opgezweept en daardoor is zijn artikel „Wat nu?” zoo weifelachtig. Het is een artikel van „wat toch is de kwestie?” of „wat toch is het geval?” Een artikel, waarin de menschen tot allerlei werkstakingen worden opgezet, maar waarin tegelijk er op gewezen wordt dat de bourgeoisie nóg te machtig is om een algemeene een *politieke* werkstaking met kans op succes te kunnen wagen.

„Het is een feit, dat de bourgeoisie in haar verschillende vormen zich terecht nog sterk genoeg gevoelt, nog voldoende vertrouwt op haar politie, justitie en militie, om zich niet te laten dwingen. Wil men de wetten zoo scherp mogelijk hebben, dan gebruike men dwangmiddelen.”

De *Tijd* van 18 Maart, deze woorden uit Troelstra's artikel aanhalende, roept hierbij uit: „Wat een bekentenis! Zij, die zich door den revolutie-stoker Domela Nieuwenhuis heel den tijd op het sleeptouw lieten nemen, komen nu zeer deemoedig verklaren, dat met geweld en revolutie niets te winnen is. Stilletjes wil men zich nu terugtrekken van de anarchistische lijn, waarop men te kwader ure verzeild raakte.

„Te laat, Mr. Troelstra, ge hebt uw crediet verloren. De onnadenkenden mogen zich door uw goocheltaal nog laten verschalken; hun, die uwe gangen aandachtig bespiedden, zal het niet ontgaan, dat gij buigt en bukt voor de onwankelbare standvastigheid der Regeering. Het fiasco van uwe politiek is compleet. Mochten sommigen er in het verleden nog ooit over gedacht hebben, om te zwichten voor uwe bedreigingen, voor de toekomst is zulk eene kleinmoedigheid niet meer denkbaar. Men weet nu algemeen, hoe zwaar gij weegt.

„Geen „dwangmiddelen!“ Geen pressie meer uitgeoefend op de Regeering! Geen algemeene werkstaking meer, en ook geen manifestaties meer in Den Haag, om de Tweede Kamer schrik aan te jagen! Geen „politieke staking“ meer!

„Dat alles is nu opeens uit den boeze!

„Zij die thans de beweging tot een groote politieke actie, een strijd met de bourgeoisie *in haar geheel* willen aanvaarden, worden onder „de minder politiek-gezinde elementen“ gerangschikt.

„*Het Volk* schrijft letterlijk:

„*Wij zijn van meening, dat een politieke werkstaking, wier doel op de afstemming of intrekking der ingediende wetten is gericht, geen aanbeveling verdient.*

„Het Comité van Verweer heeft indertijd, toen de Regeering blijkbaar van plan was, de arbeiders in een vloek en een zucht den strop om den hals te doen, volmacht gekregen om, als de spoor- en transportarbeiders gingen staken, *een algemeene staking tot wering der wetten uit te schrijven.*

„Het Comité heeft de bevoegdheid tot het uitschrijven eener politieke werkstaking behouden. Wij achten dit besluit goed, daar het Comité niet verhinderd mag worden om, als eenmaal de spoorweg- en transportarbeiders staken, de gansche arbeiderswereld tot een daad van solidariteit op te roepen.

„Een andere vraag is echter, of de spoorweg- en transportarbeiders wel zullen doen, een staking uit te schrijven, die tegen de ingediende wetten is gericht. Op die vraag moeten wij ontkennend antwoorden”.

De *Nederlander* van 15 Maart wees er intusschen op, dat Mr. Troelstra de zaken geheel verkeerd voorstelt, als hij in hetzelfde artikel onderscheid gaat maken tusschen *politieke* (direct gericht tegen de wetsontwerpen) en *economische* staking en dan in zijn „Wat nu?“ schrijft:

„De nieuwe strafbepalingen zijn van dien aard dat zij niet alleen de spoorweg-, maar alle arbeiders dwingen, zoo spoedig mogelijk de verschillende loonbewegingen, die met kans op succes in hun vak mogelijk zijn, te doen uitbreken.

„Wat toch is het geval?

„Thans nog hebben de arbeiders hun volle stakingsrecht; over

eenige weken zal hun dit, als de Regeering haar zin krijgt, voor een deel zijn ontnomen, daar dan de nieuwe wet de politie recht geeft, hen in hunne vrijheid van beweging bij posten enz. te verhinderen. Ten opzichte van een der voornaamste eischen voor 't welslagen eener werkstaking: het weren van onderkruipers, worden de arbeiders in de praktijk feitelijk lamgeslagen, hoe ook de bepaling omtrent de „bescherming der vrijheid van arbeid” moge worden gewijzigd.

„Het gevaar van een dergelijke bepaling toch ligt niet alleen in de vonnissen, die eruit zullen voortvloeien, maar nog meer in de gelegenheid, die zij de politie aanbieden, om zich in den strijd tusschen arbeider en patroon te mengen en zelfs allerlei arrestaties te doen, die de kracht der arbeiders breken, ook al mocht de gearresteerde later worden vrijgelaten.

„Nu dat voor de deur staat, zijn de arbeiders verplicht, hunne gewone loonbewegingen niet uit te stellen tot een algemeene werkstaking, die in het gegeven geval eenige weken, tot na Paschen, zou moeten duren; maar dwingt men hen, nu hun de boeien nog niet zijn aangelegd, zooveel mogelijk thans nog vóór de totstandkoming der nieuwe wetten, hun slag te slaan.”

De *Nederlander* toonde aan, dat het niet waar is, dat met het nieuwe Art. 284bis stakingen onmogelijk worden of de actie der arbeiders-vereenigingen „lamgeslagen” is. In België bestaat een artikel, dat, naar mr. Mendels in *Het Volk* schreef, „nog erger” is dan het hier voorgestelde. Zijn in België stakingen onmogelijk? In Engeland bestaat iets dergelijks als wat thans hier gaat ingevoerd worden. Is in Engeland de actie der vakvereenigingen lamgeslagen?”

TAKTISCHE KRONKELINGEN

noemde de *Nieuwe Courant* van 18 Maart de wendingen van Mr. Troelstra.

„Weinig benijdenswaardig”, schreef het blad, „is de positie van den heer Troelstra.

„Opperste leider der parlementaire — d.i. de verreweg overwegende actie van het Nederlandsche socialisme en als zoodanig althans naar buiten het algemeen erkende hoofd der sociaal-

democratische partij, ziet hij zich thans in eigen kring een weinig opzij gedrongen door de fakkelzwaaiers der revolutionaire theorie: Van der Goes, mevrouw Holst e. a. De meest geruchtwekkende en schokkende daad, nog ooit door een groote massa arbeiders gezamenlijk hier te lande verricht, is buiten hem en zijn fractie om voltrokken; ja, toen zij verricht was, heeft een der aanstichters (Petter) hem nog hardnekkig „de eer der spoorwegstaking” betwist. In een tijdperk waarin de invloed der z. g. n. vrije socialisten of anarchisten voorgoed scheen te hebben afgedaan — in 't oog ten minste der „bourgeoisie” — steken deze plotseling weer den kop op en eischen voor zich niet het kleinste deel van de revolutionaire leiding; om daarin een eenigszins beteekenend aandeel te behouden, moeten Gorter en anderen op het podium der volksvergaderingen den ouden, ongetemden leeuw, Domela Nieuwenhuis in de armen vallen. die zich reeds gansch scheen te hebben teruggetrokken, in de eenzaamheid eener eerbiedig gemedene oase.

„De glorie der parlementairen is dus eenigszins aan het dalen; en dit zal nog sneller gaan, als zij straks onmachtig zullen blijken het dreigende gevaar der strafwetsartikelen te keeren, ja als het voor *alle* partijen eerder dan voor *hén*, mogelijk zal blijken, dit gevaar te matigen.

„Dáárom staat nu Troelstra voor 't vlammeende vuur: een waterkruik in de eene hand, in de andere een oliekan.

„De verlegenheid, waarin de in zijn vrijheid van beweging belemmerde leider zich bevindt, komt wel het allersterkst uit in het artikel, dat *Het Volk* ons Maandagavond bracht — n.l. het artikel „Wat nu?” — Zelfs de stijl draagt er de bedenkelijke sporen van. Terwijl langdradigheid in het *schrijven* Troelstra's gebrek niet is, beslaat dit artikel met zijn drie kolom juist driemaal zooveel plaats als noodig was om den inhoud ter kennis van den lezer van *Het Volk* te brengen.

„Het is herhaling op herhaling, afgewisseld door van die vraagjes als: „wat toch is de kwestie?” — „wat toch is het geval?” — die bij den geroutineerden journalist altijd zekere bevangenheid verraden. Het zegt: staakt niet heelemaal, maar doet het bij kleine beetjes, misschien loopt het dan toch op een groote staking uit „voornamelijk in de transportbedrijven.” Het zegt: staakt niet politiek, maar staakt bij economische brokjes; evenwel, indien

gij u aan het „*avontuur*” eener algemeene staking waagt, gelooft niet, dat wij dan als spelbrekers zullen optreden.

„Een teugje olie, een scheutje water; vandaag water vooral. Het komt er thans op aan te beletten, dat de politieke leiding uit handen der Kamergroep overga in die van de organisaties (waarvan de *S. D. A. P.* er maar één is), samengetrokken in een „Comité van Verweer.” Het mocht eens een permanent college worden!

„Men leze de Maart-aflevering van het maandschrift *De Nieuwe Tijd*, met of na het bovenvermelde artikel. Het is het tijdschrift „in dienst der politieke partij”, maar de revolutie is daarin veel luider aan het woord dan in mr. Troelstra's uitingen in het orgaan der partij zelf. Te wapen! roept F. van der Goes in het tijdschrift. „Vrijdag 20 Februari (de geboortedag van het „Comité van Verweer”) is de dagteekening van het gelukkig begin... der eenheid die ontbrak en ons aller krachten zal vertienvoudigen... Het is de rechte sociaal-demokratische geest die nu in de geheele beweging werkzaam wordt... De leden van de politieke partij (worden) gewaarschuwd tegen alle onderschatting van de economische *taktiek*.” (Bedoeld is: als *politiek* strijdmiddel, niet om lotsverbetering te verkrijgen).

„In een ander opstel krijgt Schaper er van mevrouw Holst van langs, omdat hij naar de grenzen heeft willen trekken. Een „volksleger” kan de *S. D. A. P.* alleen op haar program dulden, omdat het haar eenmaal te pas kan komen tegen de kapitalisten of tegen de reactie. Schaper is dus lang niet „proletarisch revolutionair” genoeg.

„De heer Troelstra vertrouwt voor 't oogenblik niet te best op de macht van het proletarisch-revolutionaire. Hij zou het liever met de zuiver-sociaal-democratische sprekers buiten en met zijn fractie binnen de Kamer willen doen. Hij ziet bovendien een deel der bourgeoisie met adressen en petitionnementen druk in de weer om hem het werk te verlichten, waarvan de eer toch hem en den zijnen zal te beurt vallen. De „duizenden” kunnen dus gerust „economisch” blijven.”

Mevrouw Roland Holst, de vurige propagandiste der *S. D. A. P.*, was met Troelstra's stuk ook niet zeer ingenomen, wat bleek uit haar schrijven aan *Het Volk* van 24 Maart. Mr. Troelstra

antwoordde daarop even duister als zijn stuk „Wat nu?” onhelder en onklaar was.

„Willen en kunnen de spoorweg- en andere arbeiders thans met succes loonbewegingen op touw zetten, dan is dat o.i. thans de tijd daarvoor. Natuurlijk niet, omdat het *zeker* is, dat de dwangwetten zullen worden aangenomen (wij hebben allen moed, dat dit zoo'n vaart niet zal loopen); maar omdat zij er in elk geval mee *bedreigd* worden, omdat het althans *mogelijk* is, dat de wetten er door komen; omdat men zich althans daarop behoort voor te bereiden.

„Niemand kan zeggen, of de wetten zullen worden aangenomen en hoe; thans echter kunnen zij de vakbeweging nog *niet* hinderen — daarom is het o.i. van belang, dat stakingen, die thans *mogelijk* zijn, niet worden uitgesteld. En in 't bijzonder verplicht de Regeering de spoorwegarbeiders, haast te maken met hun looneischen, opdat de zaak in orde zij, vóórdát de wetten in behandeling komen.”

Zóó was heel het antwoord. Inmiddels had Mr. Troelstra in zoo ver wil van zijn artikel, dat nog meer dan voorheen de plaatselijke werkstakingen aan de orde kwamen. *Overal in schier alle gemeenten, werkstakingen.* De toestand van de aannemers van kleinere en grotere werken werd zoo al niet onhoudbaar dan toch onaangenaam in hooge mate. In tal van gemeenten sloegen de arbeiders een toon aan tegenover hun bazen, dat werkelijk velen bevreemd begonnen te worden voor de toekomst. Ging dit zóó door, dan zou alle arbeid voortaan onmogelijk worden. De bazen gingen des ochtends met vrees en angst naar hun werk; want niet zij, maar de werklieden voerden het hoogste woord. Ze maakten allerlei aan- en opmerkingen, en wanneer niet onmiddellijk een bevredigend antwoord kwam, werd met werkstaking gedreigd. In vele plaatsen, bij tal van werken, scheen het wel alsof Gorters ideaal bereikt was: de baas met de pet in de hand den knecht naderende om diens bevelen te vernemen.

En inmiddels ging *Het Volk* voort in zijn berichten spottend en honend zich uit te laten over het gezag, over de Ministers, over alle autoriteiten.

De platen in het *Zondagsblad* werden er niet beter op. En berichten als deze kwamen herhaaldelijk in het blad voor:

„*Hofbericht*. Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohman heeft bij de koningin aan tafel gegeten.

„Naar wij vernemen, zal ook Oudegeest door de koningin aan tafel genood worden, terwijl Petter door den prinsgemaal mede ter jacht genoodigd is.”

De leiders der beweging wilden, naar het scheen, achter zulke berichten hun teleurstelling verbergen over den loop, dien de beweging allengs begon te nemen. De publieke opinie begon zich tegen hen te keeren. De al te krasse wijze, waarop werklieden zich in vergaderingen uitspraken en zich gedroegen op het werk, bracht velen er toe, die zich lang neutraal hadden gehouden, zich aan te sluiten bij de regeering.

Het feit, dat de publieke opinie zich tegen de leiders keerde, kon niet worden weggenomen door zenuwachtige berichtjes in *Het Volk*. B.v. van dezen aard:

„**Sympathie uit het Buitenland.** Van de Londensche wandelstokkenmakersvereeniging ontvangen wij een schrijven, waarin zij den hollandschen kameraden „den broedergroet brengen in de worsteling tegen het tyranniek wetsvoorstel dat thans bij het hollandsch parlement is ingediend.”

Later vertelde Mr. Troelstra dat uit het buitenland was verzekerd geldelijke steun bij duizenden guldens; doch het bleek, dat alle geldelijke hulp voor de werkstaking wegbleef. Voorts bevatte *Het Volk* ook dit bericht:

„**Verspreiding onder het spoorwegpersoneel.** Uit de handelsreizigers heeft zich over verschillende plaatsen een comité gevormd, hetwelk zich ten doel stelt de verspreiding ter hand te nemen van de schrifturen van het Comité van Verweer en meer in 't bijzonder van de manifesten en couranten welke door de Ned. Ver. van Spoor- en Tramwegpersoneel uitgegeven worden.

„Deze maatregelen zijn genomen naar aanleiding van het ontslag van eenige spoorwegmannen bij de S. S. wegens verspreiding der convocatie-biljetten.

„Voor deelname kan *iedere handelsreiziger* zich opgeven aan het adres van den secretaris van het Landelijk Comité van Verweer, W. H. Vliegen, Bilderdijkstraat 112, Amsterdam, en tot J. Oudegeest, Gebouw A.N.D.B., Plantage Fransche Laan 9, Amsterdam.”

Deze berichten kwamen voor in *Het Volk* van 24 en 25 Maart.

Het werd ook voorgesteld, alsof de Regeering niet op de miliciens kon vertrouwen. Zondagnacht (25 Maart) om 12 uur was naar het *N. v. N.* mededeelde, op een der compagniezalen te Amsterdam een bijeenkomst van miliciens gehouden; doch wat daar besproken werd, was niet bekend geworden. Wel was door een der onder-officiëren ontdekt, dat deze bijeenkomst werd gehouden; doch hij had deze niet belet en den volgenden morgen van de zaak mededeeling gedaan aan zijn superieuren. Zoodra nu de kolonel-commandant van het 7e regiment infanterie hiermede in kennis was gesteld, had hij de noodige bevelen gegeven om des nachts de verschillende chambrée's door onderofficiëren te laten bewaken en was een commissie benoemd, bestaande uit een hoofdofficier en twee kapiteins, die verschillende militairen in verhoor nam. Naar het blad vernam, moest de geest van ontevredenheid onder een groot deel der miliciens zoo groot zijn, dat er gesproken werd over overtreding der disciplinaire bepalingen, zelfs over dienstweigering.

Ondanks de bewaking der chambrée's hadden, altijd volgens het *N. v. N.*, dien Zondagavond nog verschillende besprekingen van miliciens bij kaarslicht kunnen plaats vinden.

Nader werd door het *N. v. N.* bericht, dat vier miliciens van de infanterie, die in de Oranje-Nassaukazerne ondergebracht was, getracht hadden hun makkers over te halen tot dienstweigering. Ze werden deswege in arrest gesteld.

Uit Naarden kwam bericht, dat zich ook daar gevallen van op-ruiing tot dienstweigering zouden hebben voorgedaan.

Ook deze berichten van ontevredenheid onder de militairen bleken weldra zeer overdreven, zoo niet verzonnen te zijn. Immers, toen eenige dagen daarna de militairen werden opgeroepen om de spoor-wegen te bewaken, bleek niet één onwillig. Maar de sociaal-democraten verloren terrein; de anarchisten zaten hun leelijk in den weg; en ze konden den draad niet meer vinden in den doolhof, waarin ze zich vrijwillig hadden begeven.

Trouwens, gelijk reeds is gezegd, de publieke opinie verklaarde zich voor de Regeering. Dit bleek uit de verkiezing van een lid voor de Tweede Kamer in het district Alkmaar. De heer FOKKER, de afgevaardigde van Alkmaar, was benoemd tot voorzitter van den Centralen Raad van Beroep voor de Ongevallenwet. Dientengevolge

moest deze vrijzinnig-democraat door een ander vervangen worden. En wat gebeurde nu? Dat de candidaat der vrijzinnig-democraten, Mr. Z e l v e l d e r, niet eens in herstemming kon komen; en dat bij herstemming ten slotte werd gekozen de heer V a n F o r e e s t, die nadrukkelijk had te kennen gegeven op het stuk der werkstaking geheel aan de zijde der Regeering te staan, zoodat hij zelfs het adres Korthals Altes c. s. had geteekend.

Te Groningen had in die dagen een verkiezing voor de Provinciale Staten plaats gehad wegens het bedanken van den heer Schaper, wiens drukke bezigheden elders hem beletten te ijveren voor de belangen van het gewest. Daar was bij eerste stemming de sociaal-democratische candidaat dadelijk uitgevallen.

Schapers orgaan *De Volksstrijd* was over dezen uitslag natuurlijk slecht te spreken en weet haar o. a. aan de volgende oorzaak:

„Sommige burgertjes, die vroeger wel eens op onze kandidaten stemden, zijn misschien misleid en afgeschrikt geworden door de scheve en valsche voorstellingen der staking en wat er mede in verband staat door de klerikalen en ultra-kapitalistische liberalen.”

„Dit is gezegd zoo bij wijze van spreken” — schreef de *Tijd*. „De „voorstellingen” van hen, die in de anarchistische agitatie onheil zien, worden scheef en valsch genoemd, terwijl zij juist door de waarheid, welke er in ligt, overtuigen, en daardoor niet alleen vruchtbaar werken op de „burgertjes”, maar zelfs op de eigen partijgenooten van *De Volksstrijd*. Luistert slechts naar wat dit blad hierover schrijft:

„Er is door de onzen zeer slecht gestemd, we zijn in staat dat met zekerheid te constateeren.

„Onze mannen zijn niet warm geloopen voor deze verkiezing, wat met het oog op de tegenwoordige agitatie wel eenigszins begrijpelijk, maar daarom toch te betreuren is.

„Het is de eerste maal dat we dit moeten constateeren, het moet tevens de laatste maal zijn.”

„Ons verwondert het niet” — zegt de *Tijd* daarvan, — „dat er onder de eigen mannen der sociaal-democratische partij ook zijn, die tot bezinning komen en we zouden haast durven zeggen, dat, **indien in deze dagen algemeene verkiezingen zouden plaats**

hebben, de *Sociaal-Democratische Arbeiderspartij* zeer gehavend uit den strijd komen zou. Velen behoefden een sprekend feit, om te kunnen gelooven aan den noodlottigen invloed van de sociaal-democratie, en dat feit is nu kort geleden gesteld."

De sociaal-democraten kwamen in een lastig parket. Het Comité van Verweer gaf woorden, niets dan woorden: maar kracht ging er niet van uit. Dat bracht de leiders, dat bracht ook Mr. Troelstra niet tot bezinning, maar maakte hem nog meer opgewonden. Zelfs schreef Mr. Troelstra in *Het Volk* van 24 Maart, dat **de Regeering** **blijkbaar speculeerde op een werkstaking met zijn groot gevaar van een bloedbad.**

De *N. Rotterd. Crt.* protesteerde tegen zulk een hartstochtelijke taal. Het blad schreef:

"Wij staan hier voor de psychologische vraag: hoe moet het er uitzien in de ziel van iemand, die zulke dingen kan zeggen? Is hij zich wel bewust van het gruwelijke zijner aantijging? Hier wordt aan het volk gezegd, dat de regeering *speculeerde op een bloedbad*; alzoo, dat zij daarop hoopte, het trachtte uit te lokken, en bij gevolg, als ieder ongelukkig speculant, teleurgesteld is, nu dat bloedbad uitbleef.

"Er zijn er die voor zulke aantijgingen als verzachtende omstandigheid willen laten gelden, dat personen, die aldus spreken en schrijven, zoo gewoon zijn aan sterke uitdrukkingen, dat ze zich niet voldoende rekenschap geven van hetgeen zij beweren, en men dus hun woorden niet moet opvatten in de beteekenis, die zij zouden hebben in den mond of in de pen van menschen die aan het gewone spraakgebruik gewoon zijn. Inderdaad kan men dit soms tot zekere hoogte laten gelden, al hebben wij er dit onoverkomelijke bezwaar tegen, dat de hoorder of lezer, voor wien die woorden in de eerste plaats bestemd zijn, ze in den regel zal opvatten in den letterlijken en scherpsten zin. Maar hier kan van zulk een schakeering in de beteekenis der woorden geen sprake zijn. De taal is eenvoudig en duidelijk, voor geen tweërlei opvatting vatbaar. De schrijver bedoelt, wat wij in zijn woorden hebben gelezen en iedereen er door zal verstaan. Hij gelooft ook natuurlijk wat hij beweert. Anders zou zijn daad afschuwelijk zijn.

„De regeering heeft gespeculeerd op een bloedbad. We moeten die aantijging nog eens herhalen, om al het verschrikkelijke, dat er in ligt, goed te doen beseffen. Het is noodig, omdat we anders allengs aan zulke taal gewoon zouden worden en gevaar zouden loopen er ons niet meer om te bekommeren. En dat mag niet, want de geest van het volk wordt er door verbitterd en vergiftigd. De schrijver in *Het Volk* gelooft dus, dat de regeering, toen zij de gewapende macht opriep, op een bloedbad speculeerde.”

BARON VAN DEDEM EN HET SCHIETEN.

De zenuwachtige gejaagdheid en overspanning, waarin de sociaal-democraten en ook hun Kamerleden allengs geraakten, bleek ook uit de rede, die Mr. Troelstra 24 Maart te Amsterdam in *Bellevue* hield. Daar vertelde hij dat iemand van de fractie-Lohman in de afdeeling van de Kamer, waar hijzelf en zijn vriend Van Kol mede werkzaam waren, n.l. baron Van Dedem, commissaris van de *Mij tot Expl. van Staatsspoorwegen*, gezegd heeft: „Ik wou, dat er nog eens een staking uitbrak, dan konden we eens op de stakers schieten” (*luid gefluit*). Spr. was zelf niet bij deze uiting tegenwoordig, maar de heer Van Kol had het hem verteld.

„De mannen zooals de Heer Van Dedem, zijn zij” — riep Mr. Troelstra verbolgen uit — „met wie Dr. Kuyper zijn bloedige plannen tegen de arbeiders smeedt. En hij liet daarop deze zonderlinge woorden volgen, dat hij en de sociaal-democraten alles hebben gedaan, om een conflict in ons land te voorkomen.”

Het Kamerlid mr. S. de Vries Cz. schreef naar aanleiding van Troelstra's bewering over Mr. A. Baron van Dedem, den vrij-antirevolutionairen afgevaardigde van Zwolle, het volgende aan *De Standaard*:

„In de meeting verleden week Dinsdag in *Bellevue* alhier gehouden, heeft Mr. Troelstra, volgens 't verslag van 't *Handelsblad* en ook in uw blad, beweerd dat de heer Van Dedem in de afdeelingsvergadering zou gezegd hebben: „Ik wou, dat er maar weer eens een staking op de spoorwegen uitbrak, dan konden wij er eens op schieten.” In ongeveer gelijken geest heeft ook de heer Hugenholtz in *Plancius* op dien avond een mededeeling gedaan.

„Ik lees nu in uw Zaterdagavondnummer een ingezonden stuk van den heer Colijn te Oost-Souburg, die vraagt, of het waar is, dat de heer Van Dedem zich zoo heeft uitgelaten. De socialist Samson heeft het leugentje ook reeds in Zeeland gedebiteerd.

„Zoodra ik het verslag van de meeting in *Bellevue* las, was ik verontwaardigd, dat op zoo lage manier de arbeiders werden opgehitst. Ik zat met de heeren Troelstra, Van Kol en Van Dedem in dezelfde afdeeling, en weet nog zeer goed, wat er werd gesproken, ook door den heer Van Dedem. Ik weet, dat het verhaal pure onwaarheid is. Ik heb met tegenspraak gewacht tot ik mij eerst kon vergewissen, of niet de heer Troelstra zelf kwam verklaren, dat het verslag totaal onjuist was. Nu geen rectificatie is ingekomen, wensch ik hier te verklaren dat het verhaal van den heer Troelstra — op z'n Hollandsch gezegd — gelogen is.

„Wat in de afdeelingen wordt gesproken is geheim. Ik volsta dus hier met deze korte tegenspraak. In hoeverre het gewenscht is mede te deelen, wat dan wel is gezegd, staat niet aan mij alleen te beoordeelen.

„Eén ding spijt mij, nl. dat niet een der arbeiders heeft gevraagd: En gij Troelstra, gij arbeidersvriend, wat hebt gij dien heer Van Dedem wel geantwoord op zoo lage aittarting? Wat zult gij het hem ingepeperd hebben!

„Als ik mededeel, wat niet gezegd is, dan schend ik immers geen geheim?”

De heer Van Dedem zelf zond aan *Het Volk* het volgende schrijven:

„Mijnheer de Redacteur,

„In het verslag van de rede van den heer Troelstra gehouden in *Bellevue*, voorkomende in *Het Volk* van 26 Maart, wordt medege-deeld, dat ik in de afdeeling der Tweede Kamer zou gezegd hebben: „Ik wou maar dat er een nieuwe staking uitbrak, dan konden wij er eens op schieten.” In het verslag dier rede, voorkomende in het Ochtendblad der *Nieuwe Courant* van 25 Maart, wordt dit ook in nagenoeg dezelfde bewoordingen vermeld, doch hierbij is gevoegd, dat spreker (de Heer Troelstra) zeide, dit van zijn vriend Van Kol te hebben vernomen.

„Naar aanleiding hiervan heb ik mij per brief tot den heer Van Kol gewend, en daarop het volgende antwoord ontvangen:

„Princenhage, 28/3 '03.

„Mijnheer,

„Vergun mij — op 't punt van langen tijd op reis te gaan — kort te zijn.

„Enkele dagen na de afdeelingssamenkomst op straat mijn vriend Troelstra sprekende, meende ik hem te moeten mededeelen uw uitlating: „Ik wou maar, dat de werkstaking kwam, hoe eerder zij komt, hoe beter!” En ik liet daarop volgen de ontboezeming: „Zij willen er blijkbaar op los schieten!”

„Ofschoon mijn doel geenszins was, dit feit voor publicatie te bestemmen, achtte ik 't toch kenschetsend genoeg, om dit Troelstra mede te deelen, en vroeg ik hem geenszins om geheimhouding. Want 't is en blijft mijn overtuiging, al zegt men het niet in 't openbaar, dat vele reactionaire elementen dezer regeerings-meerderheid er aldus over denken.

„Achtend,

Uw dw. dn.,

(w. g.) H. VAN KOL.”

„Uit dit antwoord blijkt, dat de heer Van Kol het laatste gedeelte van de mij ten laste gelegde woorden zelf heeft bedacht; doch ook het eerste gedeelte is volkomen onjuist vermeld, hetgeen ik uit brieven van den rapporteur der afdeeling en andere leden der Kamer, die het afdeelingsonderzoek hebben bijgewoond, zou kunnen aantonen.

„Ik meen recht te hebben te verlangen, dat het hier vermelde in het eerstvolgende nummer van uw blad worde opgenomen.

UEd. dw. dn.

A. VAN DEDEM.”¹⁾

„DEN HAAG, 30 Maart 1903.”

1) Later hebben al de Kamerleden, die in de afdeelingen van den heer Van Oedem zaten, bevestigd in een openlijk schrijven, wat hier door den afgevaardigde van Zwolle aan *Het Volk* werd medegedeeld.

De redactie van *Het Volk* teekende hierbij het volgende aan:

„Wij hebben hieraan dit toe te voegen, dat Troelstra wegens ongesteldheid de afdeelingsvergadering, waarop bovenbedoelde woorden zijn gesproken, heeft moeten verlaten, voor dat de wetten geheel waren afgehandeld. Van Kol heeft niet alleen aan Troelstra, maar ook aan andere soc. dem. Kamerleden de bedoelde woorden gedurende de Kamerzitting overgebracht en — Hugenholtz' mededeeling op de vergadering in *Plancius* bewijst het — dezen hebben de woorden aldus verstaan als ze in de vergaderingen in *Bellevue* en *Plancius* zijn medegedeeld.

„Na de nadere verklaring van Van Kol blijft evenwel geen twijfel over, of de heer Van Dedem heeft niet over schieten gesproken. Dat hij heeft verklaard, gaarne te hebben gewild, dat ze maar staakten, ontkent hij niet: de kwestie van het schieten blijft dus een gevolgtrekking, door Van Kol gemaakt en die deze blijft handhaven.”

Naar aanleiding van deze kwaadsprekerij, schreef de *Nieuwe Courant*:

„Welk een **onverbeterlijke praatjesmaker** — bij al zijn verdiensten ten aanzien van onze koloniën — het Kamerlid voor Enschedé is, wordt ten overvloede weder aangetoond door de correspondentie in *Het Volk*, welke men in ons jongste Ochtenblad geheel heeft kunnen lezen en die aanleiding heeft gegeven tot de vermaning van den heer Lohman, in ons Kameroverzicht vermeld.

„Uit die correspondentie blijkt dat de fameuse uitlating van het Kamerlid Van Dedem: „ik wou maar, dat er een nieuwe staking uitbrak, dan konden wij er eens op schieten”, geheel of althans voor de ergste helft afkomstig is uit den grooten zak „schandalen, gruwelen en grieven”, dien de heer Van Kol steeds met zich ronddraagt en nu en dan openzet. Hij zelf erkent thans, dat door den heer Van Dedem niet anders gezegd zou zijn dan: „Ik wou maar, dat de staking kwam; hoe eer zij komt hoe beter”; iets wat de heer Van Dedem en — blijkens een heden voorgelezen verklaring — ook leden uit zijn afdeeling evenzeer tegenspreken, maar wat op zichzelf zoo verwonderlijk niet zou zijn, aangezien zich deze gedachtengang gedurende de dagen van hooge spanning die achter ons liggen, verklaren laat en dan ook door sommigen werd gevolgd.

De heer Van Kol heeft er toen bijgezegd tot zijn vrienden: „zij willen er blijkbaar op losschieten”. En de sociaal-democratische fractie is op dat zinnetje aangevlogen. Een buitenkans! Geheel passend bij de beestachtige lastering in *Het Volk*, dat het de Regering met het bijeenhouden van de lichten en erom te doen was botsingen tusschen de arbeiders en de gewapende macht uit te lokken. De muren van Bellevue en Plancius daverden van Troelstra's en Hugenholtz' verontwaardiging. En dan — zoo al geen werkgever — dan toch een baron, die iets dergelijks tegen „het volk” had gezegd! Het kon niet mooier.

„De heer Van Dedem heeft het zaakje doodkalm uit de wereld geholpen; nog even voordat de heer Van Kol voor een tijd niet te bereiken zou zijn. De redactie van *Het Volk* schrijft nu onder de briefwisseling: ja, de heer Van Dedem heeft wel niet over schieten gesproken, maar dit blijft toch „een gevolgtrekking, door Van Kol gemaakt en die deze blijft handhaven”. Het is niettemin een gelukkig resultaat, dat de heer Van Kol het schietgeweer van zijn medelid nog net naar de West heeft kunnen meenemen; de achtergebleven heeren van de partij kunnen er nu althans niet meer mee op meetings paradeeren.

„Hoewel wie weet?”

Hier zij nog opgenomen het onderstaand zonderling manifest, dat letterlijk zòò, in Kolléwijn'sch spelling, verspreid werd.

Het luidde ·

„ONS PROTEST ALS WEERKLANK OP DE VOORGESTELDE
REGERINGSMAATREGELEN.

„In deze hachelike toestand van opnieuw een grote staking of geen staking heeft de regering aan de Tweede Kamer voorgesteld door wettelijke vaststelling 'n drietal maatregelen, die moeten dienst doen om de orde (lees: *de wanorde*) te bewaren, en te beveiligen de vrijheid van den arbeider.

„Wanorde zeggen wij, want wanneer de regering van machtswege (niet van rechtswege, dit laat haar standpunt als regering nooit toe), niet krachtig de duim zet op de kurk, dan spuit de inhoud van de fles er uit en zou de natuurlijke, de wezenlike toestand des

volks zich anders vertonen. En die kurk is de soldaterij d. w. z. in overgrote meerderheid de mannetjes zelf, die het slachtoffer zijn van hun eigen dienstbetoon aan een verfoeilike machts-overheersing ener kleine minderheid.

„Dat wijst niet op orde, maar op wanorde.

„En die toestand van wanorde, willen de machthebbers tegen elke prijs beveiligen; het gaat hier om hun eigen goed-gewaarborgd bestaan, maar het gaat er om ten koste van de arbeids- en levensberoving van miljoenen arbeids-slaven, in naam nog al van de vrijheid dier arbeiders.

„Dat is de grote leugen, dat is de verleidelijke schijn waardoor haar ingrijpen van tans voor velen gerechtvaardigd zou kunnen blijken.

„Deze tegensprakige vrijheids-bescherming is van haar onrechtmatig machtsstandpunt uit, enkel een verzwarende kneveling van het in haar macht overgeleverde arbeids-slavendom.

„Aan de zijde der machthebbers ligt het begin ener reusachtige *rechtsbreuk*; in dat kader van rechtsverkrachting kan voor een geknevelde slavenmassa, die zich om der vrijheidswille ontworstelen wil, **nooit** sprake zijn van *woordbreuk* of *kontraktbreuk*, waar zij niet anders dan met 't mes op de keel tot het woord en dat kontrakt geprest zijn.

„In naam van waarheid en rechtvaardigheid protesteren wij tegen zulk een schijn-heilig zich beijveren voor de vrijheid van den arbeider, waar inderdaad de toestand van onrechtmatige overheersing en vrijheidsbeknotting op listig-brutale wijze minstens tienvoudig knellender wordt gemaakt.

„Geen zweem van recht, voor wie deze schrandere, bedwelmende taktiek tot in z'n vezelen doorziet; een handig gebruik maken is het van 't ogenblik, om zijn eigen standpunt van onrecht voor de toekomst te hechter te verzekeren.

„Mensen, weet dan wat gij doet; laat u niet begochelen en afhouden van de zo dringende strijd voor Recht en Vrijheid, door zinledige *machtsspreuken* van woord- en kontraktbreuk; laat u liever opgewekt worden door de mens-onterende aanranding, in nieuwe verscherping, van onze persoonlijke vrijheid.

„Die maatregelen beogen om in 't vervolg door wettelijke strafbaar-stelling elke poging tot ontworsteling uit de geketende

slaventoestand van den arbeid (staking enz.) te verbieden en, naar begeerd wordt, de pas af te snijden;

„die maatregelen beogen verder om door nog strengere straffen de opwekking tot die ontworsteling uit den slaven-toestand tot het vrije Mens-zijn, eveneens te verbieden en de pas af te snijden.

„Het schijnt wel, dat de mensen eerst dan tot verzet komen, als er iets heel kras en ergs gebeurt.

„Dan kunnen zij er nu toe komen. Want deze voorgestelde maatregelen zijn barbaars.

„Dan **moeten** zij er nu toe komen, wanneer zij ten minste nog de waarde van hun Mens-zijn beseffen.

„Mensen, wanneer gij nog *mensen* zijt of zijn wilt, dan weten wij, dat wij u tans onvervaard ten strijde zullen zien trekken, ten koste van wat ook, voor Vrijheid, Recht en Waarheid.

„Tot verzet moeten wij komen, waar men zó bezig is het hoogste in den Mens te vertrappen.

„Onbloedig zij ons verzet opdat wij niet vervallen in dezelfde fout van machts-geweld.

„Maar tot verzet moet het komen, in naam van het hoogste Mens-zijn: tot verzet moet het komen in woord en daad.

„En hiermede richten wij ons tot elkeen, omdat het geldt een zaak waar ieder bij betrokken is. Er is hier sprake van aanranding van het recht van arbeid en van ieders persoonlijke vrijheid.

„Gij, die u verplicht ziet de arbeid te staken, evenzo goed als gij die in een der lichtingen opgeroepen zijt, evenzo goed als ieder ander burger, die b.v. de stakers steunen kan, gij hebt allen een gemeenschappelijke taak te vervullen, in naam van het hoogste Mens-zijn: **in verzet te komen**.

„Mensen, toont uw Mens-zijn en weest daarin solidair!

„**Blaricum**, 2 Maart 1903.

„S. Berman, Joh. Dutilh, AnnaENZlin—Fiddelaar, G. Heller, Johan Heller, Jan Honnef, Griet van der Kooi, Willem Kooijman, Corn. Kuiper, S. C. Kijlstra, G. F. Lindeijer, Lod. van Mierop, Lena Veen, J. Verbruggen, D. B. de Vries, Jan Vrolijk, Gonda Vrolijk—Schalekamp.”

Dit fraaie Manifest, in Kollewijnsche spelling, bleek dus afkomstig

van de Blaricumsche kolonie, die intusschen al opgeheven schijnt. Althans, de heer Kijlstra kon het er niet houden en heeft het baantje van neo-Folstoiaanschen dominée weer ter hand genomen.

Ten slotte zij nog medegedeeld, dat *Het Volk* er volstrekt niet tegen op zag, om stukken, die vertrouwelijk aan anderen waren gezonden, in hun geheel op te nemen.

O. a. twee circulaires: Eén van het Bestuur der Vereeniging van Nederlandsche Werkgevers en één van enkele Roomsche-katholieke heeren. Beide circulaires bedoelden de werklieden te waarschuwen tegen de socialisten en anarchisten.

De eene circulaire luidde als volgt (we nemen haar woordelijk over uit *Het Volk* van 3 April):

„Zeet vertrouwelijk.

*„Aan de leden der Vereeniging van
Nederlandsche Werkgevers.*

„M. M. H. H.!

„Zooals U bekend is, zijn de leden onzer Vereeniging opgeroepen tot een buitengewone vergadering op Dinsdag 7 April a.s. Het Bestuur is voornemens na punt II der agenda mededeelingen te doen omtrent een punt, hetwelk opzettelijk niet op het convocatiebiljet vermeld staat, doch waaromtrent ik U juist daarom vooraf eenige inlichtingen wenschte te geven. **De zaak is van vertrouwelijk aard**, zij betreft de oprichting van een volksweekblad, dat zich in het bijzonder tot onze arbeidersbevolking zal richten. **Het plan daartoe is in het midden van ons Bestuur ontstaan.** Men meent dat het beslist noodzakelijk is, den werklieden eene andere courantenlectuur te verschaffen dan hun tot nu toe wordt geboden, noodzakelijk vooral door een meer stelselmatige pers-actie *een tegenwicht te vormen tegen den invloed der socialistische bladen en blaadjes.* Het nieuwe weekblad zal dus den steun moeten kunnen ontvangen *van menschen van allerlei godsdienstige en politieke richting*, die met ons overtuigd zijn, dat het drijven der tegenwoordige volksleiders voor onze industrie en dus ook voor onze werklieden verderfelijik is; het zal den werklieden in kennis stellen van het beste wat in onze periodieken te lezen staat en voor hen van belang is te weten; het zal ook eigen hoofdartikelen bevatten,

voorts een overzicht der binnen- en buitenlandsche gebeurtenissen, enz. De vorm zal zoo aantrekkelijk mogelijk zijn: het blad zal versierd worden met illustraties en premies zullen aan het blad worden verbonden. Hiermede is het plan in korte trekken aangegeven; meer uitgebreid zal het doel, de inrichting, alsmede de kosten van het weekblad worden uiteengezet door een onzer bestuursleden. Reeds nu deel ik nog mede, dat het **noodig** zal zijn om — wil men reeds dadelijk van eene flinke oplage verzekerd zijn — **de verspreiding** althans aanvankelijk (voor het eerste halfjaar) **gratis te doen geschieden**.

„Het Bestuur erkent gaarne het groote nut en de dringende noodzakelijkheid van zulk een weekblad en hoopt daarom vele werkgevers bereid te vinden tot het nemen van een abonnement (voor een half jaar) voor al hun werklieden; de prijs zal daarvoor zijn ongeveer f 0.75 per abonnement, mits minstens 30.000 exemplaren gedrukt kunnen worden. Na dat eerste halfjaar kan nader worden overwogen of en op welken voet de zaak zal worden voortgezet.

„Tot het toezeggen van dien steun wenscht het Bestuur den leden op de vergadering van 7 April a.s. de gelegenheid te geven. Tegelijkertijd wenscht het Bestuur aan de vergaderde leden voor te stellen **uit de kas onzer Vereeniging een subsidie toe te kennen** aan deze nieuwe zaak, die zeker op den steun ook van onze Vereeniging als zoodanig aanspraak mag doen gelden.

„Het is echter gewenscht **zelfs den schijn te vermijden** alsof dit blad door onze Vereeniging zal worden opgericht; ook daarom — en ook om te voorkomen, dat aan de plannen onzijdige ruchtbaarheid wordt gegeven — is het punt niet op de convocaties vermeld; om dezelfde reden wordt U ook discretie te dezer zake dringend verzocht. Tegelijkertijd wilde echter het Bestuur niet dit belangrijk onderwerp op de aanstaande vergadering ter tafel brengen zonder dat de leden vooraf daarover hun gedachten hadden laten gaan; doel van dit schrijven is dus, U in staat te stellen op de a. s. vergadering Uw oordeel over het plan uit te spreken en, naar wij ons vleien, reeds dadelijk Uw steun toe te zeggen.

Hoogachtend,

Uw dienstw.,

D. W. STORK.”

„Hengelo, 30 Maart 1903.

De andere circulaire was van den volgende inhoud :

„Streng Vertrouwelijk.

„L. S.

„Al zal men goed doen, de toekomst niet al te donker in te zien, te ontkennen valt toch niet dat wij ernstige tijden beleven. De revolutionaire partijen spannen samen tegen het wettelijk gezag. In sommige arbeiderskringen is heftige ontroering opgewekt. **Een ontzettende leugen-campagne is aangevangen.** Door meetings, manifesten, dagbladen en vlugschriften wordt het volk omtrent de ware bedoelingen van de Regeering op een dwaalspoor gebracht.

„In deze dagen rust op ons, Katholieke mannen, een zware plicht. Wij moeten actie stellen tegenover actie, **orde tegenover oproerzucht**, waarheid tegenover leugen.

„Goddank, nog is de geest onder de christelijke arbeiders uitstekend, dank zij vooral het eensgezind optreden der christelijke organisaties.

„Maar de agitatie der volksvijanden is zóó hevig, hun ijver, om valsche voorstellingen bij het volk op te wekken, zóó groot, dat indien onzerzijds niet krachtige middelen van tegenweer worden aangewend, het gevaar niet is uitgesloten, dat de leugen over de waarheid zegeviert.

„Daarom zijn wij van meening, dat ook wij in zeer vele plaatsen van het land sprekers moeten laten optreden; ook wij moeten manifesten en brochures bij tienduizenden onder het volk verspreiden. In één woord: tegen de agitatie van het verderf moeten wij stellen de actie der waarheid.

„Wij moeten bij het volk het vertrouwen in onze christelijke Regeering levendig houden. Wij moeten het overtuigen, dat Zij in waarheid geen aanslag op de vakorganisatie beoogt. Wij moeten met klem van redenen betoogen, dat Zij het recht op werkstaking den arbeider niet ontnemen wil, maar alleen het recht om te arbeiden tegen terrorisme verzekeren zal. Wij moeten het duidelijk maken ook voor den eenvoudigste, dat het recht op werkstaking niet in zich sluiten kan een recht op onrechtmatige contractbreuk, en dat inderdaad contractbreuk, ook van arbeiders, wanneer daarvan, gelijk bij spoorwegen, gasfabrieken, waterleidingen,

reinigingsdienst, enz., algemeene publieke rampen het noodwendig gevolg zijn, een strafwaardig feit *is*.

„Het is ons bekend, dat eenige mannen, waaronder de flinkste vertegenwoordigers der werklieden, een Katholiek Comité van Actie hebben gevormd, dat met alle kracht in den boven aangegeven geest zal werkzaam zijn. De heer S. M. van Wijck (Mauritskade 7, 's Gravenhage) heeft zich, op dringend verzoek, bereid verklaard het centraal-penningmeesterschap van dit Comité op zich te nemen.

„Aan een actie als deze, op groote en ruime schaal ondernomen, zijn zware finantiële offers verbonden, offers, welke van de arbeiders-organisaties, die reeds al haar krachten inspanden, niet mogen en niet kunnen worden gevegd.

„Waar echter de heer Troelstra dezer dagen in de Tweede Kamer mededeelde, dat de sociaal-democratie beschikte ook over internationale bijdragen (uit Engeland alleen zou wekelijks een ton gouds zijn toegezegd!), daar moeten wij de koorden onzer beurzen wijd lossnoeren, en onze mannen van actie, onze mannen van het woord en van de pen, in staat stellen, om op krachtige wijze de Anarchie en de Sociaal-democratie te bestrijden.

„Daarom doen wij een beroep ook op U. Wij vragen U, **in naam van Handel en Nijverheid** en Arbeid, wier belangen worden bedreigd — wij vragen U, in naam van onze christelijke arbeiders, wier zielen wij aan **de klauwen der goddelooze volksmisleiders** moeten ontrukken, — wij vragen U, in naam van ons Vaderland, welks toekomst op 't spel staat: zend ons een ruime bijdrage, opdat wij in de eerstvolgende weken een machtige campagne op 't getouw kunnen zetten.

„Daarvoor zijn eenige honderden guldens als niets. **Wij hebben duizenden en duizenden van noode.** Wanneer wij slechts 100 vergaderingen houden, en de kosten van één vergadering (reiskosten, sprekers. zaalhuur, advertenties, strooibiljetten, enz.) op **gemiddeld f 100.**— worden geraamd, wat te weinig is, dan zou alleen daarvoor f 10.000.— noodig zijn. Maar honderd vergaderingen zijn niet genoeg, en vergaderingen alleen zijn niet voldoende. Ook **manifesten en brochures moeten het land als overstroomen**, willen wij een dam opwerpen tegen de ontzettende agitatie der anarchisten en sociaal-democraten.

„Daarom nog eens: help ons, zend ons een **flinke** som tot steun.

De toekomst der Maatschappij wordt bedreigd. Laten wij allen onze krachten inspannen. God behoede dan ons Vaderland!

„Mr. W. S. J. van Waterschoot van der Gracht, Bernard J. M. Bont, F. Th. Everard, Mr. J. G. Schölvineck, August Hendrichs, J. H. Schmier, P. A. L. van Ogtrop, P. Ch. Smit, Dr. P. J. F. Vermeulen, Th. A. Koelman, Joseph Th. J. Cuypers, Ferd. Wierdels, allen te Amsterdam; Mr. L. C. Driebeek, Arn. J. A. Gilissen, J. W. Bahlmann, P. Bredius, Jac. P. van Term, allen te Rotterdam; Jhr. W. E. Bosch van Oud-Armelisweerd, C. L. Zellerhoff, J. P. J. Steenhoff, Utrecht; R. J. C. F. Kolfschoten en Mr. S. Roes, Arnhem; F. F. J. H. Dobbeltmann, Dr. J. P. St. Beerends, Jhr. mr. F. X. G. M. van Nispen tot Sevenaer, Nijmegen; J. Vreeburg, H. J. Weve, Mr. F. A. P. Baron Wittert van Hoogland, J. A. J. M. Meylink, 's Gravenhage; Jhr. P. von Fisenne, Rijswijk; Mr. J. N. J. E. Thijssen, Mr. F. A. Bijvoet, Haarlem; Mr. J. P. Kraakman, Alkmaar; P. L. C. Driessen, H. C. Coebergh, Leiden; A. C. A. Nolet, P. C. M. Jansen, Schiedam; C. H. Engels, Gouda; W. E. van Berckel, W. H. B. Wilkens, Delft; J. W. M. J. Kolkman, W. J. H. Albers, Dordrecht; C. van Schendel, Zevenbergen; J. R. Bink, Henri A. H. Gouverneur, Oudenbosch; Mr. H. J. W. Pelster, Mr. M. P. M. van Dam, Breda; Ernest Laane, Bergen-op-Zoon; J. F. Mutsaers en H. Eras, Tilburg; J. Boex en Mr. Th. Smits van Oyen, Eindhoven; W. aan Asten, Helmond; Jhr. Mr. F. J. J. M. van Rijkevorsel, Jhr. A. A. A. M. van der Does de Willebois en B. Lutkie, 's-Bosch; J. F. Vlekke, Oud-Gastel; Jan B. van Besouw, Goirle; Jan Jurgens Janssen, Osch; Jhr. Mr. Ch. Ruys de Beerenbrouck, Maastricht; P. G. E. H. Baron de Bieberstein Rogalla Zawadsky en Dr. P. J. H. Cuypers, Roermond; D. J. Mes, Middelburg; L. J. M. van Waesberghe-Janssens, Hulst; Jhr. Otto van Nispen tot Pannerden, Zevenaar; J. C. L. v. d. Lande, Deventer, H. ten Bos, Almelo; Mr. J. H. A. M. Essink, Oldenzaal; A. J. M. Verbeek, Enschedé; J. M. baron van Voorst tot Voorst, Zwolle; R. S. H. Visser en A. Brenninkmeijer, Sneek; Jos. Feldbrugge Thzn., J. T. Hessels, H. J. Rijkers, A. A. Th. Tonella, J. H. J. Meddens en B. H. van Munster, Groningen; W. A. Fick, Gosterhout; J. Bernard Timmermans Wzn., Waalwijk; C. L. Bressers, Dongen; E. C. Baesjou, Tiel; jhr. G. J. J. J. M. Dommer van Poldersvelt, Ubbergen; C. A. L. baron van Hugenhpoth tot Aerdt, 's Heerenberg;

mr. L. J. M. Basquin, Sittard; P. A. Bruinsma, Leeuwarden; Th. Lutteken, Winschoten; mr. H. Allard, Geertruidenberg; R. J. M. M. A. graaf de Geloës, Eysden; Jan Truyen, Meijel; C. Aarden, Standdaarbuiten."

Bij dit stuk was een inschrijvingsbiljet gevoegd en een briefomslag, bedrukt met het adres van „Den HoogEdelGestrengen Heer S. M. van Wijck, lid van de Tweede der Staten-Generaal, 's Gravenhage."

IV.

ANTWOORD DER REGEERING.

De Memorie van Antwoord der Regeering op de Voorloopige Verslagen der Tweede Kamer betreffende de zoogenaamde Dwangwetten verscheen 28 Maart.

Deze Memorie van Antwoord — bedoeld is hier natuurlijk speciaal het antwoord betreffende de Strafrecht-novelle — maakte de sociaal-democraten nog zenuwachtiger, maar werd overigens door schier alle persorganen met groote instemming besproken.

De Minister van Justitie — althans door dezen bewindsman was het stuk geteekend, hoewel beweerd werd dat een groot gedeelte van de Memorie door Minister Kuiper was gesteld — wees er in zijn antwoord op, dat in de vergaderingen der Tweede Kamer, gehouden op 25 Februari en op 10 en 11 Maart j.l., de Regeering zoo openhartig en volledig als haar dit geoorloofd scheen, alles heeft medegedeeld wat harerzijds over hetgeen op de spoorwegstaking van 29—31 Januari j.l. betrekking had, licht kon verspreiden. Zij wenscht hierover niet in herhaling te treden, en bepaalt zich daarom tot een kort antwoord op enkele vragen, die destijds niet, of niet gelijk ze nu gesteld zijn, aan de orde kwamen.

Ten aanzien van hetgeen de Regeering had gedaan na de staking, leest men in deze Memorie:

„De regeering heeft zich in Januari geen oogenblik op het standpuntgeplaatst, dat het voorgevallene enkel de maatschappijen aanging. Zij heeft beslist geweigerd harerzijds de *H. IJ. S. M.* van de krachtens art 31 der Spoorwegwet op haar rustende verplichting te ontslaan. Zij heeft onverwijld militairen naar de Rietlanden

gezonden, om de orde te handhaven. Zij heeft terstond maatregelen genomen, om door het onder de wapenen roepen van de kleinverlofgangers krachtiger steun te kunnen bieden. Zij is onverwijld met de genie in overleg getreden, om vast te stellen, welke hulp door de spoorwegcompagnie zou kunnen verleend worden. Zij heeft in den postdienst door het bezigen van andere middelen van vervoer voorzien. Zij is terstond er op bedacht geweest, om de maatregelen te beramen, die ter bescherming van Staat en Maatschappij tegen herhaling van zoo misdadig bedrijf geraden schenen. En wat zij alleen aan de verantwoordelijkheid der spoorwegmaatschappijen heeft overgelaten, is de houding, die dezen achtten te moeten aannemen tegenover het door haarzelve in dienst genomen personeel."

Na betoogd te hebben, dat de overheid de noodige maatregelen moest nemen opdat zich het voorgevallene op 31 Januari niet zou herhalen en dat die maatregelen zóó genomen behoorden te worden, dat, mocht het kwaad zich nochtans herhalen, voldoende verdediging er tegen mogelijk ware — ging de Minister de opmerkingen na, die tegen de voorgestelde strafbepalingen waren gemaakt.

„De verwachting was uitgesproken, dat, indien voors hands van het maken van strafbepalingen werd afgezien, de kalmte in het land zal terugkeeren. De Regeering is het hiermede eens, wanneer met kalmte wordt bedoeld „een tijdelijke ontspanning van korten duur." Maar in die verwachting wordt allerm minst gedeeld, wanneer men daarmede bedoelt „een blijvende kalmte, een duurzaam bevredigende oplossing van de gerezen moeilijkheden." Men verstaat de teekenen der tijden, naar het inzicht der Regeering niet voldoende, indien men aanneemt, dat terugneming van de strafrechtsvoorstellen in de gegeven omstandigheden uitzicht zou openen op een op den duur vreedzame, voor de Regeering aannemelijke beslechting van de ontstane maatschappelijke geschillen. Integendeel, zoodanige terugneming zou slechts bevorderlijk kunnen zijn aan het begonnen openbare proces van moreele verwording. Geen Staat kan in stand blijven, wanneer zijn burgers niet diep doordrongen zijn van het besef hunner verplichtingen tegenover het gemeenebest.

„Zoodra de bevolking zich niet meer gebonden acht door overwegingen van algemeen belang, vangt dat proces van ontbinding aan. En dat besef van plicht tegenover den Staat is, sedert de

laatste jaren, hier te lande ontegenzeggelijk bezig te slinken. De spoorwegstaking leverde daarvan wel het meest teekenend voorbeeld, ook voor zoover de meer ontwikkelden betreft. Om transportarbeiders in een strijd over de grieven, waarvan zij de al dan niet gegrondheid niet eens konden beoordeelen, te steunen heeft een aanzienlijk deel van het spoorwegpersoneel tot verlamming van het spoorwegverkeer besloten. En in plaats, dat dit **onverantwoordelijk** en **snood bedrijf** eenstemmige veroordeeling vond, heeft menig ontwikkeld voorlichter der publieke opinie zoo al, dan toch slechts met moeite één enkel slap woord kunnen vinden om **de immoraliteit van deze staking, dit verraad** gepleegd aan het algemeen belang, flauw te gispen. Inderdaad het moreel besef heeft bij een deel van ons volk geleden; er heeft een afschniving van beginselen plaats gegrepen, die het welzijn van het gemeenebest in het oog van velen tot den rang van secundaire overweging deed dalen.

„Iedere dag brengt daarvan nog de meest sprekende bewijzen.

„Haar strafrechts-novelle terugnemen is voor de Regeering volstrekt onmogelijk.

„Welke zouden daarvan de gevolgen zijn?

„De meerderheid der stakers, door de onlangs bevochten overwinning in haar krachtsbesef gesterkt, is er zich zeer wel van bewust, dat die zege de bestaande maatschappelijke en staatkundige machtsverhoudingen heeft geschokt. Eén oogenblik was het Staatsgezag verlamd en stond het maatschappelijk leven stil. Ook gevoelt men in die kringen zeer wel, dat herhaling van dergelijke schokken vernietigend zal werken op het samenstel van den huidige Staat. Op maatregelen van verweer moet dus, zoo redeneert men verder, de Regeering bedacht zijn. Die maatregelen stelt nu de Regeering voor en terugneming daarvan zou door de schuldigen noodwendig worden uitgelegd als: gevoel van zwakheid bij het Staatsgezag en erkenning van *hun* almacht.

„Vóór alles moet op dit oogenblik de **suprematie van het Staatsgezag boven alle maatschappelijke woelingen** wettelijk worden verzekerd, en daarmede de eerste voorwaarde verwezenlijkt voor de werkelijke en spoedige verbetering van misstanden in de arbeiderswereld, de bevordering van 's lands welvaart en de waarborging van zijn in- en uitwendige veiligheid.

„De spoorwegbrigade zal de rechtmatige macht, de strafwet-

novelle, het machtige recht van den Staat stellen tegenover de macht van het onrecht.

„Ten slotte zij nog opgemerkt, dat hoezeer krachtig optreden tegenover storing in vergaderingen, opwekken tot muiterij en belediging van regeeringspersonen óók plicht zij der Overheid, het toch inderdaad een vreemde vertooning van inconsekwentie zou maken, indien de Regeering, op den eigen oogenblik, waarop zij afstand zou doen van het gezag in zijn wezen, om den schijn te redden, met meer kracht dan te voren zou gaan optreden op wel gewichtige, maar met betrekking tot dat wezen toch slechts ondergeschikte punten van gezagsoefening.

„Van uitstel kan geen oogenblik sprake zijn. Wat daarentegen den tekst van het wetsontwerp betreft, heeft de Regeering geen oogenblik geaarzeld van de opmerkingen der Kamer in haar afdelingen partij te trekken en is zij, zoover dit slechts eenigszins zonder prijsgeving van beginsel en doel mogelijk was, aan de leden, die opbouwende critiek leverden, tegemoet gekomen.

„De Regeering heeft overwogen op wat wijze, van Staatswege zoodanige nadere bescherming aan het spoorweg personeel ware te verleenen, dat tegen eventueel misbruik van de zijde der directiën genoegzaam waarborg bestond, en in hoeverre het mogelijk zou zijn dit denkbeeld *aanstonds* te verwezenlijken. In verband hiermede kan worden medegedeeld, dat **een concept-Algemeene maatregel van bestuur** van bedoelde strekking reeds van den Raad van State terug werd ontvangen, en vermoedelijk binnen zeer korten tijd zal worden uitgevaardigd. De Regeering zal doen wat in haar vermogen is, om dien algemeenen maatregel, althans nog eer de beslissing der Kamer over het wetsontwerp staat te vallen, in het *Staatsblad* te brengen. Niet als stelde zij de bevoegdheid der Overheid, om wat misdadig is, strafbaar te stellen, ook maar eenigszins afhankelijk van de nadere regeling van de rechtspositie van hen, die onder het strafwetartikel vallen kunnen, maar vermits het zoo spoedig mogelijk regelen van die rechtspositie op zich zelve wenschelijk is te achten.

„Het ligt in de bedoeling, aan de directiën de verplichting op te leggen: 1o. dat al hetgeen op de rechtspositie en de dienstvoorwaarden van het personeel betrekking heeft, het loon inbegrepen, behoorlijk worde gereguleerd, en dat het reglement aan de

goedkeuring der Regeering zal worden onderworpen; 2o. dat dit reglement om de vijf jaren worde herzien; 3o. dat in dit reglement een geordende weg tot het indienen van grieven en wenschen zal worden geopend; 4o. dat gewaakt zal worden tegen te langen termijn van opzegging van den dienst; 5o. dat voor disciplinaire geschillen, behoudens de veiligheid van den dienst, scheidsrechtelijke uitspraak zal worden ingevoerd; 6o. dat deze scheidsrechtelijke uitspraak op korten termijn in werking zal moeten treden; en 7o. dat voor de geschillen van disciplinaire aard, die van 1 Mei 1903 af mochten voorkomen, alsnog op dit scheidsgerecht, zoodra het werken kan, beroep zal openstaan."

Na verschillende bezwaren tegen het voorgestelde artikel 284*bis* te hebben beantwoord, wordt in de Memorie van Antwoord besproken het advies van hen, die der Regeering in overweging hadden gegeven art. 284 zelf aan te vullen door daarin onder de middelen van dwang „feitelijkheden" en „bedreiging met feitelijkheden" gericht, hetzij tegen iemand in persoon, hetzij tegen diens gezin, op te nemen, en in verband daarmee den aanhef van artikel 426 te wijzigen als volgt: „Hij die, hetzij in het openbaar het verkeer belemmert of de orde verstoort, hetzij eens anders veiligheid bedreigt, hetzij, terwijl hij in staat van dronkenschap verkeert, eenige handeling verricht enz."

„De Regeering is te rade geworden, dit laatste advies, in het algemeen, wat zijn strekking tot splitsing der voorgestelde bepaling betreft, te kunnen volgen, ofschoon zij daarbij niet al de daarvoor aangevoerde motieven kan onderschrijven.

„In het gewijzigd wetsontwerp is diensvolgens, met intrekking van artikel 284*bis*, artikel 284 uitgebreid in een zin als boven is aangegeven, en is, na artikel 426, voorgesteld een nieuw artikel 426*bis*, luidende:

„Hij die wederrechtelijk op den openbaren weg een ander in zijn vrijheid van beweging belemmert of met een of meer anderen zich aan een ander, tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil, blijft opdringen of hem op hinderlijke wijze blijft volgen, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand, of geldboete van ten hoogste honderd gulden."

„Ten opzichte van artikel 286 wordt beaamd de opmerking, dat het niet wenschelijk is, den schijn te doen ontstaan, alsof men

door toepassing van de Strafwet, zonder hooge noodzakelijkheid, op de kiezerslijst invloed zou willen uitoefenen. Derhalve wordt, mede op dien grond, de op dit artikel voorgestelde wijziging teruggenomen.

„Wat artikel 358 bis betreft, naar de besliste meening der Regeering drukt de redactie van het artikel met genoegzame duidelijkheid uit, dat dienstweigering alleen strafbaar is, indien die plaats vindt vóórdat de dienstbetrekking is geëindigd. Hoe het artikel zal werken indien het contract onmiddellijke opzegging zonder termijn toelaat, schijnt niet moeilijk te beantwoorden. De niet-uitvoering van een opdracht, even voor de opzegging gegeven, zal dan niet strafbaar zijn; zelfs juist die opdracht zal aanleiding kunnen zijn, dat men gebruik maakt van zijn opzeggingsrecht en op dat eigen oogenblik het dienstverband zich doet oplossen.

„Het moge waar zijn, dat het niet altijd gemakkelijk is uit te maken wanneer een dienstbetrekking afloopt, men vergete niet, dat men bij de beoordeeling van dit artikel alleen te maken heeft met dienstbetrekkingen van ambtenaren en van personen behorende tot het spoorwegpersoneel.

„Ten aanzien nu van eerstgenoemde categorie van personen wordt terecht als vaststaande aangenomen, dat de dienstbetrekking enkel afloopt door het verleen van ontslag.

„En ten aanzien van de andere categorie is elke moeilijkheid weg te nemen, door regeling op dit punt bij het dienstcontract zelf.

„Artikel 358bis is wel gericht tegen stakingen, maar niet alleen daartegen. Bij strafvervolgung wegens ongeoorloofde dienstweigering behoeft dus volstrekt niet altijd van toepassing te zijn de straf, gesteld in art. 358ter en diensvolgens evenmin de strafverzwaring op het misdrijf, in dat artikel omschreven, gesteld bij art. 358quater.

„Intusschen komt het bij nader inzien voor, dat de straf in art. 358ter gesteld, en diensvolgens ook die van art. 358quater tot een lager maximum kon worden teruggebracht. Het ontwerp is dienovereenkomstig gewijzigd.”

GEWIJZIGD WETSONTWERP.

De voorgestelde wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht luidde als volgt:

Artikel 284 van voormeld Wetboek wordt gelezen als volgt:

Met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden wordt gestraft:

1o. hij, die een ander door geweld of eenige andere feitelijkheid of door bedreiging met geweld of eenige andere feitelijkheid, gericht, hetzij tegen dien ander, hetzij tegen derden, wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden;

2o. hij, die een ander door bedreiging met smaad of smaadschrift dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden.

In het geval onder 2o. omschreven, wordt het misdrijf niet vervolgd, dan op aanklachte van hem, tegen wien het gepleegd is.

Na art. 426 van voormeld Wetboek wordt een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 426*bis*. Hij, die wederrechtelijk op den openbaren weg een ander in zijn vrijheid van beweging belemmert of met een of meer anderen zich aan een ander tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil blijft opdringen of hem op hinderlijke wijze blijft volgen, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of geldboete van ten hoogste honderd gulden.

Na artikel 358 van voormeld Wetboek worden drie nieuwe artikelen ingevoegd, luidende:

Artikel 358*bis*. De ambtenaar of eenig in het openbaar spoorwegverkeer voortdurend of tijdelijk werkzaam gesteld persoon, niet behoorende tot het personeel van een spoorweg, waarop uitsluitend met beperkte snelheid wordt vervoerd, die, met het oogmerk om in de uitoefening van een openbaren dienst of in het openbaar spoorwegverkeer stremming te veroorzaken of te doen voortduren, nalaat of, wettig daartoe gelast, weigert, werkzaamheden te verrichten, waartoe hij zich uitdrukkelijk of uit kracht van zijn dienstbetrekking heeft verbonden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

Artikel 358*ter*. Indien twee of meer personen ten gevolge van samenspanning het misdrijf plegen in het vorig artikel omschreven, worden de schuldigen, zoomede de leiders of aanleggers der samenspanning, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Artikel 358*quater*. Indien het oogmerk, bij artikel 358*bis* omschreven, wordt bereikt, wordt gevangenisstraf opgelegd, in het geval van artikel 358*bis* van ten hoogste een jaar;

in het geval van artikel 358ter van ten hoogste vier jaar.

Artikel 380 van voormeld Wetboek wordt gelezen als volgt

Bij veroordeeling wegens een der in de artikelen 359, 363, 364, 366, 373 laatste lid, en 379 eerste lid, omschreven misdrijven, kan ontzetting van de in artikel 28, nos. 3 en 4, bij veroordeeling wegens een der in de artikelen 358bis, 358ter en 358^{quater} omschreven misdrijven, ontzetting van de in artikel 28, nos. 1—3 vermelde rechten worden uitgesproken.

DE SPOORWEG-AFDEELING.

De Minister van Oorlog deelde in zijn Memorie van Antwoord mede, dat onmiddellijk, nadat het bewuste wetsontwerp aanhangig was gemaakt, aan een Commissie van Officieren is opgedragen het ontwerpen van de reorganisatie van het korps genietroepen, waarvan in de bij dat wetsontwerp behorende Memorie van Toelichting sprake is.

„Tegelijkertijd werden, door tussenkomst van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, de besturen van de spoorwegmaatschappijen uitgenoodigd om aan de bedoelde commissie al die inlichtingen te willen verstrekken, welke zij voor de richtige vervulling van de haar opgedragen taak mocht meenen noodig te hebben.

„De commissie is zoodra mogelijk aangevangen met de uitvoering van de haar opgedragen taak.

„Ter voldoening aan het desbetreffend verzoek heeft de Minister in de bij deze Memorie gevoegde bijlage eenige aantekeningen verstrekt omtrent despoorwegafdeelingen bij enkele Europeesche legers.

„Omtrent de wijze van recruteering van het personeel der spoorwegafdeeling kan de Minister, in afwachting van het rapport der meerbedoelde commissie, voor het tegenwoordige nog geenerlei mededeelingen verstrekken.

„Bij de organisatie zal naar zuinigheid worden gestreefd, zonder intusschen het te bereiken doel uit het oog te verliezen.”

DE SPOORWEG-ENQUÊTE.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid stelde in

zijn Memorie van Antwoord nader de noodzakelijkheid van een onderzoek ten aanzien van de rechtsverhoudingen en de voorwaarden, waaronder het personeel bij het spoorwegbedrijf in dienst is, in het licht.

„Het laatst gehouden officieel onderzoek omtrent den toestand van het spoorwegpersoneel, ingesteld ingevolge de Wet van 19 Januari 1890, heeft niet aan het licht gebracht, dat over het algemeen te lage loonen werden betaald, terwijl ook niet bleek van grove wanverhoudingen. De toestanden kunnen echter aanmerkelijk gewijzigd zijn, hetgeen alleen een nieuwe enquête kan uitmaken.”

Bij de bespreking der opmerkingen omtrent de artikelen van het ontwerp, zeide de Minister o.a., dat onder voorwaarden, waaronder het personeel dient, zijn te verstaan de rechten, die het bij het dienstcontract heeft bedongen en de verplichtingen, die het heeft aanvaard. Onder rechtsverhoudingen zijn te begrijpen de wegen en de middelen, waarbij en waardoor de stipte uitvoering van het contract door en ten aanzien van beide partijen wordt verzekerd.

„Ook de Regeering acht het wenschelijk, dat het onderzoek in ruimen zin worde opgevat. Te dien einde meent hij, dat het onderzoek naar bestaande grieven ruimer dan in het ontwerp is voorgesteld, zou kunnen plaats hebben; hetgeen het geval zal zijn indien de woorden „tegen beide” op den vierden regel van artikel 1 worden geschrapt. De feitelijke toestanden en derhalve ook de verhouding tot de organisaties van het personeel, met inbegrip van hetgeen bij de staking voorviel, evenals de wijze van toepassing van bestaande reglementen, zullen daardoor aan het licht kunnen komen, kortom al datgene, wat mogelijkerwijs den geest van ontevredenheid heeft veroorzaakt, die op de jongste gebeurtenissen vermoedelijk niet zonder invloed is gebleven, zal op die wijze in het licht kunnen worden gesteld.”

Voorts verklaarde de Minister o.a., dat de Regeering zich vereenigt met het denkbeeld om een blijvende gelegenheid in het leven te roepen voor het spoorwegpersoneel, om op regelmatige en ordelijke wijze grieven ter kennis van de spoorwegbesturen te brengen.

De benoeming van subcommissiën achtte de Minister niet noodig. Het zal mogelijk zijn verhooren te houden, al is niet de geheele Staatscommissie tegenwoordig. Ter bevordering hiervan zou het minimum van de voor elk verhoor vereischte leden tot twee kunnen

worden teruggebracht. In verband hiermede ware in het derde lid van artikel 4 in plaats van de woorden „een of twee” te lezen: „ten hoogste drie.”

In het gewijzigde ontwerp van wet is aan artikel 4 een vierde lid toegevoegd, strekkende om den voorzitter in staat te stellen, de orde op de zittingen te handhaven.

Ten slotte sprak de Minister de wenschelijkheid uit, „dat de enquête spoedig afloope, hetgeen zeer wel kan, daar het terrein van onderzoek uiterst beperkt is, en loopt over een niet zeer uitgebreid aantal categorieën, die veelal identiek zijn in de onderscheidene tot haar behorende gevallen. Dit zal in de hand worden gewerkt door den termijn, voor het in kracht blijven van de wet, eenigszins te beperken. Mocht het noodig blijken hem te verlengen, dan zal daarvoor intijds het noodige kunnen worden verricht.”

wederkeeren, bieden de afgevaardigden der verbonden Christelijke arbeidersorganisaties Uwer Majesteit de verzekering van hunne liefde en hunne trouw aan, en zenden uit hun midden een bede op tot God, dat Hij U en Uw Huis blijvend zegene, ook ter wille van het volk." Onder oorverdoovend gejuich werd tot de verzending van het telegram besloten.

„Een tweede telegram werd gezonden aan Dr. Kuyper, minister-president, luidende: „De vergadering van Christelijke werklieden brengt der regeering hare warme hulde wegens de fierheid, waarmede zij in de zorgvolle dagen, die achter ons liggen, het gezag gehandhaafd en de orde bewaard heeft. God zegene haar en stelle haar voor volk en vaderland tot een rijken zegen!"

„Men zong nu, met begeleiding op het orgel, Da Costa's lied: „Zij zullen het niet hebben, de goden van den tijd", en daarop kwam Dr. De Visser aan het woord. Onder applaus bracht hij hulde aan de regeering, aan de getrouwe troepen, en aan de vrouwen der standvastige Christelijke werklieden, aan de mannen, die in de moeilijke dagen bij de arbeiders het weerstandsvermogen van het hart verhoogden, aan Huizinga, Douwes, Nahuyzen, en Van Ooy. Vervolgens vermaande de spreker tot kalm beleid, tot het stellen, opnieuw, der sociale eischen, maar tot het houden van den wagen in het Christelijk nationale spoor; te blijven kinderen van den tijd, maar mannen bij de gratie van God. En ten slotte trachtte hij bij allen terug te dringen het wellicht zoet, maar altoos verachtelijk gevoel van wraak en hen op te wekken tot barmhartigheid jegens de in den verloren strijd gevallen slachtoffers. Dit comité van verdediging zou een schoon werk doen, indien het op zich nam, de zonder schuld broodeloos geworden vrouwen en kinderen te verdedigen (applaus). En niemand mocht eenig ander gevoel voor den verslagen vijand behouden, dan dat der vergeving en bereidheid tot hulp in den zelfberokkenden nood, gedachtig aan Christus, die het eerst de hand reikte aan Petrus, die hem verloochend had!

„Men zong nu wederom een lied en onderwijl werd eene collecte gehouden voor de slachtoffers der staking.

„De voorzitter deelde mede, dat te Amsterdam en te 's Gravenhage deputatiën van Christelijke vereenigingen zullen samenkomen om een voorstel, aan de directiën der spoorwegen te doen, te overwegen. De vergadering nam eene motie aan van dezen inhoud:

„Intusschen, dit is niet meer dan verstandige *redencering*. Ook de *daad* ontbreekt niet, welke noodig was om de hoofdbedenking tegen de dadelijke strafbaarstelling van het spoorwegpersoneel in afwachting der enquête, te verzwakken. Die bedenking was, althans onzerzijds, niet die welke de Regeering in haar Memorie uitvoerig weerlegt: als zou de Staat het *recht* missen, zoolang de rechtspositie niet geregeld ware. Ons pijnigde vooral de gedachte aan den slechten moreelen indruk, dien een strafbaarstelling op het oogenblik, gepaard aan een nitstel van de verbetering der rechtspositie van het personeel tot een onbekend tijdstip, ook op de best gezinden van dat personeel wel maken moest.

„Welnu, die vrees is thans uit den weg geruimd. Reeds aanstonds maakt de Regeering gebruik van de door haar aan de Spoorwegwet ontleende macht, om (in overleg met de maatschappijen) bij algemeenen maatregel zoodanige regelen betreffende dienstvoorwaarden, indiening van grieven, termijn van dienststopzegging, ja scheidsrechterlijke beslechting van disciplinaire geschillen goed te keuren of vast te stellen, zoo dat iedere grond verdwijnt voor de bewering van wien ook, dat het spoorwegpersoneel, in afwachting van de enquête en strafbaar volgens de wet, weerloos zou zijn blootgesteld aan willekeur, benadeeling of rechtsverkorting van de zijde zijner werkgevers.

„Nu de zaken aldus zijn rechtgezet, nu de Regeering op zoo lofwaardige wijze handhaving van eigen waardigheid heeft weten te paren aan bereidwilligheid om den rechtmatigen invloed der Staten-Generaal ten volle tot zijn recht te doen komen, behoeft er, meenen wij, geen vrees meer over te blijven, dat bij de stemming over deze voorstellen sprake zou zijn van een scheiding der Kamer in links tegen rechts. Indien de taak die de liberalen der Kamer in deze omstandigheden hebben te vervullen twijfelachtig geweest moge zijn, zij is het nu niet meer.”

De *N. Rotterd. Crt.* van 1 April schreef aldus :

„De taak der Regeering was een zware. Zij moest verzoenen het hoog houden van het gezag, het versterken bij ieder van eerbied voor den eens aanvaarden plicht, met het streven naar erkenning van zijn rechten en naar verwezenlijking van sociale verbetering.

„Had zij van den aanvang af de houding aangenomen van nu,

zij had aan zich zelve en aan het land veel moeilijkheid, veel ergernis misschien, bespaard. Want het was voor hen, die zich verplicht voelden haar af te brengen van wat zij voor een dwaalweg hielden, geen aangenaam werk.

„Maar nu de goede richting van vrede en bevrediging ingeslagen is, nu zullen wij ons ook niet stooten aan den wel wat harden toon, waarin de Regeering den tegenstand, dien zij ondervond, in haar Antwoord tegemoet is gegaan. Daar zijn in die Memorie, blijkbaar door de pen van den premier, van die treffende zinsneden neergelegd, die voor het artistiek gevoel bewondering wekken, maar die toch in den grond slechts stellingen verdedigen, welke niemand bestrijdt. De Regeering vergist zich, wanneer zij meent, dat zij, die tegen haar opkwamen, minder gevoelen dan zij voor de hoogte van den Staat en voor de plichten van den burger. De hier bedoelde oppositie meende alleen, dat de Regeering harerzijds de plichten van den Staat niet genoeg met diens rechten deed samengaan. Nooit echter heeft zij iets anders dan een loyale oppositie willen zijn. En dat de Regeering aan die oppositie voor wat zij ten slotte zal hebben tot stand gebracht, veel mag danken, dat zal zij zelve niet ontkennen. Wederzijdsche waardeering moge dan het resultaat zijn.”

Het *Handelsblad* merkte op, dat de Regeering hoogst belangrijke wijzigingen in haar voorstellen had gebracht, waardoor aan de bezwaren, van liberale zijde tegen de strafbepalingen ingebracht, in zeer belangrijke mate werd tegemoet gekomen.

„Het bezwaar bestond hierin, dat men overtuigd was, dat orde en vrede in de maatschappij niet enkel kunnen berusten op strafbepalingen, maar dat daarnaast en tevens noodig zijn betere rechtsverhoudingen en waarborgen op het gebied van den arbeid. En dan was er nog het te rekbare en te ver gaande der voorgestelde nieuwe strafrechtsartikelen.

„In beide opzichten nu is de Regeering thans in zeer belangrijke mate te gemoet gekomen aan deze rechtmatige bedenkingen. Voor de belangen van het personeel zal reeds aanstonds worden gewaakt door den door de Regeering toegezegden maatregel van bestuur; en ook in de strafbepalingen is belangrijke wijziging gekomen.

„De Regeering heeft door deze wijzigingen hare voorstellen

buitengewoon verbeterd. Dit is de indruk, dien het *Handelsblad* bij vluchtige lezing ontving en die, naar het hoopt, bij nauwkeuriger bestudeering zal worden versterkt."

Het *Utrechtsch Dagblad* zeide, dat **de houding der Regeering vastberaden was en bleef**, ook in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Wetboek van Strafrecht. Het blad geloofde, dat nu wel is gebleken, dat bevestigend geantwoord moet worden op de vraag, of de houding der regeering van den aanvang af vastberaden was.

„En ook getuigt haar houding van staatsmanswijsheid.

„Zij transigeert niet met haar stellige overtuiging omtrent haar plicht als Overheid, en omtrent de vaste fundamenteën van alle Staatsorde; maar in de formuleering harer gedachten maakt zij een ruim gebruik van hetgeen haar door opbouwende critiek werd aan de hand gedaan, en de tegemoetkoming, door het gelasten eener enquête naar de toestanden van het spoorwegpersoneel reeds betoond, vult zij (overeenkomstig onze voorspelling) aan met een zeer verstrekkende regeling ter zake van rechtspositie en dienstvoorwaarden van het spoorwegpersoneel. Zij doet, wat in de geschiedenis door bekwame staatslieden steeds in dergelijke omstandigheden werd gedaan: zij biedt, op de punt van het zwaard, een zegelbrief met rechten en vrijheden aan. Zij verzoent de orde-lievenden, doch blijft onverbiddelijk jegens de ordeverstoorders. Zelfs moet erkend, dat de Regeering ver, zéér ver in haar tegemoetkoming gaat."

Bij een bloemlezing uit de Memorie zeide het blad verder, treft alweer, dat de Regeering er waarlijk in geslaagd is over een zaak, zoozeer van alle kanten bekeken, nieuwe frischheid te brengen.

„Onderzoek naar het auteurschap zou vervelend worden; maar men herkent den geest van een uitnemend jurist, een diepen staatsrechtkenner, een denkend staatsman, in deze van helderheid van dictie, zorgvuldigheid in den vorm en doordachtigheid in elke uiting blinkende verhandeling."

De *Arnhemsche Courant* was van oordeel, dat waar, in het bijzonder op het voorstel tot aanvulling en wijziging van het Straf-

wetboek, de ontsierende stempel eener gelegenheidswet gedrukt blijft, aan den anderen kant daarvan voor een groot deel het hatelijk karakter ontnomen wordt door den toegezegden algemeenen maatregel van bestuur. Ook het voorstel zelf is in niet onbelangrijke mate verbeterd.

Al bleef het blad ook de handhaving der strafrechtelijke voorstellen „thans” betreuren en al was het ook overtuigd, dat uitstel op het oogenblik aan alle beroering in het land terstond een einde maken zou, toch, zoo schreef het — „eischt de vraag ernstige overweging of niet, in verband ook met de veranderde omstandigheden, reeds de tegemoetkomende houding der regeering voldoende geacht zou mogen worden om elk gevaar voor eene herhaling der gebeurtenissen van einde Januari voor 't oogenblik als geweken te kunnen beschouwen en om dus de buitengewoon opgeroepen lichtingen niet, zooals de regeering voorstelt, langer onder de wapenen te houden.”

Het leed voor het blad geen twijfel — al had het ook gaarne gezien, dat de regeering nog iets verder gegaan ware — of hare tegemoetkomende houding ten aanzien der stakingsontwerpen zou van verschillende zijden buiten hare Kamermeerderheid waardeering vinden, maar zij zou daarop eerst de kroon zetten en de overgrootte meerderheid in den lande met hare wettelijke maatregelen geheel verzoenen, als zij nu ook blijk gaf van vertrouwen in de ordelievendheid der natie en in haren eerbied voor het gezag en de buitengewoon opgeroepen lichtingen naar huis liet gaan.

Het *Vaderland* schreef, dat het antwoord der regeering op de bedenkingen der afdeelingen in zake de stakingsontwerpen onmiskenbaar een stap in de goede richting was; dat het niet te ontkennen viel, dat het ontwerp tot aanvulling en wijziging van het Strafwetboek — het blad zeide niet in aantrekkelijkheid had gewonnen, maar toch van zijn afstootendheid een merkelijk deel heeft ingeboet.

„Dit is zeker te danken aan het krachtig verzet, dat alom opstak toen het oorspronkelijk voorstel was ruchtbaar geworden en dat in de Kamer weerklink gevonden heeft; te danken stellig niet in de laatste plaats aan leden der meerderheid als Dr. Nolens, door wien begrijpelijkerwijs de regeering zich liever haar feilen liet

toonen dan door leden van den linker Kamerkant, te wier aanzien *De Standaard* nog steeds zonder blozen de insinuatie van partij-politiek hanteert. Waardoor haar glorie als orgaan der regeering niet wassen zal."

Het blad erkende overigens gaarne, dat haar bezwaren tegen het Strafrechtsvoorstel ten deele waren weggenomen. Haar bezwaar, dat de strafwet een te plomp, een te pootig middel was om baat te kunnen schaffen waar niet zoozeer vertrapping van verkeerd, als wel opvoeding tot beter inzicht eisch was, had, zeide de redactie, veel aan klem verloren, nu de strafbepalingen verloren aan scherpte en aanstonds aan het spoorwegpersoneel verbetering van rechts-toestand is toegezegd.

En nu zij een en ander medegedeeld van het

ORDEEL DER NIET-LIBERALE PERS.

De *Maasbode* roemde het verstandig en krachtig beleid, dat uit deze Memorie spreekt en besloot haar artikel aldus:

„Het is onze vaste overtuiging, dat tegen deze voorstellen geen redelijke bezwaren meer gemaakt kunnen worden en dat op den grondslag dezer gewijzigde wetsontwerpen alle volksvertegenwoordigers elkaar ontmoeten kunnen, die het wel meenen met de belangen, hun krachtens hun mandaat en de grondwet toevertrouwd.

„Die zich nu nog afkeerig toont en de Regeering den voet dwars wil zetten, hem aarzelen wij niet in te deelen of bij de partijen der revolutie, of bij degenen, die het landsbelang ondergeschikt maken aan de inzichten en wenschen eener partij.

„Dezulken mogen hunne verantwoordelijkheid zelven dragen.

„Ons en allen welgezinden is het een eer de Regeering te volgen en te steunen op den weg, dien zij thans met zooveel zelfbewuste kracht en verstandig beleid toont te bewandelen."

De *Tijd* noemde de Memorie een stuk van hooge beteekenis, uitmuntend zoowel door kracht van logische redeneering als door kloeken, kernachtigen stijl. Het gezag wordt gehandhaafd en naar opbouwende critiek wordt geluisterd.

„Het komt ons bijna ondenkbaar voor, dat thans de eindstemming een partijstemming zal wezen, rechts tegen links. Hoewel de meeste liberale bladen zich nog niet hebben uitgesproken, kunnen wij ons toch moeielijk voorstellen, dat thans mannen als Mees en Roëll, ja zelfs als Borgesius c. s., aan de regeering de middelen zullen weigeren, welke zij in haar Memorie van Antwoord opnieuw verklaart noodig te hebben, om voor het behoud van orde en gezag te kunnen instaan.

„Een woord van hulde aan de regeering voor haar kloeke en tegelijkertijd tegemoetkomende houding, vooral ook voor de werkzaamheid en den spoed, welke zij in deze betracht heeft, is zeker niet onverdiend. Moge haar optreden in deze de Volksvertegenwoordiging tot navolging prikkelen!”

De *Standaard* schreef, dat het antwoord der Regeering blijk gaf van kloekzinnigheid en bedachtzaamheid.

„Op het hoofdpunt, waarop het aankwam, wijkt de regeering geen haarbreed. De vrijheid van arbeid zal en moet tegenover kwaadwillig misbruik van macht verdedigd worden, en dienstweigering met contractbreuk moet bij personen die heel of half in den publieken dienst staan, door de strafwet worden gewraakt.

„Aan een ordelijke poging om bij staking anderen tot meedoen daaraan te overreden, wordt, mits de persoonlijke vrijheid van de niet-stakers geëerbiedigd blijve, geen stroospier in den weg gelegd.

„Aan het stakingsrecht van het spoorwegpersoneel wordt, onder voorbehoud, dat de termijn van dienststopzegging niet geschonden zij, niets in den weg gelegd; en maatregelen worden genomen om te voorkomen, dat de directiën, door het stellen van een onredelijk langen termijn, misbruik van hun positie maken.

„Ook de bedreigde straffen zijn, zoover het eenigszins kon, verminderd.

„En wat meer dan iets anders den toeleg der regeering doet uitkomen, om de positie van de spoorwegbedienden zoo goed mogelijk te regelen: er is, om binnen enkele dagen reeds uit te komen, een algemeene maatregel van bestuur toegezegd, die aan dit personeel alles geeft, wat het billijkerwijze wenschen kan.

„Niet alsof het recht van de overheid, om strafbaar te stellen

wat misdadig bij het spoorwegpersoneel voorkwam, afhankelijk wordt gemaakt van zulk een regeling der rechtspositie van het personeel. Integendeel wordt uitdrukkelijk verklaard, dat het gunnen aan de overheid van geen ander dan een voorwaardelijk recht, de overhoogheid van de Kroon zou aantasten.

„Maar wel wordt volmondig erkend, dat het de plicht der overheid is, om ook voor het spoorwegpersoneel te zorgen, en van dezen plicht kwijt de regeering zich op afdoende wijze.”

Verder zeide het blad, dat er geen oogenblik en op geen enkel punt werd getransigeerd, noch met de misdaad in onderhandeling getreden. Aanranding van de persoonlijke vrijheid is in elke geordende maatschappij misdadig, en daarom wordt er niet aan gedacht toe te geven, dat zoo misdadige poging ter wille van de vakorganisatie door de vingers mag worden gezien. En even beslist blijft als misdadig afgekeurd en strafbaar gesteld de booze toeleg, om onverhoeds en door contractbreuk, ter bevordering van de vakorganisatie, het algemeen levensverkeer in staat en maatschappij teniet te doen.

Terecht is de regeering, vervolgde het blad, niet ingegaan op allerlei voorstellen, om de zaak te verschuiven.

„Uitstel was in den meest stelligen zin hier ongeoorloofd om tweeërlei reden.

„In de eerste plaats, omdat een kwaad, waarvan het misdadig karakter is ingezien, in de Strafwet gewraakt moet worden, onafhankelijk van alle bijkomstige overwegingen. En in de tweede plaats, omdat de revolutionaire groepen over een half jaar precies hetzelfde kabaal zouden maken en duidelijk hebben verklaard, dat een onverhoedsche spoorwegstaking, ondersteund door een algemeene werkstaking, voor hen het groote machtsmiddel is en blijft, om de regeering in het land omver te werpen.

„Vooral dit laatste maakt den toestand zoo hoog ernstig....

„De uitkomst zal nu kunnen toonen, welke werklieden God vreezen en de overheid onderdanig willen zijn, en wie God-verloochenend den weg op willen der revolutie.”

„Een voortreffelijk staatsstuk is het Regeeringsantwoord op het voorloopig verslag over de stakingsontwerpen” — schreef de *Nederlander*.

„Tegenover de revolutionaire theoriën, in de afdeelingen van soc.-dem. zijde verkondigd, wordt de majesteit van het Gezag gehandhaafd.

„Ook de inhoud der ontwerpen blijft, wat de hoofdstrekking aangaat, ongewijzigd.

„Maar aan de opbouwende critiek, ook van bevriende zijde uitgeoefend, wordt op milde wijze tegemoet gekomen.

„Wij hebben voortdurend een scherp onderscheid gemaakt tusschen de critiek uit anarchistisch of bloohartig motief, die zich wanhopig vastklemde aan technisch min juiste formuleering, en op grond dier formuleering aan de Regeering een bedoeling toedichtte, die mijlen ver van haar wezenlijke bedoeling verwijderd stond, — en de opbouwende, bloot-zakelijke critiek, welke op verbetering der techniek gericht was en de wezenlijke, notoire bedoeling der Regeering beter tot haar recht wilde doen komen.

„Voor die laatste critiek is de Regeering vatbaar gebleken.

„Duidelijker dan ooit treedt thans aan 't licht, hoe in het soc.-dem. kamp de laatste weken heel het land door, ja ook over de grens, tot in Frankfort en Parijs, de leugen ten troon zat als men sprak over de bedoelingen der Regeering.

„Duidelijk blijkt nu, dat wat door de Regeering beoogd wordt, staat in het teeken van gezag en vrijheid, en dat daartegenover alle andere oppositie dan die van het revolutionair despotisme behoort weg te vallen.

„Moge spoedig de aanneming met overgrootte meerderheid van het ontwerp 't aan het volksbesef duidelijk maken, dat ook in de toekomst in ons vaderland „het machtige recht van den Staat” zal heerschen over „de macht van het onrecht”.

Het *Centrum* verklaarde dat de regeering in haar Memorie van Antwoord ontegenzeglijk ernstige blijken had gegeven van haar verlangen om met de Kamer tot overleg te komen en een wetgeving tot stand te brengen, waaraan elk partijdig karakter ontbreekt. Naar aanleiding van hetgeen in die Memorie is opgemerkt ten opzichte van den ontworpen maatregel van Algemeen bestuur, schreef het blad:

„Dit is het juiste standpunt. Een misdadige handeling is nooit te verdedigen, hoezeer ook de toestanden tot klachten mogen aan-

leiding geven. De overheid moet die straffen. Maar van den anderen kant rust ook op een regeering, en niet het minst op een christelijke regeering, de verplichting, op behoorlijke wijze de rechts-positie te regelen van hen, die onder haar bereik vallen. Het algemeen belang wordt zoowel door het een als door het ander gediend, en op het belang der gemeenschap kan in onzen tijd niet krachtig genoeg de nadruk worden gelegd. Wat de regeering schrijft over de ver-slapping der ideeën te dien aanzien, is volkomen juist. En daarom zal een ieder, die het belang van 't algemeen niet wil onderge-schikt maken aan dat van een bepaalde klasse, of van de een of andere groep staatsburgers, in hoofdzaak met de regeering moeten meegaan."

Aan het slot van haar artikel zeide het blad, dat het niet te ontkennen is, dat deze wetsontwerpen den band tusschen de regeering en de spoorweg-maatschappijen veel nauwer aanhalen en het pad effenen voor nog grootere inmenging. Zij is van oordeel, dat de gebeurtenissen der laatste maanden vruchtbaar zijn geweest voor het idee van staatsexploitatie der spoorwegen.

Thans nog

HET OORDEEL VAN „HET VOLK”.

Mr. Troelstra bleek de schijver te zijn van het hoofdartikel in *Het Volk*, waarin o. a. het volgende voorkwam:

„De lijnstok voor de liberalen is blijkbaar gevonden. Aan hun aandrang, om de strafbepaling terug te nemen, tot de resultaten der enquête bekend zijn, wil de Regeering niet voldoen. Waarom niet? Men leze, wat de Memorie van Antwoord hiervan zegt:

„De meerderheid der stakers, door de onlangs bevochten overwinning in hun krachtsbesef gesterkt, is er zich zeer wel van bewust, dat die zege de bestaande maatschappelijke en staatkundige machtsverhoudingen heeft geschokt. Eén oogenblik was het Staatsgezag verlamd en stond het maatschappelijk leven stil. Ook gevoelt men in die kringen zeer wel, dat herhaling van dergelijke schokken vernietigend zal werken op het samenstel van den huidige Staat. Op maatregelen van verweer moet dus, zoo redeneert men verder, de Regeering bedacht zijn. Die maatregelen stelt nu de Regeering voor en terugneming daarvan

zou door de schuldigen noodwendig worden uitgelegd als: gevoel van zwakheid bij het Staatsgezag en erkenning van hunne almacht.

„Vóór alles moet op dit oogenblik de suprematie (oppermacht) van het Staatsgezag boven alle maatschappelijke woelingen wettelijk worden verzekerd. . .”

„Dus geen terugneming! Maar de liberalen moeten toch vóór deze wetten stemmen. Voor hen is het dus de vraag, „wat zwaarder moet wegen, de plicht om de Regeering tegenover de bedreigingen uit den revolutionairen hoek te steunen”, — of wel, „omdat zij den tijd voor strafbepalingen niet geschikt achten, de Regeering in den steek te laten.”

„Dat de liberalen, voor deze keuze geplaatst, niet veel tegemoetkoming noodig hebben om in het regeeringskamp over te zwenken, ligt voor de hand. Door het niet te doen, zouden ook zij bij „de revolutionairen” worden ingedeeld. Er moest iets worden gevonden, wat met eenigen goeden wil kan worden beschouwd als een temoetkoming der Regeering aan de bezwaren der liberalen. En dat *is* gevonden.

„Het is een Algemeene Maatregel van Bestuur, die nog vóór de behandeling der wetten zal verschijnen, waarbij aan de spoorweg-direktiën de verplichting wordt opgelegd, rechtspositie, dienstvoorwaarden en loonen van het personeel te regelen in een reglement, dat door de Regeering moet worden goedgekeurd. Dit reglement moet om de vijf jaar worden herzien, zal „een geordenden weg tot het indienen van grieven en wenschen openen,” waken tegen te langen termijn van opzegging van den dienst en een scheidsgerecht invoeren. „De Regeering vertrouwt”, heet het, „dat op deze wijze aan het op hun standpunt licht begrijpelijk bezwaar van vele leden zal zijn tegemoet gekomen, en dat zij” — *daarop komt het maar aan!* — „dus handelende, zich eene zoodanige aan-neming van het wetsontwerp zal verzekerd zien, als met het oog op de tijdsomstandigheden stellig de meest gewenschte is.”

„Ziehier de lijnstok voor de liberalen.

„En deze, schuwe, schichtige vogeltjes van dezelfde pluimage als de Regeering . . . zij schijnen wat blij te zijn, op dezen lijnstok te kunnen gaan zitten. *Het Handelsblad* heeft reeds van alle verdere oppositie afgezien en de groep-Borgesius is, als men de

bladen gelooven mag, reeds „politiek” genoeg geworden, om alleen reeds door de toezegging van een koninklijk goedgekeurd reglement, *waarvan de inhoud eerst na de enquête kan worden vastgesteld*, haar verzet te laten varen.

„Want in waarheid blijft óók met dezen Algemeenen maatregel van bestuur het bezwaar bestaan, dat den spoorwegarbeiders hun stakingrecht wordt ontnomen, nog vóórdát de grieven, waaruit de staking voortkwam, zelfs zijn onderzocht, laat staan opgeheven. Men kan het met zooveel woorden lezen in de Memorie van Antwoord, bij het Enquête-ontwerp, dat de Regeering „om tot handelen te kunnen overgaan,” eerst moet onderzoeken. „Van verbetering kan eerst sprake zijn, nadat is aangetoond wat verbetering behoeft en op wat wijze die verbetering zal zijn aan te brengen. *Met name geldt dit ten aanzien der loonen.*”

„Leest men dus eenerzijds in de Memorie van minister Loeff, dat in den Algemeenen maatregel óók de *loonen* zullen worden genoemd, anderzijds weet minister de Marez Oyens u te vertellen, dat alle verbetering, met name in de *loonen*, moet wachten op den uitslag der enquête. Toch worden de liberalen beleefd uitgenoodigd, op grond dezer schijnbeweging nu verder gemeene zaak met de Regeering te maken.

„Het medegedeelde is reeds voldoende, om aan te toonen, dat de lijnstok voor de liberalen allermint een lijnstok kan en mag zijn voor de arbeiders. Het eenige *wezenlijke*, dat door de groote staking eigenlijk is *veroverd*, is dit: dat de Regeering nu haar plicht en recht erkent en vastlegt, om de verantwoordelijkheid voor den toestand van het spoorwegpersoneel in zijn ganschen omvang te aanvaarden. Maar hoe zij zich van dien plicht zal kwijten, dat hangt op dit moment nog geheel in de lucht. Uit pure berekening, om stemmen te winnen, komt de Regeering thans aandragen met een hol ding, een schema voor een reglement, een geraamte van een regeling, een schim en een schijn, een doekje voor 't bloeden, een reddingsplank voor die liberalen, die uit vrees voor hunne burgerlijke kiezers zoo gaarne willen overgaan op het Regeeringsschip, om straks niet op hun ontredderde boot in zee te worden gezien, op de woeste golven der Reactie drijvende naast het vaartuig „der Revolutie” met de roode vlag in top.

„Zoo is Dr. Kuyper voor het oogenblik gered. De „neutrale zône”

is teruggevonden. Thans kunnen alle partijen, behalve de radicalen, broederlijk samen optrekken tegen de arbeiders, tegen de sociaal-demokratie.

„Dezen hebben niets meer te hopen, óók niets meer te verliezen — het eenige wat hun rest, is, hunne vijanden met alle macht te bestrijden!”

VI.

DE EERSTE DAG VAN HET DEBAT (2 April).

(Sprekers: De heeren Mr. TROELSTA en MR. HEEMSKERK.)

Den 25sten Februari was door Minister Kuyper de bekende Regeeringsverklaring in de Tweede Kamer voorgelezen en waren tegelijk de drie wetsontwerpen ingediend. Daags daarna werd besloten om die wetsontwerpen Dinsdag daaropvolgende, 3 Maart, in de afdeelingen te onderzoeken; nadat een voorstel van den heer Goeman Borgesius om dien datum op 10 Maart te stellen en vooraf de interpellatie van den heer Mees en die van den heer Troelstra te behandelen, was verworpen met 50 tegen 36 stemmen, bij zuivere partijstemming. Daarna besloot de Kamer om die interpellatiën aan de orde te stellen tegen Dinsdag 10 Maart.

De Voorloopige Verslagen over de drie wetsontwerpen verschenen 15 Maart, de Memorie van Antwoord 28 Maart. Woensdag 1 April stelde de Voorzitter aan de Kamer voor om tegen den volgenden dag, 2 April, des voormiddags 11 uur de drie wetsontwerpen in openbare behandeling te brengen. Wel ontbrak aan de Memorie van Antwoord het door de Regeering toegezegde overzicht van buitenlandsche wetgeving op dit stuk, doch dat zou nog dien eigen avond verschijnen. Mocht men dat voorstel niet aannemen, dan zouden de wetsontwerpen niet voor Paschen kunnen behandeld worden.

Blijkbaar was de Voorzitter hier de tolk van de Regeering, die

voor Paschen (12 April) de wetten in het *Staatsblad* wenschte opgenomen te zien.

De heer TROELSTRA bestreed dit voorstel. Hij wenschte behandeling na Paschen. Onder meer zeide hij:

„Ik begrijp dat er in deze Kamer zeer vele leden zijn, die niet gaarne de behandeling dezer wetsontwerpen tot na Paschen zouden willen uitstellen.

„Wat mij en mijne vrienden betreft, wij staan daartegenover; wij meenen dat het wenschelijk is dat deze wetsontwerpen eerst na Paschen worden behandeld, en een der voornaamste motieven daarvoor is wel, dat op de Paaschdagen in ons land congressen plaats vinden en jaarvergaderingen van verschillende vakverenigingen, en nu moeten dezen alsnog in de gelegenheid gesteld worden, daar een oordeel over deze wetsontwerpen uit te spreken.

„Een andere vraag is of zelfs zij die de behandeling der wetsontwerpen vóór Paschen willen, hun zin zullen krijgen, wanneer het voorstel van den Voorzitter wordt aangenomen. Ik betwijfel dit ten sterkste om deze reden:

„De volgende week is een week, waarvan verschillende dagen, vooral ten behoeve van de Katholieke leden dezer Kamer, niet kunnen bestemd worden voor het houden van vergadering

„Ja, de heeren lachen er om, maar is het misschien niet waar, mijnheer Pastoors? Hebt ge de volgende week den witten Donderdag niet?

„Als ge het met uw geweten kunt overeen brengen op den Witten Donderdag mede te werken tot een aanslag op de belangen der arbeiders, dan is dat uw zaak; maar ik constateer alleen het feit dat de volgende week een deel der Kamerleden niet aan de beraadslaging zal medewerken.

„Welnu, wij zullen, wanneer morgen de beraadslaging mocht aanvangen, slechts een vijftal dagen voor Paschen daaraan kunnen besteden en nu meen ik, dat, wie nagegaan heeft de behandeling der wetsontwerpen in de afdeelingen, er zich geen illusie van kan maken, dat in dit kort tijdsbestek de wetsontwerpen zullen zijn afgehandeld.

„De eerste afdeeling heeft vier dagen besteed aan de bespreking der wetsontwerpen, en het is bekend dat de openbare behandeling in de Kamer veel meer tijd kost, zoodat daarbij de verschillende

politieke partijen flink en wel overwogen hun houding, ook aan hun kiezers moeten mededeelen en daardoor een algemeen politiek debat wordt uitgelokt, wat bij wetsontwerpen van ingrijpenden aard als deze niet kan uitblijven. Dat neemt dus veel meer tijd in dan in de afdelingen, zoodat wij vrij zeker, ook al gaan wij over tot de buitengewone maatregelen, door den Voorzitter zooeven in vooruitzicht gesteld, toch niet vóór Paschen met de behandeling dezer zaak zullen klaar komen. Ik geloof, dat daartegen op goede gronden moeilijk iets is in te brengen.

„Waar dit nu toch kan verwacht worden, meen ik, dat men beter zal doen de behandeling dezer wetsontwerpen tot na Paschen uit te stellen. Want dan heeft men tenminste de gelegenheid, om zich beter van de beteekenis der nieuwe bepalingen die ons nu zijn voorgelegd, op de hoogte te stellen. Dan wordt er ook tijd gewonnen, dat de wetenschappelijk-juridische pers zich over deze nieuwe artikelen nog eens kan uitspreken. In één woord, wij worden daardoor beter in de gelegenheid gesteld met kennis van zaken aan dezen arbeid mede te werken.

„Laat ik ook hierop wijzen: wanneer men ons nu dwingt, wanneer de meerderheid toch besluit om morgen met de behandeling dezer wetten aan te vangen, dan is één ding te verwachten, n.l. dit: dat daardoor de debatten in deze Kamer niet verkort, maar verlengd zullen worden. Want wanneer de woordvoerders van de verschillende groepen in deze Kamer zich morgen moeten uitspreken over de beteekenis dezer wetsontwerpen, terwijl zij belangrijke gegevens niet hebben leeren kennen, zullen de redevoeringen wel worden gehouden — daarvoor behoeven we niet bang te zijn — maar dan zal men in die redevoeringen niet hebben kunnen behandelen verschillende dingen, die toch behandeld zullen moeten worden, en die dan later, in tweeden of derden termijn, als men gelegenheid heeft gehad kennis van de stukken te nemen, nieuwe redevoeringen zullen uitlokken.

„Om deze redenen zullen de debatten langer worden dan anders het geval zou zijn en zal de behandeling toch weer na Paschen moeten worden voortgezet.

„Nu begrijp ik zeer goed wat straks zal geantwoord worden. Men zal wijzen op den onrustigen toestand in het land, op de lichtingen. Ik zal daarop niet ingaan, maar dit wil ik toch zeggen: ik ontken

geenszins het belang hiervan, dat de lichtingen zoo spoedig mogelijk naar huis kunnen gaan; maar men moet, wanneer **twee belangen met elkander in botsing** komen, tegenstrijdige belangen kunnen wegen.

„En dan is de regel deze: dat men tijdelijke belangen achterstelt bij duurzame belangen. Nu is het onder de wapenen blijven van de lichtingen een zaak van tijdelijken aard, terwijl van duurzamen aard is de vraag om, wanneer hier wetten gemaakt worden, die zoo goed mogelijk te doen zijn.

„Om deze reden meen ik, dat de zaak van de lichtingen, hoe zwaar men die overigens late wegen, voor de Kamer geen reden mag zijn om de behandeling der wetsontwerpen ontijdig te doen plaats hebben.

„Om al deze redenen verklaar ik, namens mijn partijgenooten, dat wij tegen het voorstel, door u, Mijnheer de Voorzitter, gedaan, zullen stemmen.”

De VOORZITTER antwoordde als volgt: „De heer Troelstra heeft te recht opgemerkt, dat mijn voorstel is gedaan met afwijking van de in het Reglement van Orde gestelde termijnen; dit Reglement geeft de bevoegdheid om in de gevallen, reeds door dien spreker opgenoemd, er van af te wijken. Ik meen, dat zulk een geval zich op het oogenblik inderdaad voordoet.

„De heer Troelstra heeft reeds in het laatst zijner rede gezegd, dat er eenig verband bestaat tusschen de behandeling dezer wetsontwerpen en het onder de wapenen houden van de lichtingen. Hij heeft ook toegegeven, dat dit een gewichtig argument is voor de spoedige behandeling van deze wetsontwerpen, een argument dat voor mij zelfs overwegend is; maar hij heeft daar tegenover gesteld, dat er andere belangen zijn die, naar hij meent, daardoor niet behartigd zullen worden, en wel voornamelijk hierdoor, dat de leden nog niet op de hoogte zouden zijn van de gewijzigde wetsontwerpen. Dat nu kan ik niet toegeven. Wanneer de Regeering gekomen was met een geheel nieuw voorstel, geheel los van het onderzoek in de afdeelingen, dan zou ik wel kunnen toestemmen, dat wij hier te doen hebben met een voorstel, dat nader onderzoek vereischt; maar elkeen zal toegeven, dat de Regeering nieuwe voorstellen heeft gedaan als direct gevolg van de beraadslagingen, door de leden gehouden in de afdeelingen, waar

al de punten, die de Regeering nu voorstelt, ook besproken zijn. Trouwens ook in den lande zijn diezelfde punten reeds vóór dat de gewijzigde wetsontwerpen zijn verschenen, en door de pers en door anderen besproken.

„Vandaar dat ik geloof dat wij niet kunnen zeggen onverhoeds overvallen te worden met een nieuw voorstel en dat ik voor mij meen, dat de Kamer op dit oogenblik wel geacht kan worden op de hoogte van de zaak te zijn en deze werkelijk kan beoordeelen.

„Wat aangaat de opmerking van den heer Troelstra, dat de algemeene maatregel van bestuur in elk geval nog niet het licht heeft gezien, wensch ik er op te wijzen, dat de Regeering in haar stukken zeer uitvoerig heeft medegedeeld welke punten daarbij zouden worden geregeld. Strikt genomen had de Regeering daarmede kunnen volstaan, maar het eenige wat is toegezegd is dit, dat niet vóór de behandeling van de wetsontwerpen, maar vóór dat daarover een beslissing zal worden genomen, zal worden bekend gemaakt hoe de tekst van dien maatregel van bestuur zal luiden.

„Omtrent het overzicht, dat door den Minister van Justitie over de jurisprudentie en de wetgeving op dit gebied in het buitenland zal worden verstrekt, heb ik reeds medegedeeld, dat het hedenavond de leden zal bereiken en ik geloof, dat er dan tijd genoeg zal overblijven om dat stuk na te gaan. Daar bovendien de discussiën enkele dagen zullen duren, bestaat er gelegenheid om, vóór dat wij tot de artikelen van de wetsontwerpen zijn genaderd, van dat overzicht nader kennis te nemen.

„Daarbij komt dat wij niet mogen vergeten, dat wij wel te doen hebben met een belangrijk stuk over de wetgeving en de jurisprudentie in het buitenland, maar toch slechts van betrekkelijke waarde, waar het de vraag is of de nu aanhangige wetsontwerpen wenschelijk en goed zijn voor ons eigen land.

„In ieder geval meen ik, dat er tijd genoeg zal zijn van dat stuk tijdig kennis te nemen en daarom heb ik geacht, dat het op mijn weg lag aan de Kamer voor te stellen om, in afwijking van de termijnen van het Reglement van Orde, morgen een aanvang te maken met de behandeling der wetsontwerpen.

„Wat aangaat de opmerking van den geachten afgevaardigde, dat de volgende week de stille week is en de roomsch-katholieke

medeleden althans op Witten Donderdag hier niet kunnen vergaderen, herinner ik, dat door mij geen voorstel is gedaan om op dien dag al of niet te vergaderen. Daarentrent kan later een voorstel worden gedaan; thans geldt het alleen de vraag of tegen morgen de ontwerpen zullen worden aan de orde gesteld en de behandeling op de door mij genoemde dagen zal worden voortgezet."

De heer WILLINGE, de afgevaardigde van Assen, vulde het voorstel in dezen zin aan, dat de openbare behandeling der drie wetsontwerpen zou aanvangen Donderdag 2 April, en voorts dat des Vrijdags en des Zaterdags de vergaderingen om 10 uur een aanvang zouden nemen. Aldus werd besloten met 59 tegen 9 stemmen. Tegen: de heeren Bos, Van der Zwaag, Smidt, Ketelaar, Ter Laan, Melchers, Troelstra, Hugenholtz en Schaper. (De heer Van Kol was op reis naar West-Indië).

In de vergadering van Woensdag 1 April en van Donderdag 2 April werd nog mededeeling gedaan van de

INGEKOMEN ADRESSEN.

Daaruit bleek, dat het bekende adres der Twintig (Jhr. Mr. E. W. Berg c.s.) geteekend was door 38.180 personen. Dit cijfer werd niet zeer hoog geacht, in aanmerking genomen de propaganda voor dat adres gemaakt. De opmerking bleef van anti-revolutionaire zijde niet achterwege dat het Volkspetitionnement van 1878 inzake de schoolwet-Kappeijne meer dan 300.000 handteekeningen had.

Voorts bleek, dat het Centraal Bestuur van het Algem. Ned. Werkliedenverbond, waarin Heldt en De Klerk zitting hadden, verzocht om de Strafrecht-novelle te verwerpen; terwijl het hoofd-bestuur van den Bond van Nederlandsche (openbare) onderwijzers hetzelfde verzocht.

HET DEBAT OVER DE „DWANGWETTEN”

begon zoo Donderdag 2 April. De *Nieuwe Courant* gaf in haar overzicht van dien dag aldus haar indrukken weer:

„De treinen liepen vandaag geregeld; in Den Haag was 't zoo rustig en vriendelijk als op elken zonnigen voorjaarsdag; op het

Binnenhof werd de aandacht door niets geboeid dan door een paar jeugdige kunstrijdende fiets-dilettanten; geen drommen stakers belegerden het Kamergebouw, ja om daarin door te dringen behoefde men niet eens een *permit* van het Comité van Verweer. Zelfs waren, binnen de zaal, de tribunes niet overvol; mocht men zich op de publieke al een weinig verdringen, de gereserveerde had nog enkele staanplaatsen over.

„Van spanning in de vergadering mocht dan ook nauwelijks sprake zijn. Het was er, gelijk in het land: de stemming is na de wijzigingen, door de Regeering in haar voorstellen gebracht, aanmerkelijk gekalmeerd. Of dit resultaat vroeger bereikt had kunnen worden, zij in het midden gelaten; dat het thans is verkregen, is zeker. Voor de fameuse „algemeene werkstaking” bestaat geen vrees meer; voor ordeverstoring wegens aanneming der heden behandelde wetsontwerpen evenmin.”

Het eerst was aan het woord de Heer MEES, die al dadelijk verklaarde voor de drie wetsontwerpen te zullen stemmen.

„De regeering heeft getoond” — zeide spreker — „zooveel mogelijk te willen te gemoet komen aan de geopperde bezwaren. Het eerste strafwetsartikel (tegen de algemeene vakbeweging) is belangrijk gewijzigd en het tweede komt door den toegezegden algemeenen maatregel van bestuur in een geheel ander licht.

„Wie voor het strafwetsontwerp stemmen, willen niet het vereenigingsrecht aantasten. Spr. verbaast zich hoe zoo iets nu nog kan worden beweerd. Het eerste artikel versterkt de bescherming van een groot beginsel tegen een groote tyrannie, n.l. over de z.g. onderkruipers.

„De dwang bij werkstakingen, die vaak op de meest lichtvaardige wijze worden begonnen, is onduldbaar. Voor het absolutisme moet wettelijke regeling in de plaats komen. Verzet daartegen zal wel altijd blijven bestaan, zelfs tegen het ontwerp van den socialist Millerand verzette zich Briand.

„Bij gas- en waterleidingen mag niet worden gestaakt. Het ongestoord spoorwegverkeer is bij de vele traktaten, die wij hebben met België en Pruisen, een internationale verplichting. Door den algemeenen maatregel van het bestuur worden aan het spoorwegpersoneel goede arbeidsvoorwaarden verzekerd, en voor de gemeentebesturen wordt in de gemeenteraden voldoende gezorgd.”

Daarna kwam

MR. TROELSTRA AAN 'T WOORD.

Drie uren lang sprak hij; in het begin kalm en allengs zich opwindende.

De Memorie van Antwoord had op hem den indruk gemaakt, dat de Regeering zich nog niet heeft kunnen opwerken tot een rustige speciaal-politieke en humane beschouwing van de spoorwegstaking van Januari en wat daaraan vastzit. Steeds was en is de Regeering eenzijdig gebleven. En dit mag te meer verwondering wekken, waar aan het hoofd van dit Ministerie staat een man, die vroeger den geest der ontferming inriep en die alle gevoel van christelijke barmhartigheid en humaniteit verloochenende, zich blind tuurt op het gezag, en niets dan het gezag.

„Bij minister Kuyper mist men den toon der christelijke barmhartigheid. Wij hebben niets anders gehoord dan een toon, die steun zoekt in de bajonetten. Nergens vond men een poging om zich in te denken in de gedachte en den geest van hen, die 13 jaren lang gestreden hebben voor herstel van grieven.

„Men vindt in de Memorie van Beantwoording niets anders dan een overdreven, onware, demagogische en harteloze taal ten aanzien der werkstaking en de personen daarbij betrokken. Op de scherpste wijze wordt over die werkstaking gesproken; de werkstaking zelve wordt genoemd „een snood misdrijf”, de stakers worden voorgesteld als plegers van verraad aan het algemeen belang. Zóó moest de publieke opinie tegen de stakers opgezet worden. De leidende gedachte der Regeering — aangegeven door den premier, wiens stijl men zeer goed kennen kan ook in de Memorie van Antwoord, zoodat al de ministers allengs ook al als calvinisten gaan optreden — de leidende gedachte der Regeering wordt weergegeven door de conclusie in de Memorie van Antwoord: de suprematie van het staatsgezag moet boven alles worden verzekerd.”

Meer speciaal den Minister Kuyper besprekende, zeide de heer Troelstra, dat zij, die hem noemen „le petit Calvin”, blijkbaar in het natuurlijk lichaam van Dr. Kuyper zien het astraal lichaam van Calvijn, die Servet ten brandstapel doemde. Anderen vergelijken Dr. Kuyper bij Napoleon, die alles wilde vernietigen wat hem in den

weg stond. Doch spreker ziet in den Minister het astraal lichaam van Bismarck, zooals hij vooral in 1878 in Duitschland is opgetreden tegen al wat socialist was in dien tijd, waarvoor hij de nationaal-liberalen en de protectionisten wilde inpalmen. Doch Bismarck vond de nationaal-liberalen niet bereid om met hem tegen de socialisten op te trekken.

De heer LIEFTINCK: „Dat zijn zij ook hier niet!”

De heer TROELSTRA: „Ik hoop, meneer Lieftinck. . . .”

De heer LIEFTINCK: „Dat *waren* zij niet, zeide ik. Het bleek uit ons unaniem verzet.”

De heer TROELSTRA: „O, dat verandert! Nu spreekt u in den verleden tijd. Maar bij de eindstemming zal men zien, hoe gij, vrije Fries! zult doen.”

Spreker, voortgaande, betoogde verder dat de nationaal-liberalen getracht werden te winnen voor de protectionistische politiek: gemakkelijk ging dit niet, maar gelukkig deden zich in dien tijd voorvallen voor, die het streven van Bismarck begunstigten, nl. de aanslagen op den Duitschen keizer. Hiervan werd misbruik gemaakt en het gevolg was, dat Bismarck de beschikking kreeg over de stemmen der nationaal-liberalen.

Maakt men nu een betrekkelijke vergelijking, dan ziet men, dat hier alles kleiner is. Kleiner de spoorwegstaking in vergelijking met den aanslag op het leven van den Duitschen keizer, kleiner Dr. Kuyper vergeleken met Bismarck. Maar overigens is er overeenkomst. De anti-revolutionaire partij, die thans de zaken leidt, is alleen onmachtig; zij is verplicht haar steun te zoeken en haar invloed uit te breiden onder dat deel der bevolking, die niet tot de anti-revolutionairen behoort. De tactiek is nu om de liberalen te pressen tot meeloopen met de regeering, om zooveel mogelijk de socialisten er onder te houden en om de liberale partij te brengen in den toestand van afhankelijkheid der regeering. Daarom wordt gespeculeerd op het klasse-gevoel der liberalen. **Langzamerhand wordt Dr. Kuyper het centrum voor de geheele bourgeoispartij in Nederland**, om zooveel mogelijk weerstand te kunnen bieden aan den aandrang tot sociale hervormingen.

De VOORZITTER meende hier, dat de spreker al te zeer in politieke beschouwingen trad en verzocht hem zich tot de wetsontwerpen te bepalen.

De heer TROELSTRA antwoordde, dat naar zijn meening hem toch wel mag worden vergund te treden in algemeene politieke beschouwingen, omdat deze ontwerpen een politieke beteekenis hebben. Voortgaande, zeide hij, dat de liberalen die al meer op den achtergrond komen, uit vrees met de Regeering medegaan, die schromelijk overdreven heeft wat op 31 Januari heeft plaats gehad.

Intusschen moet spreker zeggen, dat de taktiek der regeering voor de sociaal-democraten niet gevaarlijk is. Het is den klassenstrijd in Nederland zoo scherp mogelijk maken; het is geen tempering van dien strijd, maar wel dien versterken. De kwestie komt hierop neer, dat men met zijn eigen daden de theorieën der tegenpartij moet steunen. Doch wij, zegt spreker, kunnen gerust de gevolgen van het optreden der Regeering in dezen afwachten; hij wees daarbij op Duitschland, waar de socialisten ontzaglijk in aantal gewonnen hebben.

Wat nu aangaat het regeeringsvoorstel, dit komt hierop neer, dat verschillende partijen worden opgeroepen om met haar mede te gaan tot handhaving van het gezag. Zij, die daarin niet medegaan, worden bij de revolutionairen ingedeeld. Deze voorstelling is in ons land een anarchistische richting, die alle gezag ontkent, doch die krachtig is geworden juist door de houding der Regeering. De sociaal-democraten aanvaarden het gezagsbegrip en hieromtrent bestaat weinig verschil met de liberalen.

Doch waar de Regeering zegt: de strijd loopt over het gezag, dan is dit niet juist; de strijd loopt hierover, of de bourgeoisie de oppermacht in handen moet houden. En nu achtte spreker het gelukkig, dat de arbeiders langzamerhand beginnen zich sterker te organiseeren en dat er plaats heeft een zekere verplaatsing van het gezag, hetgeen echter in ons land niet zoo geheel vreemd is. Hij wees hier op de afzwering van Filips van Spanje, op de geschiedenis van Cromwell, een der geestelijke vaders van Dr. Kuyper. Toen nam de bourgeoisie de teugels van het gezag; straks willen de arbeiders het doen.

Nu wil de Regeering tegen de revolutionairen onder de arbeiders optreden; de neutrale vakverenigingen wil men zwakker maken. Vandaar dan ook dat Dr. de Visser alle christelijke werklieden tegen de neutrale vakverenigingen in het geweer roept.

Heeft men zich echter wel voldoende op de hoogte gesteld van

de groote beteekenis der neutrale vakvereenigingen? Die beteekenis wordt door spreker uiteengezet, en daarbij de wenschelijkheid besproken van een enquête in dezen, vóór men overga tot een aderlating op die vakvereenigingen, terwijl spreker resumeert wat die vereenigingen tot dusver reeds op stoffelijk en geestelijk terrein in het algemeen belang hebben gedaan, daarbij sommeerende de voorstanders der christelijke vakvereeniging om daartegenover te stellen wat deze heeft gedaan.

De VOORZITTER meende dat de spreker nu toch trad ver buiten de algemeene beschouwingen over het wetsontwerp....

De heer TROELSTRA antwoordde daarop, dat men door deze ontwerpen aan de vakorganisatiën groot nadeel zal toebrengen.

De VOORZITTER zeide den spreker, hem daarover het woord te kunnen laten; doch niet om de zaak der vakvereenigingen in het algemeen te bespreken.

De heer TROELSTRA repliceerde, de gelegenheid te willen hebben alles te zeggen wat noodig is en hij meende te mogen spreken over hetgeen gevoeld is bij de neutrale vakvereenigingen. Daarom wenschte hij hierover te spreken. Hij ging daarop na, wat door de vakvereenigingen is tot stand gebracht in het belang van al de betrokken arbeiders. Tengevolge van die vakvereenigingen is er ook zedelijke verheffing gekomen onder de werklieden, die bij het vak der vereeniging behooren; blijkbaar ook in het sterk verminderen van misbruik van jenever en in het verminderen van het Maandaghouden, terwijl in tal van vakvereenigingen meer dan de helft der werklieden behooren tot de geheelonthouders.

Spreker wees op dit alles, om o. a. op te komen tegen hetgeen de Regeering in haar stukken over de vakvereenigingen heeft gezegd. Dat jeugdige vakvereenigingen wel eens onvoorzichtig optreden, ontkende spreker niet; maar dat wordt allengs beter. Trouwens, de vakvereenigingen gevoelen zeer wel dat het in het belang van het vak is om kalm en rustig op te treden, om de publieke opinie niet tegen zich te krijgen door daden van terrorisme.

Men heeft zich geërgerd over de agitatie tegen de ontwerpen; aan de bekende plaat van *Het Volk*, waarin Dr. Kuypers werd voorgesteld, worgende een werkman; maar dat alles is niet de schuld der sociaal-democratie. Het is de schuld van hen, die maar zoo gauw mogelijk het eerste ontwerp hebben saamgeflanst. Een

kreet van afschuw moest uit de arbeiders opgaan bij de kennismaking met het eerste ontwerp; en daarom kon spreker zeer goed begrijpen, dat de werklieden verontwaardigd waren. Want als men aan hun vakverenigingen wil komen, dan tast men hun meest ernstige belangen aan.

Spreker kwam nu tot de vraag: welke is de eigenlijke oorzaak, dat bij werkstaking dikwerf zaken voorkomen, die iedereen eenigszins als abnormaal beschouwt?

Dat abnormale dingen zich voordoen bij werkstakingen, ontkende spreker niet, doch die moeten niet alleen aan de stakers geweten worden. De oorzaak daarvan moet ook gezocht worden in het gemis van wettelijke regeling ten opzichte van de vakorganisatie. Het is zeer verklaarbaar, dat de werklieden, die zich georganiseerd hebben met het doel om de positie van alle arbeiders economisch te verbeteren, met leede oogen aanzien dat niet allen zich bij een vakorganisatie aansluiten. Onderkruipers worden de laatsten genoemd, ook omdat ze gesteund worden door de patroons en in de worsteling om verbetering zich keeren tegen hun kameraden. Vandaar een strijd ook tegen de onderkruipers, een strijd, die zeer zeker moreel moet worden gevoerd; doch nu is in het gewoel van den strijd moeilijk de grens te trekken tusschen moreele middelen en dwang.

Naar sprekers meening was het voor den rechter ook niet mogelijk die grens te trekken, te meer daar de rechter staat buiten den strijd en reeds daarom niet in staat is om over de geschillen tusschen arbeiders te oordeelen. Dit is dan ook het groote bezwaar tegen het z.g. onderkruipersartikel. Zeker: wat door den heer Mees is gezegd, is juist. Millerand heeft een poging aangewend om die grens wettelijk te trekken; doch Millerand is in die poging niet geslaagd. Trouwens, het voorstel van Millerand ging van een geheel ander beginsel uit dan dat van deze Regeering.

Wat op 31 Januari is gebeurd, wordt zeer overdreven. Het gebeurde op dien dag behoefde geen reden te zijn om met het onderkruipersartikel op te komen, ook daar zulk een artikel duidelijk bedoelt het voor de patroons op te nemen. Spreker haalde eenige voorbeelden aan ten bewijze, dat groote overdrijving inzake het terrorisme in het spel was. Ook door de Regeering zijn geen feiten vermeld; slechts één feit is door Minister Kuyper genoemd. Ja, er zijn nog andere gevallen van terrorisme aangehaald, doch

die feiten blijken, bij nader inzien, niet van groote beteekenis te zijn. Maar men overdrijft dat alles, om het gezag hoog te houden, om Dr. Kuiper en de Regeering te steunen. Het bestaande recht is, naar sprekers overtuiging, voldoende om de rust en de orde en de vrijheid van den arbeider te handhaven en te beschermen. Wijkt men van dat bestaande recht af, dan wil men het vereenigingsrecht aantasten zonder voldoende reden.

Wat heeft Millerand gewild? Een regeling, waarbij niet slechts de belangen van den patroon maar ook van de arbeiders worden voorgestaan, vooral door arbitrage. Het uitgangspunt was loffelijk, maar het bleek practisch onuitvoerbaar.

Spreker rechtvaardigde nu de heftige agitatie van de arbeiders tegen de wetsontwerpen. Het werd van de zijde der Regeering en haar vrienden zoo onschuldig mogelijk voorgesteld. Het stakingsrecht noch het vereenigingsrecht werd aangerand; maar spreker hield staande dat de oorspronkelijke artikelen door en door slecht waren en een aanslag bedoelden op de arbeidersbeweging. Hij trad hierbij in uitvoerige beschouwing over de strekking van het z.g. onderkruipers-artikel, zooals het oorspronkelijk was voorgesteld; volgens dat artikel zou de gewone vakvereeniging vrijwel onmogelijk geworden zijn. Uit het overzicht van de buitenlandsche jurisprudentie bleek afdoende, naar sprekers meening, dat het oorspronkelijk artikel het vereenigingsrecht zou hebben aangetast.

Spreker beriep zich daarbij vooral op de Duitsche wetgeving en op de handelingen der Duitsche regeering en op wat in Engeland strafbaar wordt geacht. Dat alles bewijst, dat de arbeiders terecht heftig agiteerden tegen het oorspronkelijk artikel. En ten sterkste protesteerde hij tegen de verdachtmakende wijze waarop door de woordvoerders der christelijke partijen het werd voorgesteld alsof spreker en zijn vrienden uit dat artikel politieke munt hebben willen slaan.

De heer TALMA: „Dat heb ik niet gedaan!”

De heer TROELSTRA: „Nu, dat doet me genoegen.”

De heer TALMA: „Wie heeft dat dan gedaan?”

De heer TROELSTRA: „Daar zijn bewijzen genoeg voor.” (*Gelach*).

De heer VAN DER ZWAAG: „Ik heb het ondervonden!”

De heer TROELSTRA: „Daar heb je 't al!”

Hij herhaalde, dat het oorspronkelijk artikel wel terdege het

vereenigingsrecht wilde aantasten en een aanslag op het vereenigingsleven bedoelde. Intusschen deed het hem genoeg dat het gewijzigde art. 284 in verband met het nieuwe art. 284*bis* is verbeterd, waardoor de Regeering op een voornaam punt heeft toegegeven. Het posten zal nu niet strafbaar zijn, wat in het oorspronkelijk artikel wel zoo was. Ook constateert, hij dat uit artikel 284 zijn verdwenen hinder of overlast, zoodat dit artikel niet kan worden toegepast op de arbeiders, die b.v. willen boycotten. De vraag was echter wat onder „feitelijkheid” wordt verstaan. Zich beroepende op de discussie over het militair strafwetboek, wees hij op de uitlegging door den regeeringscommissaris aan art. 95 gegeven, vertrouwend van den minister van Justitie te zullen vernemen, of hij van het woord „feitelijkheden” dezelfde uitlegging geeft.

Voorts constateerde hij, dat teruggenomen is de ontneming van het kiesrecht aan de stakende arbeiders. Maar waarom dan dat kiesrecht ontnomen bij dienstweigering door ambtenaren, spoorwegpersoneel en de aanleggers van samenspanningen?

De wijziging van art. 358*bis* begreep spr. nog niet goed; hij miste er in de aanduiding der personen in openbaren dienst en hij leidde daaruit af dat ook op dit gebied een concessie is gedaan en dus de gemeente-ambtenaren in deze niet strafbaar zijn.

Wat de staking van het spoorweg-personeel betreft, als het een feit is dat het algemeen belang hierdoor schade moet lijden, dan gaan wij den weg op, waarop men al meer en meer aan de arbeiders het stakingsrecht zal moeten ontnemen; wanneer het algemeen belang de grond moet zijn om het stakingsrecht te beperken, dan weet men niet waar het heen gaat. Immers waar de grens te trekken tusschen het algemeen en het particulier belang? Gaat men op dien weg voort, dan wordt ten slotte heel het stakingsrecht aangetast. En zóó zal den arbeider zijn wapen in den economischen strijd worden ontnomen. Hij ontkende daarbij, dat de spoorwegarbeiders roekeloos van dat wapen gebruik gemaakt hebben. Het resultaat van het matig gebruik van hun recht is, dat nu eindelijk de Regeering tot de overtuiging is gekomen, dat zij zich met de inwendige aangelegenheden der spoorwegdirectiën mag bemoeien. Vroeger heette het, dat de Regeering zich daarbuiten moest houden; doch nu heeft ze art. 27 ontdekt. Door wat?

Door de staking van 31 Januari. Welnu, dan heeft men ook niet

zoo afkeurend over deze staking te spreken. En toch wil men nu dat wapen uit de handen der arbeiders slaan. Men vergete daarbij ook niet, dat er geen volkomen zekerheid bestaat dat de spoorweg-directiën werkelijk aan de financiële lasten, door de Regeering haar op te leggen, zullen voldoen. Men wijst wel op scheidsgerechten, maar deze kunnen hier weinig baten, vooral in financiële zaken.

Om al deze redenen blijven wij ons, zeide spreker, zoo sterk mogelijk verzetten tegen art. 358*bis*.

Nu nog enkele opmerkingen. Het is gewoon onzin te zeggen, dat spoorwegstaking wel geoorloofd is, wanneer maar geen stremming komt in het spoorwegverkeer. En wat de contractbreuk betreft, bij de Holl. Maatschappij bestaat geen tijdsbepaling.

Overigens wordt het stakingsrecht geheel op losse schroeven gesteld, wanneer men eerst op behoorlijken tijd het werkcontract heeft opgezegd. Staking is geen ontslag; alleen schorsing in de uitvoering van het contract om er verandering in te brengen. Daarbij vergete men niet dat de industriele arbeider eigenlijk onderworpen is aan zijn patroon en aan zijn vakorganisatie. De arbeider staat dus niet individueel tegenover zijn patroon.

Spreker hield vol, dat de toegezegde maatregel van bestuur is een lijnstok voor de arbeiders, waardoor zij de gelegenheid hebben in fatsoenlijk gezelschap te komen. Hij ging eens na wat er in dien algemeenen maatregel zal voorkomen en meende, dat daarvoor geen voldoende waarborg ligt voor het spoorwegpersoneel. En hoe wordt nu die algemeene maatregel toegezegd? Niet om de werklieden tegemoet te komen, maar **om de liberalen te lijmen**. De Regeering marchandeert, maar beoogt niet de belangen der arbeiders.

Resumeerende zeide spreker, dat we hier te doen hebben met een stuk reactionaire wetgeving tegen de arbeidende klasse, met een regeering die toont geen vertrouwen te hebben in de arbeiders, die intellectueel het hoogst staan, en die een evolutie in goeden zin wil tegenhouden. Spreker zag in het astraal lichaam van den minister Kuyper niet de zachtmoedige trekken van den man van Nazareth.

Tot zoover de rede van den heer Troelstra, die als spreker werd gevolgd door

MR. HEEMSKERK.

Deze meende, dat de opportuniteit van deze ontwerpen niet is te betwisten, maar volkomen gerechtvaardigd niet enkel door de spoorwegstaking, maar door alles wat verder is geschied. Zeker is intusschen de spoorwegstaking de naaste aanleiding geweest voor het optreden der Regeering, die moet zorgen dat haar de middelen niet zouden ontbreken om voor handhaving van het recht en de algemeene belangen te kunnen zorgen. De omstandigheden waaronder de spoorwegstaking plaats had, hadden het karakter van een misdrijf en daartegen moest gewaakt worden voor het vervolg.

Wat nu de spoorweg-enquête betreft, hij betreurde het, dat die enquête nòg noodig is. Maar dat is niet de schuld van dit Ministerie; ook niet van de anti-revolutionaire partij, wier leider steeds op regeling van het arbeiders-contract heeft aangedrongen. Ook betreurt hij het, dat de rechtspositie van het spoorwegpersoneel niet is geregeld; hij en zijn vrienden vonden het een leemte in de wetsontwerpen, dat daaraan niet werd gedacht.

Nu is door den heer Troelstra de algemeene maatregel van bestuur, die aan het bezwaar van spreker en zijn vrienden tegemoet komt, genoemd een lijnstok voor de liberalen. Dit ontkent hij; misschien gaat de heer Troelstra zelf nog wel op den lijnstok zitten, doch dit is zeker, dat van anti-revolutionaire en ook van roomsch-katholieke zijde steeds is aangedrongen op regeling der rechtspositie.

De heeren TROELSTRA en HUGENHOLTZ: „Men moet maar durven!”

De heer HEEMSKERK hield, ondanks het geroep der heeren, vol, wat hij gezegd had. De maatregel van bestuur is een gevolg van het overleg met de Kamer en niet het minst met de rechterzijde. Doch de maatregel behoefde niet als voorwaarde te worden gesteld voor de aanneming van deze ontwerpen, omdat het recht in elk geval gehandhaafd moet worden.

Nu is, vervolgde spreker, door den heer Troelstra en ook door anderen beweerd, dat door de regeering de artikelen zoo radicaal zijn veranderd. Dit is niet zoo. De regeering heeft aan opbouwende critiek gehoor gegeven; doch **op de hoofdpunten is geenszins toegegeven**. Daarom ook kan spreker niet begrijpen, dat naar aanleiding van de oorspronkelijke artikelen zoo heftige agitatie moest worden gevoerd.

Geen enkele grond is er voor het beweren, dat het ontwerp aan

de arbeiders het stakingsrecht zou ontnemen; en spreker meent, dat het zeker een misdrijf is, wanneer een spoorwegman staakt met het oogmerk om stremming in den dienst te veroorzaken.

Men wil het bezwaar doen gelden, dat den arbeiders belet zal worden zich te houden aan de bevelen hunner vakvereenigingen tegenover de bevelen van hun patroons, maar dit bezwaar is zuiver anarchistisch. Het artikel heeft niets te maken met het recht van staken, maar strekt alleen om de rechtsorde in den Staat te handhaven en de individueele vrijheid te verzekeren.

De bezwaren tegen art. 284 hebben ook geen grond, terwijl spreker volhoudt, dat aan elke staking een groote mate van terrorisme verbonden is, vooral als men ziet, hoe men te werk gaat met de zoogenaamde onderkruipers, jegens wie een zeer groot gemis aan humaniteit is te constateeren. Hij wijst verder op vele gevallen van terrorisme tegen z.g. onderkruipers ondernomen.

Wat betreft een onderzoek naar de vakvereenigingen, spreker zou dit ook gaarne wenschen; doch hij meent, dat dit geen betrekking kan hebben op de beoordeeling van dit wetsontwerp.

Waarom verzet men zich tegen de wetsontwerpen? Eenvoudig, omdat men vreest, dat aan de heerschappij van de neutrale vakvereenigingen een eind zal worden gemaakt. Spreker is niet tegen neutrale vakvereenigingen, doch zoodra die vereenigingen een doel voor oogen hebben, in strijd met de beginselen der christelijke arbeiders, dan is het noodzakelijk om positie tegen die z.g. neutrale vakvereenigingen in te nemen.

Deze wetten — zóó besloot Mr. Heemskerk — zijn **geen dwangwetten**. Zij zijn een middel tot handhaving der vrijheid tegenover socialistischen dwang. De vrijheid van den arbeid wordt hier gewaarborgd; en daarom moest ieder zich voor die ontwerpen verklaren.

Na de rede van den heer Heemskerk werd de vergadering verdaagd, tot den volgenden dag (Vrijdag 3 April, 10 uur).

VII.

DE TWEEDE DAG VAN HET DEBAT.

(Sprekers: de heeren SCHAPER, TALMA, DRUCKER, DE VISSER, KOLKMAN, RINK en PASSTOORS).

De tweede dag van het debat over de zoogenaamde dwangwetten (Vrijdag 3 April) was belangrijker dan de eerste, Donderdag 2 April. De rede van Mr. Troelstra, drie uur lang, had te veel van het geduld der Kamer gevergd, had te veel tijd in beslag genomen. Op Vrijdag kwamen, gelijk hierboven reeds is aangegeven, meer sprekers aan het woord dan Donderdag, zoodat er ook meer afwisseling was.

De loges en de tribunes waren overvol. Vooral de socialisten waren daar talrijk vertegenwoordigd. Bekende figuren van de socialisten werden gezien op de gereserveerde tribune en op de publieke tribune.

Het eerst was Vrijdag 3 April aan het woord de heer SCHAPER, de s.-d. afgevaardigde van Appingedam. Deze sociaal-democraat, die zich van schildersknecht opgeworpen heeft tot één der meest beteekenende sociaal-democratische Kamerleden, heeft door zijn gevatheid in het debat, door zijn scherpzinnigheid in het betoogen, door zijn bekendheid met de aan de orde gestelde onderwerpen, een positie in de Kamer verkregen, die de heer Van Kol met al zijn geleerdheid en werkkraft nooit zal verkrijgen. Intusschen heeft de heer Schaper, naar het getuigenis ook van zijn eigen partijgenooten, één gebrek. Hij mist in het debat niet zelden de noodige zelfbeheersching. Hij windt zich op, vooral als men hem in de rede valt.

De zinnen stroomen dan uit zijn mond; en daartusschen door gooit hij er een en ander uit, dat, kwetsend voor zijn tegenstander, hem zelf of de zaak die hij voorstaat het meest schaadt.

Dit gebrek is, naar het oordeel van schier allen, op ergerlijke wijze te voorschijn gekomen gedurende de debatten over de „dwangwetten”, van 2 April tot 10 April. Dit kwam intusschen nog zòd niet uit, toen hij op den tweeden dag van het debat het eerst aan het woord kwam.

De heer SCHAPER begon Vrijdagmorgen 10 uur met te zeggen, dat hetgeen thans is voorgesteld en wordt behandeld bij geen mogelijkheid is los te maken van hetgeen nà 31 Januari buiten de Kamer is geschied.

Hierbij ging hij eerst na de houding van de leden der christelijke vakbeweging. Vooreerst van de roomsch-katholieke vakvereenigingen, die nooit iets anders dan onderkruipers-vereenigingen zijn geweest. Haar doel is de arbeiders zooveel doenlijk buiten de democratische invloeden en onder de macht van geestelijke adviseurs te houden. Spreker noemde slechts de spoorwegvereeniging *Recht en Plicht*, welke zich dadelijk aan de zijde der regeering heeft geplaatst.

Behalve de r.-k. vakvereenigingen zijn er ook christelijk-protestantsche vereenigingen als *Patrimonium*, *Luthersche vakvereeniging* en dan de spruit van Dr. de Vissers arbeid: de *Chr.-Nat. Werkmansbond*. *Patrimonium* heeft hiervan de grootste beteekenis. Wel was dit werkliedenverbond aanvankelijk conservatief, wat Vliegen onlangs heeft aangetoond, toen hij er aan herinnerde dat in 1885 *Patrimonium* zich verklaarde tegen het kindernetje-Van Houten, en de oude Prof. Brummelkamp op intrekking daarvan aandrong, omdat dat netje leidde tot revolutie! Maar toch kan niet ontkend worden dat *Patrimonium* later meermalen aan de zijde der arbeiders en tegenover het kapitalisme stond; b.v. in het steunen van werkstakers. Dit bleek bij de werkstaking te Enschede. Doch hierin kwam een kentering door de spoorwegstaking van 31 Januari. De redacteur van *Patrimonium*, de heer Talma, trok het land door om te betoogen, dat die werkstaking niet door sociaal-democratische beginselen maar door anarchistische beginselen werd geleid. Dat betoog is geheel onjuist, maar het doel was om de sociaal-democraten verdacht te maken.

De staking heette onchristelijk, zegt men. Doch spreker vraagt: wat onchristelijks ligt er nu toch in om uit overwegingen van solidariteit den arbeid te staken? Daar zijn slachtoffers door die werkstaking gekomen. Ja, dat spreekt wel vanzelf. Dat kan niet anders bij een werkstaking. Als de arbeiders daarvoor moesten terugdeinzen, dan kon er wel nooit een werkstaking plaats hebben.

Spreker begrijpt maar niet, dat van christelijke zijde niet één goed woord werd gesproken over de werkstaking van 31 Januari; dat men van die zijde niets gevoelde voor het schoone beginsel van solidariteit. Daarbij komt, dat ieder er van overtuigd is, dat de werkstaking zonder geldige redenen niet zou zijn uitgebroken. Reeds vóór 10 jaar was men gewaarschuwd. Men heeft aangedrongen op verbeteringen; maar Regeering en Kamer hebben niets gedaan op dit stuk. Is het wonder, dat de anarchisten spotten met de beteekenis van het Parlement en dat zij zeggen: als gesproken wordt over de arbeiders-belangen, dan gaan de heeren naar de koffiekamer. Dat is zeer zeker overdreven, doch het is verklaarbaar, dat men zoo spreekt. Bij de inhuldiging van de Koningin werd een Gedenkboek uitgegeven; doch daarin kwam niets voor over de treurige toestanden bij het spoorwegpersoneel.

Men spreekt van contractbreuk. Nu, dat is gisteren voldoende door den heer Troelstra behandeld; doch spreker wil er op wijzen, dat meermalen van de zijde van candidaten voor de Tweede Kamer contractbreuk gepleegd wordt.

De heer TROELSTRA: „Aalberse!”

De heer SCHAPER: „Men noemt den naam van den heer Aalberse. Welnu, deze heeft zich verklaard tegen dwangwetten; en thans is hij er voor. Hoe komt dat? Is dat geen contractbreuk?”

Verder wees de heer Schaper er op, dat Dr. Kuyper zich steeds verklaard heeft voor staats-exploitatie van de spoorwegen; doch nu hij Minister-president is, wordt dat beginsel van staats-exploitatie op zij geschoven; ja zijn ambtgenoot voor Waterstaat heeft er zich eigenlijk tegen verklaard. En *Patrimonium* zwijgt, blijft zwijgen, nu het beginsel van staats-exploitatie verdonkeremaand wordt. Wel hebben er nu en dan zich teekenen voorgedaan, dat niet allen in *Patrimonium* daarmede konden instemmen. Van Munster en Tiemen de Vries hebben het voor de werkstaking opgenomen, doch de domper werd opgezet. Die vóór de werkstaking zich

verklaarde, werd gehouden voor een socialist. Dat nu is terrorisme.

Door de woordvoerders van *Patrimonium* werd de raad gegeven aan de christelijke arbeiders om door dik en dun mede te gaan met de Regeering. Zoo werden de christelijke arbeiders op een verkeerden weg geleid. Dit staat vast voor spreker, dat als de heeren Talma, De Vries (Kamerlid), Sybrandy en anderen niet aldus waren opgetreden, de christelijke arbeiders als één man zich zouden geschaard hebben aan de zijde van de werkstakers. Doch nu moest het gezag hooggehouden worden. Het is echter de vraag of Dr. Kuyper aldus zou hebben gehandeld indien hij niet minister ware geweest. Als Kamerlid kwam Dr. Kuyper immers altijd op voor vrijheid en recht.

Wat nu de wetsontwerpen betreft, het is zoo, ze zijn ietwat verzacht. Maar als men de wijzigingen goed beziet, dan is die verzachting zeer gering. Daarbij mist men een interpretatie van de uitdrukking „feitelikheden”. Door den heer Heemskerk is de raad gegeven aan den Minister zich te houden aan de interpretatie van prof. Van der Hoeven. Volgt de Minister dien raad, dan zal de wet geenszins verzacht zijn.

Men spreekt tegenwoordig altijd van opruiing door de socialisten, maar als men nagaat wat in de christelijke organen wordt geschreven en in de vergaderingen van *Patrimonium* gesproken, dan is dáár nog veel meer opruiing. Voor hem staat het vast, dat de christelijke vakvereenigingen moreel zeer geleden hebben. De christelijke arbeiders durven niet met hun wezenlijke gevoelens voor den dag te komen, omdat ze anders als socialisten worden gebrandmerkt. Het blijkt uit de houding van de Chr.-protest. spoorwegarbeiders-vereeniging te Zwolle, die zich eerst vóór de staking heeft verklaard en nu is veranderd, misschien wel, omdat er een briefje van den heer De Wilde is gekomen.

Tegen zulk een politiek moet spr. protesteeren, ook tegen de houding van Douwes van Amsterdam. Volgens de *Oprechte Haarlemsche Courant* van 5 Maart moet Douwes gezegd hebben: „wel zal de ontplooiing der Christelijke vakorganisatie door de voorgestelde wetten worden tegengehouden, maar toch moeten wij, waar het noodzakelijk is, de Regeering steunen.” En hij zeide er bij: „met een bloedend hart!” Is er — zoo eindigde de heer Schaper — ooit treuriger **hondentrouw** gezien dan bij deze mannen?

Na den heer Schaper kwam de heer

TALMA AAN HET WOORD,

om al dadelijk te verklaren dat hij de wetsontwerpen zou aanvaarden. Op den voorgrond stelde hij daarbij dat er omtrent de houding van de Regeering ontzettend misverstand is opgeworpen. Niet slechts door de sociaal-democraten en andere oppositie-partijen, maar ook door het Comité van twintig personen te Amsterdam. In het adres van dat Comité werd o. m. gezegd, dat bij aanneming van de wetsontwerpen verbetering van den toestand van de arbeiders niet meer mogelijk zou zijn.

Spreeker bleef het afkeuren dat zelfs de mannen in de Kamer, die volgens hun belofte zich bij het bestaande neerleggen, thans zich opmaken om alleen te behartigen de belangen van één klasse en het gezag opzij te schuiven. Dat is anarchisme. En die mannen, die zich sociaal-democraten noemen, hebben gezegd dat zij zouden volgen wat door de werkstakers mocht worden gewenscht.

De heer TROELSTRA: „Dat is niet waar. We hebben alleen gezegd, dat we het Comité van Verweer zouden volgen.”

De heer TALMA antwoordde, dat *Het Volk* wel terdege gezegd heeft, dat wanneer een algemeene, een politieke werkstaking mocht uitbreken, de redactie van dat blad zou volgen. Dat is anarchie. Het kan niet worden ontkend, dat het anarchisme in de laatste maanden weer met kracht is opgetreden. Nu zijn de sociaal-democraten, krachtens hun beginselen, evenzeer tegen de anarchie als tegen de reactie gekant; maar juist daarom acht spreker het onverantwoordelijk van den hoofdredacteur van *Het Volk*, dat hij zich niet met kracht tegen de anarchistische beweging heeft verzet.

Jarenlang hebben de sociaal-democraten *lockout* beschouwd als een gruwel; maar allerlei werkstakingen door vakverenigingen geprovoceerd worden toegejuicht. Wat is het anarchistische in dit stelsel? Dit is door den heer Troelstra gisteren gezegd, toen hij beweerde, dat de collectieve wil van de vakvereniging gaat boven den wil van het individu en alsdan kan ook het contract verbroken worden. Naar deze zelfde redeneering werd vroeger en wordt nog door de anarchisten gezegd, dat diefstal zeer wel te verdedigen is. (*Beweging onder de sociaal-democraten.*)

Op die wijze wordt tegenover het bestaande recht een nieuw recht geschapen, worden de bestaande grondslagen weggenomen en hebben de sociaal-democraten het standpunt verlaten, dat ze steeds hebben ingenomen. Nu is gezegd door den heer Troelstra, dat spr. onmiddellijk na de werkstaking op 31 Januari het land is doorgetrokken om te betoogen, dat de werkstaking en wat daarop zou volgen anarchistisch was. Dit is niet zoo. Met opzet heeft spreker tien dagen gewacht alvorens zich over de werkstaking uit te laten. Hij wilde eerst het verloop der zaak nagaan, alvorens zich beslist te kunnen uitspreken. Het ware wel te wenschen geweest voor den heer Troelstra, dat deze dit voorbeeld had gevolgd en dat hij niet dadelijk er bij was geweest om in de zenuwachtige spanning van de eerste oogenblikken alles en nog wat te schrijven. (*Gelach*).

Wat betreft de christelijke vakbeweging, deze is nog jong en klein, maar ze heeft een schoone toekomst, ten bewijze waarvan hij zich beroept op hetgeen nu reeds is verkregen. Het is gebleken, dat neutrale vereenigingen onder den invloed waren gekomen van een partij, die niet in de eerste plaats de belangen van de arbeiders op het oog heeft, maar vooral bedoelt klassenstrijd; en daardoor is het noodig geworden voor de christelijke arbeiders zich afzonderlijk te organiseeren, teneinde voor hun wezenlijke belangen op te komen.

Komende tot de wetsontwerpen en de aangebrachte wijzigingen, betwistte spreker ten stelligste, dat door het z.g.n. onderkruipersartikel het vereenigingsrecht van den arbeider wordt aangetast. Hij heeft met juristen van naam over dit artikel gesproken en telkens is hem daarbij gebleken, dat het vereenigingsrecht geenszins wordt aangetast.

Wat het stakingsartikel betreft, beroept spreker zich op hetgeen beslist is in Engeland, dat het geld van de *Trade-union* alleen dan voor de werkstakingen mag gebruikt worden, wanneer deze minstens 14 dagen vooraf is aangekondigd. Daarmede is duidelijk aangetoond, dat wat hier wordt voorgesteld, volstrekt niet bedoelt alle werkstakingen onmogelijk te maken. Nog sterker: bij alle werkstakingen wordt de termijn van opzegging in acht genomen. Waarom kan dit hier te lande ook niet gevolgd worden? Geschiedde dit ten onzent ook, dan zou een werkstaking als op 31 Januari, toen de meeste stakers niet wisten waarom 't eigenlijk ging, niet mogelijk zijn geweest. Men zegt, dat het niet mogelijk is om den termijn van

opzegging in acht te nemen. Dat begrijpt spreker niet, daar nu de arbeiders die staken willen, al twee maanden daarmede hebben gedraald.

De heer Talma meende verder ernstig te moeten waarschuwen tegen dergelijke werkstakingen en dat het Engelsche voorbeeld moest worden gevolgd. Doet men dit niet dan lokt men reactie uit. De kracht van de actie der vakvereeningen wordt voorts ook gebroken, wanneer z.g.n. onderkruipers overlast wordt aangedaan.

Hij kwam daarna op tegen het verwijt van den heer Troelstra, alsof de meerderheid van de leden der Kamer niets zou gevoelen voor de grieven van het spoorwegpersoneel. Waarom is dan een enquête door de Regeering voorgesteld, en waarom zal dan wellicht heel de Kamer zich daar vóór verklaren? En daarmede wordt bewezen, dat men wel terdege gevoelt voor die grieven. Men heeft tot spreker gezegd: gij hebt geen hart voor de grieven; en de menschen waren onbelangzuchtig; het was de solidariteit. Maar waar blijven dan de grieven?

Uitdrukkelijk verklaarde de heer Talma niet in de eerste plaats de arbeiders te veroordeelen om wat zij gedaan hebben; maar waartegen hij opkwam was, niet tegen de handelingen der arbeiders, maar tegen hetgeen door de leiders is gezegd, dat **werklieden zich moeten houden aan den eed jegens hun vakvereeningen. Daardoor worden de menschen bedorven, meer dan door iets wat de Regeering en anderen kunnen doen.**

Als het waar is, dat door deze ontwerpen de geheele arbeidersbeweging wordt genekt, dan wordt de Minister van Justitie een beroemd man, omdat men nergens anders in het buitenland met de sterkste wetten die arbeidersbeweging heeft weten in bedwang te houden.

Spreker wees hier op Duitschland en Engeland, waar niettegenstaande de wetten de arbeidersbeweging is vooruitgegaan. Hij wees er ook op, dat van de zijde der arbeiders in Engeland juist is gezegd dat het goed zou zijn het posten zooveel mogelijk onmogelijk te maken. Wat nu betreft de kracht der vakvereeningen, het is zeker dat die vereeningen, door niet meer te blijven op het zedelijk terrein, haar kracht verliezen.

Spreker ontkende verder dat men die arbeiders in den steek laat om het kapitaal te beschermen en dat men kunstmatig de evolutie der arbeidersbeweging wil tegenhouden. Doch van dit alles komt

niets voor, noch in de oorspronkelijke, noch in de gewijzigde wetsontwerpen. Hier wordt alleen gesproken over misdrijven en overtredingen, behorende tot het gemeene recht. Zeker, door de ontwikkeling der vakvereenigingen is veel goeds voor de arbeiders gedaan en het drankmisbruik is door haar tegengegaan. Doch wat verdient ook de aandacht? Dit, dat in het vakvereenigingsleven op den voorgrond wordt gesteld onderlinge trouw en op den achtergrond worden gesteld daden van geweld. Die onderlinge trouw moet ook heerschen onder de arbeiders jegens hun patroons; contractbreuk moet worden veroordeeld.

Wordt hiermede in strijd gehandeld, dan treedt ook de geestelijke superioriteit bij de arbeiders meer op den voorgrond. In dit verband kon spreker zeer wel verstaan, dat er geestelijke adviseurs zijn bij sommige vakvereenigingen. Immers ook de socialistten laten zich gaarne leiden door heeren, die geestelijk hooger staan dan het gros der arbeiders.

Dit alles brengt hem er toe het in de regeering goed te keuren, dat zij alles wil houden binnen de grenzen van recht en wet; dat komt ook de arbeidersbeweging ten goede. En de hevige tegenstand tegen spreker en zijn vrienden, die de Christelijke arbeiders op hun plicht hebben gewezen, is voor hen een versterking geweest van hun overtuiging dat zij op den rechten weg waren.

Daarop kwam de heer

DRUCKER AAN HET WOORD.

Eerst gaf deze afgevaardigde, leider der vrijzinnig-democraten, zijn indrukken weer van de gebeurtenissen van de laatste weken. De staking van 31 Januari was zeker niet gerechtvaardigd door het idee van solidariteit, dat zeer overdreven werd. Doch het is voldoende gebleken, dat die solidariteit niet de ware oorzaak was, wel de lang opgekropte grieven van het spoorwegpersoneel. Dat die grieven niet uit de lucht waren gegrepen, wordt door de Regeering zelve erkend, en te verwonderen is het, dat zij nergens afkeurt het gedrag der directiën, die ook aan de staking schuld hebben.

Spreker keurde goed wat de Regeering dadelijk na de staking heeft gedaan en dit wordt ook in zekeren zin door den heer

Troelstra goedgekeurd. Wat geschiedt is acht hij volkomen gerechtvaardigd; zij moest zich wapenen tegen een mogelijke herhaling van het gebeurde.

De gebeurtenissen van 31 Januari bewijzen ook, dat de spoorwegen moeten komen in handen van den Staat. Doch zoo lang dit niet is, lag het op den weg der overheid door onderzoek en wegneming van gerechtvaardigde grieven herhaling van het gebeurde te voorkomen.

Zijn de hartstochten tot bedaren gebracht, dan zal men zien, dat wat op 31 Januari is geschied, zich niet gemakkelijk zal kunnen herhalen. De Regeering heeft echter gemeend een strafwet te moeten indienen en ofschoon hij daarover nu niet zoo scherp wil oordeelen als in een stuk van de *Liberale Unie*, zoo had hij toch gemeend, dat men de algemeene herziening van het Strafwetboek had kunnen afwachten.

Spreker bestreed wat de heer Heemskerk gezegd heeft omtrent de noodzakelijkheid der nu voorgestelde aanvulling van het Strafwetboek. Hij erkende, dat de oppositie tegen die voorstellen in vele gevallen overdreven was, maar reden was er zeker voor die oppositie en dat wordt door de Regeering zelve erkend door haar voorgestelde wijzigingen en door den algemeenen maatregel van bestuur.

De indiening van het wetsontwerp betreffende de strafbepalingen kon hij niet beschouwen als een daad van wijs beleid. Doch eenmaal ingediend, wilde spreker zich de vrijheid van beoordeeling voorbehouden en dan zeide hij, dat er wel veel te zeggen is voor de tijdelijke macht, die de Regeering zegt noodig te hebben voor handhaving van het gezag. Doch geen strafbepalingen mogen worden gemaakt, alleen omdat de Regeering zegt anders het gezag niet langer te kunnen handhaven. Onjuist is het zeggen, dat zij, die met de Regeering van gedachten wisselen, zouden behooren tot het niet-ordelievend deel der natie.

Spreker waarschuwde verder tegen het denkbeeld, dat men alleen maar een paar wetsartikelen noodig heeft om alles weder in orde te brengen en wees ook op wat de heer Aalberse vroeger heeft gezegd, n.l. dat voor de bestaande ziekte op sociaal gebied andere middelen zijn dan door de Regeering voorgesteld.

Over de voorgestelde gewijzigde redactie der artikelen wordt

door de voorstanders verschillend geoordeeld. Spreker wilde zijnerzijds alleen zeggen, dat bij hem tegen de beide artikelen nog ernstige bezwaren bestaan.

In het eerste artikel kon spreker niet vinden de geruststelling, welke de heer Talma meende te kunnen geven; het artikel toch wil invloed oefenen op de vakvereenigingen. Aan den bloei der vakvereenigingen hecht hij groote waarde. Op den duur zullen zij orde en regelmaat brengen in de arbeidersbeweging en zullen zij leiden tot collectieve contracten tusschen arbeiders en patroons. Zeker kunnen er dan ook stakingen plaats hebben, maar het ongeregelde er van zal dan zijn verdwenen. Dat is ook de meening van den heer Aalberse.

Spreker meende, dat in Nederland de vakvereenigingen zullen toenemen, doch tevens dat de artikelen nu voorgesteld voor die vereenigingen zeer bezwarend zullen worden. Men mag ook niet te hard oordeelen over hetgeen nu door de arbeiders wordt gedaan. Men spreekt van terrorisme bij de arbeiders; doch ook patroons zijn van terrorisme niet afkeerig.

Wat betreft het tweede artikel, zeide spreker, dat contractbreuk zeker strafbaar mag worden gesteld, waar zij geschiedt door den werkgever en door den werkmán. De vraag is echter: mag de Staat nu alleen de arbeiders strafbaar stellen. Is de strafbaarstelling noodig? Kan men een artikel maken, dat uitvoerbaar is? Zal van de wet ook uitstralende macht uitgaan? Dit zal bij de artikelen te behandelen zijn. Doch wat het artikel in het algemeen aangaat, wil men de spoorwegarbeiders treffen, dan moet tegelijkertijd ook gezorgd worden voor een goede behandeling. Dit is door velen gezegd en erkend, door de Regeering zelve in haar Memorie van Antwoord. Is nu de rechtspositie der werklieden, inzonderheid der gemeente-werklieden, voldoende verzekerd? Neen. Zeker in vele groote gemeenten is zeer veel gedaan tegen misbruiken, doch in kleine gemeenten heerschen veel ongerechtigheden.

En wat aangaat de spoorwegen, den algemeenen maatregel van bestuur kennen wij nog niet, wel de strekking. En dan blijkt, dat de maatregel niets anders is dan een vorm. En wat zal er gebeuren, wanneer de spoorwegmaatschappijen haar reglementen indienen en de Regeering die niet goedkeurt?

Spreker was het dan ook niet eens met den heer Mees, dat de

arbeidsvoorwaarden nu goed geregeld zijn. Het is mogelijk, dat er meer licht zal komen, doch vooralsnog behoorde hij nog niet tot die leden, wier overtuiging door de gewijzigde artikelen was geschokt.

DR. DE VISSER AAN HET WOORD.

Deze begon met de Regeering dank te zeggen voor het kloeke woord, waarmede de Minister-president namens haar de drie wetsontwerpen indiende. Dit woord heeft onrust weggenomen; en algemeen, ook in de pers, werd dit woord geroemd. Doch spoedig kwam de critiek. Waarom? Omdat, zooals het in één der bladen luidde, de tekst voortreffelijk was, maar de toepassing daarop niet paste. Daarmede werd bedoeld het wetsontwerp nopens de strafbepalingen.

Na de aangebrachte wijzigingen is de critiek zachter geworden; en ook de heer Troelstra hecht aan de wijzigingen groote waarde blijkens diens rede van gisteren. Diens partijgenoot, de heer Tak, schijnt daarover anders te denken. Immers deze heeft, in een vergadering van onderwijzers te Utrecht, gezegd, dat en het oorspronkelijke wetsontwerp en het gewijzigde is een hoon voor de arbeiders en dat beide verwerpelijk zijn.

De heer TROELSTRA: „Volkomen juist”.

De heer DE VISSER vervolgt en zegt dat door den heer Tak en door anderen is beweerd, dat in beginsel door de aangebrachte wijziging het wetsontwerp niet is veranderd. Ook prof. Treub is van dat oordeel. Spreker verwonderde zich over de critiek van hen, die wel handhaving van het gezag en bestrijding van het revolutionaire willen, maar de middelen der Regeering afkeuren. Welke middelen wenschen zij dan toch? Rechtvaardigden de gebeurtenissen op 30 en 31 Januari de indiening der wetsontwerpen? Zal de aanneming werkelijk bescherming van den arbeider en verzekering van het publiek verkeer brengen?

Naar sprekers meening moeten die vragen bevestigend beantwoord worden. Daartoe ging hij eerst den loop der gebeurtenissen na, daarbij betoogende, dat de staking was **een uitíng van anarchíe**, daar toch om grillige redenen door het spoorwegpersoneel de post werd verlaten. Dat was een kwaad. En de Regeering toonde regeering te zijn door de indiening van haar wetsontwerp, dat genoemd kwaad strafbaar stelt.

Spreker wees er op, dat de spoorwegstaking al spoedig oversloeg in een georganiseerde anarchie. (*Luid gelach bij de soc.-dem. leden.*) De staking was een aanslag op het publiek belang en dat was **een misdrijf**. Eerst achtte Petter de finantiën der spoorwegmaatschappij van dien aard, dat de eischen, door het spoorwegpersoneel gesteld, niet voor inwilliging vatbaar waren; en een dag daarna verschijnt de oproep tot staking, zelfs zonder vermelding van datum. De datum werd aan de leiders overgelaten. Er is gehandeld in een roes van opgewondenheid; van een actie der vakorganisatie was hier geen sprake.

Daardoor is het verderf onder de vakverenigingen voor den dag gekomen; want steeds kon nu, ook bij inwilliging der eischen, een werkstaking plaats hebben. Was het te verwonderen, dat zoo-vele christelijke arbeiders zich niet meer in die vakverenigingen konden thuis gevoelen? Zeker, spreker heeft geijverd voor de organisatie van christelijke arbeiders; maar — en men lette daarop — op aandrang van de christelijke arbeiders zelf. En die aandrang is een gevolg van de wijze waarop de sociaal-democraten zich met de vakverenigingen hebben ingelaten. De vakorganisatie is bedorven; en de bedoeling van het ingediende wetsontwerp is niets anders dan deze, dat de vakbeweging weder in het rechte spoor zal worden gebracht.

Wat den spreker in het wetsontwerp het meest toelacht is het artikel, dat de vrijheid van den arbeider wenscht te beschermen. Het is toch bekend genoeg, dat bij werkstakingen dingen gebeuren die niet langer geduld mogen worden. Hij betreurt het dan ook, dat in het Adres der Twintig wel het bestaan dier dingen erkend, maar niet afgekeurd wordt. Spreker noemde eenige staaltjes van de wijze, waarop zoogenaamde onderkruipers worden gemolesteerd. Een man op den Dam te Amsterdam werd met den hak op het gezicht getrapt, omdat hij wilde blijven arbeiden.

De heer TROELSTRA: „Dat is nu ook strafbaar!”

De heer DE VISSER: Ja maar niet het tegen iemand aanloopen, dat daaraan voorafging. De leden van *Recht en Plicht* en andere verenigingen onder het spoorwegpersoneel, voor het meerendeel bestaande uit roomsch-katholieken, zijn allen als onderkruipers gesignaleerd.

De heer TROELSTRA: „Dat zijn zij ook!” (*Gelach.*)

De heer DE VISSER: Ieder, die van de eene organisatie naar de andere gaat, en die dit niet onder sociaal-democratischen invloed wil blijven, is een „onderkruiper”. Roept men om beter wettelijke vakorganisatie, de heeren kunnen er het initiatief toe nemen; maar het bestaande recht mag niet geschonden worden. In alle opzichten moet bescherming van de vrijheid van den arbeider gewaarborgd worden; en die bescherming zal steunen den gezonden bloei van de vak-organisatie.

Een gelegenhedswet is dit ontwerp niet en spreker dankte nogmaals de Regeering voor haar krachtig en wijs optreden.

Hierna kwam de heer

KOLKMAN AAN HET WOORD.

De rede, die werd uitgesproken door den heer KOLKMAN, was niet zonder gewicht. Vooreerst, omdat deze roomsch-katholieke afgevaardigde meende er op te moeten wijzen, dat de wijzigingen, door de Regeering gebracht in de Strafrechnovelle,

NIET OP AANDRANG VAN DE LINKERZIJDE,

maar bovenal op aandrang van de Rechterzijde waren aangebracht. En in de tweede plaats, omdat de spreker er op wees, dat de socialist en anderen van de Linkerzijde, die zoo toornden tegen deze Strafrechnovelle, nog door niets getoond hadden verontwaardigd te zijn over hetgeen door hun geestverwanten in Frankrijk aan de congregatiën werd opgelegd.

De heer KOLKMAN zeide niet aan polemieken te willen doen. Polemieken leidt in deze tot niets. Hij wou dus alleen zeggen „hetgeen ik over de zaak zoo bij mij zelf heb gedacht”. Maar alvorens dit te doen moest hem toch één zaak van het hart.

„Toen ik vernam — en gisteren is het bevestigd door den geachten spreker uit Rotterdam, den heer Mees — dat verschillende liberalen tot bezinning waren gekomen en thans vóór deze wetsontwerpen zouden gaan stemmen, heb ik dat gewaardeerd, al heeft de mededeeling mij allerm minst verwonderd.

„Ik heb van den aanvang af nooit anders gedacht, dan dat op het eind de heeren wel tot de Regeering zouden terugnaderen.

„Wat was er gebeurd? Kort nadat de bewuste gebeurtenissen hadden plaats gehad, waren het niet het minst liberale organen

die hadden gevraagd om maatregelen te nemen van Regeeringswege. Korten tijd daarna zagen wij hoe verschillende politieke leiders van de partij een zekere omzichtigheid begonnen te toonen, die vrijwel op tegenstand geleek. Het was niet aangenaam om te zien, maar toch, het ontmoedigde mij niet. Ik dacht: die leiders zijn op dit moment te ver van den troep geloopen, het contact tusschen de leiders en de strijdbare manschappen is blijkbaar verbroken, maar zij zullen, wanneer zij kennis nemen van de teekenen des tijds, wanneer zij zich zoetjes aan weer kunnen terug trekken op den troep die achter hen staat, wanneer zij vernemen hoe onder geestverwanten over de zaak wordt gedacht, dan, zeg ik, zullen de politieke leiders vermoedelijk een meer tegemoetkomende houding aannemen en het gevaar van tegenstemmen zal worden bezworen. En zie, ik ben inderdaad door de gebeurtenissen in het gelijk gesteld. Er is weer contact gekomen tusschen de vrienden en de uitverkorenen, er zijn moties aangenomen, er heeft zelfs in dien tusschentijd een stembus, die in Alkmaar, niet ondubbelzinnig gesproken — welnu, het verheugt mij, dat de liberalen met ons zullen medegaan, en dat in deze van geen partijstemming zal sprake wezen.

„Maar nu heeft men, om goed te maken wat men nu hier zal gaan doen, m. i. één zaak gebruikt, die men niet voor zich alleen mag opeischen. Men heeft het doen voorkomen — ik zeg niet, dat dit door den heer Mees is geschied, maar het gebeurde in sommige partijorganen — alsof de verzachting van de wetsbepalingen en speciaal of de toezegging van den algemeenen maatregel van bestuur betreffende de rechtspositie der werklieden uitsluitend het werk is geweest van de **liberale oppositie tegen deze wetsontwerpen**. Aan die legende wensch ik onmiddellijk een einde te maken. Ik ben zeker, dat ik niet indiscreet ben, wanneer ik verklaar, dat reeds lang voordat in het publiek over de regeling der rechtspositie krachtens art. 27 der Spoorwegwet door den heer Schaper werd gesproken, dat lang vóór dien tijd door de vereenigde groepen der rechterzijde zeer dringende stappen bij de Regeering te dezer zake waren gedaan en dat krachtig werd aangedrongen op een bevredigende regeling dezer materie, alvorens de aanhangige wetsontwerpen zouden worden aangenomen. Ik eisch nu de eer daarvan niet voor ons uitsluitend, maar ik gun ze evenmin onverdeeld aan hen wien ze niet onverdeeld toekomt.

„En nu mag men zeggen, dat de oppositie, tot nu toe gevoerd, niet is geweest een politieke oppositie, — wanneer men dat zegt, wil ik het wel gelooven — maar men moet er toch mee oppassen. Men heeft dat gezegd en herhaald en nog eens gezegd; ach, Mijnheer de Voorzitter, er zijn zooveel slechte menschen in de wereld, laat men het niet te dikwijls herhalen, anders beginnen die te denken aan een al te overkropt gemoed.

„Ik zal nu over de zaak zelf mijn oordeel zeggen. Het standpunt dat ik ten opzichte dezer wetsontwerpen heb ingenomen is dit: deed de Regeering goed na de gebeurtenissen van 31 Januari wetsontwerpen in te dienen, en in de tweede plaats: zijn die wetsontwerpen in beginsel en in zich zelf verdedigbaar?

„Dan begin ik met te verklaren, dat naar mijn bescheiden meening de oorspronkelijke schuld voor de indiening van deze wetsontwerpen geheel komt op rekening van hen gezamenlijk die elkander de eer van den dag van 31 Januari later hebben betwist.

„Toen weder een ieder tot zichzelf was gekomen, toen het groote publiek en de Regeering misschien ook van den schrik waren bekomen en de „overwinnaars” van den 31sten Januari waren ontwaakt uit hun roes, toen rees de vraag: moeten dergelijke toestanden ook voor het vervolg worden geduld? Mag een rustig arbeider blijven blootgesteld aan gewelddadigheden als zijn geschied? Kan het geheele verkeer worden stop gezet en mag de treinloop worden overgelaten aan het toezicht van onbevoegden? Is een Regeering, die dat voortaan nog straffeloos zal toelaten, haar naam van Regeering waard, of moet zij maatregelen nemen? En aanstonds werden door mannen van allerlei politieke kleur en door persorganen van uiteenlopende richting en soort maatregelen geëischt.”

Vervolgens betoogde de heer Kolkman, dat hier is:

GEEN SPRAKE VAN UITZONDERINGS-WETTEN.

„Maar zijn de voorgedragen bepalingen dan uitzonderingswetten? Ik versta daaronder wetten die een bepaalde soort burgers van den Staat buiten het gemeene recht stellen, wetten, die worden ingegeven door klasse- of partijbelang, door politieken haat of door blinden hartstocht. Welnu deze bepalingen zijn niet van dien aard; zij sluiten niemand buiten het gemeene recht, maar betreffen

alleen een uitbreiding van het gemeene recht over een ieder zonder onderscheid.

„Dit geldt zeer bepaald van art. I, maar ook m. i. van art. II betreffende het spoorwegpersoneel.

„Het spoorwegverkeer is geen partijzaak, geen klasse-belang; het is in ons geheel maatschappelijk leven zóó ingeweven, dat het met geen mogelijkheid kan worden gemist. Hij die dit verkeer met opzet belemmert of stop zet, met welk oogmerk ook, benadeelt het algemeen belang en komt in strijd met de openbare orde.

„Deze daad straffende, kan men m. i. niet van uitzonderingswet spreken. Er bestaan trouwens reeds bepalingen van dergelijke strekking in ons Strafwetboek. Ik noem art. 396 betreffende de mouterij van zeevolk, voorkomende onder den titel: Scheepvaart-misdrijven.

„En dat het niet als uitzonderingswet in ruime arbeiderskringen wordt opgevat, bewijzen ook de talrijke moties van adhaesie, die juist te dezer zake door arbeiders-organisaties zijn aangenomen. Ware het anders beoordeeld, dan zou de afkeuring zeker unaniem zijn geweest.

„Ik was er dan ook reeds te voren zeker van, dat de tegenwoordige Minister van Justitie geen uitzonderingswetten zal voordragen. Zoolang de portefeuille aan zijn handen is toevertrouwd, hebben wij dergelijke wetten niet te wachten.

„Het is toch m. i. historisch onaantastbaar, dat juist wij Katholiken het meest onder uitzonderingswetten geleden hebben; de haat tegen zulke wetten zit ons daardoor zonder twijfel in het bloed.

De heer SCHAPER: „Dat is al lang geleden.”

De heer KOLKMAN: „Ik zal voorbeelden aanhalen van vandaag. Maar ik wijs allereerst op den „Culturkampf””

De heer SCHAPER: „Hier in het land.”

De heer KOLKMAN: „Ik spreek hier in 't algemeen; die dingen behoorren internationaal te worden beoordeeld. Ik wijs derhalve op de Pruisische Meiwetten en op alle wetten tijdens den Culturkampf tegen de Katholieken gericht. Dat is nu een goede dertig jaar geleden.

„Ook was er een uitzonderingswet tegen de socialisten. Die wetten zijn weer alle verdwenen en of nu de laatste werd opgedoekt, omdat zooals de schrijver, door den heer De Visser zoo

straks aangehaald, meende, dat de socialistische partij geheel verwaterd was, daarover heb ik mij niet uit te laten.

„Ik laat die bewering voor rekening van den schrijver, doch m. i. zijn uitzonderingswetten altijd ten goede gekomen aan hen tegen wie zij gericht werden.

„De Culturkampf in Duitschland is geëindigd niet ten schade van de roomsch-katholieke Kerk, noch van de Katholieke Staatspartij aldaar, want beide zijn krachtiger dan ooit uit den strijd te voorschijn gekomen. Een uitzonderingswet van heden ten dage noem ik de wet in Frankrijk tegen de congregatiën. En ik vraag mij af, welke begripsverwarring er wel heerschen moet bij mannen als De Pressensé en Clémenceau, die een betuiging van diepe verachting voor de wetsontwerpen die ons hier bezighouden naar Amsterdam zonden en ter zelfder tijd duizenden hunner Fransche medeburgers buiten de wet hielpen stellen, wier eenige zonde het is, dat zij de armen kleeden, de kinderen onderwijzen, de zieken verplegen en dat zij Katholieke priesters en nonnen zijn. Dat noem ik uitzonderingswetten.

„De heer van Helsdingen zegt dat de Pressensé geen socialist is. Maar de Pressensé heeft dat in een openlijke verklaring in de Kamer zelf verklaard.

„Ik eindig, Mijnheer de Voorzitter, met een huldebetuiging aan het Ministerie voor de daad die zij heeft gedaan en voor het overleg dat zij heeft gepleegd, waardoor zij zal kunnen rekenen op den sympathieken steun van de geheele Katholieke fractie in deze Kamer.”

Na den heer Kolkman kwam de heer RINK aan het woord, de afgevaardigde en lid van de *Liberale Unie*. Deze noemde de wetsontwerpen gelegenheidswetten, doch niet in ongunstigen zin. Met zijn rede, die in gematigden vorm de bekende critiek op de oorspronkelijke wetsontwerpen in herinnering bracht, bleek dat hij wel voor de wetsontwerpen zou stemmen, indien maar de toegezegde *algemeene maatregel van bestuur* mocht verschijnen.

Niet zonder belang was

DE REDE VAN PASSTOORS,

afgevaardigde van Beverwijk en voorzitter van den Roomsch-

Katholieken Volksbond. Hij herinnerde er aan, dat de heer Troelstra vroeger had gesproken van een algemeene werkstaking, waaaraan door 90.000 arbeiders zou worden deelgenomen en van een **som van f 100.000 's weeks die uit Engeland zou worden gezonden om deze werkstakers te steunen**. Wanneer men eenigszins bekend is in de Nederlandsche vakbeweging, zal men onmiddellijk inzien, dat dat cijfer van 90,000 arbeiders ontzettend overdreven is. Naar mijn schatting was het hoogstens de helft, en dat komt juist uit, want toen bij de groote protestvergaderingen in den lande alle hens aan het dek zijn geweest om te hooren wat over de stakingswetten werd verkondigd, kon men den volgenden dag in *Het Volk* lezen, dat er circa 40,000 personen aan die meetings hadden deelgenomen. Nu vraag ik, Mijnheer de Voorzitter, waar bleven de 50,000 anderen? Of had men hier alleen met de dagploeg te doen?

„Ik herhaal: ze zijn sterk overdreven, die cijfers 90,000 arbeiders en f 100,000, ofschoon ik dit laatste niet kan bewijzen. Maar dit meen ik wel te mogen zeggen, dat, wanneer het waar was dat men over f 100,000 's weeks kon beschikken, het dan waarlijk niet zoo rustig zou zijn in het land, als op dit oogenblik het geval is.

„Het is inderdaad jammer dat er zoo overdreven is, omdat dit de vakbeweging slechts schade kan doen. Want was het doorgegaan al wat men gezegd heeft — dan had, nadat hier de wetsontwerpen waren aan de orde gesteld voor Donderdag, de spoorwegstaking Woensdagavond 11. moeten uitbreken.”

De heer TROELSTRA: „Gij speelt op dit oogenblik met vuur!”

De heer PASSTOORS: „Het is niet te hopen; ik spreek over feiten, die hebben plaats gehad.”

De heer TROELSTRA: „Gij provoceert!”

De heer PASSTOORS: „Ik herhaal, ik wijs slechts op feiten en deze feiten vormen een reusachtig fiasco. Wat men zich voorstelde, kon onmogelijk verwezenlijkt worden.”

De heer TROELSTRA: „De zaak is nog niet afgelopen, Mijnheer Passtoors!” (*Beweging op al de banken.*)

De heer PASSTOORS: „Ik weet natuurlijk niet, wat er nog in de toekomst kan geschieden, Mijnheer Troelstra; ik spreek alleen over de zaken, die op dit oogenblik aan de orde zijn.

„De heer Troelstra de vorige week en de heer Schaper thans,

hebben ons, leiders der Christelijke vereenigingen, herhaaldelijk gevraagd, of wij ook niet eens zouden spreken over de zaak, die aanhangig was. Men zou inzonderheid ons wel eens willen hooren over dat terrorisme, over dien dwang. Welnu, ik wensch op dit oogenblik aan dat verzoek gevolg te geven. Er heeft een terrorisme geheerscht. . . .”

De heer TROELSTRA: „Geef feiten en namen.”

De heer PASSTOORS: „Goed, ge zult ze hebben. Dan wensch ik voor te lezen een bericht voorkomende in het blad *Recht en Plicht*, geschreven door den heer Roels, hoofdredacteur van dat blad. Deze schrijft over de staking o.m.: „Die predikers van vrijheid hebben op allerschandelijkste wijze misbruik gemaakt van hunne overmacht om de vrijheid van hun medearbeiders te beletten. Niet alleen de vrijheid om te arbeiden, maar ook de vrijheid om tot een vereeniging te behooren volgens hun keuze. Wij kennen spoorwegmannen die door 30 à 40 man zóó lang omsingeld en mishandeld zijn, tot zij teekenden dat zij voor *Recht en Plicht* bedankten.

„In conducteurs- en machinistenkamers, op werkplaatsen en langs de lijn, op de bureau's, overal worden wij beleedigd, bespot, gescholden. 't Is geen leven meer zóó te moeten werken of zijn dienst te moeten doen.”

„Ook wil ik nog voorlezen het protest van B. J. Nibbelke, hoofd-conducteur der Staatsspoorwegmaatschappij, luidende:

„Zaterdag jl. begaf ik mij als gewoonlijk in dienst, omdat de organisatie van spoorwegpersoneel waartoe ik behoor en die ik met hart en ziel ben toegedaan, van de beweging en de daaruit ontstane werkstaking geen kennis heeft ontvangen, dus totaal genegeerd is geworden. Mij werd toen om ongeveer half acht v.m. medegedeeld, dat te 7.25 een trein was gesignaleerd, welke bij de Omvalbrug moest stoppen, omdat aan het station „Weesperpoort” niet bekend was dat die brug opgezet en berijdbaar was. Mij werd toen gezegd dat ik mij naar die brug moest begeven om bedoelden trein binnen te loodsen en mij werd tot dekking van dien trein een roode vlag medegegeven en als metgezel een adsistent van den buitendienst. Wij begaven ons te voet naar de aangewezen plaats. Bij den overweg 1ste Oosterparkstraat gekomen werden wij door een bende, bestaande uit ongeveer 14 à 16 werkstakers, omsingeld, welke ons onder bedreiging sommeerden de ons opgedragen taak niet te volbrengen.”

„Ziedaar enkele bewijzen van het uitoefenen van pressie bij de spoorwegstaking. Ik zou die voorbeelden kunnen uitbreiden. . . .”

De heer TROELSTRA: „Noem dan die voorbeelden”

De VOORZITTER: „Mag ik den heer Troelstra verzoeken den spreker nu niet meer in de rede te vallen. De Vergadering heeft urenlang stil geluisterd naar den heer Troelstra. Hij zelf luistere nu naar hetgeen door anderen in het midden gebracht wordt, zonder hen te storen in hun rede.”

De heer PASSTOORS: „De heer Troelstra sommeert mij daar, meerdere bewijzen te leveren; welnu, dan zal ik verschillende feiten er aan toevoegen.

„Wanneer men spreekt van terrorisme en van dwang, dan herinner ik aan iets wat ik een jaar of wat geleden zelf ondervonden heb, toen wij in Amsterdam aan een groot werk bezig waren op 1 Mei. Die dag wordt door ons niet als rustdag gevierd; 's morgens op het werk komende met ongeveer 50 man, werden wij door wel 150 man overvallen en gedwongen een halve dag het werk te stoppen. Is dat geen terrorisme, geen dwang?

„Ik herinner voorts, wat gebeurd is op aandrang van den internationalen bond van sigaren- en tabaksbewerders. Ik maak geen deel uit van dien bond, maar ik heb den strijd toch van het begin tot het einde medegemaakt en steeds getracht onze arbeiders buiten dien bond te houden en als vrije mannen in onze vereeniging in te blijven, waar zij behooren.

„Men heeft een soort schrikbewind gevormd en half Amsterdam overhoop gehaald om de menschen te noodzaken tot dien bond toe te treden. In het Paleis voor Volksvlijt werd een meeting gehouden, terwijl bij mij aan huis 's avonds een daar aangenomen motie van afkeuring werd „thuisbezorgd” door wel 4 à 5000 menschen.

„Van dit terrorisme zijn in het buitenland heel wat voorbeelden aan te halen. Op de marinewerf te Kiel had een werkman den moed een brochure te schrijven tegen de socialistten, met het gevolg, dat weken lang op die werf een revolutie heerschte, zoodat ten slotte de directeur daartegen een ernstige proclamatie moest uitvaardigen van dezen inhoud:

„„Het is nog bekend geworden, dat een arbeider aan de werf die onlangs over de verhouding der arbeiders een brochure geschreven

heeft, door zijn politieke tegenstanders bij het betreden en verlaten van de werf omstuwd, gehoond en beledigd is geworden. Ik maak de arbeiders er op opmerkzaam, dat ik niet voornemens ben het uitvechten van politieke verschilpanten op de werf te dulden. Ik ben er van overtuigd dat slechts een klein deel der arbeiders zich aan deze euveldaad heeft schuldig gemaakt en dat maar zeer enkelen hen daartoe opgeruid hebben. Ik waarschuw iedereen voor een herhaling dezer feitelijkheden. Wie zich niet naar dezen wenk gedraagt, heeft de gevolgen van zijn daad aan zich zelf te wijten."

"De heer Troelstra heeft gesproken over het stakingsrecht. Nu moet ik eerlijk bekennen, dat, al ben ik geen jurist, ik toch verklaren moet niet te kunnen begrijpen, hoe een jurist zoo over het stakingsrecht kan spreken als hij gedaan heeft. De heer Troelstra zeide o.a.: Staking met inachtneming van den termijn van opzegging is onzin. Immers staking is het recht om hangende de dienstovereenkomst een tijd lang niet te werken, het contract op te schorten, om over een wijziging in de overeenkomst te onderhandelen."

"Nogmaals, hoe een jurist zoo iets zeggen kan is me onbegrijpelijk. Neem dan bijv. de huurovereenkomst van een huis.

"Wat zou de heer Troelstra wel zeggen als zijn huisbaas hem met vrouw en kinderen eensklaps op straat zet en hem dan toevoegt: gij jurist hebt in de Tweede Kamer gezegd dat het *geoorloofd*, dat het *recht* is om een huurovereenkomst te schorsen om over een wijziging in de voorwaarden van die overeenkomst te onderhandelen en dat men zich daarbij niet aan den overeengekomen termijn behoeft te houden (*algemeen gelach*).

"Ik wil er de heeren nog op attent maken, dat tot de Katholieke arbeiders het verwijt is gericht, dat, wanneer zij niet loopen in de lijn van de sociaal-democratische vereenigingen, zij geen zelfbewuste mannen zijn. De kwestie is echter maar, wat men onder „zelfbewust" verstaat.

"Wanneer ik, om mij zelven eens tot voorbeeld te nemen, morgen den dag aanbel bij een van de heeren en zeg: schrijf mij in bij de sociaal-democratische arbeiderspartij, dan staat den volgende dag met vette letter in *Het Volk* gedrukt, dat ik een *zelfbewust* mensch ben (*luid gelach*). Voorloopig zullen wij die zelfbewustheid

dus maar laten rusten en, zooveel in ons vermogen is, de arbeidersbeweging blijven steunen, maar daarbij onzen eigen weg gaan.

„Ik hoop dat de ingediende wetten zullen aangenomen worden, die ons bevrijden zullen van het terrorisme van de socialistische arbeiders. Wij zullen daarbij blijven voortwerken op den ingeslagen weg: bevordering van rust en vrede in het vaderland.”

De laatste spreker van dezen dag (Vrijdag 3 April) was de heer STAALMAN, die, gelijk men weet, in zijn blad de *Christen-Democraat* na 31 Januari God had gedankt, dat het spoorwegpersoneel zóó groot succes op de werkstaking had gehad.

De Heldersche afgevaardigde meende, dat de Regeering op één punt een fout had begaan betreffende deze wetsontwerpen, hoewel hij erkende de moeilijke omstandigheid, waarin de Regeering door de werkstaking verkeerde. Het gebeurde rechtvaardigde z. i. intusschen niet de indiening van de strafbepalingen op werkstakingen. Het is ook niet bewezen, dat de staking anarchistisch was. Zeker, het manifest van Oudegeest en Petter was revolutionair en dus was de oproeping der lichten gerechtvaardigd. Maar daarbij had de Regeering het moeten laten. Te meer omdat het spoorwegpersoneel niet meer tot werkstaking oversloeg en dus niet het advies betreffende de politieke werkstaking volgde.

Overigens moest hij, na al wat voorgevallen is, verklaren dat het z.g.n. onderkruipersartikel niet verwerpelijk is. Vrijheid van den arbeid moet er zijn. Staking kan zijn uiting van een gewetensertuiging; maar blijven werken kan dat ook zijn. En daarom is er wel iets te zeggen voor het beschermen van de vrijheid van den arbeider. De heer Staalman kon evenwel niet meegaan met hen, die hier contractbreuk als een misdrijf willen straffen. Is het een misdrijf, dan moet alle contractbreuk worden gestraft. Doch men vergete niet, dat het hier is een economische strijd en dan moet men niet komen met strafbepalingen, ook niet tegen het spoorwegpersoneel.

Spreker vestigde ten slotte ernstig de aandacht op het feit, dat door de laatste spoorwegstaking de weg is gebaad tot den angekondigden bestuursmaatregel; en daarom betreurde hij het, dat het wapen van het spoorwegpersoneel, n.l. de werkstaking, werd ontgenomen door dit wetsontwerp. Daardoor ook zou, naar zijn meening, het anarchisme groeien.

VIII.

DE DERDE DAG VAN HET DEBAT.

(Sprekers: de heeren Prof. VAN DER VLUGT, VAN DER ZWAAG, MELCHERS, DE SAVORNIN LOHMAN, Dr. NOLENS, Minister KUYPER.)

De derde dag van het debat over de wetsontwerpen (Zaterdag 4 April) was vooral van beteekenis door de redevoeringen van Prof. Van der Vlugt en Minister Kuyper.

Prof. VAN DER VLUGT was de eerste spreker. Zijn rede wordt hier in haar geheel overgenomen.

„Ik wensch een woord te spreken ten gunste van de Regeeringsontwerpen; deze, en meer in het bijzonder de Strafrechtsnovelle te verdedigen tegen aanvallen, welke met name door de uiterste Linkerzijde daarop zijn gericht.

„Rondborstig kom ik, om te beginnen, er voor uit, ik heb lang geweifeld over de positie welke ik ten aanzien van deze wetsontwerpen zou innemen.

„Van den beginne af had de strekking van de voorgestelde maatregelen in beginsel mijn volle instemming. Met de Regeering wenschte ook ik hoog te houden het gezag der Overheid; met haar wenschte ook ik arbeidsvrijheid te beschermen tegen coalitiedwang, met haar wenschte ook ik de regelmatige functioneering van den hoofdadar van het verkeer voor personen en goederen te verzekeren tegen de aanslagen van een inderdaad onduldbaren

solidariteitswaan; eensdeels door fixeering van de positie van het personeel bij dat verkeer in dienst, anderdeels door, nu dit eenmaal was noodig gebleken, aan dat personeel zijn plichten nader in te scherpen, zelfs door strafbepalingen.

„Nog eens dus, van den aanvang had het optreden der Regeering in deze mijn sympathie. Alleen, het ging mij gelijk zooveel: de vorm van de Strafrechnovelle, gelijk zij was ingediend, kon mij niet behagen.

„Art. 1 scheen mij, als ettelijken anderen, veel te vaag geformuleerd.

„En wat art. 2 aangaat, ik vreesde, dat de werking van dit artikel onzeker zou zijn, zoolang daarnaast ontbrak, zelfs in schets, zelfs in omtrek, een regeling der arbeidsovereenkomst voor het spoorwegpersoneel.

„Aan deze bedenkingen is — daaromtrent bestaat nu geen verschil — de Regeering voor een groot deel tegemoet gekomen. De vaagheid van art. 1 heeft plaats gemaakt voor meerdere precisie en het vooruitzicht is geopend op een Koninklijk Besluit, op een regeling in hoofdtrekken van de rechtspositie van het spoorwegpersoneel. Ja zelfs is in de Memorie van Antwoord reeds een tipje opgelicht van den sluier, die den inhoud van dat Koninklijk besluit voor ons bedekt.

„Zoo zijn dan mijn vormbezwaren grootendeels weggenomen tegen een voorgestelden maatregel, die van den beginne in hoofdzaak mij sympathiek was, en daarom ga ik nu gaarne met de Regeering mede. Mij dunkt, die houding is nog al eenvoudig en gemakkelijk te begrijpen. Zij behoeft tot haar verklaring mijns inziens allerminst de eenigszins onwelwillende kwalificatie, waarvan gisteren de geachte afgevaardigde uit Rheden zich heeft bediend. Zij behoeft tot haar verklaring zeker ook niet de, ik stem het toe, uiterst vernuftige, maar toch stellig wel wat phantastische bespiegelingen over onze jongste staatkundige geschiedenis, waarop de geachte afgevaardigde uit Amsterdam III ons eergisteren heeft onthaald. Toen ik den aanhef van de rede van dien geachten afgevaardigde vernam, en niet alleen met attentie daarnaar luisterde, maar ook zooveel mogelijk trachtte te komen in zijn gedachtengang, — toen gevoelde ik mij waarlijk een oogenblik te moede als iemand die behoort tot een troep op machtsbehoud beluste bourgeois, dien de slimme Re-

geering een voorstel tot kneveling van de zoo gevreesde arbeidersbeweging als lokaas voorhoudt, ten einde hen, gelijk die geachte afgevaardigde dat zeide, „murf” te maken, ten einde hen aan haar snoer te krijgen, speciaal tegen den tijd dat hier ter tafel zullen komen herzieningen van ons tarief van invoerrechten in protectionistischen geest.

„Ik zal natuurlijk dien geachten spreker in al zijn uitweidingen niet volgen. Slechts veroorloof ik mij hier persoonlijk een opmerking. Dat is deze: de dienstvaardigheid jegens de Regeering, welke die geachte redenaar van mij verwacht in een nog al precies door hem aangeduide toekomst, is inderdaad juist even misgeraden als zijn vermoeden omtrent het hoofdmotief, dat mij tot meegaan met de Regeering in deze aangelegenheid dringt. Mocht te avond of morgen uit de bureaux van het Departement van Financiën hier komen een voorstel tot herziening van onze tariefswetgeving in protectionistischen geest, de Reering zal — ik kan dat den geachten afgevaardigde uit Amsterdam III reeds nu verzekeren — mij dan niet naast zich, maar beslist tegenover zich vinden.

„En wat anderzijds mijn partijkeuze in de thans aanhangige zaak betreft, aan die partijkeuze is zeker wel niets zoo vreemd als vijandschap tegen de vakverenigingen der arbeiders. Ik ben inderdaad een warm aanhanger van de school van Brentano. Met die school ben ik van oordeel, dat de liberale oeconomische ordening wel verre van, gelijk haar vijanden rechts en links voorspellen, ten doode te zijn opgeschreven, haar ondergang te gemoet te gaan, integendeel eerst dan haar vrijen loop zal kunnen nemen, wanneer de arbeider, dank zij een gezond zich ontwikkelend vereenigingsleven in den vollen zin des woords, de portuur, de gelijkwaardige mede-contractant zal zijn geworden van zijn werkgever.

„Om die reden dan ook heb ik met belangstelling, neen tevens met groote vreugde den geachten afgevaardigde uit Amsterdam III gevolgd in het mijns inziens interessantste deel van zijn rede van eergisteren, dat deel namelijk, waarin hij ons een in lachende kleuren gemaalde schilderij ophing van den bloei van het Nederlandsche vakvereenigingsleven en van de zegeningen, die daardoor in de eerste plaats natuurlijk in de werkliedenkringen worden verspreid. Het trof mij en het verblijdde mij van hem te hooren hoeveel nobels door die vakvereenigingen bij haar leden wordt aangekweekt en

ook meer bijzonder trof mij en verheugde mij de vermelding van die som van f 34,000, door den Sigarenmakersbond laatstelijk besteed aan toelagen voor werkloozen. Dat vind ik inderdaad een prachtige zaak. Die toelagen voor werkloozen behooren m. i. tot de krachtigste middelen om te verhoogen en hoog te houden den loonstandaard; zij behooren tot de belangrijkste zegeningen, die een georganiseerde arbeidersstand kan opleveren. Daarom nog eens: die geachte spreker dwaalde grootelijks voor zoover hij althans mijn stemmen vóór deze ontwerpen toeschreef aan vijandschap jegens de vakvereenigingen. Ik wensch veeleer aan die vakvereenigingen alles goeds; ik verwacht er ook, indien zij zich gezond ontwikkelen, alles goeds van voor ons lieve vaderland. Vanwaar dan het misverstand, dat te dezen aanzien bij dien geachten spreker is gebleken te bestaan?

„Ik schrijf het hier aan toe: omdat die geachte afgevaardigde ontdekt in het ter tafel liggend Strafrechtontwerp een moordaan-slag op het vakvereenigingswezen, een moordaan-slag dien ik daarin niet vermag te zien.

„Hoe licht hij zijn opvatting in deze nader toe?

„In het kort aldus. Met aan georganiseerde arbeiders — zoo zeide hij — het oefenen van dwang in geval van staking op onderkrui-pers te verbieden; met ook voor een categorie — en een belangrijke categorie — van die georganiseerde arbeiders het staken, het onverhoedsch staken althans, strafbaar te stellen, doodt gij het ver-eenigingsleven; want staking is nu eenmaal het groote strijdmiddel dat den arbeidersvereenigingen ten dienste staat, en staking is ijdel, wanneer zij niet onverhoeds uitbreekt, en onmogelijk wanneer de stakers niet bevoegd zijn om desnoods door een zekere mate van dwang gedurende de staking tot arbeid gewilligen te weren.

„Met die redeneering kan ik mij niet vereenigen.

„In een rede die, naar het mij voorkomt, mijn lof niet behoeft, heeft gisteren de heer Talma alreeds den juisten weg gewezen om tot een billijke toetsing van die redeneering te geraken. Hij wees ons op Engeland. En inderdaad hij kon niet beter doen, want Engeland is waarlijk het land der arbeidersvereenigingen. Nergens zoo zeer als daar zijn de arbeidersorganisatiën gekomen tot bloei en tot macht.

„Nergens hebben zoozeer als daar die bloei en die macht vruch-

ten afgeworpen rechtstreeks voor de arbeidersklasse en middellijk voor het volk in zijn geheel.

„Zie toch eens — zoo was in hoofdzaak het betoog vanden geachten spreker — de omstandigheden, waaronder de Engelsche arbeidersvereenigingen aanvankelijk geleefd hebben en zich om hoog hebben moeten werken, zij zijn tot heden waarlijk niet lichter dan de omstandigheden waaronder onze vakvereenigingen hier zullen hebben te leven, zelfs nadat deze wetsontwerpen tot wet verheven zullen zijn.

„Ik acht die logica in hoofdzaak gezond, en ik wil dat gedeelte van het betoog van dien geachten afgevaardigde alleen eenigszins aanvullen en versterken met een paar détail-punten.

„Het eerste feit waarop hij zich tot staving van zijn betoog in deze beriep, was dat merkwaardige proces dat, blijkens de *Times*, dezer dagen in Engeland gevoerd is. Bij dat proces is inderdaad op ondubbelzinnige wijze gebleken hoe loyaal de daarbij betrokken „Trade Union”, vertegenwoordigd door haar bestuur, zich kweet van haar plicht om van een staking onder haar leden alle karakter van onverhoedschheid verre te houden.

„Nu kon echter wellicht na het hooren van dit treffende staaltje deze of gene de vraag stellen, of althans de vraag voelen opkomen: maar is zulk een voorbeeld van merkwaardige loyauteit zelfs in Engeland niet zeldzaam? Wordt bij stakingen in Engeland in de „trade-unions”-wereld een billijke termijn wel altijd trouw in acht genomen?

„Ja, ik zou op die vraag willen antwoorden, en ik meen dat te kunnen doen met een mijns inziens zeer sprekend gegeven. In hun beroemd en van alle kanten geprezen boek: „The history of trade-unions in England”, hebben Sytney en Beatrice Webb, de eminente woordvoerders voor die eigenaardige half socialistische school, die zich de „Fabians” betitelen, een teekening gegeven van een typische werkstaking, zooals die in de wereld der Engelsche trade-unions haar loop neemt. Wat in die teekening voor het oogenblik het meest ter zake dienende is, het is dit, dat de schrijver uitdrukkelijk zegt, dat, wanneer het conflict dreigt en voor een eventueele staking alle noodzakelijke maatregelen van voorbereiding zijn genomen, dat dan de betrokken trade-union aan haar secretaris opdraagt om den werkgevers in het bedreigde vak schriftelijk de eischen op

te geven die de vereeniging ten bate van de werklieden stelt.

„Dan komen nog de onderhandelingen, die volgens de schrijvers zeer lang kunnen duren; en, zijn deze afgelopen, dan wacht de trade-union nog (het wordt uitdrukkelijk medegedeeld) het tijdstip af, dat de billijke termijn, in haar schrijven aan de werkgevers gesteld, is afgelopen. Want eerst daarna, dit spreekt van zelf, mogen de arbeiders het werk verlaten, mag de staking beginnen.

„Een tweede argument in dat gedeelte van het betoog van den heer Talma was de herinnering aan het bekende feit, dat de voorschriften tegen dwangoefening op onderkruipers, opgenomen in de „act” van 1875 (voorschriften, waarlijk niet malscher dan die nu staan in het eerste artikel van de voor ons liggende wetgeving), dat die voorschriften zelfs niet hebben kunnen beletten dat de act, waarin zij voorkwamen, door de Webbs gequalificeerd wordt als in 't algemeen te zijn een zegen voor het Engelsche vakvereenigingswezen.

„Maar mag ik ten slotte nog iets toevoegen aan hetgeen wij van dien geachten afgevaardigde gehoord hebben, dan zal het zijn een verwijzing naar een feit, dat ook reeds eenigszins door den geachten afgevaardigde uit Amsterdam werd besproken; ik bedoel den hardnekkigen geest van vijandschap die, jarenlang, en zelfs nu nog, tegenover de Engelsche vakvereenigingen aan den dag wordt gelegd door de rechterlijke macht, door de magistratuur. De dik gepruikte hoofden van de Engelsche rechters schijnen al bijzonder weinig toegankelijk voor eenvoudige beginselen, die toch al jarenlang in de Engelsche wetgeving zijn opgenomen. Zoo met name het beginsel: dat een feit door een arbeidersvereeniging, of in tijden van staking gepleegd, aan dien persoon van den pleger, om dien tijd van staking, toch nooit strafrechterlijk anders zal zijn te qualificeeren, dan indien datzelfde feit ware gepleegd door den eersten den besten particulier, zonder dat daarbij van staking sprake was.

„Dat zoo eenvoudige beginsel, dat sinds jaren in de Engelsche wetgeving is doorgedrongen en vastgelegd, wordt door de Engelsche magistratuur, door de Engelsche rechtspraak nog heden ten dage altijd miskend.

„Zij wendt het nu over dezen boeg, dan over dien anderen, nu over den boeg van conspiracy, dan over den boeg van libel, om

toch de georganiseerde arbeiders de gunst van dat beginsel maar niet deelachtig te doen worden.

„Ik merkte reeds op, dat reeds eergisteren de geachte afgevaardigde uit Amsterdam op dit feit heeft gewezen. Zoo ik het nu eens releveer, dan is het alleen hierom, omdat het genoemde feit mij voorkomt meer te pleiten ten gunste van mijn sustenu dan van het zijne. Want, als al hetgeen ik tot nog toe heb gezegd over deze dingen waar is, dan mag ik wel concludeeren met deze vraag: is nu inderdaad het vereenigingswezen onder de Nederlandsche arbeiders zoo onlevensvatbaar, zoo doodgeloopen, dat het vooreerst moet blijven staan op een zoogenaamd recht tot onverhoedsche staking als door de georganiseerde arbeiders in Engeland reeds jaren is wordt versmaad; en dat het in de tweede plaats teduchten heeft strafbepalingen, gelijk hier voor ons ter tafel liggen, strafbepalingen, zeker niet stringenter dan wij in den bekenden Engelschen act van 1875 vinden, en ter aanwending toe te vertrouwen aan een zeker jegens de arbeiders niet ongunstiger dan de Engelsche gezinde rechterlijke macht?

„Mag ik nu aan hetgeen de geachte afgevaardigde uit Tietjerksteradeel ons van Engeland mededeelde ook nog in hetzelfde redeverband enkele bijzonderheden over Duitschland toevoegen? In Duitschland vinden wij hetzelfde als wij in Engeland opmerkten, alleen maar in kleinere afmetingen. In Duitschland is de wetgever den arbeidersorganisatiën nog altijd, althans tot voor kort, beslist zeer ongunstig gezind. Zij legt dien organisatiën daar nog altijd zeer hinderlijke belemmeringen in den weg. Laat mij maar enkele voorbeelden noemen. Ik wijs in de eerste plaats op § 152 van de Reichs-Gewerbeordnung. De eerste alinea van die paragraaf staat, zeker, den arbeiders het coalitie-recht toe; maar wat doet nu de tweede alinea haast in één adem? Zij ontnemt aan afspraken tusschen de leden van zulk een coalitie betreffende eischen die zij, bijv. op het punt van loonminima aan hun werkgevers willen stellen, alle juridische geldigheid; zoo neemt dus hier de wetgever met de linkerhand terstond terug, wat hij een oogenblik te voren met de rechter had gegeven.

„En wat doet nu daarna de volgende paragraaf?

„Zij stelt — men lette op den éézijdigen klassegeest, die uit deze bepalingen blijkt — zij stelt strafbaar het dwingen om in te

gaan in een arbeidersvereeniging en het verhinderen om er uit te treden, maar van een strafbaarstelling ook van den omgekeerden dwang geen woord. Ten overvloede heeft nu nog een circulaire van den Pruisischen Minister von Puttkammer in 1886 het den ambtenaren van het openbaar ministerie in Pruisen ten plichtgemaakt om vervolgingen in te stellen ook jegens hen die tot het staken van werk alleen maar hebben overreed. En dan is er nog altijd, als een *passe-partout* achter de hand, het befaamde artikel over *grober Unfug* in het Rijksstrafwetboek. Voegt daar nu nog bij, dat de wetten op het recht van vereeniging in Pruisen tot 1900, in Saksen en Beieren tot 1898 onderlinge federatie hebben verboden aan locale vereenigingen met een politieke strekking en dat de jurisprudentie te dezer zake regelmatig hierop neerkomt, dat arbeidersvereenigingen reeds dan als vereenigingen met politieke strekking worden beschouwd, wanneer zij maar bij de gestelde machten om sociaal-politieke maatregelen hebben durven petitionneeren — dan zal men mij zeker toestemmen, dat het heel wat ernstiger bezwaren waren dan ook na het aannemen van deze wetsontwerpen bij ons de georganiseerde arbeiders zullen hebben te overwinnen, waarover bijv. de Duitsche Buchdrucker-vereen heeft moeten zegepralen, eer hij het bracht tot een mate van bloei en van macht die bij den bloei en de macht van de grootste trade-unions niet achterstaat.

„Mag ik nu ten slotte tot verklaring van het verschil tusschen het standpunt, hetwelk de geachte afgevaardigde uit Amsterdam III inneemt ten aanzien van deze wetsontwerpen, en dat, hetwelk het mijne is, op de zaak nog wat dieper ingaan, dan vergunne men mij dit te zeggen. De oorsprong van wat ons verdeeld houdt, dunkt mij hierin gelegen, dat die geachte afgevaardigde en zijn vrienden bij al deze dingen, als ik het zoo noemen mag, den kijk medebrengen van een bepaald **klasse-particularisme**, terwijl wij daarentegen van onzen kant naar onze zwakke krachten ons best doen om de vraag die ons thans bezig houdt, te beschouwen onder de belich-ting van de **idee des rechts**, d. w. z. van de idee der onpartijdigheid.

„Dit uiteenwijken van onze wegen begint al daar, waar de geachte afgevaardigde in zijn rede van eergisteren woorden te pas bracht, — ik zou zonder dit antecedent die woorden niet in het debat hebben durven brengen, maar met dit antecedent heb ik er den moed toe —,

de woorden *κρατεῖν*, heerschappij voeren, en *κράτος*, de macht welke wil het recht bepaalt. Volgens mij heeft de rechtsidee elken wil zonder eenig onderscheid te primeeren.

„Volgens den geachten afgevaardigde en zijn aanhangers primeert de machtsvraag: wie eenmaal de macht bezit, de heerschappij heeft verkregen, hij is naar den inhoud van die leer bevoegd om te bepalen wat recht zal zijn naar welgevallen.

„Die machtspositie — de heeren verwachten dat zij eerlang zal worden veroverd door de arbeidende klasse, en zij pleiten voor die leer, zij ijveren er voor, zij trachten met alle middelen haar naderkomen te bespoedigen.

„Welnu, in afwachting vereeren en verheerlijken zij al vast die voor de toekomst tot overheersching bestemde arbeidersklasse als hun koningin. Haar beweringen zijn in hun oogen norm der waarheid, haar solidariteitsgevoel is in hun oogen norm der deugd, haar belang is hun oogen norm des rechts, immers valt samen, wij hebben het eergisteren van den geachten afgevaardigde gehoord, met het algemeen belang. Over elk dier drie punten zou ik gaarne een enkel woord zeggen.

„De beweringen der arbeidersklasse zijn in de oogen van genoemde partij norm der waarheid. Dit is wel zelden zoo sprekend aan het licht gekomen als in een opmerking, die de Vergadering mij wel zal willen veroorloven naïef te noemen. Men kan die vinden in de eerste zinsnede van het Voorloopig Verslag over het enquête-ontwerp. Zij luidt, dat de enquête onnoodig is, omdat de arbeiders immers met al hun grieven voor den dag zijn gekomen.

„Volkomen te recht heeft de Regeering in haar Memorie van Antwoord daarop geantwoord: het is mij toch niet genoeg in het algemeen te weten, dat er grieven bestaan en deze eenzijdig zonder bewijs gepubliceerd te zien; een juist oordeel is zonder voorafgaand onderzoek niet te vormen.

„Ziedaar al dadelijk scherp geformuleerd tegenover elkander het standpunt van klasse-particularisme en het standpunt van het recht.

„En wat er is van de noodzakelijkheid van een nader onderzoek, ook nadat de grieven van die zijde volkomen te goeder trouw en met de oprechtste bedoelingen zijn geformuleerd — daaraan heeft nog dezer dagen de geachte afgevaardigde uit Rotterdam ons herinnerd, toen hij sprak van de veelvuldige gevallen, waarin het verschil

tusschen het bruto gewicht en het netto gewicht van dergelijke gelijke grieven al gebleken is vrij belangrijk te zijn. Ik denk er natuurlijk niet aan, en het zou in dit stadium der zaak zeker hoogst ongepast zijn, op de uitkomsten der enquête vooruit te loopen. Ik stel mij enkel op dit standpunt: ik pleit voor haar noodzakelijkheid. Ik kom op tegen hen die zeggen: zij is onnoodig, want sedert de arbeiders hebben gesproken, weten wij er alles van. Dat toch op sommige punten de woorden van den heer Mees ook wel eens bij deze enquête zouden kunnen worden bewaarheid, wie is er, die daarvan de onmogelijkheid zou durven beweren? Ik denk bijv. aan dit bekende feit. Na de ontvangst van een brief van het hoofdbestuur der Nederlandsche Vereeniging, gedagteekend van 27 Januari, zond de directie van de Hollandsche Spoorwegmaatschappij twee harer hoofdamttenaren, den ingenieur Roessing van Itersen en den heer Schadd, naar de Rietlanden. Daar vonden zij dertig manschappen van het personeel, die al aanvankelijk in verzet waren gekomen.

„Bij zijn onderhoud met die mannen stelde de ingenieur van Itersen hun ten slotte deze vraag: „Hebt gij grieven tegen de Maatschappij?” En daarop volgde even categorisch het antwoord: „Neen!” Welnu, het zou mij volstrekt niet verwonderen, indien het met meer andere grieven in den loop der enquête zóó ging als met de zoo breed opgezette grief bijv. van de zoogenaamde rancunemaatregelen. Immers omtrent die grief is mij van absoluut vertrouwbare zijde verzekerd, dat zich in het bezit van de directie der Hollandsche Spoorwegmaatschappij bevindt een officieel schrijven van het hoofdbestuur der Nederlandsche Vereeniging, gericht aan den heer Hasselt, en gedagteekend 25 Maart, en dat officieele schrijven begon met de volgende woorden:

„Wij bevestigen u de ontvangst van uw schrijven, waaruit wij tot ons genoegen de kennis verkregen, dat inderdaad van uw zijde geen rancunemaatregelen genomen zijn.”

„Ik stel er prijs op dit nog eens te verklaren: ik kom met het vermelden van dit feit volstrekt niet in de vragen zelf, die door de enquête moeten worden uitgemaakt. Ik kom er toe, hoofdzakelijk om dit te staven: dat ook nadat wij de eene zijde over haar grieven hebben gehoord, de andere zijde er recht op heeft ook gehoord te worden.

„In de tweede plaats zeide ik: het solidariteitsgevoel der klasse

is in de oogen van haar leiders en haar woordvoerders norm der deugd.

„Wij hoorden nog hier gisteren den geachten afgevaardigde uit Amsterdam er zijn conservatieven en aristocratischen tegenstanders — gelijk hij hen met twee, zonderling genoeg, thans als scheldwoorden koers hebbende adjectieven betitelde — het verwijt in het aangezicht slingeren, dat zij blijkbaar ten eenemale miskenden de ethische waarde, de opvoedende kracht van het gevoel der klasse-solidariteit bij de arbeiders.

„Nu moet ik het — in zeker opzicht tot mijn leedwezen — toegeven; in vergelijking bijv. met den geachten afgevaardigde uit Amsterdam III zal ik mij stellig van een zekere mate van conservatisme moeilijk kunnen schoonwasschen; maar wat hiervan zij, aristocraat ben ik precies evenmin als hij.

„Wanneer ik mij nu een oogenblik mag stellen in de plaats van die daar zoo in den baard gevaren aristocraten en even den hun toegeworpen handschoen opneem, zou ik willen zeggen: ethische waarde, opvoedende kracht der klasse-solidariteit, goed, zij bestaat, maar zij bestaat niet onbepaald. De ethische waarde, die opvoedende kracht houdt op ongeveer op hetzelfde punt, waar bijv. de nobele vaderlandsliefde omslaat in onedel, leelijk chauvinisme.

„In de derde plaats beweerde ik zooeven, dat in de oogen der genoemde heeren de belangen der arbeidersklasse zijn norm des rechts.

„Krasser zal dit wel nooit zijn verkondigd dan in de passage, ook al weer van den geachten afgevaardigde uit Amsterdam III, waar hij zijn beweren toelichtte, dat de eisch aan de stakende arbeiders gesteld: „neemt toch vooral een billijken termijn in acht” het stakingsrecht doodt. Immers — zoo ongeveer werd dit beweren door den geachten spreker geïllustreerd — staking is volstrekt geen opzegging. Het is allermint een verbreking van contract. Neen, het contract loopt door en — zoo mag ik misschien niet de bedoeling van den geachten spreker, maar zoo is toch in elk geval zijn logica, aanvullen: — al de verplichtingen van den werkgever blijven dus van kracht.

„Staking is alleen een poging, om zonder dat het contract ophoudt, voor de stakende partij betere arbeidsvoorwaarden te krijgen.

„Het is ook — zoo liet hij er een oogenblik later op volgen —

volstrekt niet het individu dat staakt. Hij die een contract met den werkgever kan gesloten hebben, staakt niet; het is de gemeenschap, de vakvereniging, de collectiviteit, die het contract doorbreekt.

„Kan men nu, ik vraag het in gemoede, kan men nu ondubbelzinniger te kennen geven, dat in het kader dezer beschouwingen de belangen der arbeiders alles, de gegronde aanspraken daarentegen van den werkgever en zelfs de rechten van de overheid, van den Staat niets, letterlijk niets zijn?

„Voor dit laatste verzoek ik de vergadering zich even te willen herinneren, dat het de Nederlandsche Staat is, die in zijn Burgerlijk Wetboek den rechtsregel heeft neergeschreven: overeenkomsten strekken den partijen tot wet.

„Een theorie derhalve, die aan het machtwoord van een arbeidersvereniging de bevoegdheid toekent om een éénmaal gesloten arbeidscontract eenvoudig te verbreken, randt aan, negeert niet enkel de gegronde aanspraken van den mede-contractant.

„Neen, zij randt aan, zij negeert tevens in principe geheel het bindend gezag der bestaande rechtsorde.

„Maar, zoo hoort men ten slotte denzelfden spreker nog zeggen, die overheersching van de arbeidersklasse durf ik niet alleen als toekomstig voorspellen, neen, ik wil die voor haar opeischen; zij heeft toch een zeer deugdelijken rechtsgrond, dezen nl., dat het klassebelang van het proletariaat in den regel parallel loopt, samenvalt met het algemeen belang.

„Dit moet ik, ook voor het tegenwoordige ontwikkelingstijdperk der maatschappij, ten sterkste betwisten.

„Een exclusief egoïsme van een enkele klasse, van een enkel bestanddeel, hoe groot ook, is nooit doorlopend homogeen met het welbegrepen belang van de gansche gemeenschap.

„Wie steeds maar doordraaft op overwegingen van eigenbaat in den strijd om het leven, eindigt onafwendbaar in despotisme, in tyrannie. Er is in zijn premissen niets wat hem in zijn conclusie kan binden aan maat en aan grenzen; en toch, indien er iets levensbeginsel mag heeten dier rechtsorde, welker hechtheid en on aantastbaarheid men wel de hoofdvoorwaarde kan noemen voor de welvaart van het volksgeheel, dan is het zeker dit, dat zij juist om alle machtsbegeerte, alle egoïsme perken trekt, daaraan een maat voorschrijft.

„Verlangt men ten slotte tot staving van deze algemeene bewering nog een voorbeeld, ik voor mij weet er geen beter, dan juist de **misdadige** — met opzet herhaal ik de qualificatie reeds door de Regeering gebezigd — zoogenaamde solidariteitsstaking van de laatste dagen van Januari.

„Wat was daar toch het geval? Alleen om een klassebelang te dienen, alleen om dwang uit te oefenen op een in staking liggend veem, welks ongelijk men ook maar uit solidariteit als van zelf sprekend eenzijdig had aangenomen, alleen met dat doel stelde een zeker aantal beambten en arbeiders de spoorwegmaatschappij den voor alle verkeerszekerheid en daarom in een transitoland als het onze voor het algemeen welzijn inderdaad moorddadigen eisch, dat zij dat veem zou boycotten. En toen daaraan niet dadelijk werd toegegeven, wat deden zij toen? Toen stelden zij het spoorwegverkeer in zijn geheel, een van de cardinale levensfunctiën voor het lichaam van ons volk, eenvoudig stop.

„Ik eindig met dezen wensch: een Regeering die dergelijk revolutionair, immers ultra-particularistisch bedrijf, met gepaste middelen poogt tegen te gaan, — zulk een Regeering zal, hoop ik, steeds eenparig hen aan haar zijde vinden, die het de taak, de hooge roeping achten der Staatsoverheid, alle egoïstisch particularisme in het volksleven in den geest zooveel mogelijk van strikte onpartijdigheid te omperken en te breidelen.

Tot zoover de reden van Prof. van der Vlucht. Wat nu betreft de redevoeringen van de heeren Van der Zwaag, Melchers en Nolens — die kunnen gevoegelijk verzwegen worden. Niet omdat wat de heeren Melchers en Nolens zeiden, onbeteekenend was — van de rede van den heer Van der Zwaag, die als naar gewoonte een verzameling van „aardigheden” was, behoeft wel niets vermeld te worden — maar omdat wat die afgevaardigden zeiden of reeds was gezegd of niet direct behoorde tot de hoofdzaak: de Strafrecht-novelle.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN prees de rede van Prof. Van der Vlucht en zeide nadrukkelijk, dat het hoofdargument, waarom hij de indiening van de ontwerpen met genoegen had gezien, voor hem lag in de bedreiging van straf wegens dienstweigerig,

„Hierop”, zeide hij, „komt het in de eerste plaats aan; maar juist tegen dit artikel is de meeste tegenstand ontstaan. De geachte afgevaardigde uit Appingedam heeft gisteren gezegd, dat aan onze zijde een groote nijdigheid en kwaadaardigheid zouden bestaan tegenover de stakers van 31 Januari. Bij mij bestaat dit gevoel niet en heeft ook nooit bestaan. Niet dat ik die stakers bewonder. Ik herinner aan het rijm:

Heel het raderwerk staat stil,
Zoo uw machtige arm dit wil.

„Ik vindt dat een zeer zonderling rijm. Het is waar, dat de arbeiders geheel het spoorwegverkeer kunnen doen stilstaan, maar die macht gelijkt op de macht van een waanzinnige of de macht van een kind, dat op een gegeven oogenblik het prachtige uurwerk, dat men aan zijne handen heeft toevertrouwd, kan verbrijzelen. Uit zulke daden echter blijkt de macht van den mensch niet.

„Ook het solidariteitsgevoel, waarop men zich steeds beroept, is iets waarvoor ik weinig gevoel; wel voor het solidariteitsgevoel dat, naar Christelijke opvatting, alle klassen der maatschappij omvat; maar dat solidariteitsgevoel, waarop aan de zijde der sociaal-democraten beroep wordt gedaan, is in mijn oogen niets dan een zeer sterk ontwikkeld klasse-egoïsme.

„Voor de vakverenigingen gevoel ik, zooals ik reeds zeide, zeer veel. Ik meen zelfs dat een goed geregelde arbeidersverhouding onmogelijk zal blijken, zoolang niet op behoorlijke wijze de vakverenigingen tot ontwikkeling zijn gekomen. Ik versta daaronder die vereenigingen, die ten doel hebben goede regeling van de verhouding tusschen patroon en arbeiders, maar niet vereenigingen welker hoofddoel is aan de patroons de wet te stellen; alsof het eigenlijk doel dier vereenigingen ware, stakingen niet te voorkomen maar te kunnen maken. Indien men met de vakvereniging niet anders bedoeld dan den patroons van tijd tot tijd te overvallen, wordt zij niet anders dan een middel tot afpersing en kan ik er niets anders in zien dan geweld, kortzichtigheid en lichtzinnigheid.

„Tegenover de stakers sta ik dus op een vrij onverschillig, vrij neutraal standpunt. Tegen hen verontwaardigd ben ik niet, vooral omdat ik de volle overtuiging heb, dat de meesten hunner *meenden* in hun recht te zijn. Hetgeen op 31 Januari mij getroffen en verontwaardigd heeft was minder de daad der stakers, dan de

toestand van onze wetgeving. Het werd plotseling voor een ieder duidelijk dat in ons land iets gebeuren kan, wat in een Staat van wilden niet mogelijk is, dat namelijk de openbare weg zich bevindt in de macht van enkele personen, en het openbaar verkeer dus afhangt van het goedvinden van deze personen; dat de Koningin, de autoriteiten, zich niet vrij kunnen bewegen over wegen, die door den Staat zelf of krachtens zijn concessie zijn aangelegd, en die de Staat noodig heeft om zijn veiligheid tegenover het buitenland, de justitie binnenslands te beschermen.

„Toen ik zag, dat in onze wetgeving geen bepaling was om dat tegen te gaan, toen ik bemerkte, dat men nog verder zou kunnen gaan, dat ambtenaren straffeloos niet slechts ons land zouden kunnen isoleeren van het buitenland, maar ook de eene gemeente van de andere, eenvoudig op order en naar believen van een of andere groep arbeiders, die een dubbeltje per uur meer wil verdienen, — toen scheen mij de toestand van ons land iets zoo onmogelijks, dat het woord anarchie er mij op toepasselijk voorkwam.

„Daarom heb ik er mij zeer over verheugd, dat de Regeering niet geaarzeld heeft de koe bij de horens te pakken. Niet om zich te wreken, daarom was het niet te doen, maar om te handhaven de orde welke in elken geordenden Staat moet heerschen.

„Het was mij niet te doen om de oeconomische gevolgen. Tot mijn groot leedwezen heb ik zelfs zeer ontwikkelde mannen ontmoet, die gezegd hebben: het is zoo erg niet; wanneer er 's winters ijs is, lijden handel en industrie nog veel meer schade. Ook hier is dat herhaald. Ik stel mij op een hooger standpunt. Een heel wat hooger belang dan dat van handel en industrie wordt geschonden, wanneer de overheid niet meer bij machte is zich vrijelijk te bewegen langs de wegen, die zij zelf aangelegd of waarvoor zij concessie heeft verleend.

„Het was intusschen duidelijk dat juist die enorme macht, welke op dat oogenblik een vereeniging bleek te kunnen uitoefenen, maar die aan geen enkele arbeidersvereeniging toekomt, dat juist die macht plotseling veel menschen heeft gebracht in een soort van opwinding, een gevoel van triomf van de maatschappelijke krachten over den Staat.

„De indruk, dien de gebeurtenissen van 31 Januari gemaakt hebben, was dat het Gouvernement machteloos was. De indiening der

ontwerpen maakte den indruk, dat die machteloosheid had opgehouden; dat het hooge woord *je maintiendrai* nog in toepassing zou worden gebracht. Dientengevolge is onder het volk onmiddellijk weer gerustheid gekomen. Er is hier gezegd, dat die wetsontwerpen juist ongerustheid hebben doen ontstaan. Ja, maar bij wie?

„Bij hen die meenden dat zij kunnen heerschen over den Staat, maar niet bij tal van niet-arbeiders en tal van arbeiders vooral, die zeer tevreden waren dat nu eindelijk eens de autoriteit zou opkomen, om ook voor hun recht te zorgen.

„Ik eindig, Mijnheer de Voorzitter. Ik dank de Regeering, dat zij den moed heeft gehad om, ondanks de levendige oppositie — niet hier in deze Kamer, want ik erken gaarne, dat de oppositie in deze Kamer billijk, rechtvaardig en welwillend is geweest, en dat tot een goede behandeling van deze wetsontwerpen aan alle zijden is medegewerkt zooveel dat kon — maar ondanks de heftige oppositie, die hier en daar in het land zich heeft vertoond, dezen weg op te gaan.

„Ik dank de Regeering, dat zij den moed heeft gehad om deze wetten voor te stellen, en ik verheug mij in de indiening, omdat deze wetsvoorstellen niet bedoelen de arbeiders te mulkorven of te knevelen, maar alleen hen te dwingen zich evenals alle andere menschen te houden binnen de perken van het bestaande recht. Daarom kan mijns inziens de Regeering rustig haar gang gaan, wat ook de bedoelingen mogen zijn van degenen die trachten de orde te verstoren of die te ondermijnen, omdat zij weet, dat zij staat op den bodem van het bestaande recht en niet heeft ingevoerd nieuwe maatregelen, met het doel om zekere klassen van de maatschappij te onderdrukken.

„Ik verheug mij daarom te meer, nu deze wetten tevens tengevolge zullen hebben niet alleen de bescherming van de burgers, maar indirect ook die van de spoorwegbeambten zelf, al hebben deze het dan ook niet geheel verdiend.

„Feitelijk toch zullen deze profiteeren van deze wetgeving, omdat door den in uitzicht gestelden algemeenen maatregel van bestuur, hun positie beter zal worden dan zij voor dien tijd was. Ik hoop dan ook, dat de Kamer zich bewust zal zijn, dat inderdaad thans geen nieuw recht wordt ingevoerd, dat niets anders gedaan wordt dan de bestaande wetten te handhaven, en dat alle partijen zooveel

mogelijk zullen medewerken om deze wet te maken tot een nationale wet, omdat ik overtuigd ben, dat ook de natie in haar geheel genomen zich daarmede gaarne zal vereenigen."

Ten slotte volge hier woordelijk de

Rede van Minister Kuyper.

De heer KUYPER, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: „Mijnheer de Voorzitter! Alvorens mijn geachte ambtgenoot van Justitie de bedenkingen zal beantwoorden welke tegen de onderscheiden deelen van het eerste wetsontwerp in het midden zijn gebracht, zij het mij veroorloofd een kort bescheid te geven, voor wat aangaat de algemeene strekking.

„Ik laat daarbij rusten wat beter m. i. thuis behoort bij de begrootingsdiscussieën in September; rusten wat vanzelf zijn plaats zal vinden bij de behandeling der artikelen; rusten wat in het schriftelijk antwoord volledig en zoo afdoende als de Regeering het doen kon, behandeld is; rusten ook al datgene wat zoowel van de rechterzijde als van de linkerzijde door uitnemende redenaars steekhoudend is weerlegd. En met name laat ik ook rusten alles wat de bedoeling had om mij, op weinig parlementaire wijze, persoonlijk te treffen: wie zich zulke dingen veroorlooft, onteert niet mij, maar zich zelf.

„Het bescheid zal kort zijn, omdat het der Regeering, gelijk de laatste geachte spreker te recht opmerkte, in de eerste plaats hier niet om woorden of om een parlementair steekspel, maar om de zaak zelve te doen moet zijn. En dit te meer, omdat de Regeering nóg staat in de overtuiging, dat wij zeer ernstige, gevaarlijke en dreigende toestanden doorleven, waarom zij het haar plicht acht om harerzijds te doen wat zij kan om zoo spoedig mogelijk, niet slechts weer rust en ontspanning maar ook die zekerheid in de rechtsorde voor het leven van ons volk te verkrijgen, waardoor aan de hinderlijke spanning in het land een einde zal kunnen komen.

„Wat nu de zaak betreft, begin ik met een woord van dank te brengen aan de geachte leden dezer Kamer die gerekend worden te behooren tot de partijen aan de Rechterzijde — zoo voor den steun dien zij aan de Regeering hebben toegezegd als voor den

steun, dien zij reeds gegeven hebben door zoo menige uitstekende redevoering. Het voegt mij niet van deze plaats daarvan onderscheidelijk een enkele te noemen; maar het is mij een aangename taak namens de Regeering te verklaren, dat zij zich verplicht gevoelt een woord van dank uit te spreken voor de degelijke hulp, die zij ditmaal van wat men wel eens pleegt te noemen haar *working majority* ontvangen heeft.

„Dien dank brengt de Regeering evenzoo aan de Linkerzijde, omdat ook van die zijde haar en steun toegezegd en steun geboden is.

„In de eerste plaats geldt dat den geachten afgevaardigde uit Rotterdam, den heer Mees, die verklaard heeft — na de aangebrachte wijzigingen en met het oog op den toegezegden algemeenen maatregel van bestuur — zijn stem aan deze ontwerpen te zullen kunnen geven. De door hem besproken vraag, die eenige discussie heeft uitgelokt, of, gelijk de geachte afgevaardigde uit Goes het noemde, het plan voor de brug links of rechts zijn oorsprong vindt, laat de Regeering liefst over aan den geschiedschrijver. Deze zal dankbaar gebruik kunnen maken van alles wat in den loop dezer weken van liberale zijde werd gedrukt en uitgegeven, hetzij in de groote pers, hetzij in manifesten. Daaruit zal die geschiedschrijver de verschillende elementen van oppositie tegen de Regeering en haar maatregelen kunnen verzamelen; en, die elementen van oppositie vergelijkende met de wijzigingen, door de Regeering aangebracht, zal hij tot de conclusie kunnen komen of die twee hoegrootheden — de oppositie en de aangebrachte wijzigingen — nu metterdaad elkander volledig dekken.

„Alleen wenscht de Regeering ook zelve voor dien toekomstigen geschiedschrijver in zoover bouwstoffen te leveren, dat zij ook harerzijds gaarne beaamt het medegedeelde door den geachten afgevaardigde, den heer Kolkman, dat n.l. de eerste aandrang, die op de Regeering is uitgeoefend om ten deze niet geheel bij haar oorspronkelijk plan te blijven, uitgegaan is van de Rechterzijde. En tevens wensch ik er nog bij te voegen — ook dat zal misschien dien geschiedschrijver te stade kunnen komen — dat eer nog ook van de Rechterzijde die aandrang op de Regeering was uitgeoefend, met andere woorden reeds zeer in het begin, toen de eerste denkbeelden over wat haar te doen stond overwogen werden, ook het

denkbeeld, wat nu belichaamd wordt in dien algemeenen maatregel van bestuur, overwogen is geworden. Zeer natuurlijk moest echter dat denkbeeld tijdelijk op den achtergrond geraken, daar toch aanvankelijk al de aandacht der Regeering gevorderd werd voor het in gereedheid brengen van wetsontwerpen, die bij de Kamer zoo spoedig dit mogelijk was moesten worden ingediend. Eerst toen daaraan was voldaan, kon een aanvang worden gemaakt met het voeren van de onderhandelingen, die uit den aard der zaak in deze noodzakelijk waren.

„Er is door den geachten afgevaardigde uit Groningen gevraagd, welke onderhandelingen daarbij bedoeld zijn. Het antwoord ligt voor de hand. Ook de heer Drucker zal toch wel hebben vermoed, dat hier bedoeld werden de onderhandelingen met de directiën der spoorwegmaatschappijen.

„Alzoo mag, dunkt mij, veilig worden gezegd, dat de Regeering van den aanvang af zeer wel begreep wat haar te doen stond. En wat nu de oppositie betreft, zoo mag de Regeering niet verzwijgen dat zij zeer scherp onderscheid maakt tusschen de oppositie van liberale zijde in en buiten de Kamer gevoerd. In de Kamer is die oppositie metterdaad zoo heusch, zoo welwillend en zoo voorkomend geweest, dat het zich niet wellaat denken, hoe daaruit ook maar één oogenblik een gevoel van ontstemming bij de Regeering zou kunnen opgekomen zijn. Daar tegenover staat, dat de liberale oppositie buiten deze Kamer niet zooveel indruk op de Regeering kon maken. Er was, gelijk men zich herinneren zal, een adresbeweging op touw gezet. Nu maakt onze landshistorie melding van een andere **adresbeweging**, die van 1878. Vrucht van deze adresbeweging was, dat er niet één maar twee groote petitionnementen bij de Regeering werden ingediend, door 700.000 ingezetenen geteekend. Toch werd zulk een adres-oppositie destijds zóó onbeduidend geoordeeld, dat het toenmalige Kabinet geacht heeft zich daaraan niet het minst te mogen storen en zich dan ook voor geen enkele concessie liet vinden. Bij de herinnering aan die adresbeweging, bekend onder den naam van **Volkspétitionnement**, kon door de nu op touw gezette adresbeweging, die zoo aanzienlijk lager in het cijfer bleef, uiteraard de ongerustheid bij de Regeering over die actie niet zoo groot zijn. Bovendien moest die actie van zelf minder onrustwekkend zijn voor de Regeering, nu juist in deze

dagen een politieke stembus heeft gesproken, waarvan een der leden reeds heeft opgemerkt, dat bij die stembus het grootere aantal kiezers niet alleen, maar het dubbele aantal getoond heeft zich niet in oppositie tegen de Regeering te stellen.

„Nu is door den heer Mees de vraag ter sprake gebracht of er achter die oppositie van liberale zijde al dan niet zat een politieke bedoeling. Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de heer Mees of welk ander lid van deze Kamer ook hier verklaart: mijn oppositie had in het minst geen politieke bedoeling, dan gelooft de Regeering dat natuurlijk. Omgekeerd echter zal de heer Mees niet kunnen ontkennen, dat bijvoorbeeld de oppositie van prof. Visser te Leiden — wiens stuk aan een der liberale bladen eindigt met te zeggen, dat hoe eerder hoe beter dit Kabinet moest worden weggejaagd — niet geheel van politieke strekking vrij te pleiten is.

„Harerzijds meent zij de verklaring te moeten afleggen — daarmede kan van dit chapiter gevoegelijk worden afgestapt — dat de Regeering blijft bij wat zij verklaard heeft in de Memorie van Antwoord. Deze verklaring nl., dat zij — zonder een haar breed af te wijken van het eens door haar gestelde doel of van het beginsel, dat zij zich zelf stelde — tegemoetkoming in het algemeen overleg heeft willen plegen.

„Veroorloof mij in verband hiermede aan den heer Mees zelf nog een enkele vraag. Hem ontviel, zou ik haast zeggen, de opmerking dat, als de Regeering maar van meet af gekomen was met datgene waarmede zij nu kwam, zij veel ergernis en bitterheid zou gespaard hebben. Ik zou dien geachten afgevaardigde wel willen vragen of dit als parlementair antecedent een gelukkige uiting was. Het komt mij toch voor, dat, indien de oppositie acht dat de Regeering in het gemeen overleg haar concessiën doet, zij het veiligst gaat met die concessiën zwijgend te boeken, maar daar niet over te triumfeeren. Immers wanneer men over de door de Regeering aan de oppositie gedane concessiën — gesteld ze waren dat — te luid triumfeert, maakt men het in het vervolg aan een Kabinet niet gemakkelijk om in gemeen overleg te handelen, gelijk de geachte spreker meent dat de Regeering gehandeld heeft.

„Een hoogst welwillende houding heeft ook de heer Rink tegenover de ingediende ontwerpen aangenomen. Alleen behield hij zich voor — en dit is natuurlijk — eerst dien algemeenen maatregel

van bestuur gezien te hebben alvorens op grond daarvan te kunnen concludeeren. Nu moet al dadelijk op den voorgrond gesteld worden, dat op het standpunt van de Regeering dat niet behoeft; want wij houden vol, wat immers in de Memorie verklaard is, dat het recht der Regeering om de Strafwetnovelle in te dienen niet afhankelijk mag worden geacht van het publiceeren van dien algemeenen maatregel van bestuur. Maar nu die geachte spreker op zijn standpunt meent, dat het geven van zijn stem aan die Strafwetnovelle wel daarvan afhankelijk moet gesteld worden, is het even begrijpelijk dat hij eerst het stuk wenscht te zien.

„Alvorens daarop nader in te gaan, zij het mij geoorloofd even te resconteeren wat in verband daarmee is gezegd. Er werd n.l. aldus geredeneerd. Wanneer de Regeering eenmaal verklaart het wenschelijk te achten de rechtspositie van het spoorwegpersoneel beter te regelen, mag zij niet overgaan tot het indienen van wat ingediend is tenzij daaraan vooraf ware voldaan. Daartegenover wensch ik te doen opmerken, dat, naar het mij voorkomt, die geachte spreker bij dezen gedachtengang de begrippen van *wenschelijk* en *noodzakelijk* niet scherp genoeg uit elkander hield.

„Wat den algemeenen maatregel van bestuur betreft, heeft de Regeering in de Memorie van Beantwoording geen andere toezegging gedaan dan deze, dat, indien het in de Kamer tot een beslissing zou komen over de Strafwetnovelle, zij hoopte den algemeenen maatregel in het *Staatsblad* gebracht te hebben. Op dat tijdstip kon niet anders gesproken worden; thans echter kan ik iets meer daaromtrent mededeelen.

„Men zal het begrijpen, dat de aanwezigheid in deze week van de Ministers hier in de Kamer gedurende den geheelen dag, aan het afwerken van den algemeenen maatregel zeker niet bevorderlijk kon zijn; terwijl de omstandigheid dat het stuk, om geteekend te worden uit de Residentie naar het Loo gezonden en van daar weer terug moet komen, uit den aard der zaak eenige vertraging moet geven. Maar ik meen toch niet verre te zijn van wat ik beloven kan, indien de verzekering wordt gegeven, dat het stuk Dinsdagavond, wanneer alles wel loopt, in het *Staatsblad* zal staan.

„Omtrent den inhoud van den algemeenen maatregel wensch ik thans geen enkele mededeeling te doen; ook niet te spreken over wat daarop betrekking heeft; evenmin over de vraag van den

geachten afgevaardigde uit Groningen, of het recht van goedkeuring van het Reglement door de Regeering niet tot tijdverlies zou kunnen leiden. Ook schijnt het niet noodig nu reeds de opmerking te rescontreeren van den geachten afgevaardigde uit Goes, hoe de zaak van het loon in dien algemeenen maatregel zou voorkomen. Het komt mij voor dat het beter is eenvoudig te wachten totdat de heeren, aan wie, naar ik meen, het *Staatsblad* geregeld wordt toegezonden, het stuk zelf zullen zien. Dan toch zal er gelegenheid zijn, indien dit noodig wordt geacht, vragen aan de Regeering te doen.

„Met zekere teleurstelling, Mijnheer de Voorzitter — ik mag mij dit niet ontveinzen — heb ik het advies van den heer Drucker beluisterd. Principieel bestond tusschen dien geachten afgevaardigde en de Regeering geen verschil. Hij erkent het onbetwist recht van de Overheid om strafbepalingen, gelijk hier voorgedragen worden, aan de Staten-Generaal voor te stellen; en ook staat het voor hem vast dat dit recht formeel een onafhankelijk recht was. Maar nadat hij dit heeft toegegeven, blijft hij toch zijn bezwaren handhaven tegen het brengen van deze strafrecht-novelle in het Strafwetboek, liever alleen heilzoekend in *apaisement*. Naar zijn meening zou er, indien de Regeering na 1 Februari den *stillen* weg bewandeld had en harerzijds niet gekomen was met dergelijk voorstel, en zelfs de geruchten daarvan hadden kunnen uitblijven, vanzelf de gewenschte toestand van kalmte, van gerustheid in den lande teruggekeerd zijn; en voorts, dat van zelf een toestand zoude zijn gekomen, waarin gevaren als ons nu dreigen zich niet zouden voordoen, indien maar de weg werd geopend voor ontwikkeling der vakvereenigingen en voor een verdere regeling van hetgeen thans in de arbeiderswereld verkeerdelijk nog ongeregeld bleef.

„Aan den geachten afgevaardigde mag ik de verzekering geven dat de door hem daarbij ontwikkelde gedachten ook aan de Regeering niet vreemd zijn gebleven, en dat in de ernstige weken die wij in Februari jl. hebben doorleefd — toen de Regeering voor zich zelve te beslissen had, wat zij wèl, wat zij niet moest doen — de vraag of die weg van *apaisement* *kon* bewandeld worden en of zij, dien bewandelend, zich als Regeering verantwoord mocht achten, niet slechts een enkele maal, maar keer op keer, van alle zijden gewikt en gewogen is geworden. Maar zij is, op afdoende gronden, tot de overtuiging gekomen, dat het niet anders kon, niet anders mocht.

„Er is voorts door den heer Drucker een enkel détail besproken dat ik even wil aanstippen. Naar aanleiding van het eerste artikel der Strafwetnovelle wees hij op de moeilijkheid om een grens te trekken tusschen het geoorloofde en niet-geoorloofde bij de pogingen van stakende arbeiders om anderen die nog niet staken of in het geheel niet staken willen, daartoe toch over te halen. Hij wees er op dat patroons van hun zijde wel geen grove maar toch fijne middelen aanwenden en door onderlinge coalitie de belangen der arbeiders soms benadeelen. Ik mag mij niet ontveinzen, dat die opmerking van dien geachten spreker mij bevreemd heeft, omdat zij m. i. twee heterogene begrippen verwacht. Dat ook arbeiders, dikwijls wel degelijk op fijne wijze, volstrekt niet alleen op grove manier, hun mede-arbeiders weten te beheerschen, zal ook hem wel bekend zijn. Het verschil zit hem dus niet hierin, dat de patroon fijne, de arbeider grove middelen gebruikt; maar daarin dat de Strafwet niet optreedt tegen fijne middelen, hetzij komende van de zijde van patroon of werkmán, maar dat zij gericht is tegen terrorisme, tegen een stelsel van intimidatie dat wordt uitgeoefend.

„Met leedwezen heb ik ontwaard dat sommige leden schijnen te twifelen aan het bestaan van zulk terrorisme. Dat hoorende, heb ik mij afgevraagd: juichen die leden misschien die intimidatiemanieren, waartegen dit artikel zich keert, toe; keuren zij die middelen door werklieden toegepast op andere arbeiders misschien goed; wenschen zij die wellicht aan te moedigen? Maar dat kan natuurlijk bij den heer Drucker niet in de bedoeling liggen en in dien zin heeft hij zich dan ook met geen woord uitgelaten. Doch wanneer ik naga op welke wijze andere leden der Kamer hebben gesproken over dat terrorisme, daarbij lettende op hun physionomie wanneer er over dat intimidatie-stelsel werd gesproken, dan komt men voor dit dilemma te staan: van tweeën een, of wel gij wilt wél zulk soort van intimidatie, die de persoonlijke vrijheid aanrandt; en dan natuurlijk moet gij ook tegen die strafbepaling zijn; of wel, staan deze leden hooger, keuren zij ze zelf af, schamen ze er zich over, dat velen die hen volgen zich aan dergelijke dingen schuldig maken, hoe kunnen zij zich dan verzetten tegen pogingen van de Regeering om hen van dergelijke verkeerde hebbelijkheden af te houden.

„Hoe dit zij, de Regeering heeft zich, na kennis te hebben ge-

kregen van de wijze waarop dit terrorisme in ons land werd uitgeoefend in den laatsten tijd, verplicht geacht het eerste artikel van de novelle voor te dragen.

„Laat mij dit met een enkel woord verduidelijken. Toen ik, na de daarover gevoerde discussiën hier in deze Kamer te hebben aangehoord, op mijn Departement kwam, vond ik daar een telegram waarbij een man, die goederen te verzenden had, mij telegrafeerde, dat het vervoer van die goederen geweigerd was, omdat het personeel ze niet dorst aan te raken *uit vrees voor verzet en mishandeling*. Den dag daarop ontving ik uit een ander deel van het land de mededeeling, dat er een zeer ernstige staking dreigde, dat die werd aangedreven door een korps vrije socialisten op die onderneming werkzaam en dat deze wel de minderen in getal waren, maar dat toch het grootere aantal niet in staat was om zijn positie te handhaven. Daaromtrent werd gemeld, dat meer dan één hunner *uit angst en vrees voor te verwachten mishandeling, nu reeds ontslag had genomen*.

„Zoo straks, meen ik, is opgemerkt dat enkele voorbeelden omtrent dergelijk terrorisme, die gisteren werden medegedeeld, waren uit een vroegere periode en niet uit de laatste periode; de geachte afgevaardigde, de heer Kolkman, heeft zeer te recht en tersnede er aan herinnerd, dat de procureur-generaal bij het Hof te Amsterdam (Mr. Kist, lid van de Eerste Kamer) in de *Handelingen* gedeponneerd heeft eenige bewijzen uit officieele bronnen van dergelijke handelingen uit den laatsten tijd.

„Ik zal er maar twee passages uit voorlezen: „Toen wij buiten kwamen, zag ik op den openbaren weg in de Bilderdijkstraat een 50-tal stakende loodgieters lopen, die ons achterna liepen.

„„Deze lieden vroegen mij mede naar de Roijenstraat te gaan, waarmede zij bedoelden dat ik in het Vereenigingsgebouw in die straat een stuk zoude teekenen dat ik het werk, evenals zij, zoude nederleggen.” Tot dusver volkomen correct. Maar nu volgt er dit: „Om reden ik die lieden antwoordde, dat ik zulks niet wenschte te doen, werden zij kwaad en begonnen aan mijn kleederen te trekken om mij bij mijn patroon vandaan te halen.

„„Mijn patroon, dit ziende, is daarop een agent van politie gaan waarschuwen.... In dit oogenblik was het dat een mij onbekend man uit die menigte, en dus ook waarschijnlijk een stakend

loodgieter, die achter mij liep, mij met goedwil een stomp met zijn vuist in mijn rug gaf en vervolgens met zijn vuist een stomp tegen mijn kin.””

De heer TROELSTRA: „Wij spreken over het maken van nieuwe strafbepalingen en wat de Minister voorleest is reeds strafbaar.”

De heer KUYPER, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: „Indien de laatste spreker een oogenblik geduld had gehad, zou hij het antwoord op die tegenspraak reeds gehoord hebben. Dit zal mij intusschen niet weerhouden even verder te lezen:

„„Het is geen bijzonder ernstig feit, maar het teekent den weg, die bij dergelijke overredingen in den regel gevolgd wordt: men begint met het kleine en men eindigt met het groote. Bij alle stakingen — en in het laatste half jaar zijn er veel geweest, vooral te Amsterdam — is gebleken, dat er geen middelen van dwang worden ontzien. Na het gewone geweld komen er misdrijven van allerlei aard; er zijn talrijke gevallen van mishandeling, bedreiging, openlijk geweld tegen personen en goederen, opruiing en weerspannigheid. Meermalen ziet men het gebeuren, dat als het ware wordt georganiseerd een drijfjacht op de ongelukkige slachtoffers, die niet bereid zijn zich te laten overreden, soms in het groot, soms in het klein. Een voorbeeld van een drijfjacht in het klein heb ik hier voor mij. Het betreft een getuige, een timmermansknecht, die op straat was tijdens de staking van de loodgieters; deze verklaarde het volgende: „ik zag een volksmenigte op die gracht en al aanstonds begreep ik dat dit stakende lood- en zinkwerkers waren.

„„„Ik hoorde enkelen van het volk zeggen: „loopen jelui nou de Nes in, dan vallen we juist in de flank”; daarop kwam men weer op den Voorburgwal, ik bevond mij intusschen meer nabij de Grimborgwal en op eenmaal hoorde ik schreeuwen „onderkruiper, onderkruiper”, doch voor ik daar kwam had ik gezien, dat aan den hoek der Barkerstraat, waar de beide troepen bijeengekomen waren, zij een man tusschen zich in gekregen hadden en daar ik den naam van gehoord had, was ik nieuwsgierig wien men bedoelde daar mij zoowel als diens knechts allen bekend zijn.

„„„Ik zag dat door verschillende personen uit die volksmenigte geslagen werd; men had zich om hem heen gedrongen

en toen hij zich met een voorwerp zwaaiende van zijn aanranders had weten te bevrijden, zag ik dat hij aan zijn mond bloedde."

„„Het is gelukkig geen zeer ernstige verwonding geweest, maar ik haal het aan als een staaltje hoe bij die gelegenheden met tactiek, als het ware militairement, wordt opgetreden.”"

De heer TROELSTRA: „Strafbaar."

De heer KUYPER, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: „Nu zijn dit mededeelingen van den procureur-generaal te Amsterdam, waarbij deze zelf opmerkt — en dit is het antwoord aan hem, die mij zoo straks interrompeerde — dat de kleine feitelijkheden niet door de politie kunnen verhinderd worden, waarmede het begint en waaruit juist de ergerlijker dingen voortkomen, en daarom is het noodig dat die kleine feitelijkheden strafbaar gesteld worden, omdat dat het middel is om de ergerlijker dingen te beletten.

„Bij de Regeering is ook ingekomen een rapport over de jongste gebeurtenissen in Amsterdam van den burgemeester. Ik zal, nu er zoo driest beweerd wordt, dat er toch eigenlijk geen dingen, die noemenswaard waren, zijn voorgevallen, uit dat officieele rapport enkele mededeelingen voorlezen, opdat zij in de *Handelingen* mogen geboekstaafd worden:

„„In den namiddag van den 10den werd de procuratiehouder van genoemde firma, de heer . . . , door een groot aantal personen, vermoedelijk bootwerkers, bij het verlaten van zijn kantoor op de Prins Hendrikkade zoo zeer bemoeilijkt, dat hij zijn toevlucht moest nemen in een woning in de Foeliestraat, waar hij door een volksmenigte werd belegerd. Nadat er eenige glasruiten waren ingeworpen, werd de menigte uiteengedreven door politie te voet en te paard en kon de heer . . . onder politiegeleide naar zijne woning vertrekken.

„„Iets dergelijks had dien dag plaats op de hoogte van den Kadijk, waar een beambte van de firma Müller, die aan het politieposthuis op de Heerenmarkt bescherming had gevraagd, in een rijtuig, van een politieagent vergezeld, komende aangereden, door een groot aantal arbeiders, die van alle kanten opdaagden, werd tegengehouden, zoodat hij eveneens in een woning zijn toevlucht nam. De agent van politie was genoodzaakt hem daar met getrokken sabel te verdedigen, totdat de noodige politiemacht verscheen om hem te ontzetten."

„Van een ander geval bericht de burgemeester, hetwelk ook in dit rapport voorkomt, en wat door een vriend van de stakers aangaande dat geval geschreven is, omdat, waar een vriend van de stakers dit mededeelt, natuurlijk de zaak niet erger is voorgesteld. Welnu, wat werd dan door dezen bericht?

„„Nauwelijks had hij eenige passen op straat afgelegd of een oorverdoovend hoera! klonk uit vele monden, vermengd met uitdrukkingen zooals uitzuiger enz., en hoorde ik het eerste vers van den socialisten-marsch: „Op, socialisten, sluit de rijen” aanheffen en werkelijk de rijen werden om den heer gesloten en wel op eene wijze die mij zijne positie niet deed benijden.

„„Weer te geven al hetgeen hem alzoo werd toegedonderd is onmogelijk, vuisten zag ik van op een afstand opheffen en vallen, steenen zag ik vliegen en onwillekeurig vertraagde ik mijn pas.

„„Toen onder veel tumult de Foeliestraat was bereikt, maakte mijnheer verschillende malen kennis met den muur, en toen ik, door nieuwsgierigheid gedreven, mij tusschen de stakers mengde, liep ik zoowaar ook een opstopper op, een die ik voor geen f 10 meer weerom zou willen hebben. Werkelijk had ik een oogenblik met dit heerschap te doen, die er zoovele kreeg (die jongens hebben vereelte vuisten) maar toch dacht ik, je hebt het bepaald verdiend.

„„Tot zijn geluk stond de deur van een smederij in de Foeliestraat open en als een kat liep hij er in; evenwel ging dit niet zoo gemakkelijk, want eerst maakte mijnheer nog eens kennis met de stoep, hij liep nog wat trappen en stompen op enz. enz. en eindelijk ging de deur der smederij op slot.”

„Mijnheer de Voorzitter, dat zijn berichten die bij de Regeering officieel inkomen. En nu mag toch gevraagd worden hoe zij een anderen indruk daardoor heeft kunnen ontvangen, dan dat metterdaad in zekere kringen van de werklieden een geest van ruwheid, een geest van intimidatie, een geest van ergerlijk terrorisme heerscht, iets wat vroeger hier te lande niet zoo was en wat de Regeering wel moest noodzaken tegen eendergelijk kwaad ernstig op te treden.

„Vraagt men nu of de Regeering dan met het eerste artikel der Strafrecht-novelle de vak-vereeniging niet ernstig aantast, dan wensch ik daarover ook mijnerzijds een enkel woord te zeggen. En dan zij er aan herinnerd, dat ik reeds bij de jongste interpellatie als mijn overtuiging uitsprak, dat het vereenigingsleven onder de

werklieden moet worden bevorderd en aangemoedigd. En ik versta dit voor mij in dien ernstigen zin, dat het ook mijn ideaal zou zijn, wanneer alle werklieden van een zelfde vak, in een zelfde plaats gevestigd, samen in één organisatie vereenigd waren. Dan eerst zou zulk een organisatie een wezenlijke kracht kunnen uitoefenen; dan eerst zou zij een zegen zijn. Maar juist de mogelijkheid om in één vakorganisatie de werklieden van hetzelfde bedrijf te vereenigen, wordt door de anarchistische en sociaal-democratische elementen volstrekt onmogelijk gemaakt.

„Er is reeds van meer dan een zijde, het laatst nog door den geachten afgevaardigde, den heer Nolens, op gewezen, dat zich langzamerhand in den kleinen kring van sociaal-democraten en anarchisten — want die kring is, wanneer men hem isoleeren kon van de niet daarbij behorende aanhangsels, zeer klein — een reeks denkbeelden omtrent het recht en omtrent de eerste beginselen en begrippen van zedelijkheid heeft gevormd, die maken, dat deze groep als een abnormale groep staat buiten de geestelijke gemeenschap met het volk. Wie kennis maakt met de begrippen en denkbeelden die hier zijn ontwikkeld over solidariteit, over staking, over eedbreuk, contractbreuk, enz. — die gevoelt vanzelf, dit is niet tegen te spreken — dat hiermede een reeks denkbeelden is ontwikkeld, die met hetgeen door de over-overgroote meerderheid van het Nederlandsche volk als begrippen van recht en zedelijkheid worden aanvaard, in onverzoenlijken, lijnrechten strijd is.

„Waar nu in een vakvereeniging de anarchisten en sociaal-democraten, de eersten wellicht nog sterker dan de tweeden, niet alleen die denkbeelden prediken, maar ook den eisch stellen, dat volgens die door en door valsche rechts- en zedelijkheidsbegrippen zal worden gehandeld, daar is het voor een ieder, niet alleen voor den belijder van den Christus, maar voor een iegelijk die nog de nationale begrippen van recht en zedelijkheid is toegedaan, onmogelijk en voor zijn conscientie ongeoorloofd om met zulke mannen samen te werken. De heeren staan voor een absoluut stelsel, waartegen de conscientie en het besef van het Nederlandsche volk zóó over staan, dat men een van tweeën moet doen: óf anarchist en sociaal-democraat worden, óf in en buiten die vereenigingen zich vierkant tegen hen over stellen.

„Welnu, die arbeiders, die uit dien hoofde gevoelden, dat zij

zich in dien kring niet mochten laten inlijven, zijn natuurlijk in eerste instantie geweest *de meest bewuste*. Want wel is het hier voorgesteld, alsof eigenlijk alleen de sociaal-democratische arbeiders slechts goede arbeiders konden zijn — het absolute stelsel dier heeren voedt **hoogheidswaanzin** en doet hen zich inbeelden, alsof hun mannen zijn de degelijkste, de beste, de uitnemendste en de krachtigste en diezelfde hoogheidswaanzin doet hen de andere arbeiders beschouwen met diepe minachting, hoogstens vonden enkele mannen van Patrimonium genade in hun oogen, doch dit waren dan juist enkele witte raven, die wellicht niet eens in Patrimonium thuis behoorden — maar niet iedereen zal die meening deelen.

„Wanneer de zaken nu zóó staan en die groepen tevens gebruik maken van intimidatie en terrorisme om anderen te dwingen, dan ligt het toch geheel in den aard der zaak, dat samenwerking en samenbinding in de vakvereenigingen verbroken wordt en dat het de sociaal-democraten en anarchisten zijn, die de vakorganisatie en de ontwikkeling van de vakvereeniging tegenhouden. En wanneer nu de Regeering van haar zijde dit terrorisme en dit systeem van intimidatie terugdringt, wat doet zij dan anders dan juist daardoor de mogelijkheid bevorderen van wat reeds door Dr. Nolens is aangegeven, namelijk, dat die heeren eindelijk eens tot hun plicht worden gebracht, d. w. z. dat die arbeiders er toe gebracht worden om vrij voor hun denkbeelden uit te komen, vrij voor hun belangen te strijden, maar niet anders dan met de ethische en intellectueele middelen van overreding en overtuiging.

„Welnu, wat zal men, nu de Regeering tegen het terrorisme en de intimidatie optreedt, anders krijgen dan dat de federatieve samenwerking van die verschillende groepen van arbeiders in het land bevorderd wordt en dat daardoor aan de vakvereeniging een nieuw, gezond leven wordt gegeven; terwijl men nu juist bezig is het wezen en het leven der vakvereeniging te bestrijden en uit elkaar te scheuren.

„Van alle kanten heeft de Regeering dan ook uit het land van een menigte van arbeiders ontvangen het dringend verzoek: handhaaf toch uw Strafwetnovelle, help ons om ons te verlossen van het ondragelijke terrorisme, dat over ons wordt uitgeoefend en om het vereenigingsleven onder de arbeiders weer op betere banen te brengen.”

De heer SCHAPER: „Allemaal maakwerk!”

De heer TROELSTRA: „Moties!”

De heer KUYPER, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: „Op de averechtsche begrippen, welke door het stelsel van socialisme en anarchisme worden bevorderd, zal ik nu niet verder ingaan, maar nog meer opzettelijk aantoonen waarom de Regeering verplicht was om ook met dat tweede artikel van de Strafwet-novelle te komen, met het oog op de ambtenaren en de spoorweg-staking. Die spoorwegstaking is door de Regeering gekwalificeerd als *misdrif*; en het heeft mij genoeg gedaan, dat ook de geachte afgevaardigde uit Leiden de eerste is geweest die niet geschroomd heeft ook Links dat begrip van *misdadig* uit te spreken. Het is door andere heeren verkeerd en niet te prijzen genoemd, maar het begrip van *misdadig* diende den doorslag te geven, en als de Regeering niet diep overtuigd was dat men hier voor een *misdrif* stond, zou zij er niet aan gedacht hebben dit als *misdrif* in de Strafwet te brengen.

„Vraagt men nu de Regeering of dit ten doel heeft de stakers van 30 en 31 Januari te beschouwen als welbewust bedoelende een misdrif te plegen, dan antwoord ik: men weet beter, want in de verklaring van 25 Februari heeft de Regeering duidelijk uitgesproken, dat zij het als „een *onbezonnen* daad” beschouwde, waartoe verschillende motieven hadden medegewerkt, maar waarvan men de strekking en de portée op dat oogenblik niet had doorzien. Uit de omstandigheid, dat men het misdadige en crimineele karakter van een daad, die in onbezonnenheid wordt verricht, niet doorziet, volgt evenwel niet dat zij daarom objectief niet misdrif blijven zou. Het eerste zou in aanmerking komen — en dit ook in antwoord aan den geachten afgevaardigde, den heer Drucker, die vroeg of wij geen verschoonende omstandigheden konden pleiten — indien er sprake was geweest van retroactieve bedoeling om het artikel ook toe te passen ten opzichte van de gepleegde daad. Maar daarvan is geen sprake geweest. Alleen en uitsluitend om voor de toekomst te zorgen, moest niet alleen voor de Regeering, maar ook voor het Nederlandsche volk en het spoorwegpersoneel zelf die staking als een misdrif vaststaan. En nu vraag ik met allen ernst: is die kwalificatie van misdrif te sterk?

„De spoorwegstaking verraste de mannen, die er toe medegewerkt

hadden, in het effect zelf. Zij hadden lang gedreven op een spoorwegstaking, zij hadden plannen voorbereid, die, gelijk wij van achteren gemerkt hebben, op een later meer gelegen tijdstip moesten worden uitgevoerd; maar, hoe zij zich de zaak ook hadden ingedacht, dat zulk een staking zoo'n enorm, zoo'n kolossaal effect zou teweegbrengen, dat hadden zij zich zelf niet voorgesteld.

„Wanneer nu, nadat dit effect uit was gekomen, de leiders van de vakverenigingen, zoowel als de sociaal-democraten, daarvoor waren teruggeschrokken, teruggebeefd, en zelf hadden ingezien, dat zoo iets misdadig is, dan zou uit den aard der zaak geen verdere actie van welke zijde ook noodig zijn geweest. Maar in plaats daarvan zag men lijnrecht het tegendeel. Het machtsbesef werd uitgedrukt in zulke termen, dat men met andere woorden zei, dat de president van „onze federatie” het met een stukje papier in zijn macht had om het geheele leven in de maatschappij te laten stilstaan.

„Het staat met dezelfde woorden in het orgaan van de Spoorweg-vereeniging: Evenals men een locomotief en een geheelen trein met een enkelen druk op een kruk laat stil staan, zoo is er maar een enkel strookje papier noodig om den geheelen boel stil te zetten.

„Het onmiddellijk gevolg was, dat men in dat machtsmiddel tevens een middel zag om al datgene te bereiken, wat men voortaan zou willen. Er was geen sprake van terugdeinzen voor het gebruik van het middel. Het werd als zóó kostelijk, als zóó heerlijk aangeprezen, dat men daarmede voelde, dat de eigenlijke macht zat in het kantoor van de heeren Petter en Oudegeest; niet meer in 's Gravenhage, zoo min in het Paleis als op de bureau's.

„Dáárom nu is de spoorwegstaking, zooals zij is uitgebroken, metterdaad een **misdrijf**; vooral overmits deze staking een zoo klein doel had. Dat doel was het personeel van het Blaauwhoeden-veem te sterken in den strijd tegen de bestuurders van dat veem. Om dat kleine doel — en het onzinnige hiervan zal men toch toegeven — te bereiken, vond men het niet te veel, het geheele verkeer van het maatschappelijk leven, handel en nijverheid eenvoudig stil te doen staan.

„In die dagen heeft men niet gezegd: nooit meer zoo iets voor zoo'n klein doel. Integendeel, men heeft veeleer dat kleine doel als iets groots aangegeven, en het middel is op zich zelf goedgekeurd

en geloofd. Nu reeds, na zoo korte dagen, neemt men waar, hoe voor een transito-land als het onze, handel en nijverheid zoodanige schade hebben geleden, dat wanneer men zoo doorgaat, de dag zal komen, dat de verarmde bevolking van Amsterdam zal vloeken de mannen, die zulk een boozen raad hebben gegeven. Maar ook hier-
tegen ziet men niet op.

„Door den heer van der Zwaag is gevraagd, of dit met ijs ook niet zoo is. Hij heeft daarbij echter één ding vergeten. In den winter vriest het hard en ligt alles, niet alleen hier, maar ook in het buitenland, in Antwerpen en andere havens dicht. Wanneer men echter hier staakt, loopt in België en Duitschland alles door; dan kunnen de goederen, die anders over ons land zouden komen, hier niet komen; en gevolg van dat alles zal zijn, dat de zaken worden verlegd. En zijn zij eenmaal verlegd, dan — dit begrijpt toch ieder wel — *blijven* zij weg.

„Intusschen, niet alleen het verkeer en de maatschappij — reeds op zich zelf van zoo ontzaglijke beteekenis voor ons volk — maar ook de hoogheid van den Staat wordt aangerand, indien er een man te Amsterdam zit, voorzitter eener federatie, waaraan alle anderen zich blindelings onderwerpen, die het in zijn macht heeft met een klein briefje het verloop en het verkeer der treinen te laten stilstaan. Dan wordt de Overheid buiten de mogelijkheid gesteld om haar internationale verplichtingen na te komen; dan wordt — wanneer onze Koningin gelijk nu op het Loo is — afgesneden de mogelijkheid van gemeenschap tusschen Haar en Haar Ministers; dan kan, indien een oproeping moet plaats hebben van lichten, het opkomen der lichten in handen gesteld worden van zulk een man; en dan kan zelfs als, wat God verhoede, een oorlog uitbrak, en van uit den Haag het bevel wordt gegeven tot mobilisatie, die tegenman in Amsterdam zeggen: de Koningin geeft wel bevel daartoe, maar ik geef contra-order en gij behoeft niet op te komen. Want natuurlijk bij een mobilisatie, die op zeer korten termijn werkt, kan men bij gemis van treinen onmogelijk te zijner tijd de troepen aan de grenzen hebben; en zóó zouden wij in tijden van gevaar het slachtoffer zijn van dergelijk misdrijf.

„Reeds daarom en om den aanslag op het maatschappelijk leven, op den actueelen toestand van ons land en op het hooghouden van den Staat, kon de Regeering niet aarzelen zulks als misdrijf te kwalificeeren.

„Maar daarbij blijft het kwaad niet. Dit machtsmiddel is in handen geraakt van mannen, wier toelag het is het gezag omver te werpen en een ander gezag, dat van de arbeiders, daarvoor in de plaats te stellen. Een opgeworpen gezag, staande onder den invloed van mannen die spreken als de heer van der Zwaag zoo straks zich nog uitliet: „wanneer de arbeiders maar goed solidair verbonden zijn, lachen zij om alle wetten”; d. w. z. een opzegging, door dien geachten spreker gesteund en gevoed, van gehoorzaamheid aan 's lands wetten, oproer. En ook daarbij blijft het zelfs niet, want de macht concentreert zich in een geheim comité, dat zich poneert tegenover de Regeering. Terwijl wij hier vergaderen in het openbaar, met de Staten-Generaal, onder de waarborgen van wet en recht, forceert zich daartegenover een ander comité, bestaande uit geheel onverantwoordelijke personen, die de belofte van absolute, blinde gehoorzaamheid ontvangen van allen, die dien weg op willen.

„In wat positie komt men dan? In deze positie, mijne heeren, dat ons gezegd en bevolen wordt: de Overheid mag in niets dwingen, maar ons comité mag in alles dwingen, de eischen van dat comité moeten zelfs door de Regeering worden ingewilligd.

„Als de arbeiders solidair genoeg zijn, lachen zij om alle wetten en zeggen zij de gehoorzaamheid op. Als ware slaven onderwerpen zij zich daarom blindelings aan de geheime orders en instructiën van hun comité, dat buiten alle verantwoordelijkheid tegenover het groote publiek staat.

„Onder die omstandigheden sprak het vanzelf, dat de Regeering niet anders kon doen dan wat misdrijf is, ook misdrijf te noemen. En als wij eenmaal een misdrijf ontdekt hebben en tot de ervaring zijn gekomen dat dit misdrijf niet alleen mogelijk is voor de toepassing, maar aanbevolen, geloofd en gepredikt wordt, daar vraag ik: welke Regeering zou het dan aandurven om dit buiten de Strafwet te laten?

„Dit nu zijn de gevaren van den toestand, waarin wij niet alleen door het gebeurde van 31 Januari geraakt zijn. Neen, die toestand duurt altoos voort.

„Want men vergist zich volkomen, als men waant, dat het gevaar is geweken. Dat gevaar bestaat nog. Juist evenzoo, ja, meer nog dan op 31 Januari. De weerstandskassen zijn intusschen versterkt

en de organisatie is volmaakt. Ons staan dan ook, als Regeering, de bewijzen ten dienste, dat het kwaad, toen uitgebroken, nu weer beraamd en tot in kleine détails toe geregeld is. En de mededeelingen, nog eergisteren ontvangen van diegenen, die de Regeering hebben in te lichten, geven ons het volmondig bewijs, dat er geen oogenblik aan gedacht kan worden, dat het gevaar is geweken. Wat op dit oogenblik in Amsterdam weer gebeurt — men ziet het duidelijk op alle manieren — dat is, zooals het zoo straks werd uitgedrukt, de vakvereeniging en de vakorganisatie gebruiken niet voor opleiding in het vak, niet voor steun en stevigheid van den arbeider, maar haar misbruiken als middel tot staking, om woeling en onrust in de gemoederen te brengen, onverschillig of daardoor een stad als Amsterdam commercieel voor goed geknakt wordt in de toekomst.

„De Regeering gevoelt zich daarom gedrongen aan de leden der Kamer nogmaals met nadruk den ernst van den toestand, waarin wij verkeerden, op het hart te binden. De Regeering mag niet voor de Staten-Generaal verzwijgen wat in deze haar overtuiging is, omdat ook de Staten-Generaal in deze verantwoordelijkheid dragen. Op 25 Februari heeft de Regeering — wat een Regeering niet dan zelden doet — met uitdrukkelijke bewoordingen den steun van alle groepen en partijen in de Kamer ingeroepen om de Regeering bij te staan ten einde het kwaad te bezweren. Wij danken de Staten-Generaal voor den steun ons aanvankelijk verleend. Wij blijven het hier uitspreken: Laat in zoo ernstige oogenblikken en Regeering en Staten-Generaal niet alleen van hoogen plicht en heilige roeping doordrongen zijn, maar laat ten opzichte van deze wetsontwerpen die plicht door Regeering en Staten-Generaal beide ook volledig, zonder aarzeling en doeltreffend worden vervuld.”

Toen Minister Kuyper geëindigd had, werd een luid applaus gehoord, maar ook gefluit (het laatste van de socialistische leden).

De Tijd schreef over het slot dezer zitting:

„Op deze met veel nadruk uitgesproken rede (van Minister Kuyper) volgde een tumult. Aan de Rechterzijde braken toeluchtingen los: de socialisten floten. Reeds was de hamer van den voorzitter tot sluiting van de algemeene beraadslagingen gevallen,

toen de heer Troelstra andermaal het woord verlangde. Het debat werd daarop heropend, waarop ook de Minister van Justitie opstond om te spreken. Daar de vergadering intusschen zeer woelig geworden was, oordeelde de voorzitter het beter, de voorzetting der beraadslagingen tot Dinsdag te verdagen."

IETS UIT DE PERS.

De redevoering van Prof. VAN DER VLUGT werd vrij algemeen in de pers gunstig beoordeeld.

De Standaard en *De Nederlander* brachten lof aan die rede, in hun Kameroverzichten. De *N. Courant* van zelf ook; zij zag er een teeken in van weeropleven van het echte liberalisme. En zelfs *Het Vaderland* schreef met ingenomenheid over het optreden van den Leidschen hoogleeraar.

"De groote verdienste" — aldus *Het Vaderland* — „van het optreden hedenochtend van den heer Van der Vlugt was, dat door hem tegenover de sociaal-democraten van liberale zijde principieele oppositie is gevoerd. Gevoerd, zóó grondig en zóó keurig, dat men gerustelijk zeggen kan, dat thans voor het eerst van de Linkerzijde den heer Troelstra en zijn vrienden het vuur na aan de scheenen is gelegd. Het is steeds de fout van liberalen, hetzij oud of jong, geweest de sociaal-democratie te weinig ernstig te nemen, te weinig aan den wortel te bestrijden. Maar thans bestaat goede hoop, dat dit uit zal zijn, dat niet meer louter leden der Rechterzijde zullen strijken met de eer de sociaal-democraten aan te kunnen en aan te durven."

Ook de redevoering van Minister KUYPER werd in de pers, ook in de liberale pers, met ingenomenheid besproken. De *N. Rotterd. Court.*, die nu juist niet zoo spoedig blijk gaf van bewondering voor Dr. Kuyper, schreef in haar Kameroverzicht:

„De rede, waarmede de Minister van binnenlandsche zaken de strafrechtsnovelle tegen de bedenkingen der Kamer verdedigde, behoort zeker wel tot de schitterendste, die hij in zijne ministerieele loopbaan heeft gehouden.

„Er sprak kracht uit en zelfbewustzijn, en de vaste overtuiging dat zóó de zaken weer in het rechte spoor konden worden gebracht en niet anders.

„Langs den weg van apaisement, hoelang de regeering er ook over had gedacht dien te betreden, was geen uitkomst te vinden, waarmede de regeering zich ook voor de toekomst zou willen verantwoordelijk stellen. Van het standpunt der regeering volmaakt terecht. Zij ziet de ziekte, waarmede ons land op het oogenblik te worstelen heeft, niet in als een acute, zij het ook heftige, ontsteking, waarvan men spoedig geneest. Integendeel, zij meent te doen te hebben met een diep ingeworteld kwaad, dat zich in de onderste geledingen van het maatschappelijk lichaam heeft vastgezet.

„De staking is voor haar — ook de heer Lohman sprak in dien geest — niet geweest de plotselinge uitbarsting van lang opgekropte ontevredenheid, doch het begin van de werking der **staatsontbindende leerstellingen**, die allengs in het vakvereenigingswezen hebben wortel geschoten.

„Een abnormale groep, levend buiten de gemeenschap van het volk, en in onverzoenlijken strijd met de bestaande begrippen van recht en zedelijkheid, is langzamerhand in de neutrale vakvereenigingen den boventoon gaan voeren. Met absolute negatie van de rechten van andersdenkenden is, hetgeen neutrale vakvereeniging heet, met terzijdestelling van de eigenlijke vakbelangen, verwerkt tot een streng particularistische vereeniging, waarin de belangen van het algemeen worden terzijde gesteld voor den wil van enkelen.”

De *N. Courant* sprak met niet minder waardeering over 's Ministers rede. Opmerking verdient, wat de bekwame hoofdredacteur van dat blad, MR. PLEMP VAN DUIVELAND, die in die dagen zelf het Kameroverzicht schreef, o. m. zeide :

„Dit trof ons, dat de Regeering nog steeds den toestand ernstig inziet. Dr. Kuyper sprak zelfs zeer beslist, op grond van ontvangen inlichtingen, van **een plan tot staking op ruime schaal**, thans opnieuw beraamd en in de détails geregeld. In dergelijke halve mededeelingen schuilt ontegenzeglijk óók gevaar en wij hadden liever òf meer òf minder vernomen. Maar het valt niet te ontkennen, dat ook de Regeering wel kan doen met nu en dan tot waakzaamheid te manen. Men vergeet anders, dat het Comité van Verweer nog bestaat en van velen den eed van blinde gehoorzaamheid ontving; dat een staking te Amsterdam weer op dit oogenblik haar

poliepenarmen uitsteekt; en dat de heer Troelstra in de Kamer beurtelings tot de Regeering zegt: gij overdrijft, gij zijt bang voor een schim, en tot den heer Passtoors die vraagt waar de algemeene staking toch blijft: gij speelt met vuur”.

De Kameroverzicht-schrijver van *Het Volk*, de heer De Roode, schreef over het slot dezer Kamer-zitting het volgende:

„Het slot van deze zitting heeft „een nieuw feit” opgeleverd in onze parlementaire geschiedenis. Met ontzetting werd het door den heer Mees geconstateerd; de socialisten hebben gefloten! Ja, Schaper, Troelstra en Hugenholtz floten na de speech van Dr. Kuyper. Van der Zwaag had de klerikalen aangeraden, met hun eeuwig bravogeroep na elke redevoering die bestemd is om hem uit den piepzak te halen, op te houden; teekenen van afkeuring zouden anders evenmin kunnen wegblijven.

„Onze partijgenooten gaven een duidelijken wenk, dat zij die woorden ernstig opvatten, door op hun beurt na Van der Zwaag's speech stevig bravo te roepen. De Voorzitter begreep dat, en verzocht toen aan de Kamerleden, een goed voorbeeld te geven aan het publiek op de tribunes, dat het strikte verbod heeft om teekenen van goed- of afkeuring te geven. Maar klerikale gewichtigheden als Brummelkamp, Duymaer v. Twist en Van der Borch v. Verwolde, welk een slaafsche gehoorzaamheid aan overheid en gezag zij eischen van een arbeider, laptten het verzoek van den Voorzitter aan hun laars en riepen bravo na de klankvolle rede van hun grooten leider, zeker geveleid door den dank dien hij bracht aan zijn „working majority”, achter welke fraaie engelsche uitdrukking de premier het stemvee-karakter van de klerikale meerderheid tracht te verbloemen. Toen floten onze vrienden, en de verbouwereerdheid der Kamer daarover was zoo totaal, vooral toen Troelstra nog eens uitdrukkelijk konstateerde:

„Ja, dat hebben wij gedaan, dat de Voorzitter tot tweemaal toe kon vragen wie het woord verlangde, zonder dat het werd opgemerkt. Plotseling sloot hij toen het debat, wat te zonderling was, daar Dr. Kuyper zelf had aangekondigd, dat de ministers Loeff en De Marez Oijens nog zouden spreken. Troelstra vroeg bij wijze van protest het woord, en na een oogenblik van weifeling begreep de Kamer, dat het smoren van het vrije woord op die

manier toch niet ging. De vergadering werd toen tot Dinsdag 10 uur verdaagd; dan is minister Loeff de eerste spreker.

„Na de sluiting kwam hij op Troelstra toe, en scheen hem over zijn wangedrag te onderhouden; de Voorzitter, die daarna Troelstra aansprak, scheen minder ontsticht te zijn. Van verschillende kanten werd mij later meegedeeld, dat de baron Van der Borch van Verwolde in de gangen der Kamer een heftig standje aan Troelstra maakte, omdat de hooggeboren zoon van den hooggeboren heer bij de opgeroepen miliciens behoort. Natuurlijk bleef Troelstra het antwoord niet schuldig.

„Merkwaardig is, dat Dr. Kuyper's mededeeling over de voorbereiding tot een nieuwe staking bijna onopgemerkt bleef, en maar half ernstig werd genomen. Als onze premier even nadenkt over dit geval, zal hij wellicht aanleiding vinden om te begrijpen dat het veelvuldig gebruik van belachelijke argumenten en demagogischen toon op den duur zelfs van een minister-president het gezag ondermijnt.”

IX.

„SLUIT DE GELEDEREN!”

„Sluit de gelederen!” — aldus schreef Mr. Troelstra op den derden dag van het Kamerdebat over de z. g. dwangwetten in *Het Volk*, dat des Zaterdagavonds 3 April verscheen.

„**Sluit de gelederen!**” Weer gist en bruist het in de Nederlandsche arbeidersbeweging!

„Al worden er geen groote meetings meer gehouden — men heeft al zooveel woorden gehoord! — en al zijn de oorspronkelijke dwangbepalingen door de Regeering op eenige belangrijke punten verzacht — toch is de geest van verbittering en verontwaardiging onder een deel der arbeiders in de laatste dagen weer sterk gestegen.

„Hoe dat komt?”

Op deze vraag „Hoe dat komt?” luidt het antwoord, dat de Regeering en de Kamers de schuldigen zijn door zoo groote haast met de afdoening der wetten te maken. Met Mei hadden ze eerst behandeld moeten zijn; en dan zouden de socialisten op hun partijdagen in de Paaschdagen (11 en 12 April) gelegenheid gehad hebben zich over de wetten behoorlijk uit te spreken. Alsof — schreef *De Hollander* in haar nummer van 3 April — de socialisten dat nog niet hadden gedaan!

„Waarom die spoed?” — vroeg *Het Volk* in dat Zaterdagavondnummer. En het antwoord luidt als volgt:

„Wel, de opgeroepen milliciens worden ongeduldig; het gist en broeit in de kazernes; allerlei plannen van verzet of uitingen van

ontevredenheid doken op; de goocheltoeren, tooneelvoorstellingen, rijst-en-brij met suiker en dergelijke mochten niet meer baten: deze menschen hadden ingezien, dat hun verblijf in dienst totaal overbodig was en alleen ten gelieve eener grootdoenerige regeering plaats vond. De regeering zou haar eigen groothedswaanzin te kort doen, als ze hen gewoonweg naar huis stuurde; neen, eerst moesten de wetten zijn aangenomen, anders liep het te duidelijk in de gaten, dat de Regeering totaal overbodig deze kosten en lasten aan het volk heeft opgelegd. Dus: de wetten moeten er voor Paschen worden doorgesleept.

„Maar om van de gistende miliciens af te komen, heeft men nu weer nieuwe gisting onder de arbeiders opgewekt. Vooral het spoorwegpersoneel, dat thans reeds kan zien, hoe ook de liberalen zich gereedmaken om hun het stakingsrecht te ontnemen, blijkt door deze spoedbehandeling opnieuw in beweging gebracht.

„Duidelijk blijkt dit uit het manifest der spoorwegorganisaties, in Den Haag Donderdagavond verspreid en waarin onder meer wordt medegedeeld dat de spoorwegorganisatie, om tot kalm overleg te kunnen geraken, geen tijdstip of ultimatum stelde om den maatschappijen gelegenheid te geven zich te kunnen gereedmaken voor onderhandelingen, waarin de organisatie het volste vertrouwen stelde. Het begeleidend schrijven aan die verlanglijsten bevatte de redenen waarom nu de verzoeken werden ingezonden en *„nu zal de weg tot onderhandelen worden afgesneden door den grooten spoed welke wordt gemaakt met de zoozeer gevreesde wetsbepalingen, waardoor de tijd tot zorgvuldige voorbereiding ontnomen wordt, zoodat het personeel tot het uiterste machtsmiddel wordt gedreven, terwijl het bestuur overtuigd is, dat kalme besprekingen elk incident hadden voorkomen.* Het spoorwegpersoneel” — zoo eindigt het manifest — „wil dus geen staking, maar wordt er toe gedwongen.”

„En de motie, dienzelfden avond door bijna 600 spoorwegarbeiders in Plancius te Amsterdam aangenomen, luidt aldus:

„„De vergadering enz., *gehoord hebbende de besprekingen over de gewijzigde wetsontwerpen*, spreekt zich uit, het Landelijk Comité van Verweer te volgen, stelt vertrouwen in het hoofdbestuur; en zal op het eerste sein het werk neerleggen, tot wering der dwangwetten, tot doorvoering van den looneisch, weder-

indiensttreding der ontslagenen, beperking van willekeur van de onmiddellijke superieuren en voor het behoud der organisatie."

„Dit alles is duidelijk en wèl had Troelstra alle reden om gisteren in de Kamer den heer Passtoors, die zich al bij voorbaat vroolijk maakte dat er geen staking van spoorwegpersoneel te wachten was, toe te roepen, *dat hij met vuur speelde en de arbeiders provoceerde* (uittartte) *en dat de zaak thans nog niet is afgeloopen*.

„Inmiddels is de gansche reactie, liberalen en christen-werklieden inclusief, op dit oogenblik in de Kamer tegen de spoorwegarbeiders in 't geweer. Het verlies van hun stakingsrecht staat voor de deur. Is het wonder, dat zij thans trachten, zich zelf te helpen?

„Wat ons betreft, wij wijzen er de arbeiders op, dat zij thans hebben af te wachten, wat het Comité van Verweer van hen zal eischen. Getrouw aan den plicht, dien alle aangesloten organisaties op zich hebben genomen, om de besluiten van het Comité zonder aarzelen op te volgen, roepen wij de arbeiders met vernieuwden aandrang toe: **Sluit de gelederen!**"

Duidelijk bleek uit dat artikel dat er iets broedde, dat er binnen enkele dagen, zoo niet binnen enkele uren, iets te verwachten was.

De Regeering scheen intusschen ook meer te weten. Minister Kuyper zinspeelde op zoo iets, gelijk ook de *N. Courant* had opgemerkt. *De Standaard*, tot welk blad Dr. Kuyper in nauwe betrekking stond, had Donderdagavond (2 April) een artikel, dat algemeen de aandacht trok. In dat artikel werd toegegeven, dat het niet viel tegen te spreken, dat er min of meer kalmte in de geesten was teruggekeerd en dat de spanning in de gemoederen gaandeweg iets verminderd.

„Toch kan niet ernstig genoeg worden gewaarschuwd tegen de valsche gerustheid, die in breeden kring op grond van een en ander de overhand dreigt te krijgen.

„Dege, stoere burgermoed heeft dat eigenaardige, dat hij gelijkmatig blijft bij het tijdelijk op- en nedergaan van den gevaarlijken stroom. De zwakmoedigen daarentegen, zwakmoedig omdat ze zelfven tot handelen niet in staat zijn, worden bij het eerste opkomen van het gevaar bleek van schrik, en zetten in paniek hun alarmkreet half gillend in, maar om even spoedig daarna, als ze merken dat er geen brand is die uitsloeg, de paniek, die ze zelfven hielpen

opkomen, in de oppervlakkigheid eener o, zoo lieve sentimentaliteit te sussen.

„Toen Louwmaand met Sprokkelmaand wisselde, angst en benauwdheid, en een afgeven op die laffe, werkelooze regeering, die hun dien schok voor hun zenuwen niet had weten te besparen.

„Maar nauwelijks kwam Lentemaand, of de eerste zenuwachtigheid was bedaard, de schrik voor de staking was er uit, en toen deed men zich te goed aan lieve sentimentaliteit voor die kostelijke op staking beluste werlieden; nam het op voor hun vermeende rechten; en toornde tegen een Kabinet, dat niet aanstonds voor elk ingebeeld stakingsrecht uit den weg trad.”

„Ook die gevoelsaandoening begint nu weer te bedaren; en zoo komt er nu een nieuwe strooming op, die roept dat vóór alle dingen de lichtingen naar huis moeten. Alles is immers bedaard. Van gevaar voor de publieke orde is geen sprake meer. Maant niet Troelstra zelf tot kalm.... berusten? Neen, dat nog wel niet, maar dan toch tot zich kalm aanstellen.

De Standaard waarschuwde ten ernstigste tegen de gewekte valsche gerustheid.

„Waarom?

„Omdat het Comité van Verweer zich niet ontbindt. Omdat in dat Comité van Verweer de geest der Anarchisten bovendrijft. Omdat dat Comité van Verweer staande houdt, 90.000 werklieden met één signaal op te kunnen commandeeren. Omdat de aangesloten werklieden als echte Bondkoelies zich blindelings aan dit Comité van Verweer onderwerpen. Omdat dit Comité van Verweer, wel verre van stil te zitten, zijn revolutionaire actie tegen de wettige regeering van het land rusteloos voortzet. Omdat de Vrije Socialist oproer blijft prediken. En omdat zelfs een man als Pannekoek Troelstra in zijn eigen blad heftig over zijn lafheid kapittelt.

„Er is daarom geen sprake van, dat het gevaar geweken zou zijn.

„Het houdt in het verborgene aan, even bedenkelijk als in de eerste dagen van Februari.

„De overmoed in de kringen waar het gevaar schuilt, klimt zelfs juist doordat men ontwaart, hoe valsche gerustheid de burgerij in slaap dreigt te wiegen.

„Nu nog dit ééne: De lichtingen naar huis! en opeens zou de vlam van het oproer weer laaie uitslaan!

„Men bedwingt zich voorshands om te zien of men, door zich stil te houden, de lichtingen niet naar huis kan krijgen, maar met het vast besluit, om als ze maar eerst naar huis zijn, onmiddellijk los te trekken. Wij hopen daarom, dat de Regeering stand zal houden en de zaak van het land niet door sentimentaliteitsoverwegingen prijs zal geven.

„Dat de lichtingen onder de wapenen moeten blijven, is voor de miliciens dien het treft een geduchte misrekening, maar dien tegenvaller hebben ze eeniglijk en uitsluitend te wijten aan de h.h. Oudegeest c. s., aan het Comité van Verweer, aan de hinderlijke obstructie, en aan de valsche sentimentaliteit der impressionisten in de liberale pers.

„Bij de debatten in de Kamer kon men het gisteren weer net zoo zien.

„Niet de Rechterzijde, neen, de sociaal-democraten pleitten voor uitstel tot na Paschen. En ook bij het debat zelf zal de obstructie niet van de Regeering, niet van de Rechterzij, niet van de liberalen, maar eeniglijk van de sociaal-democraten komen, hoogstens door een enkelen radicaal bijgestaan. En elken dag dat deze heeren de debatten rekken, zullen de miliciens weer een dag langer in de kazerne moeten blijven.

„Want wat er ook gebeure, niet voor dat de wetten in het Staatsblad staan, mag het land weerloos worden.

„De regeering zou abdiceeren, zoo ze, zoolang het gevaar even ernstig dreigen blijft, het Comité van Verweer als uitnoodigde om zijn slag te slaan.”

Inmiddels duurde de agitatie in den lande voort. Werkstakingen overal. Het scheen soms wel alsof *alle* arbeiders door de stakingskoorts waren aangetast. Velen maakten zich ongerust, bevreesd voor de macht der socialisten, bepaaldelijk van het Comité van Verweer.

Uit het „Verraad-rapport” weet men nu, dat dit Comité van Verweer inwendig verdeeld was, onmachtig om iets te doen, geen kracht bezat om leiding te geven maar gedreven werd door een paar anarchisten. Doch dat wist het publiek niet. Daar kwam men niet achter. En dat werd later eerst duidelijk. Toen werd vrij algemeen gedacht, dat het Comité van Verweer een machtig lichaam was, dat over de groote meerderheid van het spoorwegpersoneel

kon beschikken en over duizenden bij duizenden arbeiders: over de transportarbeiders, over de gemeentewerklieden in Amsterdam en elders, over de bootwerkers in Rotterdam, enz.

En nu ging het publiek met ongerustheid, althans zeer zeker in spanning de komende dagen te gemoet. Wie weet, wat er binnen kort gebeuren zou.

Mr. Troelstra en de andere leiders wisten wel, hoe zwak het voor het Comité van Verweer stond. Maar zij lieten zich door de anarchisten meesleepen in de dulle vaart naar de algemeene werkstaking, die mislukken moest.

De Standaard toornde in haar nummer van Zaterdagavond (4 April), dus vlak vòòr de tweede werkstaking, tegen de wijze, waarop *Het Volk* meende propaganda te moeten maken tegen de Regeering en tegen het gezag. O.m. schreef *De Standaard*:

„De redactie van *Het Volk* vond het beeld van Dr. Kuyper als moordenaar van den arbeider zoo mooi, dat ze er afdrukken van liet maken om die door het Comité van Verweer te laten verspreiden. En dan zegt men nog, dat dit Comité van Verweer heelemaal buiten de socialisten staat! Thans, in *Het Volk* van Zaterdagavond (Zondagsblad), wordt medegedeeld, dat de beruchte plaat op een groot doek is overgebracht, op lappen van 2½ bij 3½ meter. Ze gaan nu „het land door en zullen meer dan veel geschrijf en gepraat propaganda-werk doen.”

„In *Het Volk* werd het voorgesteld, dat de Regeering haar maatregelen nam met het doel om een opstand uit te lokken en de soldaten op de arbeiders af te sturen. Troelstra en Hugenholtz vertellen in openbare vergaderingen, dat de heer Van Dedem in één der afdeelingen van de Tweede Kamer zou hebben gezegd: „Ik wou maar dat er een nieuwe staking uitbrak, dan konden wij er eens op schieten.”

„Vraagt men, hoe de socialisten propaganda maken, dan weet men het nu. Door leugen en laster, door de menschen tot dol wordens toe op te ruiën tegen andersdenkenden en Dr. Kuyper af te beelden als moordenaar. Van zulke krankzinnige middelen wordt dan gezegd, dat ze de bedoelingen van de socialistische leiders zullen bevorderen meer dan veel geschrijf en gepraat; — iets wat geen anderen zin kan hebben dan dezen, dat niet meer geargumenteerd

en gepolemiseerd behoeft te worden, althans niet in de eerste plaats, maar dat de kracht van de actie der sociaal-democratie moet worden gezocht in leugen en laster, in opruiing en goddelooze taal; zooals daarvan een staaltje wordt gegeven in hetzelfde Zondags-blad van *Het Volk*, bevattende een rijmelarij, getiteld „Judas triumphator”, waarmede Dr. Kuyper wordt bedoeld.

„Men zegt, dat de heer Troelstra gaarne wil doorgaan voor een fatsoenlijk, voor een beschaafd man; en dat hij opstuift, wanneer daarop ook maar eenigszins captie wordt gemaakt. Hoe de middelen, die met zijn goedvinden worden aangewend om „propaganda” voor de partij te maken, daarmede te rijmen zijn, zal zeker voor ons niet alléén een raadsel zijn.

„Intusschen schaaft zulk een manier van propageeren niet de Regeering, noch de partijen die het Kabinet steunen, maar het meest de woordvoerders van de S. D. A. P. zelve. De heer Troelstra zal het te laat inzien, dat op die wijze wel een woeste bende van ontevreden kan worden in het vuur gebracht, maar dat daaruit nooit een parlementaire partij zal voortgroeien, waarmede iets valt uit te richten.

„De storm, dien Troelstra oproept, zal hem het meeste kwaad doen.”

Dit laatste klonk, aan den vooravond van de tweede werkstaking, als een profetie.

Vierde Període.

(6—13 APRIL).

DE APRIL-BEWEGING.

De April-beweging.

(6—13 APRIL.)

I.

DE NIEUWE AANSLAG.

De Tweede Kamer zou op Dinsdag 7 April het debat over de drie wetsontwerpen voortzetten. Aldus was besloten. En de Minister van Justitie, de heer Loeff, zou het eerst aan het woord zijn.

Inmiddels viel er iets voor tusschen Zaterdagavond, toen de vergadering der Tweede Kamer werd gesloten, en Dinsdag voor-middag 10 uur, toen de Kamer weer bijeenkwam, dat van groote beteekenis was. Een nieuwe werkstaking was geproclameerd. Het spreekt van zelf, dat nu eerst een en ander daarvan moet worden medegedeeld alvorens voort te gaan met het weergeven van de Kamer-debatten over de drie wetsontwerpen.

Men had, onder de Kamer-debatten van de vorige week, wel kunnen vermoeden dat er iets broedde. Niet slechts uit den toon waarop de heer Troelstra sprak tegenover den heer Passtoors o.a., maar ook uit eenige uitlatingen van Minister Kuyper. Toen dan ook Maandag 6 April al heel vroeg de melkboeren en de bakkers aan de dienstmeisjes der respectieve woningen wisten te vertellen, dat er weêr een spoorwegstaking was uitgebroken en de dienstmeisjes dit van zelf dadelijk aan haar mevrouwen of juffrouwen

overbrachten — was er menigeen die kon uitroepen : nu, dat is niet te verwonderen, want eigenlijk blijkt nu dat de Regeering dat verleden week al wist. Dit laatste gaf al dadelijk een gevoel van geruststelling. Men begreep als bij intuïtie dat de Regeering nu niet weerloos was geweest als op 31 Januari, maar dat zij thans haar maatregelen zou hebben genomen.

Dit kwam dan ook uit. De werkstaking van Maandagmorgen was even vóór 3 uur geproclameerd ; en om half vier — dus slechts een half uur later — trokken te Amsterdam reeds de troepen uit tot bewaking van de spoorlijnen en van de stations.

Doch het is noodig de gebeurtenissen in regelmaat mede te deelen. En dan behoort allereerst te worden overgenomen een bericht van den Amsterdamschen correspondent aan de *Nieuwe Courant*, Maandagavond 6 April, luidende :

„Gisteren, Zondagavond tegen 11 en 12 uur, toen de Amsterdamsche theaters hun verpoozing zoekend publiek de stad inloosden, toen de burgerij nog in het minst niet vermoedde, dat zulke ernstige dingen stonden te gebeuren, ging een stroom van mannen en mannen met vrouwen de richting uit naar het paleis voor Volksvlijt, en daar vulde zich spoedig de groote zaal en haar galerijen met die menigte van duizenden, die aangestuwd scheen door een blinden hartstocht — den stakingshartstocht. 't Was het sein van het Comité van Verweer. De pers werd streng geweerd. Diplomaboekjes van lidmaatschap moesten getoond worden om toegang te verkrijgen. Publiek aangekondigd was de vergadering niet.

„'t Is inmiddels 3 uur hedenmorgen geworden. De deuren gaan open en naar buiten stroomt de menigte. Wat er gebeurd is, 't is te lezen in de gelaatstrekken van de arbeiders.

„'t Is kwart over drie. Oudegeest, die heeft voorgezeten, verstrekt ons de volgende mededeelingen :

„De werkstaking voor het spoorwegpersoneel is op dit oogenblik afgekondigd door het gansche land en gaat dadelijk in. De werkstaking voor het geheele transportverkeer (havens) is afgekondigd voor Amsterdam, Rotterdam, Zaandam en Dordrecht, eveneens dadelijk ingaande.

„Oudegeest zegt verder, dat de staking geproclameerd is als protest tegen de houding der regeering in zake de wetsont-

werpen en omdat men van den maatregel van bestuur niets verwacht.

„Voorts wil men, vóórdát de wetsontwerpen wet worden, loonsverhooging verkrijgen.

„Door ons gevraagd, of de staking ook geldt voor andere vakbedrijven, antwoordt Oudegeest, dat de beweging zich wel vanzelf zal uitbreiden.

„Gesproken hebben in de vergadering Oudegeest, v. d. Berg, Wessels, Van Erkel, gebroeders Van Oogen, Tuinder en Roland Holst.”

Het Volk schreef van deze vergadering het volgende in zijn nummer van Maandagavond:

„Gisteren, (Zondag)avond was door persoonlijke aanzegging een groote vergadering belegd van spoorwegpersoneel en transportarbeiders, waar alleen op vertoon van diploma toegang werd verleend. Een vierduizend personen vulden de zaal.

„Oudegeest opende te kwart voor 12 de vergadering en zette in 't kort den toestand uiteen.

„Van den Berg, als eerste spreker optredend, wees er op, dat nu geen terugkrabbelen meer mogelijk is. De agitatie tegen de wet moet worden doorgezet en ook voor de looneischen moet worden gewerkt vóórdát de wet dat beletten kan.

„Wessels betoogde het belang dat de bootwerkers hebben bij deze agitatie.

„Algemeen geroep gaf op die woorden het antwoord: staken! staken! weg met Abram Kuiper!

„Mevr. Roland Holst, Tuinder en de beide Van Oogens voerden het woord tot opwekking.

„Oudegeest herinnerde nog eens aan de conferentie met de direktie van de S. S. half Maart. De vertegenwoordigers der spoorwegarbeiders werden door den directeur-generaal de deur uitgesmeten.”

Verder werd in hetzelfde nummer van het blad medegedeeld, dat dienzelfden nacht (van Zondag op Maandag) op tal van belangrijke stations vergaderingen gehouden werden. „Zoo spraken te Amsterdam Wessels, Henriëtte Roland Holst, Van Erkel, Tuinder, Oudegeest en anderen; te Hilversum Domela Nieuwenhuis;

te Groningen Gorter; te Meppel Reens; te Utrecht v. d. Goes; te Rotterdam Hermans, Spiekman en Samson; te Winterswijk Wink; te Rozendaal Kolthek; te Enschedé Wijnkoop."

Inmiddels werd in Amsterdam, Den Haag en elders verspreid het volgende

MANIFEST VAN HET COMITÉ VAN VERWEER.

„*Mede-arbeiders!*

„Zoo zullen wij dan worden geknecht!

„Zoo zal ons alle recht worden ontnomen om te strijden voor een beteren toestand!

„Zoo zal de regeering van „christenen" zorgen, dat wij ons leven op de meest on-christelijke wijze moeten voortsleepen; — dat honger en ellende voortdurend ons deel zullen zijn en dat de kapitalisten hun brandkasten zullen kunnen blijven vullen ten koste van de welvaart der arbeiders.

„Er zullen wetten worden aangenomen, waardoor de arbeiders geheel zullen worden onderworpen aan de patroons.

„Waardoor iedere krachtige loonsbeweging onmogelijk zal worden gemaakt.

„Waardoor het niet mogelijk zijn zal onze vrouwen wat meer weekgeld te geven.

„Waardoor onze kinderen zullen moeten leven in dezelfde treurige omstandigheden als wij zijn opgevoed.

„Mannen en vrouwen:

„*Heden is de algemeene werkstaking afgekondigd* voor alle werkers in de transport-bedrijven te water en te land, zoowel spoor- als havenarbeiders.

„Heden is de dag, dat het gansche Nederlandsche proletariaat zal opstaan tegen zijn onderdrukkers!

„Op dan, gij allen! die onderworpen zijt aan patroons-willekeur en tyrannie.

„Op dan, gij mannen! die, als vrije Nederlander, weet, dat slechts één ideaal levend voor u is, het ideaal der vrijheid, om u te verweren tegen onrecht en uitbuiting!

„Op dan, gij vrouwen! die uw kroost liefhebt, die wilt dat uw kinderen zullen zijn in gelukkiger omstandigheden dan gij.

„Op dan, gij allen! die weet dat de toestand van de arbeiders verbetering behoeft en dat die verbetering wordt tegengehouden door de worgwetten der regeering.

„Heden is de dag van verweer!

„Heden zullen de Nederlandsche arbeiders toonen geen slaven te zijn; geen willooze werktuigen in de handen van de patroons, maar menschen, denkend en levend en gevoelend den nood, die zal blijven bestaan als deze wetten worden aangenomen.

„Wij roepen u op met ons te strijden, het gaat om onze welvaart, om ons geluk, om onze vrijheid.

„Welnu! schaaft u aan onze zijde.

„De transportarbeiders legden het werk neer en morgen zullen er meer volgen.

„Wat zult gij doen?

„Het licht van den dag der vrijheid straalt ons tegen.

„Wenscht gij het komen van dien dageraad te verhaasten?

„Maar als gij dit doet, weet dan dat gij, bij het neerleggen van het werk, moet zijn kalm!

„Uw daad moet zijn grootsch en krachtig.

„Als gij dat doet, dan behoort gij te zijn op de vergaderingen, die zullen worden belegd.

„Maar als gij daar niet behoeft te zijn, dan behoort gij thuis.

„De bourgeoisie zou misschien graag zien, dat gij optochten hieldt, of in grooten getale u op straat vertoondet.

„Dat mag niet!

„De bourgeoisie zou misschien willen, dat door het aanrichten van een bloedbad de beweging kon worden gesmoord.

„Dat mag niet!

„Hoe men ook tracht om u te verleiden tot daden, waardoor slachtoffers kunnen vallen, gij allen hebt te zorgen, dat deze gelegenheid niet gegeven wordt.

„Gij hebt kalm te blijven en sterk!

„Gij hebt te strijden voor u en uw gezin.

„Gij hebt te strijden voor uw vrijheid!

„Gij hebt er voor te waken, kalm en voorzichtig, maar met

kracht, dat het Nederlandsche proletariaat niet wordt geknecht.

„Maar dat de Nederlandsche arbeiders fier het hoofd kunnen opheffen en zeggen:

„Men heeft ons willen krenken in onze rechten.”

„Men heeft ons tot slaaf willen maken van het kapitaal.”

„Wij, wij, de mannen, wij zullen pal staan voor onze vrijheid en onze toekomst.”

„Leve de arbeidersbeweging!

HET COMITÉ VAN VERWEER.”

Het Volk poogde van den aanvang den indruk te doen vestigen, dat aan dezen oproep tot werkstaking onmiddellijk door schier allen was gevolg gegeven. Men leze maar het stukje in *Het Volk* van Maandagavond:

„De staking begonnen.”

„De werkstaking van het transportpersoneel te land en te water is ingegaan vannacht 12 uur. De treinen werden nog ontvangen, het materieel weggeborgen. Aan al het personeel werd rondgezegd, dat van morgen geen trein meer loopen mocht. Van een trein uit Nijmegen die van nacht nog inkwam, weigerde het machinepersoneel terug te gaan. Onderkruipers hebben hun taak overgenomen.

„Er is overigens niet veel terecht gekomen van de snoeverij der direkties, dat zij den dienst onderhouden zouden. Van de tien gingen van morgen twee treinen weg; van de Holl. Spoor in 't geheel tien, waarbij er waren met enkel een machinist of een ingenieur op de machine.

„In 32 plaatsen is het spoorwegverkeer stop gezet. Deze zijn:

„Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Haarlem, Hilversum, Almelo, Zwolle, Apeldoorn, Arnhem, Leeuwarden, Groningen, Utrecht, Rozendaal, Winterswijk, Meppel, Hoorn, Enkhuizen, Alkmaar, Den Helder, Gouda, Delft, Nijmegen, Zutphen, Deventer, Vlissingen, Middelburg, Amersfoort, Bokstel, Roermond, Maastricht.

„De direkties der sporen hebben geantwoord met een plakkaat, waarop te lezen staat, dat iedereen, die niet binnen 24 uur den dienst hervat, als ontslagen beschouwd wordt.”

Men weet nu, en men wist het al zeer spoedig, dat dit gewoon bluff en leugen was. In de meeste van de hier genoemde plaatsen werd niet aan staking gedacht. Het spreekt van zelf, dat door zulke berichten de stakers in Amsterdam, in Den Haag en elders op een dwaalspoor werden gebracht. Dat zij daardoor met de staking volhielden is iets wat hun later zuur opbrak.

In hetzelfde nummer van *Het Volk* (Maandagavond) kwamen nog de volgende berichten voor:

DE EERSTE TREINEN.

„Er gingen vanmorgen (Maandag 4 April) toch nog enkele treinen zoowel van het station Weesperpoort als van het Centraalstation te **Amsterdam**. Met moeite werden de wagentjes door onvoldoend personeel bij elkaar gerangeerd en dan mondjesmaat het publiek toegelaten. Om zes uur ging de eerste trein van de Weesperpoort met zes soldaten en een rijksveldwachter mee. De reis zou gaan tot Utrecht. Een tweede trein was geformeerd om 'n uur of zeven. De derde-klasse wachtkamer was vol soldaten en mariniers; op de perrons patrouilleerde een twintig man heen en weer, wier geweren aan rotten stonden. Overigens waren alle stationstoegangen afgezet door politie en militairen. Veel publiek was er niet. Men kan alleen toegang krijgen op vertoon van een plaatskaartje.

„Ook aan het Centraalstation was de toeloop niet heel groot. Er stond een trein van Rotterdam voor en een voor Zaandam werd gereed gemaakt. Het publiek werd door de direktie naar de derde klas wachtkamer geloodst, waar mariniers met handen in den zak rondsletterden. Eerste perron: soldaten; tweede perron: soldaten; derde perron: soldaten. Overal soldaten. Personeel in de kantoren, in de loodsen, in de verwarmingsinrichting, bij de kontrôle, overal wat, maar een schijntje. Te veel kontrôleurs, maar te weinig machinisten, wat doet men met kontrôleurs als er niets te kontrôleeren valt?

„Ofschoon de heele spoorweg bij alle seinhuizen en overwegen bewaakt wordt door militairen, durft het publiek de reis niet best aan. In de vestibule en buiten het station stonden de mensen

te overleggen of ze wel gaan zouden en menigeen die niet dringend weg moest, vond 't toch beter bij honk te blijven. Rijden met onvoldoend personeel, dat lijkt den menschen niet. Een trein, waar Brussel, Parijs, Vlissingen, Enschedé op stond, ging leeg weg met een lokomotief zonder tender!

„Een zenuwachtig soldaat heeft vroeg in den morgen al gebruik gemaakt van zijn revolver. Vijf burgers trachtten op het westelijk emplacement te komen, maar werden door den orde-bewaarder op deze ordelijke manier tegengehouden. Ze namen de vlucht. Door het revolvershot is niemand gewond.

„In de Rietlanden en aan de Handelskade is alles doodsch en stil. Geen spoor van menschen die werken: geen treinpersoneel, geen havenarbeiders. De overwegen zijn allen afgezet met soldaten; aan den overweg bij de Czaar Peterstraat zelfs een heele afdeeling, maar ze weten eigenlijk zelf niet waarvoor ze er zijn.”

IN DE AMSTERDAMSCH E HAVEN.

„In den loop van den nacht en hedenmorgen” — aldus *Het Volk* van Maandagavond, 6 April — „in de vroegte werd onder de havenarbeiders per manifest het besluit tot de algemeene transportstaking bekend gemaakt. Algemeen werd er gevolg aan gegeven, behalve door 25 werklieden in vasten dienst van de maatschappij „Nederland”, die echter waarschijnlijk nog heden zullen staken.

„De werklieden der Hollandsche Stoombootmaatschappij die bij kontrakt zijn gehouden 14 dagen van te voren den dienst op te zeggen, zijn door de organisatie vrijgelaten, doch door den directeur met vacantie gezonden.

„Ook de dok- en veenarbeiders, graanwerkers en pakhuisbedienden hebben gestaakt. Wel werd er vanochtend nog voor enkele veemen gewerkt, doch in den loop van den dag is daaraan ook een eind gekomen.

„In de haven is alles doodsch, **niemand werkt**. De pakhuizen zijn voor het grootste deel gesloten en militairen van allerlei wapens hebben de terreinen afgezet.

„Ook de voerlieden zullen tot staking overgaan, zoodat noch te water, noch te land kan worden in- of uitgevoerd.

„De zeeliedenbond vergaderde hedenmiddag huishoudelijk ten-einde zijn houding te bepalen.

„Reeds kan worden medegedeeld, dat de zeelieden hedenmorgen geweigerd hebben aan te monsteren.”

Ook deze berichten bleken later geweldig opgeschroefd te zijn. Hetzelfde nummer van *Het Volk* bevatte nog een uittreksel van dat soort berichten, die hier worden overgenomen :

IN HET PALEIS.

„De vergadering (bedoeld zal zijn de voormiddag-vergadering van stakers) was zeer goed bezocht, al moest de voorzitter v. d. Berg bij de opening erkennen, dat de zaal niet geheel gevuld was.

„Er is reden tot verheugenis naar de per fiets ingekomen berichten.

„De vergadering stemde met het Diamantbewerkersfanfarecorps het vrijheidslied in.

„Van Erkel voerde het eerst het woord en deelde mede, dat als het Comité gewild had de zaal te klein zou zijn gebleken. De arbeiders der Ned. Fabriek hebben allen het werk neergelegd; de Steenhouwers te Amsterdam *staken* uit solidariteit met de beweging. Hij deelde mede het besluit van het Comité, eerst af te wachten tot men een overzicht van de zaak heeft alvorens verdere besluiten te nemen. Welnu, deze vergadering en de berichten geven goeden moed. Deze strijd kan gewonnen worden, wanneer allen eensgezind strijden.

„Mevr. Roland Holst voerde daarna het woord.”

AAN HET POSTKANTOOR TE AMSTERDAM

was men — althans volgens *Het Volk* — door de staking overvallen. Er was op niets gerekend. Er zijn noodmaatregelen genomen om het brievenvervoer, zoover 't niet per spoor geschieden kan, per automobiël of per rijtuig te doen geschieden. „Klaar was echter niets. De ochtendbladen zaten er ook slecht voor. Aan de *Telegraaf* scheen men iets te weten; daar was voor auto's gezorgd, maar aan het *Handelsblad* moest dit nog gebeuren. Een deel der oplaag kon nog per spoor worden verzonden. De Amsterdammers die in 't Gooi hun Zondag op hun buitenplaats hebben doorgebracht,

zijn er van morgen verrast door het uitblijven van hun krant en door de boodschap dat ze niet naar stad konden."

Nadat nog medegedeeld was, dat in sommige plaatsen, in Arnhem, Rotterdam en Utrecht de werkstaking „goed slaagde", bevatte hetzelfde nummer van *Het Volk* deze ietwat zonderlinge toelichting.

„Men seint ons uit Haarlem, dat op de lijn Amsterdam—Rotterdam alle wissels zijn vastgezet. De treinen rijden door de onveilige signalen heen. Alle seinhuizen zijn gesloten.

„Het Comité van Verweer heeft besloten de staking vandaag te laten in den stand waarin ze is en er geen verdere uitbreiding aan te geven."

Deze houding van het Comité stond wellicht in verband met de zonderlinge omstandigheid, dat de treinen door de onveilige signalen heenreden. Treinen zeker zonder machinisten of stokers!

De berichten van de andere bladen zagen, hoewel ze wat van zenuwachtigheid getuigden, er geheel anders uit. Aan de *Nieuwe Crt.* werd Maandagochtend 8 uur uit Amsterdam geseind, dat de militaire autoriteiten op haar hoede waren, en, onderricht van hetgeen had plaatsgegrepen, werden oogenblikkelijk krachtige maatregelen genomen. Te halfvier trokken reeds troepen uit. „Op onze ronde vonden we allereerst het *Weesperpoort-station*, onder kapitein Van Altena, door infanterie bezet, terwijl de lijn in de richting Abcoude bij alle overwegen en wisselpunten streng werd bewaakt. Seinposten zijn eveneens bezet. De Staatsspoor laat de treinen nu van af Weesperpoort vertrekken."

Een uur later kon dezelfde correspondent seinen:

„Door de stad rijden vele patrouilles bereden politie en marechaussees. Overigens gaan de werklieden, voorzoover zij niet bij de stakingen betrokken zijn, gewoon aan den arbeid. De trams rijden als gewoon.

„In de gemeentebedrijven is alsnog geen stoornis. Aan de haven is het bijna doodsch te noemen; er is geen beweging bij de groote booten te zien. De maatschappij *Nederland* heeft de stoomschepen *Bali* en *Koningin Regentes* met lading voor de kade liggen. De *Koningin Wilhelmina* moet aanstaanden Zaterdag met de mail naar Indië vertrekken, maar kan niet laden. Eenige losse werklieden meldden zich nog hedenmorgen in de Rietlanden aan. Het werkzaam

blijvend personeel maakt den goederentrein voor vertrek gereed.

„Nog vernemen we thans, dat in de richting Rotterdam vanuit het Centraal-station reeds 3 personentreinen vertrokken. De directeur van het post- en telegraafkantoor verzekerde, dat de postdienst per automobiel door geheel het land georganiseerd is en, zoo noodig, geregeld per auto zal plaats vinden. Naar Frankrijk, Duitschland en België zijn hedenmorgen de posten per trein vertrokken; zoo noodig zullen de buitenlandsche posten per automobiel naar de grens worden gebracht. Ook in den pakketdienst zal zoo goed mogelijk worden voorzien.”

Dit laatste luidde eenigszins anders dan wat *Het Volk* mededeelde.

Wat Rotterdam aangaat, daarvan meldde de *N. Rott. Crt.* in haar nummer van Maandagavond:

„Aan den rivierkant is er, hoewel hedenmorgen de algemeene bootwerkersstaking geproclameerd is, daarvan nog geenszins sprake. Op de geregelde trader- of beurtbooten wordt als gewoonlijk gewerkt, zoo ook op de booten der vaste lijnen, zoodat in de Boompjes, aan Willems- en Westerkade van staken niets te bespeuren is.

„Anders is het gesteld aan den linker Maasoever. Heel vroeg in den ochtend was daar onder het losse volk al te bespeuren dat er iets niet in het reine was. Het begon in de Rijnhaven en daar werd op het eene stoomschip na het andere het werk stop gezet, zoodat vanmiddag alleen nog maar gewerkt werd op een aan paal 3 liggend stoomschip. In de Rijnhaven ligt het werk vrij wel stil. In de Binnenhaven en Spoorhaven wordt op een enkel stoomschip gewerkt, zoo ook hier en daar op de boeien. De vaste ploegen zijn tot nog toe aan het werk gebleven. Onder degenen, die staakten, zijn veel kolen- en graanwerkers.

„Ter bescherming van den arbeid bevaren stoombootjes met rijkspolitie en een paar stoombootjes van den havendienst de rivier.

„Het stoomschip Amsterdam vande Holland-Amerika-lijn, is ingericht tot herberging van militairen, zoo ook eene tweede verdieping van eene der loodsen dier maatschappij.

„Aan de stations D. P., Beurs en Maas heerscht groote rust. Alle toegangen zijn afgezet en de spoorlijnen worden bewaakt tot aan de grenzen der gemeente.

„Ter assistentie van de mariniers is een detachement infanterie

uit Breda, 100 man sterk, aan het station D. P. aangekomen en doet daar dienst; majoor Oberholzer heeft het commando. Internationale treinen rijden met militair escorte. Versterking van mariniers wordt uit Hellevoetsluis verwacht; zoo ook verwacht men meer infanterie en cavalerie van elders."

Te 's Gravenhage ondervond in den ochtend de treinen-loop van zelf belemmering. Voor het regiment grenadiers en jagers werd hedenochtend inplaats van te halfzeven, reeds vóór 5 uur de reveille geblazen. Intusschen reden de treinen na den middag reeds vrij geregeld.

De Holl. IJzeren Spoorweg Maatschappij had Maandag voormiddag 11 uur de volgende

OPROEPING AAN DE STATIONS

doen aanplakken.

„Een ieder die bereid is de maatschappij gedurende de staking behulpzaam te zijn, wordt uitgenoodigd, onder opgave van de functie waarvoor hij in aanmerking wenscht te komen, zich aan te melden, hetzij bij de directie te Amsterdam, hetzij bij den stationschef zijner woonplaats. Maatregelen zijn genomen voor de bescherming van hun persoon en gezin tegen overlast."

Voorts werd de volgende bekendmaking aangeplakt:

„Aan het stakende personeel wordt bekendgemaakt, dat allen die niet binnen 24 uur den arbeid hervat hebben, geacht worden hun ontslag uit den dienst der maatschappij genomen te hebben.

„Maandag 6 April, voormiddags 10 uur."

Tegen twaalf uur deelde de directie der H. IJ. S. M. aan de redactie van de *Nieuwe Courant* mede, dat zich ingevolge de oproeping reeds verschillende sollicitanten hadden aangemeld. De redactie vernam voorts van haar, dat de treinenloop gunstig genoemd mag worden, aangezien zelfs tot nu toe reeds twee treinen méér zijn vertrokken dan het aantal van het in geval van staking ontworpen plan (vanaf het Centraal-station vertrokken reeds 8 treinen in de richting Rotterdam, 1 naar Enkhuizen en 1 naar den Helder; in de richting Hilversum vertrokken 8 treinen, terwijl verschillende aankwamen).

„Alle leden van den pas gevormden *Bond van Orde van personeel*

der H. IJ. S. M. zijn hedenmorgen op hun post gekomen. De directie der H. IJ. S. M. verklaart, dat ieder wien tengevolge van de staking iets mocht overkomen evenals zijn gezin volledig schadeloos zal worden gesteld.

„Aan de *Ned. Fabrick van Werktuigen en Spoorwegmateriaal* (voorheen firma Van der Made) op Oostenburg staakten 900 van de 1400 arbeiders uit „solidariteit”. Bij de Mij. *Nederland* lag op dat uur alles stil; men vreest voor een staking van de gemeente-werklieden, vooral bij reiniging en gas. De gasfabrieken werden door militairen bezet.”

Als bewijs van de zenuwachtigheid, die er bij sommigen heerschte, ook op redactie-bureaux, diene het volgende bericht uit de *Nieuwe Courant* van Maandagavond:

DE APPROVIANDEERING VAN DEN HAAG.

„Naar aanleiding van de stremming, die vooral het goederenvervoer door de staking dezer dagen ondervindt, vroegen we heden de meening van een aantal groote grossiers, betreffende de hoeveelheden gebruiksartikelen, hier ter stede aanwezig. Het bleek ons daarbij, dat artikelen als rijst, erwten en boonen, bij velen zelfs voor maanden in voorraad zijn.

„De eerste moeilijkheden zouden vermoedelijk worden ondervonden met suiker, die meest elke week uit Amsterdam en Rotterdam wordt betrokken. Van dit artikel sprak men ons van voorraden van 4—14 dagen. Ook aan artikelen als zeep en kaarsen zou vermoedelijk na eenige weken schaarschte intreden.

„Wel is door een aantal grossiers bij de bedreiging met een tweede staking een flinke hoeveelheid van diverse artikelen, o. a. conserven, ingeslagen, doch toen de kwestie meer een sleepend verloop begon te nemen, werden die reserve-voorraden weder voor een goed deel verbruikt. Van een prijsverhooging vernamen we niets; sommige lieten zich uit, dat daarvan eerst sprake zijn zou, als ook hun leveranciers in de prijzen veranderingen brachten. Velen konden den invloed der berichten van hedenmorgen reeds constateeren uit zeer ruime bestellingen.

„Intusschen zijn in dezen nog weinig conclusies te trekken, vooral zoolang nog niets bekend is van de houding der binnenscheepvaart tusschen de Residentie en de havensteden Amsterdam en Rotterdam.”

De leiders der werkstaking zaten intusschen niet stil. Althans aan woorden ontbrak het hun niet. De sociaal-democratische Kamerleden waren Zondag naar den Haag gegaan, misschien wel in de fictie dat zij des Maandags niet zouden kunnen reizen!

Het bestuur der afdeeling Den Haag van de algemeene Nederlandsche Vereeniging van spoor- en tramwegpersoneel maakte des namiddags (Maandag) het volgende manifest openbaar:

„Aan alle burgers.

„Zooals wij u allen bekend gemaakt hebben, is de algemeene spoorwegstaking door de houding der regeering ons opgedrongen. Nu is het onze plicht u te waarschuwen dat het verkeer niet meer veilig is. Het is mogelijk dat een enkele trein nog rijdt, maar denkt er aan, dat het personeel met de lijnen niet bekend is. Vertrouw niet op de berichten in bladen en bulletins. Wij alleen zijn in staat u op de hoogte te houden.”

Door het plaatselijk Comité van Verweer te Amsterdam, was het volgend manifest verspreid:

„Nu men zich van katholieke en andere zijden niet schaamt met „streng vertrouwelijke” en openlijke pamfletten de arbeiders van hun hooge doel af te brengen, nu men het wil voorstellen als zouden de dwangwetten de vakorganisatie haar hoogsten bloei moeten doen bereiken, in plaats — zooals het is — ze voor jaren in het niet terug te drijven, nu willen wij de arbeiders nog eens waarschuwen, voor deze met fluweel omkleede klauwen van een kapitalistischen vampier.

„Reeds lang genoeg hebt gij gebukt, te lang reeds zijt ge miskend en geknecht, dan dat ge thans, nu de werkstaking is geproclameerd, u zoudt laten gebruiken in dienst van het katholiek comité, van reactie, om onder schoone woorden als: „het belang van handel en nijverheid”, en: „de dienst van God”, de brandkast te helpen beschermen; terwijl als de arbeider den kop omhoog steekt, hunne trawanten klaar staan om dien arbeider op te bergen. Nimmer waagden die heeren zich in den strijd. Nimmer bepleitten zij uwe belangen in het parlement of daar buiten. Altijd bleven zij weg omdat zij bevreesd waren, dat hun mammon voor de zon der critiek zou smelten als was. Maar thans gevoelen zij zich

door één belang, dat van den geldzak, bij elkander gebracht, om onder het schoone woord: voor den arbeid, alles op het spel te zetten ten einde de kracht der arbeiders te verdeelen. Maar zij staan alleen, arbeiders; dat moet zoo blijven, en dat zal zoo blijven, omdat gij weet dat tegenover macht slechts macht kan baten, en omdat gij vertrouwen hebt in eigen kracht en toekomst!

„Arbeiders, kent uw belangen, weet wie uwe vrienden zijn Sluit u aaneen om op te rukken tegen den burcht: kapitalisme. Arbeiders, weest waakzaam en houdt hoog het vaandel der vrijheid. Maar — bewaart uwe kalmte en beantwoordt de provocatiën der regeering met een glimlach van verachting.

„Arbeiders, en ieder die met ons het goede recht dezer staking erkent, weest solidair! Laat het geld stroomen om den strijd te kunnen voeren, laat het ons niet ontbreken aan de middelen om de overwinning te behalen. Op dan, gij allen, die nog sluimert en slaapt! Op dan, gij allen, die niet hoort het kermen der arbeiders! Op dan, gij allen, voert met ons den strijd tegen de reactie!”

De Manifesten, — die zoo snel achter elkander volgden, dat er geen bijhouden aan was ¹⁾ — toonden wel, dat de lieden niet gerust waren. En inderdaad daar bestond reden voor. Zoo staakte er aan het station Schiedam slechts een man; te Groningen waren tot 6 uur des avonds ongeveer 25 man van het spoorwegpersoneel geschorst, onder wie de voorzitter der afdeeling Groningen van den *Bond van Spoorwegpersoneel*, M. Donia.

Drie wisselwachters en enkele machinisten, die eveneens geschorst waren, boden hun diensten weder aan, maar de Maatschappij weigerde.

Het personenvervoer ging vrij geregeld zijn gang, het goederenvervoer minder geregeld. Reizigers uit Holland, van Amsterdam om 8 uur en halftien vertrokken, kwamen te Groningen met de treinen 4.30 en 4.47 met een halfuur vertraging aan.

Ook de treinen over Stavoren arriveerden.

Later seinde men uit Groningen aan de *Nieuwe Courant*: „De treinen loopen vrij geregeld. Slechts een enkele vervalt. Nu reeds

1) Gelijk later bleek uit de z.g. verantwoording van het Comité van Verweer (*Het Volk* van Woensdag 30 December 1903) was het grootste gedeelte van de ingekomen gelden aan drukwerk weggegaan.

zijn 30 man geschorst bij de Exploitatie-Maatschappij. Hoeveel bij de tractie ontslagen zijn is onbekend, maar veel meer.

„De derde klasse wachtkamer is ingericht voor slaapzaal van dertig militairen.

„In de stad en de buitenwijken loopen talrijke benden joelende jongens en meiden.”

In Leeuwarden was in 't geheel niets van de werkstaking te bespeuren. De treinen kwamen des Maandags alle aan, hoewel met eenige vertraging. Ditzelfde geschiedde te Nijmegen, Venlo, op schier alle stations.

Het spreekt van zelf, dat de socialist en anarchisten des Maandags overal in tal van plaatsen optraden als sprekers. Zoo trad het Kamerlid Melchers in Den Haag op (Hoogduitsche Schouwburg), o. m. toesprekende **de vrouwen der stakers**, die voor de zorgen zitten, en moedigde haar aan te volharden in het belang van de toekomst harer kinderen. **Van het ontslag behoefde men zich niets aan te trekken**, zeide spr., daar als eerste vredesvoorwaarde indienstneming zal worden geëischt. Daverend applaus volgde hierop. Daarna zong men het *Vrijheidslied* — voegde de verslaggever der pers er aan toe.

Overigens bleef het den ganschen dag kalm, overal. Reeds na den middag, gelijk hierboven is gezegd, trad de kalmte in. De treinen liepen vrij geregeld, uitgezonderd aan een paar stations (b. v. Arnhem, Almelo, Enschede.) „De dienst aan het Weesperpoortstation is den geheelen middag volledig gebleven. Geen enkele trein is uitgevallen. Alle treinen vertrokken zonder veel vertraging, ook de *Riviera Expresse* en de sneltrein naar Basel.”

Een poging om het trampersoneel der groote steden in de beweging te lokken, mislukte schier overal. In de *N. Courant* (Ochtendblad, Dinsdag 7 April) las men:

„Aan het Holl. station Den Haag waren weinig stakers. De goederendienst, ook die van kleine pakketten, was hedenavond nog niet hervat.

„Aan het Staatsspoorstation te 's-Gravenhage werd heden met erkentelijkheid aanvaard het aanbod van een student der Polytechnische School, om als treinbestuurder dienst te doen. Met een machinist besteeg hij te 1 uur 30 hedenmiddag een machine en deed dienst als het gewone machinepersoneel.

„De wisselwachters hebben zich grootendeels weder voor den dienst aangemeld.

„In de werkplaats van het station, tot het personeel waartoe ook behoort Otterspoor, de voorzitter van de Haagsche afdeeling van de *Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel*, is van de ongeveer 13 man slechts 1 in dienst gekomen. Twee treinsmeden en 1 lampenist zijn niet opgekomen, terwijl van de ongeveer 20 rijtuig- en locomotiefpoetsers 1 is opgekomen. Van het machinepersoneel kan gerekend, dat een tiental van de 50 tot het Haagsche Staatsspoorstation behoorenden in dienst is.

„Eigenaardig was vanavond de aanblik van de 3e kl. wachtkamer van dat station. Langs de wanden lagen op de stroomatrassen de jongens, die vannacht kwamen, gedeeltelijk te slapen, in een wollen deken gerold, deels met naburige makkers een gesprek te voeren. Het was er een *pêle-mêle* van aan rotten staande geweren, op den grond verspreide ransels, enz.

„Een sterk detachement politie vulde een der hoeken van het ruime wachtlokaal. De geest onder de militairen was uitmuntend.

„Heden is een detachement genietroepen hier aangekomen.

„Uitsluitend met het oog op de veiligheid van de reizigers is het besluit genomen, dat van het Staatsspoorstation te 's-Gravenhage na circa 5 uur hedenmiddag geen treinen meer zouden vertrekken.”

Uit het bovenstaande blijkt afdoende, dat de orders van het Comité van Verweer nu juist niet algemeen door het Spoorwegpersoneel werden opgevolgd. Zeker — eenige honderden gaven aan de roepstem van het Comité gehoor; maar de gelederen werden niet door de duizenden gesloten, als waarop Mr. Troelstra in zijn hoofdartikel van *Het Volk* van Zaterdagavond 4 April had aangedrongen. De treinen bleven ook op Maandag vrij geregeld rijden; althans wat betreft het personen-vervoer. In Friesland en Zeeland was er zelfs niet de minste stoornis.

De Spoorwegmaatschappijen legden daarbij een koelbloedigheid aan den dag, die niet naliet indruk te maken. De proclamatie, waarbij de stakers vermaand werden binnen 24 uren weer op hun post te gaan, hielp. Vele stakers begrepen dat het ernst was. Doch nog meerderen van de stakers hechten helaas meer waarde aan

hetgeen de heeren Melchers en Samson hun voorspiegelden dan aan de ernstige waarschuwing der spoorwegmaatschappijen.

Arme menschen — ze werden misleid. Dit blijkt hierboven uit de woorden, die het Kamerlid Melchers sprak; het blijkt ook uit het verslag der *N. Rotterd. Crt.* van de meeting te **Rotterdam**, waartoe het tramwegpersoneel was uitgenoodigd. Het verslag luidt aldus:

„In het Sportgebouw Jan van Loonslaan werd vannacht — n.l. de nacht van Maandag 6 April op Dinsdag 7 April — een vergadering van tramwegpersoneel gehouden, die maar matig was bezocht.

„De voorzitter meende, dat velen waren weggebleven, omdat zij bang waren, dat men ook voor het tramwegpersoneel de staking zou willen proclameeren. Dit lag evenwel op dit oogenblik niet in de bedoeling. Maar men had het toch noodig geacht, ook het personeel der trams alhier van den toestand op de hoogte te stellen.

„De heer Samson, de eerste spreker, was zeer heesch; daarom zou hij zich bepalen tot een enkel woord. Het was gelijk de voorzitter gezegd had: het lag niet in de bedoeling, op dit oogenblik voor het tramwegpersoneel de werkstaking uit te roepen. Dat personeel had zich echter voorbereid te houden om de eerstvolgende dagen het bewijs te leveren, niet met zich te laten sollen. De door de regeering uitgesproken bedreiging gold ook hen, en als zij geroepen werden tot solidariteit met de stakers in de transportbedrijven, mochten zij zich niet lafhartig terugtrekken. *Den Haag en andere steden hadden zich reeds bereid verklaard het werk stop te zetten.* Dit werd intusschen door het Comité van Verweer alsnog niet noodig geacht.

„Vervolgens sprak de heer Hermans, die zijn stem nog volkomen ter dispositie had, maar vermoeid was, — het was zijn zevende spreekbeurt vandaag. Daarom zou hij kort zijn. Hij zeide onder meer, dat men vooruit geweten had, dat er enkele treinen zouden blijven rijden; maar zooals het nu ging, zelfs wanneer de staking zich niet uitbreidde, kon het geen acht dagen duren. Er moest binnnen acht dagen iets gebeuren, en wat er gebeuren moest was, dat Dr. Kuyper zijn fout inzag en zijn wetsontwerpen ging intrekken. De regeering wilde krachtig ingrijpen, maar daartoe zou haar geen gelegenheid worden gegeven; de stakers zouden kalm blijven, maar tevens onverzettelijk. Dr. Kuyper zou worden gedwongen zich te buigen.

„Ten slotte stelde de voorzitter nog de vraag, of het tramwegpersoneel, indien het door het Comité van Verweer tot staking mocht worden opgeroepen, aan die roepstem gevolg zou willen geven. Waarop uit de vergadering luide werd geantwoord: Ja! Ja!”

Men weet nu, dat wat Samson zeide **eenvoudig was gelogen**. In Den Haag dachten noch de gemeentewerklieden, noch het tram-personeel aan staking.

En wat te zeggen van wat Hermans de menschen wijs maakte!

Dr. Gorter sprak dienzelfden avond te Groningen voor een stampvolle zaal. In zijn toespraak zeide hij o. m. dat Dr. Kuyper een schandvlek is voor onze natie, omdat hij het christendom gebruikt om de arbeiders van hun vrijheid te berooven.

DE KONINGIN NAAR DEN HAAG.

Inmiddels bevatten de avondbladen van Maandag 6 April het volgende bericht:

„Naar wij vernemen, heeft H. M. de Koningin nu reeds het voornemen te kennen gegeven om terstond wanneer de zaken van staat dit eischen, van het Loo naar de residentie terug te keeren.

„In regeeringskringen wordt de uitgebroken staking niet van onrustbarenden aard ingezien met het oog op de maatregelen, die genomen zijn om na het gebeurde op 31 Januari zooveel mogelijk in den dienst te voorzien.

„Hedenmiddag heeft er een bespreking plaats tusschen de voorzitters der beide Kamers van de Staten-Generaal en den voorzitter van den ministerraad, dr. Kuyper.

„Alle sociaal-democratische Kamerleden zijn in Den Haag aanwezig, waarheen zij zich reeds gisteren (Zondag) begeven hebben, nadat zij de wetenschap hadden van de plannen van het spoorwegpersoneel.”

De Koningin kwam inderdaad den volgenden dag, Dinsdag, naar Den Haag. De reis van het Loo geschiedde zonder stoornis.

II.

DE PERS OVER DE STAKING.

Het eerst kome hier *Het Volk* aan het woord.

Het hoofdartikel van Maandagavond had tot opschrift: „*Ons Verweer*” — en luidde aldus:

„Heden is de staking voor het spoorwegpersoneel en de havenarbeiders over het geheele land geproclameerd.

„Wij hebben nu slechts enkele weinige woorden te zeggen.

„In de eerste plaats: **Blijft kalm!** Houdt uw hoofd nuchter, zoo van drank als van opwinding. Blijft in uw huizen, voor zoover ge niet op straat te maken hebt.

„Onze hoogste kracht is thans in deze hoogst ernstige dagen, dat wij ons ten strengste houden binnen de perken van de wet.

„Niemand geve aan het tot de tanden gewapend staatsgezag ook maar de minste aanleiding om op te treden.

„Een fransch staatsman zeide eens: „De wettelijkheid is het die ons doodt.” *Ons*, dat was het reactionair gezag. En zoo is het. Zoolang wij zorgen de wet niet te overtreden, staat het gezag machteloos tegenover ons.

„Onze tweede raad: **Niemand stake eigenmachtig!** Ieder heeft de orders van het Comité van Verweer af te wachten. Dit kent het best den toestand van het geheele land en dit heeft alleen over uitbreiding der staking te beslissen.

„In de derde plaats: Wie niet te staken heeft, opene zijn beurs zoo wijd mogelijk en **sture geld** aan den penningmeester van het

Comité van Verweer, G. van Erkel, Rozengracht 164, Amsterdam.

„Er kan natuurlijk niet aan gedacht worden om alle duizenden stakers te steunen. Maar er is toch zeer veel geld nodig voor tal van maatregelen.” Tot zoover *Het Volk*.

De nieuwe aanslag — noemde de *Nieuwe Courant* deze tweede staking.

„De aanslag van 31 Januari is herhaald.

„Veel misdadiger thans dan toen. Want nu is die aanslag de uitvoering van een weken lang beraamd en voorbereid plan. Nu is het niet de solidariteitswaan, die de hoofden van streek brengt, noch de ook maar eenigszins gegronde hoop om door het gebruik van een gevaarlijk wapen een blijvende lotsverbetering af te dwingen.

„De thans geproclameerde staking is de zuivere revolutie, een greep naar de staatsmacht. „Heden is de dag van verweer!” — zoo leest men in het manifest van het Amsterdamsche *Comité de Terreur*. „Heden is de dag, dat het gansche Nederlandsche proletariaat zal opstaan tegen zijn onderdrukkers.”

„Men kan natuurlijk op dit oogenblik nog niets met zekerheid zeggen van de kans van welslagen dezer revolutionaire beweging noch van de uitbreiding, die zij zal nemen. Er loopen onrustbarende geruchten, maar ook als er niet de minste grond voor is, zouden deze geboren worden.

„Het zal nu allereerst moeten blijken hoe groot het weerstandsvermogen is der bonden van orde, der goedgezinde en tot werken bereidwillige spoorwegbeambten. Deze hebben eenigen tijd gehad om zich te organiseeren, en de spoorwegdirecties zijn eveneens beter voorbereid dan bij den onverhoedschen aanval van 31 Januari.

„De Regeering is waarschijnlijk het best voorbereid van allen. De ernstige woorden die Dr. Kuyper Zaterdag in de Tweede Kamer sprak, bewijzen dat, zoo iemand, de Regeering zich geen illusies heeft gemaakt omtrent den aard en de dreiging van het gevaar. De wijze waarop heden de stations en lijnen zijn bezet en de militaire orders worden uitgevaardigd en opgevolgd, toont trouwens duidelijk aan, dat men zich gereed voelt om den aanslag het hoofd te bieden. Naar wij vernemen, ontving de minister van Binnenlandsche Zaken reeds Zondagmiddag het telegram uit Amsterdam, waarin hem werd medegedeeld wat dien nacht zou geschieden.

„Te Amsterdam is een schot gevallen. Gelukkig niet in een botsing tusschen militairen en burgers: daarvan is geen sprake. Een schildwacht heeft eenvoudig de hem gegeven orders opgevolgd en na herhaalde sommatie geschoten op stakers, die tegen het verbod de spoorlijn wilden betreden. Het gevolg schijnt niet ernstig te zijn geweest, maar het geval stelt den hoogen ernst van den toestand in scherp licht.

„Mogen nu alle burgers, die van goeden wille zijn en de overtuiging deelen, dat de orde en de geregelde gang van zaken door de overheid zoo spoedig mogelijk moeten worden hersteld, het hunne tot dat doel bijdragen. In de eerste plaats door zelf rustig te zijn en de agitatie in geen enkel opzicht te helpen vermeerderen. En misschien ook door zich bereid te verklaren zelf in geval van nood actieve medewerking te verleenen en offervaardigheid te betrachten.

„En mogen de spoorwegmannen en allen op wie in hoogdravende woorden het afschuwelijk beroep wordt gedaan om een vloed van rampen over het land te doen losbreken, vóór zij zich storten in den maalstroom één oogenblik bedenken, dat er een gemeenschappelijk vaderland is en nationale belangen, hooger dan die van welke klasse ook.”

Het *Handelsblad* schreef Maandagavond, dat men op het besluit tot de algemeene werkstaking voor alle werkers in de transport-bedrijven te water en te land het beroemde gezegde zou kunnen toepassen: „het is erger dan een misdaad . . . het is een domheid!” Want de werklieden, die dus der geheele maatschappij den oorlog verklaren, hadden niets kunnen bedenken dat zoo geducht de arbeidersbeweging schaden zal.

„De staking wordt begonnen onder omstandigheden, die het tot plicht maken aan allen, ook al behooren ze niet tot de patroons-werkgevers, om er krachtig naar te streven dat op vredelievende wijze de staking ten spoedigste eindige met volkomen mislukking. En dit is vooral de plicht van hen, die den arbeiders een goed hart toedragen en het vereenigingsleven der werklieden liever steunen dan tegenwerken!

„Het is een onmogelijkheid dat in een geordenden Staat geduld zou worden, dat door een comité in geheime vergadering den

stilstand van het maatschappelijk verkeer wordt gedecreteerd. Het gevaarlijke wapen van de werkstaking mag niet worden gebezigd als middel om invloed te oefenen op de wetgeving, om de regeering te dwingen iets te doen of na te laten. Een werkstaking met zulk doel begonnen is volstrekt ongeoorloofd, in strijd met de maatschappelijke orde, en kan nimmer worden geduld. De werkstaking in die omstandigheid is niet een economische daad, ze is niets dan een misdadige gewelddaad, een bedreiging met stoffelijk en zedelijk nadeel van alle burgers, om hen door vrees te brengen tot datgene, waartoe zij anders niet besluiten willen.

„Een werkstaking uitgeschreven als die, welke hedennacht is geproclameerd, zoude, indien zij niet volkomen mislukte, het staatsgezag overbrengen van de handen der verantwoordelijke regeering en der gekozen volksvertegenwoordiging, in die van een revolutionair comité. Tegen een dergelijke dictatuur van werklieden zich schrap te zetten is de plicht van alle burgers, die prijs stellen op het behoud onzer moeitevol verkregen rechten en vrijheden.”

De politieke staking — noemde de *N. Rotterdamsche Crt.*, ook Maandagavond, de staking.

„De onweerswolk, die lang dreigde, is bezig zich te ontlasten!

„De tweede spoorwegstaking is uitgebroken! En de aanvoerders trachten andere bedrijven in de staking mee te slepen.

„Dit is in den vollen zin des woords een politieke staking.

„Zij heeft het kennelijk politieke doel, de wetgevende macht te dwingen, wetten, die zij in het belang van het land acht, niet tot stand te brengen.

„Het gaat thans om de levensvraag, of de wettige machten in den Staat het heft in handen zullen houden, dan wel hun beslissingen ondergeschikt hebben te maken aan het welmeenen van een bepaalde groep in de maatschappij.

„Hier valt voor alle welgezinde burgers niet te twijfelen. Zoo ooit, dan is het thans voor hen onafwijsbare plicht, eendrachtig het gezag te steunen.

„Het gaat thans niet om looneischen en opheffing van grieven.

„Een algemeene maatregel van bestuur is aangekondigd, waarbij aan het spoorwegpersoneel waarborgen tegen willekeur zullen gegeven worden.

„Bovendien ligt ter aanneming gereed het wetsvoorstel tot het houden van een enquête, met het doel om grieven te onderzoeken en op te heffen.

„Voor het mengen van looneischen en grieven in deze staking ontbreekt dus een redelijke grond.

„Al werden deze punten in de Donderdagavond te Amsterdam aangenomen motie er bij gehaald, zij kunnen ter zijde worden gelaten.

„Geen grieven betreffende loon en behandeling zouden thans tot deze staking geleid hebben.

„Hooger wordt gemikt: op het gezag heeft men het gemunt. Door vreesaanjaging moet dit worden afgebracht van zijn voornemen om in de toekomst de bij een geregeld spoorwegverkeer voor het geheele volk betrokken groote belangen beter te verzekeren.

„In die omstandigheden heeft de wetgevende macht geen keus. Toegeven zou zijn het opofferen, ook voor de toekomst, van de regelmatige uitoefening van het staatsgezag.

„Ook voor de toekomst. Want gelukte het thans, de wetgevende macht te doen bukken voor den gestelden eisch, men kan er van verzekerd zijn, dat de staking, als dwangmiddel tegen het gezag aangewend, ook bij volgende gelegenheden niet ongebruikt zou worden gelaten.

„Indien eenmaal gebleken was, dat een groep uit de maatschappij haar wil kon doen heerschen over dien van het wettig gezag, dan zou dit ook voortaan de speelbal worden van wie meenen krachtig genoeg te zijn het te weerstaan.

„Zoo is geen geordende maatschappij bestaanbaar.

„Daarom sluite in deze ernstige tijden alle man van goeden wille zich eendrachtig aaneen tot steun voor de handhaving van het gezag in den Staat!”

De *Tijd* noemde deze staking kortweg **Anarchie**, schreef haar grootendeels op rekening van Mr. Troelstra en zeide o. m.

„De actie der onruststokers richt zich onmiddellijk tegen de Regeering. Men eischt wel is waar ook wederopneming der ontslagenen en loonsverbetering, maar deze vordering moet vooral dienst doen als lokaas, om die arbeiders te vangen, welke voor een zuiver politieke of revolutionaire staking niet te winnen zijn.

„Hoofdzakelijk en formeel gaat het er om *de intrekking der Strafwetten* met geweld van het Ministerie en de Kamer af te dwingen. Thans toegeven, ware uit den weg gaan voor de revolutie, bukken voor het anarchisme en daarom mag en kan de Regeering er thans minder dan ooit aan denken de ingediende wetsontwerpen terug te nemen.

„Gode zij dank, dat in deze hachelijke oogenblikken het hoogste gezag in Nederland is toevertrouwd aan mannen, zoo vastberaden en onverzettelijk als Dr. Kuyp er en zijn collegaas.”

DE SAMENZWERING.

Aldus luidde een artikeltje in *De Standaard* van Maandagavond, met het opschrift „Kalm zijn”:

„De afgekondigde staking van de arbeiders bij het transportwezen te water en te land verstoort eensklaps de kalmte, die langzamerhand begon terug te keeren.

„Toch make niemand zich noodeloos ongerust, en vermeerdere men de opwinding niet, die noodwendig ontstaan moet.

„Wij, en velen met ons, hebben geen oogenblik den ernst van den toestand uit het oog verloren; ons artikel „Geen valsche gerustheid” wees nog voor enkele dagen er op, hoe verkeerd hij zag, die meende, dat ieder wolkje van de lucht was.

„Daar stonden de zaken niet naar.

„De mannen van de Revolutie *waren* niet van plan rustig de zaken aan te zien; dat kon iedereen op zijn vingers wel uitrekenen. En niet alleen hebben dat alle lieden ingezien, die ernstig den loop van zaken volgden, maar, het is o. m. in de vergadering der Kamer op Zaterdag jl. duidelijk gebleken: ook de Regeering heeft zich geen oogenblik den ernst van den toestand ontveinsd.

„En dat is het voornaamste.

„We staan niet voor deze staking als op 31 Januari; we zijn nu voorbereid.

„Ernstige verstoring der orde is vermoedelijk niet te vreezen.

„De uitgebreidste maatregelen zijn door de Overheid genomen; de vrijheid van arbeid zal worden beschermd, rust en orde zullen met kracht worden gehandhaafd.

„Dat er dus kalmte zij.

„Kalmte en bezadigdheid bij ieder, die in deze dagen tot optreden geroepen is.

„Maar ook kalmte en bezadigdheid bij het publiek.

„Ieder man van goeden wille heeft nu een heilige roeping te vervullen.

„Dat allen dan medewerken, om de Overheid te steunen, en in deze moeilijke dagen gezag en orde te schragen”.

In een tweede artikel, Dinsdagavond, onder het opschrift „De conspiratie” schreef de *Standaard*:

„Dat men metterdaad met een samenzwering te doen had, is nu volkomen duidelijk aan het licht getreden.

„Heel de actie ging uit van een geheim comité.

„Dit geheim comité had de belofte afgenomen, dat de organisatiën op zijn machtwoord blindelings volgen zouden.

„Dit geheim comité werpt zich op, om regeering en Staten-Generaal te dwingen, door de maatschappij in haar noodzakelijke levensbeweging aan te tasten.

„Ten dienste van dat comité stelden zich een aantal mannen en vrouwen, die als inspecteurs en sous-chefs het land intrekken, om de uitvoering der geheime instructies te verzekeren.

„En dit werk der duisternis was zoo stipt geheim gehouden, dat zelfs de regeering eerst enkele dagen vooraf omtrent den toeleg onderricht werd.

„Toch was de waakzaamheid thans groot genoeg, om alle verrassingen te verijdelen; en op het oogenblik toen eindelijk de staking, waartoe op 2 April besloten werd, uitbrak, vond het geheime comité allerwege de autoriteiten en de militaire macht tegenover zich.

„Het eenige wat het geheim comité dan ook bereikt heeft is, dat het de houding der regeering volkomen rechtvaardigt, en zoover nog aarzeling bestond, de aanneming der wetten verhaast en verzekerd heeft.

„Noch aan activiteit, noch aan organiseerend talent, noch aan slim overleg ontbrak het dit comité; wat het alleen niet bezat, was staatsmanswijsheid.

„In den kuil, dien het voor de Regeering groef, viel het zelf.”

Voorts achtte de *Standaard* het besluit der H. IJ. S. M. om het personeel, dat zich binnen een aangegeven termijn niet weer

aanmeldde, als ontslagen te beschouwen, alleszins gerechtvaardigd. Slechts in één geval zou dit besluit zich zelf oordeelen: indien er nl. toch op werd teruggekomen; dan zou het een ijdel machtsvertoon zijn.

De *Nederlander* schreef in haar nummer van 6 April:

„In de „stille week”, terwijl de christelijke gemeente zich opmaakt om den dood en de opstanding des Heeren te gedenken, is de sedert lang dreigende revolutie een feit geworden.

„Want revolutie is wat thans geschiedt.

„Geen economische strijd tusschen werkgevers en werknemers. Geen aandrang op beter arbeidsvoorwaarden en, als uiterste middel daartoe, tijdelijke terughouding der arbeidskracht.

„Maar een dwangmiddel tegenover de Regeering; een gewild verzet tegen de wettige overheid; een aanslag op de samenleving als instrument van politieke machtssoefening.

„Wat onmiddellijk na 1 Februari door mr. Troelstra geschreven werd, — dat nu het middel gevonden was om ook in politieke zaken eigen zin door te drijven — en wat later door dien leider voorshands afgeraden werd omdat het Nederlandsche volk er nog niet rijp voor was, is door de misleide volgelingen reeds thans in toepassing gebracht.

„De uitslag van dezen strijd schijnt ons niet twijfelachtig. Ons volk in zijn overgrootte meerderheid staat nog te zeer onder den invloed van het christendom, om ook maar een oogenblik te vreezen, dat de revolutie in deze overwinnen zal.”

„Maar wèl staan misschien donkere dagen te wachten. Dagen, waarin offers zullen gevraagd worden; waarin veler zelfverloochening en gemoedsrust zal worden beproefd; waarin niet onmogelijk nooddrift zal worden geleden. Hoeveel de staking zich zal uitbreiden, is nog met geen mogelijkheid te zeggen. Terwijl wij dit schrijven, komt b.v. een telegram, dat het Comité van Verweer voor het bakkersbedrijf in het geheele land de staking heeft geproclameerd.

„Dit slechts staat vast, dat alle goedgezinden zich als één man hebben te scharen aan de zijde der Regeering, die reeds getoond heeft het gezag en de vrijheid te zullen handhaven; dat zij haar hebben te steunen door kalmte, vastberadenheid, plichtsbetrachting

en geduld en dat zij dan veilig de uitkomst mogen overlaten, wetende, ook door de gebeurtenissen die juist deze week herdacht worden, dat God vaak nacht en donkerheid gebruikt tot het bereiden van hooger licht."

De redactie van het *Utrechtsche Dagblad* bleef zich natuurlijk gelijk. In haar nummer van Dinsdag 7 April schreef zij, dat den wil der revolutiemannen op te leggen aan de regeering en aan heel het land, naar eigen erkentenis der drijvers het doel is van deze politieke actie.

„Dank zij de uitnemende organisatiemaatregelen, door regeering, spoorwegmaatschappijen en ordelievenden voorbereid, werd echter het doel der staking: verlamming van het verkeer over het gansche land, reeds van den aanvang af gemist. Misdadig blijft het daarom niet minder.

Het blad zeide verder, dat schuld echter rust, naast de bedrivers, ook in niet geringe mate op die **halfbloedigen**, die een zoo scherp conflict van twee wereldbeschouwingen als hier zich afspeelt, met sussende en zoetelijke woordjes meenen te kunnen bezweren. En in dit verband wees het dan op het adres der XX en op het verlangen van het bestuur der **Liberale Unie**, dat de wetsvoordracht zou uitgesteld worden, waarbij het blad in het bijzonder den voorzitter mr. Borgesius betrok.

In het *Centrum* kwam o. m. het volgende voor:

„Voor Mr. Troelstra is de proclamatie dezer staking, na de uitdrukkelijke waarschuwingen, welke hij onlangs in zijn blad daartegen deed hooren, een nieuwe en zware nederlaag. De anarchistisch-gezinde heeren en dames, Domela Nieuwenhuis, Dr. Gorter, mevrouw Roland Holst en anderen, zijn hem wederom de baas gebleven."

Ten slotte nog deze aanhaling uit het *Nieuws v. d. Dag*:

„De Regeering heeft een ontroerend zware taak. Dat zij steun zal vinden bij de overgroote meerderheid der natie, lijdt geen twijfel.

„Wat thans op het spel staat, laat zich niet berekenen. Welvaart gaat verloren, kracht gaat te niet, ons vaderland snelt achteruit. Te voorzien is het einde niet.

„Ieder sta of valle zijn eigen Heer!"

ALGEMEENE AFKEURING.

Dit bleek wel, dat buiten de socialisten allen zeer sterk deze politieke werkstaking afkeurden. Zelfs de *Nieuwe Arnhemsche Crt.*, die bij de werkstaking van 31 Januari een toon van jubel deed hooren, schreef nu:

„Wij hadden iets anders en beters gehoopt en verwacht en betreuren diep deze roekelooze daad, welke niet te verdedigen is.

„Deze tweede staking is een revolutionaire daad; een daad van verzet tegen het wettig gezag; een poging om de Volksvertegenwoordiging door vreesaanjaging te dwingen om te handelen in strijd met de overtuiging harer leden.

„Dit nu kan en mag niet geduld worden.

„Indien thans door de spoorwegdirecties werd toegegeven; indien Regeering en Volksvertegenwoordiging bukten voor de tot daad geworden bedreigingen, zou het gedaan zijn met alle gezag en men voortaan overgeleverd zijn aan de willekeur van eenige personen, die onder den naam van Comité van Verweer in de werkelijkheid eene revolutionaire tegen-Regeering zouden vormen.

„Deze werkstaking,” vervolgde het blad, „zàl niet slagen, omdat zij niet slagen måg.

„Doch hare gevolgen en naweeën zullen nog lang gevoeld worden. En het allereerste gevolg zal zijn, dat de Stakingswetten zullen worden ingevoerd in den meest krassen vorm, daar men zich thans ter harer verdediging kan beroepen op feiten.

„De proef op de som is geleverd, dat men ter verzekering van het spoorwegverkeer, niet kan rekenen op het plichtsgevoel alleen van het personeel.

„Terwijl men door middel der staking de totstandkoming van wettelijke bepalingen zegt te willen voorkomen, toont men juist de dringende en voortaan onafwijsbare noodzakelijkheid daarvan aan.”

Het *Sociaal Weekblad* oordeelde even scherp:

„Wij beschouwen deze staking als een roekelooze lichtzinnigheid, als een staking zonder economisch motief, als een daad van hem, die eerst, naar het spreekwoord der oude Romeinen, is beneveld voordat hij door de goden is ten verderve gebracht.

„De werkstaking als politiek dwangmiddel is in Nederland ge-

lukkig uitheemsch. En het laat zich aanzien dat deze eerste proeve niet licht tot een herhaling zal uitlokken."

BESCHERMING VAN HET REIZEND PUBLIEK.

Inmiddels was Dinsdag door het bestuur der Algemeene Vereeniging van spoor- en tramwegpersoneel het volgend manifest aan het Nederlandsche volk verspreid:

„Medeburgers!

„De spoorwegarbeiders zijn, noodgedwongen, tot staking overgegaan. De overhaaste behandeling der dwangwetten in de Kamer, die den voortgang der begonnen onderhandelingen tusschen spoorweg-organisaties en directies onmogelijk maakte, liet hun geen andere keus. Door den grooten omvang der staking zijn de maatschappijen zeer in ongelegenheid gebracht. In plaats van dat te erkennen en het verkeer stil te laten staan, wagen zij het leven van het publiek, ten einde tegenover de spoorwegarbeiders den schijn eener krachtige houding aan te nemen. Enkele treinen loopen, maar hoe? Zij worden voor het allergrootste deel bediend door onbekwaam en dronken personeel. En zij worden ook bediend door mannen, niet tot het spoorwegpersoneel behoorend. De treinen loopen door onveilige signalen heen. Ieder begrijpt, waarop dit uit moet loopen: op de meest ontzettende spoorweg-ongelukken. Maar dat kan de maatschappijen niet schelen! Zij wagen roekeloos het leven van het reizend publiek.

„Medeburgers! Ter wille uwer eigen veiligheid waarschuwen wij u: Gaat niet op reis! Ge waagt uw leven!

OUDEGEEST.

VAN DEN BERG."

„'t Is misselijk" — hoorden we vele lezers uitroepen," schreef de *Nieuwe Courant* onder dit manifest.

Tegen dat manifest toornde de *N. Rotterdamsche Ct.* in haar nummer van Woensdag 8 April als volgt:

„Oudegeest en Van den Berg (de laatste in plaats van Petter) ¹⁾

1) Dit driemanschap (Oudegeest—Petter—Van den Berg) kreeg in den loop van 1903 hooggaande ruzie. Ze beschuldigden elkaâr van oneerlijkheid, kwade trouw, enz. Men zie de nummers van *Het Volk* van 10—17 Januari 1904.

in de rol van beschermers van het reizend publiek! Men kan haast zijn oogen niet gelooven, als men het manifest van deze heeren leest, dat zij inderdaad zich voordoen als opkomende voor de belangen van het publiek, dat van de spoorwegen gebruik maakt.

„Niet waar? zij hebben wel op eigenaardige wijze getoond, hoe die belangen hun ter harte gaan. Tot tweemalen toe zijn zij de hoofd-aanleggers geweest van een spoorwegstaking, die het publiek grootelijks in zijne belangen treft en allerlei nadeel en ongerief veroorzaakt. En zulke mannen werpen zich waarlijk nu op als de ware vrienden van het publiek en waarschuwen tegen het reizen met het spoor in de tegenwoordige omstandigheden!

„Voor ons is dit optreden een bewijs, hoezeer den revolutionairen leiders de loop der zaken tegenvalt.

„Zij verwijten de directiën der spoorwegmaatschappijen, dat zij het verkeer niet stil laten staan. Wel zeker, zij hadden zoo gehoopt, dat het dezen keer weer wel zoo zou gaan als bij de eerste staking en dat de verwarring, die zij gesticht hebben, zou blijken het spoorwegverkeer onmogelijk te hebben gemaakt. Maar dit is een misrekening gebleken.

„Er zijn onder het spoorwegpersoneel nog genoeg mannen, die van plichtverzaking niet willen weten, en — een veeg teeken voor de aanstokers — van verschillende plaatsen komen berichten, dat tal van stakers reeds berouw hebben en zich komen aanmelden om weer in dienst genomen te worden.

„Middelerwijl is van de directie een oproeping uitgegaan tot aanneming van personeel, en zoo is te verwachten, dat het spoorwegverkeer hoe langer hoe beter zal worden verzekerd.

„Veel draagt daartoe ongetwijfeld bij de wetenschap, dat de Regeering thans alle maatregelen getroffen heeft om bescherming te verleen aan wie hun dienst willen verrichten.

„De kalme vastberadenheid, waarmede zij optreedt, is het beste middel om spoedig weer tot een gezonden toestand terug te keeren.”

Hieruit blijkt, dat de *N. Rott. Ct.* nu vol lof was over het optreden van de Regeering. Trouwens — alle bladen, behalve dan de socialistische, waren het hierover eens.

III.

DE APRIL-STAKING.

Toen op Dinsdag 7 April de leden der Tweede Kamer zich naar het Binnenhof spoedden tot verdere behandeling van de drie wetsontwerpen, was het voor een ieder wel duidelijk, dat de politieke staking van het spoorwegpersoneel niet was geslaagd.

Immers, de treinen liepen op dien dag vrij geregeld; slechts één Kamerlid werd in zijn reis naar Den Haag bemoeielijkt; alle afgevaardigden, op dien één na, konden op het appèl zijn.

Tòch schreef het *Volk*, onder redactie van Mr. Troelstra, in het nummer dat aan den avond van dien dag verscheen, het volgende:

„De stand der staking is vandaag in het algemeen genomen een stuk beter dan gisteren, nl. Maandag.

„De beide groote havens, Amsterdam en Rotterdam, liggen nu bijna geheel stil, de eerste geheel, de tweede op de booten van Müller & Co. na. Ook voor de vaste lijnen te Rotterdam wordt gestaakt.

„De spoorwegstaking staat er ook veel beter voor. Op enkele stations zijn natuurlijk enkelen van 't personeel wankelmoedig geworden, maar op andere heeft zich de staking uitgebreid en een belangrijk knooppunt als Leeuwarden bijv., dat gisteren door een misverstand nog niet staakte, ligt nu ook grootendeels stil.

„Het aantal treinen dat heden liep, was aanmerkelijk minder dan gisteren. Dat was te voorzien. Er komt opstopping op de rangeerterreinen. Den eersten dag hadden de onderkruipers het

betrekkelijk gemakkelijk, doordat Zondagnacht het stakend personeel alles in goede orde had achter gelaten. Maar met elken dag staking stijgt de wanorde.

„Het bestuur der Alg. Ned. Vereen. van Spoor- en Tramwegpersoneel heeft in tienduizenden exemplaren een manifest verspreid, waarin erop wordt gewezen aan welke gevaren het publiek, dat nu toch reizen wil, zich blootstelt.

„Het personeel der treinen bestaat uit onderkruipers, waaronder altijd de slechtste elementen der arbeidersklasse voorkomen, voorts uit afgekeurde, en te oude machinisten enz.

„Dit manifest zal niet nalaten indruk te maken.

„Eindelijk gaan nu ook allengs andere groote arbeidersgroepen in staking: de Amsterdamsche metaalbewerkers, de Haarlemsche bouwvakarbeiders, de bakkersgezellen in Amsterdam en andere plaatsen.

„Kortom: de staking breidt zich uit. De geest van verzet groeit. Veel zal van de houding van Regeering en Kamermeerderheid in de zitting van heden afhangen.

„Tot de arbeiders herhalen wij het drievoudig parool: kalmte, discipline, geld.”

Verder kwamen in *Het Volk*, eveneens van Dinsdagavond, hoog opgevijselde berichten voor, die den werklieden den indruk moesten geven, dat zoo goed als overal gestaakt werd. Hier volgen een tweetal van die berichten:

„Te Zwolle besloten op Dinsdag, na een toespraak van Mendels, 400 man van de werkplaats, op 30 na, tot staking.

„Maandagavond hield het Comité van Verweer een vergadering voor stakers in „De Nijverheid”, die zoo druk bezocht was, dat verscheidenen moesten worden teruggewezen. Vele vrouwen waren aanwezig. Met donderende hoera's werd de stand van zaken vernomen.”

Er werd — dit bleek wel uit alle berichten — druk „gepost”. Dat wil zeggen: de stakers begaven zich naar de stations en naar andere werkplaatsen om de werklieden te bewegen „solidair” te zijn. Dit rekte zeker hier en daar de staking, maar algemeen kon deze er niet door worden.

In Arnhem evenwel staakte het arbeidend spoorwegpersoneel vrij algemeen, zoodat de ambtenaren het werk moesten doen: rangeeren,

wisselen enz. Doch in Dordrecht, Schiedam en elders was de staking reeds Dinsdagavond vrijwel geëindigd.

Ook de bootwerkers in Rotterdam staakten niet algemeen. Dinsdag was het aantal stakers heel wat minder dan den vorigen dag. Men hield in Rotterdam vergadering op vergadering, maar het wilde met de staking niet vlotten. Op één der vergaderingen, in het Algemeen Verkooplokaal, zeide T. Westra, voorzitter van den Binnenschippersbond te Amsterdam, dat men zich niet moet laten teleurstellen wanneer na één dag van staking niet alles stil ligt. Dat was te verwachten, en de onstandigheden in aanmerking genomen was hij van oordeel, dat, nu de staking zich meer en meer uitbreidt, men tevreden kan zijn. Als Nederlandsche arbeiders — zeide hij — kunnen wij er trots op zijn en mogen wij het ons tot een eer rekenen, dat op dit oogenblik op het geheele vasteland van Europa aller oogen op ons zijn gericht. Wat in ons land geschiedt overtreft aller verwachting, hoewel het nog maar een eerste stap is. Niemand mag uit den strijd gaan vóór het Comité van Verweer daartoe het sein geeft. Tegen gebruik maken van alcohol waarschuwde hij, met een aansporing om de kalmte te bewaren.

„Thans wordt door den voorzitter medegedeeld” — aldus vervolgde het verslag in de *N. Rotterd. Crt.* van die vergadering — „dat bericht is ingekomen dat te Venlo de boel stil ligt.

„De bootwerker Ooijkaas dringt er in het bijzonder bij de ijzererts werkers op aan om niet aan het werk te gaan. Er zal gepost worden, vooral te Delftshaven, opdat den ijzererts werkers, die aan den arbeid zijn, de moed in de schoenen zinke en zij niet zullen verzwaren den door de gezamenlijke massa te voeren strijd. Het gaat niet aan dat de een strijdt en de ander aan het werk blijft, meende Ooijkaas, en daarom moeten de ploegen erts werkers die werken willen, daarvan teruggebracht worden.”

Vervolgens sprak de bekende S a m s o n. Hij beschuldigde de regeering en de gezamenlijke kapitalisten, die den aanval hebben gedaan.

Aan den heer H e r m a n s was het laatste woord. Hij vergeleek Chamberlain en Dr. Kuyper met een don Juan de Vargas en den hertog van Alba en schilderde Dr. Kuyper als den man met een mom van onschuld en daarachter de grijns van een Judas op het

gelaat. Hij durfde de bootwerkers niet aan te raden gezamenlijk naar Den Haag op te trekken, dit zou men ophitsen noemen: maar het indienen van een motie acht hij niet ongewenscht.

De voorzitter, de heer P. J. Helsdingen, deelde alsnog mede dat ook de leden van de lijnwegersvereeniging zich solidair verklaard hebben.

Men besloot met algemeene stemmen, de volgende motie aan te nemen:

„De vergadering te Rotterdam op 7 April bijeengekomen etc. en bezocht door duizenden arbeiders, protesteert ten sterkste tegen het aannemen van de dwangwetten van Dr. Kuyper en heft hoog de vrijheid van de arbeidersorganisatie.”

De christelijke vak-vereenigingen ontwikkelden inmiddels een ongemeene kracht.

Het Protestantsch Christelijk Vak-comité, te 's Gravenhage, de Christel. Werkl.-Vereeniging *Onze Hulp is in den Naam des Heeren*, afd. *Nat. Werkmansbond* en het Nederlandsch Werkliedenverbond *Patrimonium*, afd. Den Haag, verspreidden het volgend manifest:

„*Arbeiders van 's-Gravenhage!*

„De staking, waarmede werd bedreigd, is er.

„En waarom wordt gestaakt?

„Het revolutionnair Comité van Verweer zegt:

„„Heden is de dag, dat het gansche Nederlandsche proletariaat zal opstaan tegen zijn onderdrukkers.”

„Hier staat het nu duidelijk en onomwonden.

„Men wil opstand.

„Wilt gij dat ook?

„Indien niet, weet wat dan uw plicht is.

„De revolutionnairnen willen het geheele leven der maatschappij verlammen om de Regeering te dwingen, zich door hen de wet te laten stellen.

„Uw taak is dus, het tegenovergestelde te doen.

„Uw taak is het, in deze dagen rustig en trouw uw werk te blijven doen, en daardoor de volvoering van hun opzet te keeren.

„Dit laatste kunt gij. Laat u niet overbluffen door groote woorden en hard geschreeuw.

„Indien alle arbeiders, die hun recht niet willen zoeken dan op paden van recht, blijven doorwerken, dan is de kracht der algemeene staking gebroken.

„Op u rust nu de verantwoordelijkheid om dit te doen.”

Het navolgende Manifest werd nog in Rotterdam verspreid :

„Arbeiders !

„Gij hebt het vernomen, dat het Comité van Verweer de algemeene staking voor de transportbedrijven heeft geproclameerd.

„Toont thans, hoe gering de invloed is van dit comité. Toont, dat gij mannen zijt, die u niet door de anarchisten en socialisten laat gebruiken, om revolutie te maken.

„Wie thans het werk staakt, brengt het vaderland in gevaar, staat op tegen het wettelijk gezag.

„Neen, wat het comité van verweer wil, dat is geen werkstaking meer, maar dat is de georganiseerde opstand.

„Arbeiders ! Moogt gij daaraan mee doen ?

„Moeten de miliciens dan nog langer onder de wapenen blijven ?

„Laat u niet opruien, door de leugens, welke in het manifest van het comité van verweer voorkomen.

„Gij leest daarin :

„„Er zullen wetten worden aangenomen, waardoor de arbeiders geheel zullen worden onderworpen aan de patroons, waardoor iedere krachtige loonbeweging onmogelijk zal worden gemaakt.”

„Arbeiders ! Dit is een grove onwaarheid.

„Wat de regeering wil, is alleen strafbaar te stellen :

1o. de buitensporigheden bij het posten ; en

2o. contractbreuk van ambtenaren en spoorwegpersoneel.

„Voor al om het eerste nu, wil men u opzweepen tot werkstaking.

„Doch bedenkt, dat in Engeland al sinds 1875 een veel strenger wet op het posten bestaat. En is er één land waar krachtiger vakorganisatie is, dan juist Engeland ?

„Daarom ziet gij, hoezeer men u bedriegt, wanneer men u ophitst door te zeggen : de regeering pleegt een aanslag op de vakorganisatie.

„Niets is minder waar. Wat alleen zal gebeuren, wanneer deze wetten zijn aangenomen, is dit : dat gij bij werkstakingen onder den druk der anarchisten en sociaal-democraten uitkomt. Dat gij zelf, als vrije mannen, en niet door enkele oproerkraaiers gedwongen,

zult kunnen beslissen, of gij een werkstaking wilt, ja of neen!

„Ziedaar alles. Ziedaar, hoe men u door leugens thans tracht op te hitsen tegen de regeering, tegen de orde en het gezag.

„Neen, nu moogt gij niet staken. Dat ware meedoen, om een zee van rampen over ons land uit te storten.

„Arbeiders! Bedenkt, dat zelfs de sociaal-democraat mr. Troelstra in *Het Volk* van 17 Maart l.l. verklaarde, dat de algemeene werkstaking was een „onverantwoordelijke” daad, welke niet te verwachten was van mannen, met „nuchteren zin.”

„Daarom: steunt de regeering, handhaaft de orde, eerbiedigt het gezag en doet thans niet mee aan welke werkstaking ook!

„Katholiek Comité van Actie.”

In de *Nederlander* van Donderdag 3 April kwam het volgende lied voor:

WERKMANS LIED.

WIJZE: „*Zij zullen het niet hebben.*”

Wij laten ons niet knechten
Door Petter, Oudegeest,
Door Hugenholtz of Troelstra,
Wij hooren God het meest!
Als vrije kloeke burgers,
Tot eerlijk werk bereid.
Wij steunen de Regeering,
Vertrouwen haar beleid.

Wij hebben 't recht van staken,
En toch: wij staken niet.
Wij doen niet wat een kliek ons
Als willoos vee gebiedt.
Wij zijn tot zelfverloochning
Als burgers vroom bereid.
Wij steunen de Regeering,
Vertrouwen haar beleid.

Voor vijf-en-twintig jaren
Trad Kuyper voor ons op ;
't Gebroed der socialisten
Kwam sedert uit den dop.
Wij laten ons niet lokken
Tot boozen klassenstrijd.
Wij steunen de Regeering,
Vertrouwen haar beleid.

Wij, Christenwerkers, zwoegen,
Voor brood niet bovenál.
Wij haten Revolutie
En staan voor vrijheid pal.
God, Neerland en Oranje
Blijft onze leus altijd.
Wij steunen de Regeering,
Vertrouwen haar beleid.

Wij, Christenwerklui, buigen
Den nek niet voor een bent,
Die spot met al het Heil'ge,
Der vaadren God niet kent.
Neen ! Nu bij God Almachtig
Een eed van trouw gedaan,
Wij zullen kloek en krachtig
Voor de Regeering staan.

7 April 1903.

JOHANNA BREEVOORT.

De Algemeene Werkstaking.

Het Volk, op Woensdagavond 8 April verschijnende, zong eenige tonen lager dan den vorigen dag. De toestand werd door de redactie aldus geteekend:

„Zooals men uit onze berichten over de groote staking kan lezen, spreken de mededeelingen van verschillende zijden elkander tegen. Terwijl de spoorwegmannen, door hun posten ingelicht, verzekeren dat er minder treinen rijden dan den eersten dag, weten de burgerbladen lange lijsten van rijdende treinen te geven.

„Wij raden aan, die berichten met voorzichtigheid te aanvaarden.

De vertegenwoordigers der bladen weten zulke berichten alleen van de spoorwegdirecties en moeten deze zonder contrôle gelooven. Zij kunnen zich niet zelf op de stations van de waarheid overtaigen, zooals blijkt uit het feit, dat de journalisten-vereeniging „De Amsterdamsche Pers” zich tot de regeering gewend heeft met het verzoek den militairen maatregel, waarbij aan verslaggevers der couranten toegang tot de stations geweigerd wordt, zoo spoedig mogelijk te willen intrekken.

„Zooveel is op dit oogenblik wel zeker, dat ons bericht van gisteren, dat ook te Leeuwarden door het spoorwegpersoneel gestaakt zou zijn, onjuist is. Door een misverstand zijn daar de orders van het Comité van Verweer niet ontvangen. Deze mislukking voor Friesland, heeft ook voor het verdere Noorden een ontmoedigenden indruk gemaakt.

„In het midden van het land daarentegen breidt de spoorwegstaking zich uit.

„In een aantal groote steden staken nu ook vele bakkersgezellen, metaalbewerkers en bouwvakarbeiders.

„En het Comité van Verweer heeft nog heel wat meer pijlen op zijn boog”.

Men ziet, dat *Het Volk* niet meer zoo vol goede verwachting was. Wel werd gezegd, dat het Comité van Verweer heel wat meer pijlen op zijn boog had; doch daar bleek niet veel van.

De werkstakingen, die in vele plaatsen tot andere vakken oversloegen, gingen buiten het Comité van Verweer om, of werden geleid en voorbereid door zich noemende Plaatselijke Comité's van Verweer.

In de bouwvakken vond intusschen de werkstaking grooten aanhang.

Het Plaatselijk Comité van Verweer te 's Gravenhage verspreidde Woensdag 8 April het volgende manifest:

„*Medeburgers!*

„Op de algemeene bestuursvergadering is voor de bouwvakken de algemeene werkstaking geproclameerd, omvattende voorloopig de opperlieden, de timmerlieden en de metselaars, zoowel in Den Haag als te Scheveningen en omstreken. Deze staking gaat in op heden om 1 uur in den middag. Medearbeiders, de Regeering dwingt ons tot staking, welnu, wie wind zaait zal storm oogsten; niemand in de bouwvakken werke dus na dezen tijd. Tevens zij

medegedeeld, dat de algemeene staking onder de bakkers in Den Haag van af gisteren is uitgeroepen.

„Ieder doe zijn plicht, onze leuze zij: de Regeering er af of de wetten ingetrokken.

„Leve de solidariteit!”

Aan deze en dergelijke oproepingen werd maar al te veel gehoor gegeven al was nergens de werkstaking algemeen. Te Amsterdam, waren er vele stakers bij zeer vele bedrijven. Overigens was het overal rustig. De militairen bezetten de stations en de overwegen van de spoorlijnen. Alleen in Amsterdam vielen eenige „relletjes” voor, waartegen de politie krachtig moest optreden. Doch de militairen hadden geen zware taak. Bloed is er dan ook in deze woelige dagen niet gevloeid. Alleen werd op een man aan het station Delftsche Poort door een misverstand geschoten, met het gevolg dat hij er aan overleed. De juistheid van het *Gouverner c'est prévoir* kwam door het krachtig optreden der Regeering voor den dag.

Inmiddels besloot het Comité van Verweer zijn laatste kaart uit te spelen. Blijkbaar uit moedeloosheid of uit wanhoop. Het besloot Woensdagmiddag **de algemeene werkstaking te proclameeren**.

Dat was de laatste slag, de doodsnik van het Comité van Verweer. Geen enkel bedrijf toch voldeed aan die proclamatie, hoezeer de leden van het Comité en hun vrienden buiten Amsterdam zich ook repten door heel het land liefhebbers voor het staken te winnen. Met fietsen en automobielen trokken Domela Nieuwenhuis, Gorter en anderen door het land; maar het baatte niet veel. Toch was het aantal stakers in Amsterdam, het brandpunt van de staking, zeer beduidend. De heer Passtoors heeft daarvan in de Kamerzitting van 2 December 1903 eenige cijfers genoemd. En daaruit blijkt dat in de hoofdstad hebben gestaakt:

Van de 1750 spoorbeambten	900 man.
„ „ 520 handels- en pakhuysbedienden	259 „
„ „ 3000 timmerlieden	2000 „
„ „ 1200 bakkers	800 „
„ „ 1800 typografen	500 „
Te zamen 4459 stakers.	

Doch dat was Amsterdam; in de andere steden nam het niet zoo'n vaart.

De *Nieuwe Courant* kon reeds Woensdagavond schrijven:

„De staking aan de Holl. IJzeren Spoorw. Mij. is geëindigd; zij was dat gisteren om twaalf uur reeds.

„Van het oogenblik af dat de fatale termijn verstreken was, waarbinnen de stakers in de gelegenheid gesteld waren het werk te hervatten, waren er geen stakers meer, doch ontslagenen.

„De energieke maatregel der directie, geen langen tijd van beraad te laten, doch een zeer spoedige beslissing te verlangen, heeft dus het einde der zaak verhaast.

„En nu — gelijk bekend is — zeer velen aan de maatschappij getrouw waren gebleven en van de minderheid, die aanvankelijk het werk neerlegde, velen op hun besluit zijn teruggekeerd, zal de „beperkte dienstregeling” der allereerste dagen al zeer spoedig naar zich laat aanzien, uitgebreid kunnen worden, eerlang tot de geheel normale uitoefening van het bedrijf. Spoedig toch zullen de nieuw aangenomen werkkrachten op de hoogte zijn van hun nieuwe taak en daarmee zal alles tot den toestand van voorheen zijn teruggekeerd, alles.... behalve het lot der misleiden, die voor een waan hun positie hebben prijsgegeven.

„Dat het publiek van *deze* spoorwegstaking betrekkelijk zoo weinig hinder en overlast heeft ondervonden, is zeker voor een niet gering deel te danken aan de thans krachtige houding der Regeering, die ditmaal een krachtige houding ook der directies mogelijk maakte. Maar in niet geringere mate moet het gelukkig resultaat op rekening worden gesteld van het doorzicht der directies; met name van die der H. IJ. S. M.”

Op denzelfden avond schreef *de Tijd*:

„Zooals wij gisteren reeds zeiden: met zekerheid mag verwacht worden, dat de staking van het spoorwegpersoneel ditmaal zal uitloopen op een reusachtig fiasco.

„De Maatschappijen en de Regeering hebben getoond, dat zij zich den tijd tusschen de eerste en de tweede staking ten nutte hebben gemaakt, om op alle eventualiteiten te zijn voorbereid. Doch bovenal de partijen van orde — dit waren in dit geval, wel niet uitsluitend, maar toch op de eerste en voornaamste plaats de *christelijke* partijen — hadden in den tusschentijd de werklieden, behorende tot hun eigen katholieke of geloovig-protestantsche

vak-vereenigingen, het misdadige en verderflijke van dergelijke stakingen doen inzien.

„Men wist, dat op de trouw van een aanzienlijk gedeelte van het personeel kon worden gerekend.

„Een revolutionair Comité van Verweer mocht vrij een *algemeene* staking uitschrijven: de goedgezinde arbeiders waren tot het bewustzijn gekomen van hun eigen kracht. Zij hadden zekerheid verkregen, als zij weigerden aan het despotisch stakingsbevel te gehoorzamen, niet alleen te staan en door de openbare macht krachtdadig beschermd te worden.

„Een en ander heeft op den loop der gebeurtenissen van de jongste dagen een verblijdenden invloed geoeffend. Als de revolutionaire comité's en de anarchistische en socialistische leiders niet volkomen door hun fanatisme verblind zijn, moeten zij reeds sinds een paar dagen hebben ingezien, dat hun toelag, om het maatschappelijk raderwerk te doen stilstaan, verijdeld, hun poging, om de macht in den Staat te verplaatsen, geheel mislukt is.

„Ook van de gisteren over geheel Nederland afgekondigde staking van bakkers kan reeds nu een even groot fiasco worden voorspeld”.

Het Volk deed intusschen alles om de lezers in den waan te brengen, dat de staking niet mislukt was. In het nummer van Donderdagavond kwam het volgende stukje voor:

„DE STAKING GEEINDIGD.”

„De *Nieuwe Ct.*: „De staking aan de Holl. IJzeren Spoorw. Mij. is geëindigd; zij was dat gisteren om twaalf uur reeds”.

„Nu maakt echter de Berlijnsche spoorwegdirectie het volgende bekend: „De Hollandsche Spoorweg kan wegens staking op haar lijnen voorloopig geen goederen, noch stukgoed, noch wagonladingen, ook geen levende dieren en voertuigen naar haar Nederlandsche stations aannemen. Slechts de personentreinen rijden. Het goederentreinverkeer naar en uit Holland is gestaakt, wordt echter voor stations tot Gildehaus en Bentheimer Kreisbahn in gang gehouden. De Nederlandsche Staatsspoor verzekert geen planmatigen doorvoer der reizigers. Het personenverkeer op het Nederlandsche Staatspoorvak Arnhem—Utrecht is eveneens gestaakt”.

De *Nieuwe Courant* spotte in haar Ochtend-blad van Donderdag 9 April als volgt met het Comité van Verweer:

„Zelfs wie den toestand, waarin ons vaderland zich thans bevindt, als zeer ernstig beschouwt, zal bezwaarlijk een glimlach hebben kunnen terughouden bij de lezing van het Woensdagmiddag gepubliceerde besluit van het „Comité van Verweer”: de afkondiging van de algemeene staking in alle vakken.

„Zondagnacht de spoorwegstaking en — Maandag reden er treinen en Dinsdag ook en Woensdag nog en morgen weer. Dinsdagnacht de bakkersstaking en — vanochtend werd het versche brood op den gewonen tijd bezorgd. Dan, ineens, de heele boel maar tegelijk: alles moet staken. Donderdagochtend om 6 uur. Een wanhoopsbesluit, een doodgeboren apotheose, een kinderspel als van jongens die vuurwerk hebben afgestoken en als slotstuk al wat er van het materiaal nog over is, tegelijk in de lucht laten vliegen.

„Vuurwerk in baldadige en onbekwame handen kan zeer gevaarlijk zijn en het is begrijpelijk dat velen, die in de nabijheid zijn, zich niet behagelijk gevoelen. Toch, als het eenmaal flink geknetterd heeft, is het gauw uit en de afstekers hebben de slechtste kans.

„Voor de Regeering is het zeer moeilijk het juiste oogenblik te kiezen, waarop de aanvankelijk voor een groot deel doeltreffende maatregelen welke zij reeds nam, door gestrengere zullen moeten vervangen worden. Zij is eensdeels genoopt in zeker opzicht den eigen gang der zaken af te wachten en andersdeels moet zij dien bijhouden. Zoo schijnt zij op het oogenblik een weinig ten achter, wat de bescherming van tot arbeiden gezinden tegen terrorisme der stakers aangaat; hierin ligt geen verwijt, het is slechts een constateeren van feiten. Aan den anderen kant wettigen de gebeurtenissen de afkondiging van den staat van beleg nog niet; hoewel het duidelijk is, dat die noodig zou kunnen worden, indien zij zonder zulk een exceptioneelen maatregel niet in staat zou zijn, b. v. een stakings-bureau, als thans te Rotterdam is opgericht en van waar uit — gelijk de berichten luiden — „geageerd zal worden”, kortweg te sluiten.”

DE ALGEMEENE WERKSTAKING.

Het volgende manifest werd Woensdagavond door het land verspreid:

„Het Sein!

„Het Comité van Verweer,

„Gezien het feit, dat de regeering haar misdadigen aanslag op de rechten der arbeiders doorzet en daartoe den steun vindt van degenen, die onder den naam van volksvertegenwoordigers zich tot de gewillige dienstknechten van de kapitalistische tirannie laten gebruiken,

roept het gansche proletariaat van Nederland op tot verweer,
door de algemeene werkstaking voor alle arbeiders
zonder onderscheid.

„Vooruit, mannen en vrouwen der arbeidersklasse!

„Zoo deze brutale rechtsmoord geschieden zal, laat dan de bourgeoisie van Nederland weten, dat ze zich daarmede in het volk zelf een vijandelijk leger schept, dat haar macht zal weten te weerstaan.

„Wie beschikt over een denkend hoofd en een vrijheidlievend hart, legge terstond den arbeid neer en neme hem niet weer op dan op het sein van het Comité.

„Op voor de vrijheid!

„Op voor het recht!

„Weg met de dwangwetten!

„*Het Comité van Verweer.*

„Amsterdam, 9 April 1903.

„*Slotwoord:* Draagt zorg geen volksverzamelingen in het leven te roepen!

„Blijft rustig en kalm tot het uiterste!!

„Daardoor zullen wij de regeerende macht ieder voorwendsel ontnemen, om onze zoo schoone beweging in bloed te smoren.

„Personen in dienst van ziekeninrichtingen en gasthuizen mogen in geen geval den arbeid neerleggen.”

Tot zoover het Manifest van het Comité van Verweer. Naar aanleiding van dat manifest las men in *Het Volk* van Donderdagavond:

De eerste gevolgen.

„Ons bulletin, waarbij gistermiddag de algemeene werkstaking werd geproclameerd, trok in de stad veel nieuwsgierigen. De

straten waren, vooral na het uitgaan van de vergadering in het Paleis, vol arbeiders, die kalm doorwandelden.

„Onmiddellijk na de proclamatie begaven wij ons naar de voornaamste fabrieken en werkplaatsen, teneinde te onderzoeken in hoeverre reeds toen tot staking was overgegaan.

„Aan de gasfabrieken Haarlemmerweg en Linnaeusstraat werkte alles nog door, daar door het bestuur der gaswerkersvereeniging was vastgesteld dat de staking hedenmorgen 6 uur bij het verwisselen der ploegen zou ingaan.

„Aangezien wij tot de werklieden aan den Haarlemmerweg niet werden toegelaten moesten wij ons bepalen tot een onderhoud met een der chefs. Bij het kantoor hadden twee officieren hun hoofdkwartier opgeslagen; het bleek ons dat op de terreinen zeer veel militairen waren ondergebracht.

„De chef was min of meer zenuwachtig en het bleek dat het plan bestaat om bij eventueele staking te trachten door militairen in den dienst te voorzien. Dat men daarop echter alles behalve gerust is, blijkt uit de volgende proklamatie die aan de poort is aangeplakt.

„„De directeur der gemeente-gasfabriek, vernomen hebbende dat vele werklieden, wier voornemen het is zich buiten alle staking te houden, vreezen na afloop van zulk een staking verwijderd te zullen worden op aandrang van *wel* stakende kameraden, die zich vleien dat zij later weer in gemeentedienst kunnen terugkomen, gevoelt zich verplicht alle werklieden mede te deelen, dat:

„1o. Hij die in gemeentedienst staakt, zijn recht tot „vragen” en „eischen” geheel verspeelt.

„2o. Dat niet-stakers zeer zeker niet door *pressie van derden* hun werk zullen verliezen.

De directeur

„8 April.

V. D. HORST.””

In het Paleis.

Hierna volgt een verslag uit *Het Volk*:

„Door het telaat verspreiden der manifesten was de vergadering in het *Paleis van Volkswijl* te Amsterdam, Woensdagavond, niet zoo bezocht als 't kon. Later kwamen er echter nog groepen spoorarbeiders, die vergaderd hadden.

„In afwachting wat gezang van de strijdlieden. Een groepje van „De Stem” deed daarbij dienst als gangmaking.

„Van den Berg opende de bijeenkomst met een korte uiteenzetting waarom de algemeene staking is geproklameerd. Hij maande nu vooral aah tot kalmte, want tegenmaatregelen van de zijde der regeering zullen zeker niet uitblijven. Vooral geen betoogingen en samenscholingen.

„Wessels. Gebeurd is wat de leden der rechterzijde en meneer Passtoors in 't bijzonder niet hadden gedacht. De algemeene staking is geproclameerd, ten bewijze dat de Nederlandsche arbeidersmassa de wetten van dr. Kuyper niet wil. De algemeene staking is geproclameerd op aandrang van de arbeiders die nog niet staakten. Men gunde den transportarbeiders alleen de eer niet. Van middag reeds hebben tal van arbeiders het werk neergelegd, morgenochtend zal nog sterker blijken dat de arbeiders de wet van Kuyper niet willen. (*Applaus*).

„Spr. krisiteert de berichten in de burgerbladen. Volgens die berichten zouden er op 't oogenblik al meer spoormachinisten rijden dan in gewone omstandigheden. (*Gelach*).

„Het hangt met deze staking voor een groot deel op de spoorarbeiders. Mochten zij — wat niet te verwachten is — het opgeven, de havenarbeiders van Amsterdam en Zaandam zullen niet weer aan 't werk gaan vóór het Comité van Verweer het sein geeft. Zelfs dan is de strijd voor de havenarbeiders niet afgelopen. Dan hebben ze nog wat op te knappen met de werkgevers op scheepvaartgebied, die van deze beweging gebruik gemaakt hebben om een uitsluiting toe te passen. Tot het uiterste moet en zal worden gestreden. De solidariteit der buitenlandsche vakgenooten, der Fransche en de Engelsche, zal daarbij helpen. Van Duitschland is niet veel te verwachten, maar Marseille, Duinkerken en Calais hebben nieuwe toezeggingen gedaan. Polak tracht in Engeland gedaan te krijgen dat de Amsterdamsche en Rotterdamsche weekbooten niet meer gelost en geladen zullen worden. De Rotterdamsche bootwerkers bij deze lijnen willen niet, welnu als 't lukt, zullen ze door internationale solidariteit gedwongen worden.

„Spr. wijst er ten slotte op dat Amsterdam ook in deze beweging moet toonen te staan aan de spits der Nederlandsche vakbeweging. (*Warm applaus*).

„Door den voorzitter wordt medegedeeld dat de hoofdconducteur Tichelaar zich met de stakers heeft solidair verklaard.

„Geboycot moeten worden de sigarenwinkel van den seinhuiswachter Boerkamp aan de Noordermarkt en de varkensslager Willekes in de Tichelstraat, die zijn zoon met politiegeleide naar het station heeft gebracht om onderkruiperswerk te doen.

„Er zijn 150 boot- en dokwerkers noodig voor 't posten en een heele portie lui begeven zich naar de zijzaal om zich beschrikbaar te stellen.

„Ook voor Jacob Hollander, den kiezentrekker op het Amstelveld wordt gewaarschuwd, omdat hij de stakers op gemeene manier uitmaakte.

„Van den secretaris der Vergunninghouders is mededeeling ingekomen, dat zij waarschijnlijk van avond het besluit zullen nemen alle kroegen te sluiten. (*Hilariteit en applaus.*)

„Oude geest, evenals Wessels met applaus begroet, vertelt wat gebeurd is in de Tweede Kamer. Door aanneming van het eerste artikel der strafwetwijziging is een begin gemaakt met de kneveling der arbeidersbeweging. De heeren waren er het roerend over eens op de zes sociaal-demokraten na. Ook de vrijzinnig demokraten stemden voor. Het antwoord is geweest de algemeene staking, op aandrang der arbeiders zelf geproclameerd. Een applaus aan de Nederlandsche arbeidersbeweging! (*Applaus.*)

„Ook is vanmorgen de regeering voor den dag gekomen met den alg. maatregel van bestuur voor het spoorwegpersoneel. Deze be- teekent echter al heel weinig en laat feitelijk den toestand zooals hij is. Spr. behandelt even kort de getroffen maatregelen. De samenstelling der scheidsgerichten b.v. geeft aanleiding tot intimidatie van de zijde der direktie. Van een loonbepaling is geen sprake.

„(Spr. is door een keelaandoening niet verder in staat te spreken.)

„Medegedeeld wordt, dat de losse sjouwerlieden-vereeniging besloten heeft zich bij de staking aan te sluiten.

„Een vakgenoot uit Twente komt op tegen de leugen- kampagne in de pers. Het doel is wankelmoedigheid te kweken, maar de werkelijkheid is niet in overeenstemming met de beweringen der burgerpers. Het goederenvervoer staat stil en het personenvervoer kan zóó ook niet lang gehandhaafd worden.

„De dienstboden, zoo wordt medegedeeld, te Amsterdam en Den

Haag hebben besloten zich bij de staking aan te sluiten. (*Applaus*).

„De Amsterdamsche groep der Christen-anarchisten hebben zich bij het comité van verweer aangesloten.

„Holtrop doet mededeeling uit Den Haag. Er is geen sprake van, dat in Den Haag nog zooveel personen zouden werken. Van de 80 man machinepersoneel zijn er maar 3 die dienst doen, waarvan twee oude machinisten, die met elkaar vechten, wie een schop kolen zal opscheppen. Een leerlingmachinist, die als een prul staat aangeschreven, werd uit nood waardig gekeurd om de Koningin naar Den Haag te vervoeren. De lui, die opgesloten werden gehouden, zijn met een goede post uit hun loods bevrijd. Het vertoon van voorspanmachines en goederentreinen is niets dan lak, vertoon om mismoedigheid te kweken. De teekenen zijn goed.”

Tot zoover het verslag uit *Het Volk*. Veel geestdrift was er in die vergadering niet. Dat ziet men wel in het verslag.

Toch maakte de redactie den menschen wijs, dat het niet slecht met de staking stond. Men leze dit bericht uit het zelfde nummer:

„Volgens de gisteravond laat bij het Comité ingekomen zeer vertrouwbare berichten, staat de staking aan de stations Utrecht, Haarlem, Den Haag en Amersfoort voor de arbeiders zeer gunstig. Groningen stond volgens de laatste berichten lang niet zoo ongunstig als aanvankelijk werd opgegeven. De grootste helft van het machine-personeel staakt. Van goederenvervoer is geen sprake.

„Men zal goed doen in den vervolge de berichten der bourgeoispers te dien opzichte te wantrouwen, daar zij blijkbaar door de directies zijn geïnfluenceerd.”

De gemeentewerklieden te Amsterdam.

Woensdagavond had de tijdelijke federatie van gemeentewerklieden, aangesloten bij het Comité van Verweer en waarbij zijn aangesloten de afdeelingen: Gasfabrieken, Reiniging, Bestrating, Telefoon, Hydraulische inrichtingen en Handelsinrichtingen en Petroleum-entrepôt vergaderingen uitgeschreven in Plancius en Neerlands Werkman.

In Plancius, waar de zaal propvol was, spraken Pothuis en v. Erkel. De eerste zette de beteekenis der dwangwet en haar gevolgen voor de arbeidersbeweging uiteen, de laatste wekte

krachtig tot deelname aan den strijd op. Beide sprekers werden geestdriftig toegejuicht.

Ten slotte vroeg de voorzitter: „Wat zullen we doen?”

„Staken”, klonk het als uit één mond.

„Gaan we terug naar de fabriek?”

„Neen”.

Met nadruk werd er door den voorzitter op gewezen, dat zij die nog gereedschappen der fabriek in bezit hadden deze hedenochtend behoorlijk aan de fabriek moesten terug bezorgen en dat fitters, wier fit-wagens nog in de stad staan, deze ter bestemde plaatsen dienen op te bergen: alles moet ordelijk geschieden.

De lantaarnopstekers hebben zich eveneens solidair verklaard, doch zouden alvorens te staken de lantaarns blusschen. Medegedeeld werd dat alle werklieden en electriciens der m.p.j. Electra eveneens zullen staken. Verder werd gemeld dat voor de telefoonarbeiders zoo spoedig mogelijk een vergadering zal worden belegd.

Door Van Erkel werd nog medegedeeld dat het voor het **personeel der gasthuizen verboden was te staken en dat ook de werklieden aan de waterleiding, voor zoover zij noodig zijn voor de watervoorziening, aan het werk moesten blijven.**

Ten slotte werd de volgende motie met algemeene stemmen en onder geestdriftig applaus aangenomen:

„De vergadering enz.;

„gehoord de wijze waarop de christelijke regeering een aanslag tracht te plegen op den bloei der organisatie door middel der beruchte dwangwetten, de Tweede Kamer ter goedkeuring voorgelegd;

„overwegende welk een geduchte knak den arbeidersorganisaties zou worden toegebracht indien deze wetten werden aangenomen;

„eischt intrekking van deze wetten en verklaart zich te dezen opzichte te onderwerpen aan de beslissing van het Comité van Verweer;

„mede gehoord hebbend de halsstarrigheid van het gemeente-bestuur van Amsterdam tegenover de gemeentelijke straatmakers en andere werklieden in dienst der gemeente, keurt ten sterkste deze houding af en verklaart de staking der straatmakers voor gemotiveerd en eischt van het gemeente-bestuur weder-indienstemming van alle geschorsten en ontslagenen met behoud van alle recht”.

Eischen en nog eens eischen. Dat was schering en inslag in al de proclamaties, manifesten en moties, van die zijde uitgaande.

Uit het bovenstaande zou allicht de indruk verkregen worden, dat de algemeene werkstaking, dat dus het opzet van het Comité van Verweer zou slagen. Zelfs werd in Amsterdam (Donderdag 9 April) een kennisgeving aangeplakt van den volgenden inhoud:

„Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, tot de ervaring gekomen zijnde, dat verschillende gemeentewerklieden, die bereid zijn hun verplichtingen na te komen, daarvan worden afgehouden uit vrees, dat zij later op aandrang van hen, die thans staken, uit den dienst zullen worden verwijderd, verklaren, dat die vrees ten eenemale ongegrond is.

„Aan bovenbedoelde werklieden wordt alsnog de gelegenheid gegeven zich, niterlijk tot Vrijdag 10 dezer, te 12 uur des middags, op de hun bekende plaatsen tot hervatting van den arbeid aan te melden.”

Het liep echter geheel anders af, dan de eenvoudige en onkundige lezers van *Het Volk* vermoed hebben.

In de *N. Rott. Ct.* van Donderdagavond kwam het volgende bericht uit Amsterdam voor:

„Ofschoon de staking verre van algemeen is, gaat er toch zeer veel volk, dat den arbeid heeft neergelegd, langs de straat. Het was hedenmorgen druk en rumoerig bij den weg, en er heerschte zekere lichte agitatie bij de burgerij, al bleek voor 't oogenblik de geproclameerde staking niet in te grijpen in de alledaagsche maatschappelijke samenleving. Stellig moet men ook bedenken, dat het morgen Goede Vrijdag is; dat daarop een Zaterdag en twee Paaschdagen volgen. Houdt men dat in het oog, dan treedt toch bijvoorbeeld de staking der diamantbewerkeren, voor de helft christenen, voor de andere helft Israëlieten, in een ander licht.

„De groote vergadering in het Paleis voor Volksvlijt werd zoo druk bezocht, dat reeds voor twaalfen de zaal eivol was en nog honderden en honderden in den tuin moesten blijven, waar zij door verschillende woordvoerders werden toegesproken.

„Aan de stations was door de proclamatie geen verandering, eer eenige verbetering op te merken. Bij Staatsspoor en H. IJ. S. boden zich wederom eenige beambten aan, die voorloopig werden

aangenomen. Over hunne positie zal later worden beslist. Voorts vernam men dat het hoofdbestuur van den Bond van Spoorweg- en Trampersoneel aan de beide directiën heeft aangeboden de staking op te heffen, onder voorwaarde dat alle stakers weder in dienst zouden worden gesteld en artikel 113 van het Spoorwegreglement, regelende de rusttijden van het personeel, met gestrengheid en nauwgezetheid zou worden uitgevoerd. De beide spoorweg-directiën onderhandelen over dit aanbod onderling.

„Onder de gemeentebedrijven zijn het voornamelijk de gasfabrieken, die onder de staking lijden. In de fabriek aan de Linnaeusstraat kwam ongeveer de helft op het werk, maar aan den Haarlemmerweg gingen in het geheel slechts 135 man door het hek en van de dagploeg, die in gewone omstandigheden 72 man telt, kwamen er slechts 16 op. De directie stelde zich voor in de eerste plaats te zorgen voor de straatverlichting. Men heeft in de laatste dagen een zoo groot mogelijk quantum gas geproduceerd. Hedenavond zal blijken in hoeverre het beoogde doel wordt bereikt. Bij de stadsreiniging staken 400 van de 600 man. De directeur raadt hen, bij wie de faecalie-tonnen plegen te worden opgehaald, aan, het vuil te begraven of te verbranden. Bij de hydraulische inrichting zijn slechts 8 van de 52 werklieden weggebleven. De electrische centrale zal slechts stroom leveren voor de tram en de verlichting van het Handelsterrein. Tram, waterleiding, brandweer ondervinden geenlei bemoeilijking.

„Hedenmiddag zal een waarschuwing van den burgemeester worden aangeplakt met de aanzegging dat alle stakende gemeentewerklieden die niet binnen 24 uren tijd zich wederom zullen hebben aangemeld, uit den dienst der gemeente zullen worden ontslagen. Men schat het totaal aantal stakers op ongeveer 20,000.

In den morgen scheen de kans voor de verschijning der groote bladen niet gunstig te staan. Het personeel der drukkerij Roeloffzen en Huebner vergaderde binnenshuis en besloot aan den arbeid te blijven; óók Handelsblad, Telegraaf en Nieuwsblad voor Nederland komen uit. Het Comité van Verweer heeft besloten dat in geen geval gestaakt mag worden bij Het Volk, Volksdagblad en De Vrije Socialist. Gestaakt is bij De Bussy, Wiersma, Ipenbuur en Van Seldam en De Vesta. De verschijning der effectennotering is niettemin verzekerd.”

De *Nieuwe Courant* van Donderdagavond schreef: „Zij die verwacht hadden, dat na de afkondiging van de algemeene werkstaking voor alle bedrijven over het geheele land, heden alle bouwwerken en bedrijven zouden stilstaan, moeten een gansch anderen indruk hebben gekregen, toen zij heden vroeg of later op den dag, alles in de stad op de gewone wijze in gang zagen.”

In *Het Volk* van Vrijdagavond (10 April) kwam het volgende voor:

„Met groote spanning werd te Amsterdam uitgezien naar den avond (van Donderdag), omdat dan blijken zou in hoeverre de stakingen aan de gasfabrieken en Electra de stad in donker zouden zetten met de gevolgen van dien.

„Tegen den avond was het buitengewoon druk in de hoofdstraten en ieder wachtte met spanning op wat komen zou.

„Tegen acht uur, iets later dan gewoonlijk, werden de lantaarns ontstoken, iedere opsteker werd begeleid door een militair. Het gas brandde iets minder helder dan gewoonlijk en op sommige punten werden de groote lantaarns niet opgestoken.

„In de winkels en huizen brandde het gas- zoowel als het electrisch licht vrijwel als gewoon.

„Bij het verwisselen der ploegen aan de fabriek-Linnaeusstraat vonden politie en huzaren het noodig de posten te verhinderen de opkomenden tot staken over te halen. Daar, zoowel als aan den Haarlemmerweg, gingen nog al wat mannen aan het werk.

„In de stad was het gedurende den avond zeer druk, buitengewone gebeurtenissen hadden echter niet plaats.

„— De kleermakers hielden gisterochtend een vergadering met Sweres, Becker, De Jongh en Hardman als sprekers. Er stakten 400 kleermakers en evenveel naaisters.

„— De Sigarenmakersbond besloot te staken.

„— De bouwvaksjouwerliedenvereeniging besloot in een vergadering den arbeid neer te leggen.

„— Gisteravond is nog een vergadering van spoorwegpersoneel van het Centraalstation gehouden, waar de geest vóór staking uitmuntend was. Er is druk gepost, niettegenstaande b.v. aan het westelijk terrein de posten tot driemaal toe door de politie uit elkaar geramd zijn.”

Ook deze berichten bleken al dadelijk opgeschroefd te zijn.

Een mislukt komplot.

Inmiddels kwam in de bladen het volgende bericht uit Den Haag voor:

„In een Woensdagavond gehouden geheime vergadering van arbeiders in de bouwvakken schijnt een besluit te zijn genomen dat de overheid met eenige zorg vervulde. Er verluidde iets van een groote meeting, welke men voornemens was bij het kriecken van den dag te houden op een open plek aan het einde van de Hobbemastraat, waar men, zonder dat de politie er op verdacht kon zijn, een plan zou bespreken en ten uitvoer leggen om een groote uitbreiding te verkrijgen van het op dit oogenblik nog zeer geringe aantal stakers in de bouwvakken.

„De politie had echter hare maatregelen genomen. Nog in het nachtelijk duister vertrok een detachement van 25 grenadiers, onder commando van den 1en-luitenant Van der Pant, naar het einde der Hobbemastraat, waarheen zich reeds vooraf politieagenten en een aantal rechercheurs, onder leiding van commissaris Olivier en een inspecteur begeven hadden. Enkele oogenblikken later verscheen daar een detachement huzaren.

„(Bij aankomst van politie en grenadiers was in de omgeving nog niets bijzonders te bespeuren. Enkele bouwwerklieden begaven zich naar hun karweien, verwonderd kijkende naar al die soldaten en agenten.)

„Maar even vóór vijf uur naderden uit alle richtingen groepen, soms 6 à 8 man sterk, die zich zichtbaar naar een afgesproken plek wilden begreven in de richting van den overweg, die naar de Paul Krugerlaan leidt. Dat hier aan een vooraf gemaakte afspraak kon gedacht worden, bleek dadelijk uit de veranderde houding van de eerst aangekomen groepen bij het zien van de getroffen maatregelen, die zichtbaar verrasten. Men hield den loop in, vormde kringen, keek naar alle richtingen, en al spoedig werden uit de groepen personen op rijwielen in allerijl en in verschillende richtingen naar de stad gezonden.

„Langzaam aan en terwijl steeds meer personen op het terrein aankwamen, werden de groepen gevolgd door de gewapende macht. Dit ziende, splitsten de groepen zich en verdwenen in de richting van de Regentesselaan, Loosduinschen weg enz. Naar schatting

waren een 150 à 200-tal personen bijeen geweest, die nu geen gevolg konden geven aan een, naar duidelijk bleek, vooraf overlegd plan.

„Nadat politie en militairen nog eenige uren gesurveilleerd hadden tot aan het Regentesseplein, werd ingerukt. In het stadskwartier waarin zich de Stadhouderslaan bevindt, waar veel gebouwd wordt, stonden andere detachementen gereed voor alle gebeurlijkheden.”

De proclamatie van het Comité van Verweer had nog al indruk gemaakt.

De afdeulingsbesturen van de christelijke werkliedenorganisaties verspreidden Donderdagochtend een nieuw manifest van den volgende inhoud :

„Als laatste troef van het Comité van Verweer is thans de algemeene werkstaking afgekondigd.

„De opstand tegen alle gezag is hierdoor gebleken een volongen feit.

„Zij, die geen anarchist zijn, kunnen dit bevel niet opvolgen.

„*Arbeiders !*

„Reeds zijn mislukt : de steenhouwersstaking, de spoorwegstaking, de bakkersstaking, de metaalbewerksstaking.

„Geeft dus aan den laatsten wanhoopskreet geen gehoor, opdat ook de geproclameerde algemeene staking evenzeer mislukke en gij niet het slachtoffer wordt van misleiding. Staakt dus niet. Blijft of gaat weder aan den arbeid. De noodige bescherming zal u worden verleend.

„Ook op de patroons rust de verantwoordelijkheid met de goedgezinde werklieden den arbeid voort te zetten.”

Evenwel reeds in *Het Volk* van Vrijdagavond (10 April) kwam het bericht voor, dat het Comité van Verweer de staking had opgeheven.

Daarmede was feitelijk de April-staking geëindigd ; doch de naverking deed zich lang gedrukt gevoelen.

Alvorens hiervan een en ander mede te deelen, behoort eerst vermeld te worden wat op het Binnenhof plaats had.

IV.

OP HET BINNENHOF.

Op Dinsdag 7 April, des voormiddags 10 uur, zouden de algemeene beraadslagingen over de drie wetsontwerpen door de Tweede Kamer worden voortgezet.

Negen en tachtig leden waren op hun post. Slechts van één lid, van den heer Hennequin, afgevaardigde van Oostburg, was bericht bij de Kamer ingekomen, door vertraging in treinenloop verhinderd te zijn de vergadering bij te wonen. Den volgenden dag was deze afgevaardigde echter op zijn post.

Ongehinderd hadden alzoo de afgevaardigden kunnen reizen. Trouwens, gelijk op de vorige bladzijden bleek, was wel het goederen-vervoer voor een deel gestaakt, maar het personen-vervoer ging vrij geregeld. Ook van onrust en opstootjes viel, eenige relletjes in Amsterdam en een paar andere gemeenten uitgezonderd, niets te bespeuren.

In 's lands Raadzaal waren echter de socialisten niet zóó rustig en kalm als daarbuiten. Dit kwam reeds uit op Dinsdag, maar meer nog op Woensdag. Het was hun blijkbaar er om te doen om de discussie te rekken; vandaar dat de heeren Troelstra en Schaper ellenlange redevoeringen hielden, waarin hetzelfde in allerlei variaties tallooze malen herhaald werd. Bovendien bleken ze ook zeer zenuwachtig. Zeker wel omdat zij, beter dan iemand anders, heel goed wisten dat deze spoorwegstaking, en vooral de proclamatie van de algemeene werkstaking, onbezonnen daden waren van het

Comité van Verweer, dat inwendig verdeeld, volstrekt ongeschikt was om eenige leiding te geven. Den socialistischen Kamerleden stonden twee wegen open: of ze hadden, bekend met den feitelijken toestand, ruitelijk moeten erkennen dat het heelemaal mis liep en zich moeten bepalen tot een eenvoudig protest tegen de „dwangwetten”; of wel ze moesten pogen door rumoer en opstootjes in 's lands Raadzaal den stakers en hun aanhang daarbuiten den indruk te geven, dat zij als hun woordvoerders durfden, en dat nu de stakers ook dien „durf” moesten toonen. Het laatste werd gekozen. En van daar, dat een anders nuchter en scherpzinnig man als de heer Schaper, die over het algemeen ook zeer goed weet te waardeeren het goede in zijn tegenstanders, nu grof, honend en beleedigend optrad tegenover zijn medeleden. Vandaar dat Troelstra door grove uitvallen de kracht van zijn argumenten voor de Kamerleden ging verzwakken, hoewel de Samsons en dergelijken hem daarvoor hulde brachten. Vandaar, dat de socialistische Kamerleden — de „salon-socialist” Hugenholtz natuurlijk voorop — door luid lachen en spottende uitroepen trachten hun medeleden en de Ministers te prikkelen tot onvoorzichtige redevoeringen. Vandaar, dat vooral des Woensdags 's lands Raadzaal nu en dan deed denken aan een vergadering der Volksvertegenwoordiging te Weenen, te Brussel of te Parijs.

Het baatte hun echter niet. De „bourgeois”-leden — Lohman, Mees, Van der Vlucht, Kolkman, Tydeman enz. — bleven merkwaaardig kalm, zeer wel begrijpende wat de heeren socialisten in het schild voerden.

Op Dinsdag 6 April kwamen alzoo de Kamerleden te zamen, onder den indruk eerstens van de nieuwe spoorwegstaking en van de uitvaardiging van den toegezegden algemeenen maatregel van bestuur betreffende de rechtspositie van het spoorwegpersoneel tegenover de directies der Spoorwegmaatschappijen. De tribune en de vergaderzaal waren als van zelf meer dan bezet; en merkbaar was er spanning onder de leden.

Het eerst zou aan het woord komen de Minister van Justitie, de heer Loeff, nadat de Premier Zaterdag de sprekers had beantwoord.

„Ubi rerum testimonia adsunt, non opus est verbis” — waar de feiten spreken, kunnen woorden overbodig geacht worden. Aldus

begon Minister Loeff zijn rede. De opnieuw uitgebroken staking bij de spoorwegen was zeker de beste rechtvaardiging van de indiening der Regeering. Hoewel echter de Minister, krachtens zijne eigene woorden, tot de zaak het zwijgen had kunnen doen, gaf hij aan spreken de voorkeur en hield zelfs een vrij lange redevoering — naar veler oordeel te lang — waarin hij het standpunt der Regeering tegenover de aanvallen van verschillende zijden, vooral van prof. Drucker, verdedigde. Nogmaals werd door hem in het licht gesteld, dat allerminst een verkorting van het vereenigingsrecht werd beoogd of de vrijheid van werkstaking werd aangerand. Het ging hier in de eerste plaats om de bescherming van de persoonlijke vrijheid. Wat het zoogenaamde stakingsartikel betreft, dit werd nog altijd door velen verkeerd begrepen. Het heeft alleen betrekking op ambtenaren en op het spoorwegpersoneel, in dienst bij de spoorwegmaatschappijen, dus *niet* bijv. op werklieden, in dienst bij gemeentebedrijven. Voorts stelt het bij de eersten geenszins strafbaar *elke* dienstweigering en *elke* contractbreuk, die ten doel hebben, stremming te brengen in het publiek verkeer. Dit nu valt geheel buiten het juiste begrip van de werkstaking. De natuur van een werkstaking brengt mede door onderlinge samenwerking betere arbeidsvoorwaarden te verkrijgen dan individueel te bedingen zijn. Doch men heeft de werkstaking van het economisch gebied, waarop zij thuis behoort, op politiek en publiek-rechterlijk terrein overgebracht en haar gebezigd, om aan de Overheid de wet te stellen en de macht over te brengen van het wet-tige gezag op de vakvereenigingen. Dat is niet anders dan anarchisme, waartegen de Regeering verplicht is op te komen.

Na de lange rede van den Minister sprak de Voorzitter, MR. Æ. BARON MACKAY — die het debat op talentvolle wijze leidde en daarbij een zeer zware taak had — waarschuwend aldus: „Ik herinner de heeren aan mijn verzoek, gedaan in de zitting van laatstleden Zaterdag, om bij hun replieken eenige zelfbeperking in acht te nemen en daarbij zooveel mogelijk te laten liggen wat persoonlijk is en hun aandacht te concentreeren op de wetsbepalingen, die ons zijn aangeboden.”

De heer SCHAPER kwam na de replieken het eerst aan het woord. Hij begon al dadelijk met te verklaren dat hij en zijn vrienden gaarne aan het verzoek van den Voorzitter zouden

voldoen. Maar waar zij zoo onbeschaamd zijn aangevallen van links en rechts, kan spreker zich niet onbetuigd laten. Vooral de minister van Binnenlandsche Zaken heeft zich hierin onderscheiden. Deze stelde het voor alsof de sociaal-democratische leden lachten om al die bewijzen van terrorisme en daaruit concludeerde die minister dat de sociaal-democraten uit de gemeenschap moesten worden verbannen. Het schijnt wel, dat als de sociaal-democraten, bij het noemen van namen als God, Jezus of Kuyper niet een gezicht trekken als een doleerend ouderling, zij vogelvrij verklaard kunnen worden.

De heer HUGENHOLTZ zegt lachende: „Juist zoo!”

De heer SCHAPER voortgaande, vraagt aan wie de schuld ligt dat nu gisteren weer een spoorwegstaking is uitgebroken. Aan wie de schuld? Natuurlijk aan de Regeering en aan de wetsontwerpen. Er was na 31 Januari ontspanning gekomen; in de arbeiderswereld was het besef levendig, dat er rust moest komen. Maar nu is alles weder op stelten gezet en heeft men de arbeiders genoodzaakt op te treden.¹⁾ Door den heer Troelstra is bij de interpellaties gewaarschuwd, ernstig en kalm; maar men heeft buiten en ook in de Kamer de laagheid gehad dat sirenengezang te noemen.

De menschen worden gepaaid met een algemeenen maatregel van bestuur. Men moet wel dwaas zijn om zich door zulk een boerenbedrog in de luren te laten leggen.

De spoorweg-organisatiën zijn eenvoudig getart door de Regeering, Hij komt hier op tegen de laaghartige wijze, waarop de heer Talma

De VOORZITTER verzoekt den spreker niet zulke uitdrukkingen jegens zijn medeleden te bezigen.

De heer TROELSTRA: „Dan had u den heer Lohman ook tot de orde moeten roepen, want die heeft dat woord ook gebezigd.”

De VOORZITTER ontkent dit. De heer Lohman heeft niet een persoon, maar een stelsel op het oog.

De heer SCHAPER, zijn rede voortzettende, zegt, dat al wat gebeurt — ook het bloed, dat vloeien zal — neerkomt op de hoofden

1) In een Engelsch tijdschrift van de maand December 1903 heeft Mr. N. G. PIERSON feitelijk hetzelfde beweed.

van hen, die niets gedaan hebben om de gemoederen tot bedaren te brengen. In het algemeen is de houding der Regeering en der Regeeringsmeerderheid beleedigend en hoonend

De VOORZITTER: „Het gaat te ver om te zeggen dat de Regeering hier hoonend en beleedigend optreedt.”

De heer SCHAPER: Het is toch goed Hollandsch. Door de heeren Lohman en De Visser is de algemeene vakvereniging op de meest directe wijze beleedigd en gehoond. Thans verklaart men zich voor vakorganisatie, doch dat is van zeer jongen datum en de vraag is of deze liefde wel echt is. Spreker betwijfelt het zeer. Hij licht dan ook om de getuigenissen, die de heeren Lohman c.s. gegeven hebben van de neutrale vakverenigingen; en waarde moet er dan ook niet aan gehecht worden, daar die heeren er niets van weten.

De bekende plaat van *Het Volk*, — waarin Dr. Kuyper „In Naam van den Christus” een arbeider worst — acht spreker niet laaghartig, maar heel juist. Alleen had „In naam van den Christus” er niet onder moeten staan, maar „In naam van den geldzak”. Spreker laat nu een plaat zien, van christelijke zijde uitgegeven, waarop een arbeider wordt voorgesteld met een dolk, de Nederlandsche Maagd willende doorsteken. Is dat dan niet erger dan wat door de plaat van *Het Volk* wordt voorgesteld?

Spreker houdt vol, dat de arbeider van de christelijke vakverenigingen niets te verwachten heeft. Is niet aan die vereenigingen verboden een weerstandskas te vormen?

De heer TROELSTRA: „Belachelijk!”

De heer SCHAPER: De christelijke arbeiders zijn naloopers van de geestelijkheid. Door den heer Talma is aan de neutrale vakverenigingen verweten klassenstrijd, alsof klassenstrijd en zaken doen niet samen kunnen gaan. Maar de christelijke vakverenigingen worden opgericht alleen om de menschen te bewaren voor de socialistische propaganda. De r.-k. arbeiders worden nu gespannen voor de zegekar der r.-k. heeren; en de menschen moeten gebruikt om met het geld van de kapitalisten de brandkast te beschermen.

De heer VAN WIJCK schudt het hoofd.

De heer SCHAPER voegt er bij dat de heer Van Wijck één der onderteekenaars is van het geheime stuk, dat door r.-k. kapitalisten is uitgegeven om gelden voor anti-socialistische propaganda te verkrijgen. Hieruit blijkt, dat die vakverenigingen niet de belangen

van de arbeiders voorstaan, maar twist en verdeeldheid onder de arbeiders van Nederland brengen.

Door de heeren Talma, De Visser en anderen is beweerd dat door deze artikelen niet zal worden vernietigd de vakbeweging. Dat gelooft spreker ook. Maar het is toch de bedoeling, en daar loopt het toch over.

Spreker houdt vol, dat de katholieken hier een voordeelig spel spelen, en wat de heer Kolkman heeft gezegd over Frankrijk gaat hier in 't geheel niet op. Dit poogt hij in bijzonderheden aan te toonen.

De VOORZITTER wijst er op dat de spreker nu toch al te veel buiten de orde treedt.

De heer SCHAPER: „Het ware wel te wenschen, dat de voorzitter zich niet liet opruien door menschen, die achter hem staan.” (*Beweging.*)

De VOORZITTER verbiedt den spreker zulke uitdrukkingen te bezigen, daar zij beleedigend zijn voor den voorzitter der Kamer.

De heer SCHAPER: „Het was niet een beleediging, mijnheer de voorzitter, slechts een waarschuwing.” Hij zet nu zijn redevoering voort, daarbij inzonderheid den heer Talma beantwoordend, wien hij verwijt nooit een goed woord te hebben gesproken voor de spoorwegarbeiders, wier loonen zoo schandelijk laag zijn.

Hij constateert ten slotte onder veel rumoer, dat de leiders der christelijke vakbeweging een treurig figuur gemaakt hebben.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN zegt dat verschillende leden hem verzocht hebben mede te deelen dat hij van het woord afziet en dat ook de andere leden aan de rechterzijde dit zullen doen.

De heer MEES verklaart ook uit naam van velen zijner medeleden dat ook zij van het woord afzien.

De heer TROELSTRA zegt dat hij en zijn vrienden niet zullen zwijgen, ook al meenen de leden rechts en links niet te moeten spreken; zij zullen alles zeggen wat er te zeggen is. En spreker constateert dan allereerst dat de strijd tegen de vakverenigingen geworden is een strijd tegen het socialisme. Alles wat er thans geschiedt en wat ieder minder goed vindt, moet toegeschreven worden aan de sociaal-democraten, ook ten deele aan de anarchisten.

Hij protesteert tegen de beleedigende wijze, waarop de Minister-president en anderen gesproken hebben over de sociaal-democraten. De sociaal-democraten moeten vertrapt worden; zij deugen voor

niets; zij verkondigen onzedelijke begrippen. Daartegenover stelt spreker de mededeeling, dat hij en zijn vrienden vrede hebben gevonden in zich zelven door aan den strijd der sociaal-democraten deel te nemen. Voor hun gevoel is de strijd voor de arbeiders een voortzetting van het werk van allen, die reformatorisch optraden, van profeten, apostelen en martelaren (*Gelach*). Men kan er om lachen; doch spreker houdt vol, dat zijn ideaal zal zijn, waarop alle aanvallen zullen afstuiten, de verheffing met name in zedelijken zin, de verheffing ook van den economischen ondergrond der maatschappij.

Spreker meent er op te moeten wijzen, dat vroeger wel eens anders in ethischen zin over de sociaal-democratische beweging is gesproken. Met name door den heer Talma, toen deze met spreker optrad te Amsterdam, in het soc.-dem. leesgezelschap.

Hij keurt vooral af de wijze, waarop de minister van Binnenlandsche Zaken zich heeft afgemaakt van sprekers rede, zonder zijn naam te noemen, waarom toch? Persoonlijk is de Minister-president niet door hem aangevallen. Hij heeft niets gezegd, dat den Minister-president als minder eerbiedwaardig kan doen voorstellen. De reden van krenking kan spreker niet begrijpen; alleen is het begrijpelijk dat menschen, die door de vrienden wat al te veel over het paard worden getild, niet kunnen dulden dat ook hunne denkbelden of handelingen worden afgekeurd.

Verder protesteert spreker tegen de wijze, waarop de drijfveeren van de sociaal-democraten hier zijn besproken. Hij betwist de juistheid van de bewering, dat de sociaal-democraten niet zouden voorstaan het algemeen belang. En zegt men dan, dat zij staan op het standpunt van den klassenstrijd, dan meent hij er op te moeten wijzen, dat anderen feitelijk ook een dergelijk standpunt innemen.

Maar, heeft de heer Van der Vlugt gezegd, de sociaal-democraten buigen niet voor recht, maar voor macht. Doch daartegenover meent spreker toch er op te moeten wijzen, **dat het recht steeds wijzigt, nooit vast staat.** In dien zin kan men niet spreken van een vaststaand rechtsidee; want de begrippen van het recht wijzigen herhaaldelijk. Dit onderwerp moet historisch worden onderzocht; en het historische ontbrak in het betoog van den heer Van der Vlugt.

Nu is door dien afgevaardigde beweerd, dat de sociaal-democraten

tot allerlei overijlde daden overslaan en dat zij als absolute waarheid aannemen alles wat door een arbeider is gezegd. Dit nu ontkent spreker zoo stellig mogelijk. Ook is de tegenstelling onjuist: algemeen belang en arbeidersbelang. Geenszins zal door de sociaal-democraten ieder belang van den arbeider als algemeen belang worden beschouwd; en trouwens, de arbeider is wel verplicht bij de beoordeeling van zijn speciale belangen met het algemeen belang rekening te houden. En waar de arbeiders-klasse de meerderheid van de bevolking uitmaakt, spreekt het toch wel van zelf, dat de arbeiders niet de algemeene belangen hebben over het hoofd te zien.

Dat de klassenstrijd door de sociaal-democraten wordt gevoerd, ontkent niemand. Maar de bourgeoisie voert ook klassenstrijd, al zegt ze het niet. De Fransche revolutie was niet anders dan een klassenstrijd. Gelijk toen werd uitgemaakt, dat de derde klasse de heerschappij zou hebben voor de toekomst, zoo bedoelt nu de sociaal-democratie dat de proletariërs thans in zich vereenigen het algemeen belang en alzoo de plaats van den derden stand hebben in te nemen.

In verband met het klassenbelang van de arbeiders, komt spreker op tegen alles wat gezegd is omtrent de solidariteit onder de arbeiders. Zeker, erkend moet worden dat de vakvereenigingen wel wat al te veel aan economische politiek hebben gedaan, maar dat moesten ze wel, ze werden gedwongen. Voor hun plezier doen ze dat niet. Nu maakt men zich bevreesd, dat de industrie door het optreden van de vakvereenigingen zal worden benadeeld en dat de arbeiders de schade daarvan ook zullen ondervinden. Och, laat dat maar aan de arbeiders over, die kunnen daarover beter oordeelen dan heeren, die buiten den arbeid staan. Zij kunnen daarover veel beter oordeelen. Laat men maar niet bang zijn. De arbeiders zullen bovendien ook rekening moeten houden met de publieke opinie, daar zij zonder die opinie toch niets kunnen doen.

Wat de voorgestelde wetsontwerpen betreft, komt spreker op tegen het verwijt, dat de socialistischen der Regeering bedoelingen hebben toegedicht, welke zij volstrekt niet had. Hij wijst hier op hetgeen door de regeerings-meerderheid en zelfs aan de ministers-tafel is gezegd van het oorspronkelijke artikel voor de onderkrui-pers. De redactie daarvan is algemeen niet als gelukkig beschouwd. In het adres der XX werd het duidelijk gezegd, dat het artikel

er toe zou leiden om de vakbeweging in haar ontwikkeling te belemmeren. Waarom dan aan de arbeiders kwalijk te nemen wat door menschen, buiten hen om, is beweerd?

Spreker verlangt van den heer Lohman als eerlijk man, dat hij zijn beschuldiging van „opzettelijke onwaarheid” nader zal toelichten of anders intrekken; en ook had hij van de Regeering een eerlijk *peccavi* verwacht, nadat gebleken was dat de eerste artikelen veel te haastig zijn geformuleerd. Zonderling is hier de houding van den heer Talma, daar deze zorgvuldig vermeed bij zijn optreden in meetings te spreken over de artikelen zelve. Dat was al heel gemakkelijk; doch hij meent dat de heer Talma er over zweeg uit vrees om straks door zijn eigen Regeering te worden gesavouéerd.

In ieder geval blijkt uit dit alles hoe onjuist het was om te spreken van „opzettelijke onwaarheid”, waar door de arbeiders gezegd was dat het oorspronkelijk onderkruipers-artikel bedoelde vernietiging van de vak-beweging.

Spreker vraagt den minister van Justitie wat hij voornemens is te doen ten aanzien der plaat (minister Kuyper een arbeider wordende)? Hij meent dat men een verkeerden tijd te gemoet gaat met het vervolgen van platen, waardoor de vrijheid van drukpers wordt aangerand. Gaat men dien weg op, dan moeten ook straks de platen van Geldrop in *De Tijd*, die van Braakensiek in de *Groene* evenals die van Hahn in *Het Volk* vervolgd worden; dat weet men toch wel, dat alle platen min of meer overdreven zijn.

Komende tot de nieuwe ontwerpen, bespreekt hij daarbij de wijze waarop onderkruipers worden beschouwd, het dus genaamd terrorisme en wat hem is toegevoegd omtrent contractbreuk.

Wat betreft de onderkruipers, spreker herinnert er aan dat de leiders der christelijke vakbeweging zich vroeger over onderkruipers anders hebben uitgelaten. Thans is men van die zijde tegen de neutrale vereenigingen. Waarom? Om het kapitalisme te beschermen. De christelijke vakactie bedoelt volstrekt niet het belang van den arbeid; want wat heeft ze tot heden voor die belangen gedaan? In *Patrimonium* werd dan ook geklaagd, dat de christelijke arbeiders zoo weinig lust hebben zich te organiseeren. Dat is twee jaar geleden gezegd....

De heer TALMA: „Dat zeg ik nog.”

De heer TROELSTRA: „Welnu, dan moet gij ook wat bescheidener zijn, meneer Talma. Zelf beweert gij, dat de christelijke vakorganisatie nog is een kind, ja een zuigeling, die in de luren kan worden gelegd door ieder die dat doen wil.”

En wat de onderkruipers aangaat, spreker herhaalt, dat door den heer Talma vroeger over onderkruipers is geoordeeld op dezelfde wijze als zij door de sociaal-democraten geschiedt, wat spreker aantoonst uit *Patrimonium*, toen dit blad zich uitsprak over de werkstaking te Enschedé. Maar dat mocht toen, want dat werd gedaan met een beroep op den wil van God. Zoo doen de heeren altijd. Wat zij verrichten, doen zij omdat God het wil, en daarmede is alles goed gepraat.

De heer SCHAPER: „Ja, het gemeenste ook.”

De heer TROELSTRA: „Ook de dwang op onderkruipers wordt door „broeder Huizinga” goedgepraat met een beroep op den Bijbel, waaruit nu weer bewezen wordt dat het optreden van onderkruipers zonde is.”

De heer TALMA: „Zeker, dat durf ik nog herhalen.”

De heer TROELSTRA: „Ja, maar waarom dan nu de onderkruipers zoo heftig aan te vallen? Is dat moreel?”

De heer HUGENHOLTZ: „Dat is de moreele verwording van *Patrimonium*!”

De heer TROELSTRA komt nu tot de rede van den heer Passtoors, dien spreker niet serieus achtte. Maar als de heer Passtoors eenige uitknipsels uit kranten voorleest, dan heeft hij de toejuiching van de roomsch-katholieken: als hij maar tegen de sociaal-democraten optreedt. Spreker ontkent dat het verzoek van de administratie van *Het Volk* aan een andere firma, om bij haar het blad te mogen drukken indien het gas-personeel zou staken, als onderkruiperij te beschouwen is. Deze firma had een andere beweegkracht dan gas; van onderkruiperij was geen sprake.

Ook andere beweringen van den heer Passtoors werden door spreker weerlegd.

Nog altijd wacht spreker op een goed gedocumenteerd bewijs, dat tegen de onderkruipers een artikel noodig is als nu wordt voorgesteld. Zeker, de heer Passtoors heeft gepoogd materieel in dezen te geven; doch de poging mislukte volkomen. Ook de heer Heemskerk gaf geen steekhoudende bewijzen, wat spreker onder toenemend

rumoer poogt aan te toonen. Spreker zal een oogenblik ophouden om de heeren in de gelegenheid te stellen hun onderlinge discussie te staken.

De VOORZITTER klopt met den hamer en zegt, dat het rumoer zeker ook te wijten is aan den spreker, die in herhalingen treedt en daardoor belangstelling moet missen.

De heer TROELSTRA vervolgt en zegt, dat wat door den Minister-president gezegd is van het terrorisme, op onderkruipers uitgeoefend, nu reeds strafbaar is. Waarom dan nieuwe bepalingen voor te stellen? Alleen om sommige feiten strafbaar te stellen, waaruit verschrikkelijke dingen zouden kunnen voortkomen. Op die manier kan men ook wel een jongeling strafbaar stellen, als hij een meisje zoenen wil.

Het is volkomen onwaar, dat de neutrale vakvereenigingen in daden van molest hun kracht zoeken. Integendeel, zij keuren die sterk af, als in strijd met de belangen van de arbeiders.

Er is vreeselijk geklaagd over het terrorisme, dat zou uitgeoefend zijn op de lieve christelijke en ordelievende arbeiders. En al dat terrorisme wordt geweten aan het socialisme. Terrorismen! Maar zijn de heeren dan vergeten, dat Domela Nieuwenhuis aan terrorisme heeft blootgestaan, dat hij zelf blootgestaan heeft aan feiten van terrorisme? Er is een tijd geweest, dat de socialisten geen vergadering konden houden, zonder dat de Oranje-Ka met haar gevolg optrad; en hij herinnert zich nog al te goed de stompen, waaraan hij-zelf blootgestaan heeft. In Doorn werden de socialisten achtervolgd, met steenen gegooid, waarbij een zijner vrienden een gat in het hoofd kreeg. In het calvinistisch Stolwijk werd spreker gemolesteerd op de gruwelijkste wijze, evenals in het katholieke Waalwijk. Waar is de Regeering gebleven om het socialisme tegen dat terrorisme te beschermen? De Regeering heeft daartegen niets gedaan; maar nu komt zij tot de socialisten om hun toe te voegen, dat zij zulke slechte zedelijke begrippen hebben. Of is men vergeten het schandelijk terrorisme bij de Koninginne-feesten, uitgeoefend op de sociaal-democraten, die niet vlaggen wilden? Op de gruwzaamste, op de meest beestachtige manier zijn de socialisten door de Regeering en door de bourgeois vervolgd....

De VOORZITTER verzoekt den spreker zich in zijn uitdrukkingen te matigen.

De heer TROELSTRA antwoordt, dat hij tegenover de schaamtelooze huichelarij zijn gemoed eens moest uitstorten. Ten opzichte van de contractbreuk heeft men spreker niet begrepen. De heer Talma heeft over contractbreuk geheel onware dingen gezegd, o. a. over den opzeggingstermijn bij de H. IJ. S. M.

De heer TALMA ontkent dat.

De heer TROELSTRA verstaat den heer Talma niet, waarop een scherp tweegesprek volgt tusschen den spreker en den VOORZITTER. Spreker betoogt, dat er bij de H. IJ. S. M. geen contract bestaat en het dus niet verbroken kan worden. Daarop houdt hij zijn meening vol, dat staking geen eigenlijke contractbreuk is, maar het doorbreken van een individueel contract door de solidaire organisatie. Nu hapert er wel is waar iets aan deze verhouding; er is iets abnormaals; maar de toestand is niet anders, is dus een feit. Tegenover den heer Van der Vlugt argumenteert spreker die meening nader en wijst daarbij op de naar ons recht geoorloofde eenzijdige bevoegdheid tot contractbreuk aan den patroon, terwijl deze bevoegdheid uitdrukkelijk aan den arbeider is ontzegd.

Bij de beoordeeling van het gedrag van den arbeider, moest met dit privilege van den patroon rekening worden gehouden.

De arbeider voelt zich in een atmosfeer van onrecht; men kan hem daarom gemis aan besef van het geldend recht en moraliteit niet euvel duiden en ook niet als hij wat te gauw is in het plukken van vruchten, die hij binnen zijn bereik acht. Men moet den moreelen grondslag verbeteren en dat doet men niet in de gevangenis.

Overigens meent spreker, dat het geheele debat omtrent contractbreuk zou kunnen vervallen, wanneer men maar komt tot het collectief werk-contract tusschen arbeider en patroon, daarbij de schuld van den geheelen toestand van nu gevende aan het Blaauwhoudenveem, dat een paar jaar geleden het werk-contract heeft geschonden. Onze vakorganisaties zijn nog niet genoeg ontwikkeld; maar de toestand moet zoo worden, dat de vakvereniging een contract aangaat met den patroon en dan moet de wil van de vakvereniging staan boven den wil van het individu. Met cijfers toont spreker nu aan, dat de vakorganisatie nog zeer zwak is, dat slechts een klein gedeelte van de arbeiders georganiseerd is.

Maar juist daarom kunnen de toestanden in Engeland niet worden aangehaald om te veroordeelen wat door de vakorganisatie ten onzent in de laatste maanden is gedaan.

Op grond van dit alles meent spreker te mogen zeggen, dat de indiening van de strafrecht-novelle niet gemotiveerd is, waarna hij nog in eenige beschouwingen treedt over de wijze, waarop voorzien wordt in de grieven van het spoorwegpersoneel. Hij meent dat, nu dat personeel nog eenig gevoel heeft van eigenwaarde, de staking wel moest uitbreken.

Die staking moest uitbreken, vooral ook, omdat al wat de regeering in uitzicht stelt in de lucht hangt, zoowel wat de spoorweg-enquête als den spoorwegmaatregel van inwendig bestuur betreft. De voorgespiegelde loonsverhooging zal bovendien niet veel beteekenen; en trouwens, nu reeds is door den heer Lohman tegen te groote verhooging van het loon gewaarschuwd.

Ook die algemeene maatregel is niets dan een lijnstok, waarop de Regeering hoopte, dat de liberalen zouden gaan zitten. En dit zal dan ook wel gezien worden. Reeds ging de liberale Mees op dien lijnstok zitten. Hoe kan men nu toch aannemen, dat het spoorwegpersoneel dat parlementair spelletje van de burgerlijke partijen stil en rustig zou aanzien.

De schuld van de staking van het spoorwegpersoneel rust dus niet alleen op de Regeering en op de christelijke partijen, maar op alle burgerlijke partijen. De sociaal-democraten staan in deze staking aan de zijde van het spoorwegpersoneel, dat hun volle sympathie heeft.

Door de heeren Van der Vlugt en Talma is gevraagd, waarom in ons land niet strafbepalingen zouden kunnen geduld worden, die ook in Engeland en Duitschland bestaan. Doch dat gaat niet aan, De toestanden verschillen. En bovendien, het is den socialisten niet hetzelfde, hoe ze groeien zullen als partij. Ze wenschen liefst niet de lijdensgeschiedenis te ondergaan van hun partijgenooten in Duitschland. Ook in verband met de rustige ontwikkeling van ons maatschappelijk leven. Een tijd van reactie, als onder Du Tour van Bellinchave en Heemskerk, wenscht spreker niet terug. Door die reactie is er een geest van verbittering onder de arbeiders gekomen. Die geest is allengs, dank zij het optreden van de parlementaire sociaal-democraten, verdwenen of verzwakt; maar nu komt door

deze strafbepalingen die geest van verbittering terug. Daarom ook zijn deze strafbepalingen reactionnair.

Ten slotte zegt spreker, dat het belang der vrije arbeidersbeweging samenhangt met het algemeen belang. Maar wat men nu weder wil gaan doen, is een reactie tot na het jaar 1872. Het zaad van den klassenhaat is gestrooid tegen hen, die tegen het socialisme en de arbeidersbeweging ingaan.

Spreker en zijn vrienden blijven hun oppositie handhaven tegen die strafbepalingen, vooral ook wat betreft de uitdrukking „feitelijkheden”. Zij protesteeren tegen de verschillende partijen, die zich laten lijmen door de Regeering en die daardoor mede-verantwoordelijk zijn voor de onrust in het land; en zij verheugen zich er over, dat de arbeider in Nederland al meer zijn kracht gaat gevoelen.

De heer HELSDINGEN zegt, dat wat hier geschiedt, hem verwijst naar hetgeen men in deze week vooral in de etalages van kunstwinkels ziet: een voorstelling van Christus en Pilatus met het volk, dat roept: kruist hem. Dat woord „kruist hem” wordt thans op het socialisme toegepast; spreker verdedigt nu zijn partij tegen de aanvallen, waaraan zij van onderscheidene zijde heeft blootgestaan.

De R.-K. Volksbond heeft het socialisme genoemd een kwaal, erger dan de pest. *De Standaard* heeft de socialisten genoemd een bende onverlaten. De overzijde meent dat zij beschikken over het monopolie van moraliteit van de arbeiders. Maar dan begrijpt spreker niet, dat zoo weinig van die moraliteit onder de christelijke arbeiders wordt bespeurd. Spreker is **uit christelijke ouders** geboren, hij heeft den Bijbel van buiten geleerd, heeft belijdenis afgelegd; maar hij heeft nooit iets aan dien godsdienst gehad, hij is er niet zedelijker door geworden. Het socialisme daarentegen is voor hem een zegen geweest, heeft hem verlost van een gevoel van wanhoop. Ook kan hij wijzen op de bestrijding van het drankgebruik, juist door de socialisten het meest voorgestaan.

Opmerkelijk is het wel, dat juist zij, die onder den invloed van dat christendom staan, het meest met den strafrechter in aanraking komen. Daarentegen blijkt uit een opgaaf, die Emile van der Velde in de Belgische Kamer duidelijk gaf, dat in de socialistische provincies in België er niet zooveel strafschuldigen voorkomen als in de roomsch-kath. provinciën. Hetzelfde kon, bij eenige benadering,

ook gezegd worden van ons land, wat blijkt uit een vergelijking van het getal personen, dat voor de arrondissements-rechtbanken komt, in Groningen en in Limburg.

Wanneer nu de christelijke partijen beschikken over het monopolie van de moraliteit, dan zouden de cijfers juist omgekeerd moeten zijn, daar men in Groningen zeer veel sociaal-democraten telt.

De heer TROELSTRA deed hier een uitval tegen den 70-jarigen r. k. heer Mutsaers, die bedaard stond te luisteren: „Dat is alles het gevolg van jullie godsdienst, die verwildering brengt, maar jullie hebt misschien geen geweten meer.” (*Opschudding* bij de r. kath. leden en bij anderen).

De heer HELSDINGEN praat onder groot rumoer voort en meent, dat de cijfers, door hem genoemd, wel in staat zijn om den heeren katholieken wat meer bescheidenheid te leeren, wanneer zij tegen de sociaal-democraten optreden. Ook is bekend, dat vooral in de zuidelijke provinciën zoo ontzaglijk veel jenever gebruikt wordt.

Verder komt spreker op tegen hetgeen de minister van Binnenlandsche Zaken heeft gezegd van de beteekenis der neutrale vakverenigingen. Zij hebben meer te zijn dan verenigingen om ziekenfondsen te vormen en werkelozen te steunen. Natuurlijk, dat alles is zeer goed; maar er blijft heel wat meer te doen. De vakverenigingen moeten niet blijven binnen de grenzen van de kapitalistische maatschappij. Doch hoe is de toestand? Deze, dat wanneer de vakverenigingen dat verdommen, zij niet meer gewild worden door de voorstanders van het kapitalisme.

De heer DRUCKER zegt, dat de Minister-president twee stellingen op den voorgrond heeft gesteld, waarmede spreker zich geheel kan vereenigen. De eerste stelling betrof het hoog houden van het gezag; vooral in deze dagen stelt spreker er prijs op te verklaren, dat hij en zijn vrienden in deze ernstige dagen aan de zijde der Regeering wenschen te staan. Ook is hij het eens, dat zij die nu de stakingen uitlokken, groot nadeel toebrengen aan het algemeen belang, ook aan arbeiders.

Aan de gezonde ontwikkeling van de arbeidersbeweging is door deze roekeloze werkstaking onberekenbare schade toegebracht.

Wat velen ondenkbaar hebben geacht, is thans geschied. Door het Comité van Verweer is een uitgebreide werkstaking geproclameerd, waarbij van economische eischen tegen den werkgever geen

sprake is. Het is geworden een strijd van een deel der bevolking, dat in opstand komt tegen het wettig gezag van den Staat. Dat **misdadig bedrijf** kan niet genoeg worden afgekeurd.

Doch is daarmee verdedigd, dat strafbepalingen, als nu zijn voorgesteld, noodzakelijk zijn? Na hetgeen door minister Kuiper is gezegd, is er geen reden om zoo op te komen tegen hen, die niet met de conclusie der Regeering instemmen, dat hier strafbepalingen noodig zijn.

Bij de artikelen zal nu moeten worden onderzocht of werkelijk wat is voorgesteld noodzakelijk is en of daardoor kan worden voorkomen wat ieder afkeurt.

Voorts zal moeten blijken of men in de strafbepaling (staking) heeft particuliere bepalingen.

Voor de beoordeeling van de artikelen is de kennis van den algemeenen maatregel van bestuur onmisbaar.

Spreker beantwoordt verder wat door den heer Kolkman is gezegd en wijst er op, dat meermalen gebleken is, dat de openbare meening niets anders is dan een waan van den dag. En ook de heer Kolkman heeft evenals zijn betreurde vriend Schaepman zich daaraan niet gestoord.

Bij de eindstemming zal hij zich alleen laten leiden door den inhoud van het wetsontwerp, in verband met den aangekondigten bestuursmaatregel.

De heer TER LAAN bestrijdt een en ander wat door den minister van Justitie is gezegd, doch is moeielijk te volgen door het rumoer in de Kamer.

De sociaal-democraten slaan op de tafel en de Voorzitter verzoekt stilte, daarbij er op wijzende, dat het ten slotte aan de sprekers zelven ligt of zij de vergadering kunnen boeien.

De heer TER LAAN zegt, dat het brutaal is om te zeggen dat de Regeering wil bescherming van de vrijheid van den arbeider. Dat zal hij door nieuwe gezichtspunten aantonen. (*Gelach*).

De spoorwegstaking tast niet aan onze maatschappelijke orde; zij loopt over de vak-eischen.

(*Een stem*: Daar heb je 't nieuwe gezichtspunt!)

Spreker beweert, dat men hier te doen heeft met een economische beweging, doch die door de schuld van deze wetsontwerpen ook een politiek karakter heeft verkregen. Ons gemoed kookt, roept

spreker luide, over het onrecht, dat den arbeiders wordt aangedaan. Het zijn geen wetten tot verzoening, die thans zijn ingediend; trouwens, dat wordt genoeg bewezen door de oproeping van de lichtingen en door de tooneelen, die zich nu reeds voorgedaan hebben. Zeker wordt de soldaat niet door deze wetten verzoend.

Spreker, de werkstaking van heden behandelende, zegt, dat ook onbekwame stokers of ander onbekwaam personeel thans verantwoordelijke diensten verrichten. Mag dat zoo? Moet er eerst een ongeluk komen, en de schuld er van op de stakers geworpen? De regeering moest een openbare waarschuwing uitvaardigen evenals bij zwak ijs geschiedt.

De VOORZITTER meent toch, dat dit niet in verband staat met de ontwerpen.

De heer TER LAAN antwoordt, dat de minister van Justitie van verzoening gesproken heeft en dat hij daarom over deze zaak *moet spreken*. Hij noemt nu nog enkele bijzonderheden.

De VOORZITTER verzoekt nogmaals daarop niet verder in te gaan; anders zal hij hem het woord ontnemen.

De heer TER LAAN zegt nu, dat hij bij de behandeling van het ontwerp-spoorweg-brigade op deze zaak zal terugkomen.

De algemeene beraadslagingen worden gesloten.

De vergadering werd hierop verdaagd tot Woensdag-voormiddag 10 uur.

Het Kamerdebat van 8 April.

Alzoo konden op Woensdag 8 April de artikelen der drie wets-ontwerpen in beraadslaging komen. Dit was van zelf den socialist niet meegevallen. Zij hadden er op gerekend om door prikkelende woorden redevoeringen van andere leden uit te lokken. Doch niemand kwam, buiten de socialisten, aan het woord, zoodat op Dinsdag de algemeene beraadslagingen konden eindigen.

„Zoo konden dan eindelijk” — schreef de *Nieuwe Courant* in haar Kamer-overzicht — „in het late middaguur de algemeene beraadslagingen gesloten worden.

„Doch hoe zal men de behandeling der wetten voor Goeden Vrijdag beëindigen, te meer als morgen de amendementen loskomen? Slechts de uiterste gestrengheid van den Voorzitter en de uiterste

zelfbeperking van de rechterzijde en de gematigde partijen zou dit mogelijk maken."

Woensdag waren 94 leden tegenwoordig. Aan de orde zou nu komen artikel 1 van de strafrechtnovelle. Doch het spelletje der socialisten van Dinsdag begon nu weer en veel heftiger. Want alvorens met de behandeling van art. 1 een aanvang kon worden gemaakt, stond de heer Schaper, bleek van opwinding en zenuwachtig tot het hartstochtelijke, op om het woord te vragen voor

een motie tot uitstel.

De heer SCHAPER, stotterend en telkens struikelend over zijn woorden, begon dan te zeggen het wenschelijk te achten een woord te spreken over den toestand van het oogenblik. Hij heeft alle reden te gelooven, dat de toestand nu gunstiger door de dagbladen wordt voorgesteld dan hij werkelijk is. De spoorwegstaking is niet in een toestand van ondergang. De maatschappijen trachten zich te helpen met min of meer gebrekkig personeel. Er is geen reden te veronderstellen, dat men spoedig weer in normalen toestand zal komen.

Hierbij komt de bakkersstaking, terwijl ook in sommige bedrijven werkstaking is uitgebroken of althans te verwachten is. Talrijke klassen der bevolking zijn dan ook in beweging.

Naar zijn meening moet uit dit alles blijken, dat de behandeling der wet nu ingaat tegen het rechtsbewustzijn van zeer vele menschen.

De VOORZITTER verzoekt den spreker nu toch eindelijk te zeggen wat hij wil.

De heer SCHAPER wenscht een motie van orde voor te stellen en wil de redenen opgeven, waarom hij die motie zal indienen.

De VOORZITTER zegt dit niet te kunnen toelaten. De spreker moet daarom eerst zijn motie indienen, daarna moet ze gesteund worden; en eerst dan kan de spreker zijn motie toelichten.

De heer SCHAPER leest nu zijn motie van orde voor, bedoelende de behandeling van artikel 1 te schorsen en daardoor de Regeering in overweging te geven alsnog de wetsontwerpen in te trekken.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN stelt voor de beraadslaging over de motie op een nader te bepalen dag vast te stellen. (De socialisten maken hierbij een geweldig rumoer).

De VOORZITTER zegt, dat dit thans niet te doen is, waar het geldt de schorsing der beraadslagingen over een aanhangig ontwerp.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN zegt, dat de motie in strijd is met een reeds genomen besluit. Zijn doel is om het doel der motie te verijdelen, daar de motie strekt om de Kamer te beletten haar werkzaamheden te verrichten.

De VOORZITTER zegt, dat het altijd vrij staat het debat over de motie te sluiten.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN handhaaft zijn voorstel, waar men hier blijkbaar te doen heeft met obstructie.

De heer MEES meent, dat de motie-Schaper niets anders is dan terugkomen op het besluit van behandeling. Doch het is moeilijk de beslissing over de motie uit te stellen.

De heer SCHAPER bestrijdt het voorstel-Lohman, dat niets anders is dan een brutale obstructie. Hij erkent dat de Kamer besloten heeft het ontwerp te behandelen, maar de tijdsomstandigheden zijn veranderd en daarom moeten de discussies worden uitgesteld.

De meerderheid zal haar zin niet krijgen, als ze meent, dat deze wetsontwerpen zoo spoedig zullen worden aangenomen. Dan rekent men buiten de socialisten, want van hun kant liggen amendementen gereed, wat zij aanvankelijk niet van plan waren, daar het wets-ontwerp **te gemeen** is om het te amendeeren. . . .

Hier ontstaat een geweldig rumoer, zoodat de spreker niet verder meer hoorbaar is.

De VOORZITTER slaat geweldig met den hamer en scheeuwt boven het rumoer uit: „Ik moet den heer Schaper tot de orde roepen. Van de Regeerings-voorstellen spreekt men niet op die wijze en het is niet geoorloofd te zeggen dat zij te gemeen zijn om te amendeeren. Dergelijke uitdrukkingen mag men niet gebruiken.”

De heer TROELSTRA loopt met de gebalde vuisten zwaaiend naar de Voorzitterstafel en roept: „Het is een schurkenstreek.” (*Geweldig tumult*).

De VOORZITTER: „Ik roep den heer Troelstra tot de orde.”

De heer SCHAPER praat inmiddels door en door verheffing van stem weet hij zich, althans voor de stenografen, verstaanbaar te maken, zoodat de stenografen het volgende van hem konden opteekenen: „Laat ons dan bij de zaak blijven. Wanneer de motie niet aan

de orde gesteld wordt, staat een reeks amendementen klaar, louter om de behandeling van het wetsontwerp aan te houden.

De smerige sloeberstreek. . ."

Bij deze woorden ontstaat een geweldig rumoer. Alle leden vliegen te hoop naar de spreekplaats, druk pratende, soms gillende, en gesticuleerend.

De VOORZITTER hamert zoo geweldig, dat er gevaar voor de presidenten-tafel is. Eindelijk hoort men, boven het geloei, den Voorzitter roepen: „Ik stel voor, den heer Schaper het woord te ontnemen.”

De heer SCHAPER: „Ik protesteer er tegen; het is een gewelddaad. Die mooie mijnheer, die daar staat, die heeft dit tumult veroorzaakt; hij, Jhr. Lohman, heeft de bedoeling om de zaak...”

Hier neemt de VOORZITTER, al hamerende, weer het woord en zegt: „Mag ik den heer Schaper verzoeken te zwijgen. Ik heb het voorstel gedaan om hem het woord te ontnemen op grond van art. 57 van het Reglement van Orde, luidende: „Indien een spreker mocht voortgaan zich beleedigende uitdrukkingen te veroorloven, de orde te storen of van het onderwerp af te wijken, stelt de Voorzitter aan de Kamer voor, om hem gedurende de vergadering, waarin dit plaats heeft, over het voorstel in behandeling het woord te ontnemen.” Ik kan niet anders doen, ik heb den heer Schaper heden herhaaldelijk gewaarschuwd, en ook gisteren, ik mag niet toelaten op deze wijze voort te gaan.”

De heer TROELSTRA: „Ik vraag stemming over dat voorstel.”

Het tumult is moeielijk weer te geven; het rumoer was geweldig. De heer Schaper bleef op de spreekplaats staan, woest en verwilderd er uitzien. De heer Troelstra liep hartstochtelijk, wit als krijt, van de eene bank naar de andere. Alleen een paar leden behielden de gewenschte kalmte, terwijl de Ministers aan de Regeeringstafel dit tooneel aanschouwden. Het waren de heeren Mees en Roëll, die zich met de zaak inlieten en voorkwamen dat voor de eerste maal op een Kamerlid art. 57 van het Regl. van Orde zou worden toegepast. De heer Mees sprak met den heer Schaper, waarvan niemand door het geweldig rumoer iets kon hooren. De heer Schaper eerst onwillig, blijkt eindelijk neiging te hebben naar den heer Mees te hooren. Ook de heer Roëll mengt er zich in. Daarna begeeft de heer Mees zich naar den heer Lohman.

Boven het rumoer uit hoort men den VOORZITTER met den hamer

slaan en uitroepen: „Het voorstel om den heer Schaper het woord te ontnemen, komt in stemming.”

De heer SCHAPER vraagt nu het woord en zegt, terwijl het op eens zeer stil wordt in 's lands Raadzaal: „Mijnheer de Voorzitter! Op aandrang van eenige leden, ook van andere partijen, heb ik de eer de woorden, gericht tegen den heer De Savornin Lohman, wiens voorstel ik nu *niet* zal kwalificeeren, in te trekken.”

De VOORZITTER: „Ik hoop, dat het in het vervolg niet gebeuren zal, dat ik tot dergelijken maatregel zal moeten overgaan, die hoogst onaangenaam is, niet het minst voor den President. Nu de heer Schaper zijn beleedigende woorden heeft teruggenomen, vind ik termen mijn voorstel, om den heer Schaper het woord te ontnemen, niet langer te handhaven.”

De heer SCHAPER gaat nu voort en zegt, te willen afwachten of thans de Kamer het voorstel-Lohman zal aannemen.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN trekt daarop zijn voorstel in.

De heer SCHAPER licht nader zijn motie toe. Zijn doel is om het Nederlandsche volk niet nog meer in het harnas te jagen, door toch nu de wetten te behandelen. De Regeering moest de wetten intrekken.

De heer NOLTING betreurt dat in het stadium, waarin wij nu verkeerden, de motie is voorgesteld. Ware vroeger de motie voorgesteld, hij zou er vóór gestemd hebben. Wil men rust, dan moeten de discussies een einde nemen. Worden de zaken uitgesteld, dan zal het oproer in het land toenemen. De heer Schaper weet zeer wel, dat zijn motie toch zal verworpen worden.

Als men ziet wat gisteravond weder in Rotterdam is gebeurd, dan is dit reden te meer om de motie te verwerpen. Daar toch werd aan den voorzitter de leiding ontnomen en nam het Comité van Verweer de leiding in handen.

De heer SCHAPER zegt, dat de heer Nolting zijn motie niet heeft begrepen; de bedoeling is alleen, dat de zaak niet overhaast behandeld moet worden.

De beraadslagingen werden hierop gesloten. De motie-Schaper werd verworpen met 84 tegen 6 stemmen.

Voor: de heeren Schaper, Troelstra, Melchers, Helsdingen, Hugenholtz en Ter Laan. De heer Van der Zwaag was Woensdag niet in de vergadering.

Na dit incident ging het vlugger met de behandeling. De beraadslagingen namen nu een aanvang met artikel 1 (waarborging der vrijheid voor hen, die aan een werkstaking geen deel nemen).

Dit artikel breidt het bestaande Art. 284 (strafbedreiging tegen dwang door geweld of bedreiging met geweld) uit tot dwang door „eenige andere feitelijkheid”, en schept bovendien een nieuw Art. 426bis, een straf van hechtenis van een maand of geldboete van f 100 bedreigende tegen hem, die wederrechtelijk op den openbaren weg een ander in zijne vrijheid van beweging belemmert of met een of meer anderen zich aan een ander tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil blijft opdringen of hem op hinderlijke wijze blijft volgen.

De discussie er over liep vrij vlug af. De heer Marchant (vrijz.-dem.) opperde eenige bezwaren tegen het woord „feitelijkheid”, dat hij liever door „handtastelijkheid” zag vervangen. Hij werd beantwoord door den heer Willinge en minister Loeff.

Dezelfde spr. opperde bedenking tegen de formuleering van Art. 426bis, waarvan hij vreesde dat ze ook het geoorloofd „posten” zou belemmeren. Afgescheiden daarvan vond hij de straf in dit artikel te hoog en stelde bij amendement voor, deze te verlagen tot 6 dagen hechtenis of f 25 boete.

De eerste bedenking werd na het antwoord van den minister opgegeven, doch het amendement bleef gehandhaafd. Bestreden door minister Loeff en den heer Nolens (namens de groote meerderheid der commissie v. rapporteurs, de heeren Nolens, Lohman, Heemskerk en v. d. Vlugt; alleen de heer Drucker was er uit de commissie vóór), werd het verworpen met 67 tegen 19 stemmen. Vóór stemden de socialisten en vrijzinnig-democraten, en de heeren Dolk, de Klerk, Verhey, Rink, Roessingh en Borgesius.

Daarna werd het geheele *Artikel 1 aangenomen met 80 tegen 6 stemmen*. Tegen stemden alleen de socialisten.

Het was vooraf nog bestreden door den heer Troelstra, die er allerlei vreeselijks uit haalde, wat minister Loeff terecht deed opmerken, dat de spreker hiermee zijn eigen glazen dreigde in te werpen, daar de rechter later wel eens een groote draagwijdte aan het artikel kon toekennen op grond van de authentieke interpretatie van een der Kamerleden die aan de totstandkoming meewerkten (mr. Troelstra).

„Intusschen dunkt het ons” — schreef de *Nederlander* in haar Kameroverzicht — „een gelukkig verschijnsel, dat het artikel, hetwelk beoogt het terrorisme bij werkstakingen beter dan tot dusver tegen te gaan, nu ten slotte door de *geheele* Kamer, uitgenomen de sociaal-democraten, is aangenomen. Een mooi succes ook voor de Regeering, die tegenover al het gemanifesteer is blijven palstaan.”

Daarna zou aan de orde komen artikel 2 (strafbaarstelling van dienstweigering van ambtenaren en spoorwegpersoneel).

Weêr poogden de socialistten uitstel te verkrijgen. De heer Troelstra stelde voor

een tweede motie van orde,

streckende om de behandeling van art. 2 te schorsen, zoolang de rechtspositie van het spoorwegpersoneel niet is geregeld.

De VOORZITTER heeft tegen deze motie van orde wel bezwaar. Heden voormiddag is een motie van orde van den heer Schaper, om het wetsontwerp niet te behandelen, verworpen; het wetsontwerp is nu in behandeling gekomen; en nu gaat het toch niet aan om de behandeling van art. 2 te schorsen.

De heer TROELSTRA is het met dit bezwaar niet eens en zou wenschen, dat de voorzitter vroeg of er leden zijn, die de motie steunen willen.

De VOORZITTER blijft zijn bezwaar handhaven, doch hij zal de beslissing over de vraag, of deze motie kan worden behandeld, van de Kamer laten afhangen.

De heer TROELSTRA zegt, dat de motie niet wordt voorgesteld om obstructie te voeren, maar alleen om een beslissing uit te lokken of het spoorwegartikel nu kan worden behandeld. Wil men geen behandeling, dan zal men zich blootstellen aan het verwijt, dat men het vrije woord wil onderdrukken. Hij meent dat de liberalen ook in de gelegenheid moeten gesteld worden om zich over deze zaak uit te spreken. Immers, juist van hun kant is er herhaaldelijk op gewezen, dat eerst de rechtspositie behoort te worden geregeld.

De VOORZITTER blijft zijn gevoelen handhaven. Men kan al zijn bezwaren bij het artikel ontwikkelen. Hij stelt nu voor de motie niet te behandelen.

Het voorstel van den Voorzitter wordt in stemming gebracht en aangenomen met 56 tegen 33 stemmen.

Tegen: de heeren Drucker, Zijlma, Ferf, Troelstra, Melchers, Ter Laan, Verhey, Smeenge, Schaper, Focker, Bos, Hennequin, Lieftinck, Goeman Borgesius, Den Tex, Marchant, Dolk, Willinge, Van der Vlugt, De Klerk, Rink, Hubrecht, Nolting, Smidt, Van Gijn, Hugenholtz, Tydeman, Cremer, Roessingh en Staalman.

Alzoo kwam de motie van den heer Troelstra niet in behandeling.

Hierna kon in beraadslaging gebracht worden artikel 2 van het wetsontwerp-strafrecht-novelle.

Door de heeren Drucker, Heemskerk, Schaper, van Raalte en De Klerk werd gediscussieerd over de vraag, in hoever gemeentebambten onder de bepaling zullen vallen.

De heer HEEMSKERK was geneigd tot een ruimere interpretatie dan de heeren v. Raalte en Schaper. De Minister liet de toepasse-lijkheid van het artikel afhangen van de vraag, of er een publiek-rechtelijke dan wel een privaatrechtelijke betrekking tusschen be-ambte en overheid bestaat. En dit laatste schijnt dan weer hiervan af te hangen, of er een eenzijdig door den Raad vastgesteld dienst-reglement bestaat ja dan neen. Hoe dit zij, de geleverde beschou-wingen hebben, gelijk van meerdere zijden geconstateerd werd slechts betrekkelijke waarde; de jurisprudentie zal ten slotte uit-spraak moeten doen.

De heer RINK verklaarde namens de *Liberale Unie*-fractie, vóór artikel 2 en voor de wet te zullen stemmen na de publicatie van den Algemeenen maatregel van bestuur. Daarna zette de heer TROELSTRA een lange rede op, waarin hij o. m. dien Algem. maatr. van bestuur noemde den lijnstok voor de liberalen. En die maat-regel zou ten slotte het spoorwegpersoneel desorganiseeren, door de bepaling dat de onderscheidene groepen zich zullen kunnen uit-spreken. De ééne groote vereeniging, de *Ned. Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel*, wordt gepasseerd. Het personeel moet zich, volgens den maatregel, groepsgewijze organiseeren, en daardoor wordt de geheele groep van het spoorwegpersoneel ge-desorganiseerd.

Op dien grond protesteerde hij, namens zijn vrienden en ook namens het spoorwegpersoneel, tegen het treurig spel, dat nu ge-speeld wordt. Hij protesteerde tegen de houding van de liberalen,

die nu naar de Regeering zijn overgeloopen. Dan hadden ze maar beter gedaan om dadelijk de zijde van Dr. Kuyper te kiezen. Een oogenblik hebben de sociaal-democraten gedacht, dat de liberalen de vaan der vrijheid hoog zouden hebben gehouden. Maar ze zijn teleurgesteld, bitter teleurgesteld. Dat deze houding verontwaardiging moet wekken bij de arbeiders, moeten de liberalen toch zelve gevoelen.

Ook de heer Nolting heeft hedenvoormiddag woorden gesproken — vervolgde Mr. Troelstra, — die hem tegenvielen. Het zou toch onmogelijk zijn geweest om de arbeiders te bewegen tot een daad, als nu is waar te nemen en die nu al grooter proportie aanneemt, indien de arbeiders niet vol ernstige grieven waren. Daarom ook kan en moet gezegd worden, dat niet de z.g. leiders de werkstaking hebben veroorzaakt; maar dat dit is geschied door de tegenstanders van de arbeiders.

Spreker zou dit straks nader ontwikkelen. (*Beweging*). Men lacht, maar dat kan spreker niet helpen; hij heeft nog eenige oogenblikken noodig en verzoekt den voorzitter morgen zijn rede te mogen voortzetten.

Het was intusschen al over 5 uur; en zoo werd de vergadering gesloten tot Donderdagvoormiddag 10 uur.

DE VERGADERING VAN DONDERDAG 9 APRIL.

In deze vergadering der Tweede Kamer, die 10 uur een aanvang nam, waren 95 leden aanwezig. De tribunes stampvol.

Onder veel rumoer en geraas — de Kamerleden hadden blijkbaar genoeg van de redevoeringen der socialistischen — zette de heer Troelstra zijn rede van Woensdag voort over Art. 2 van de Strafrecht-novelle.

De heer TROELSTRA begon met te herhalen, dat in den algemeenen maatregel van bestuur een stuk reactie zit. Spreker die door het rumoer niet verstaanbaar was, deed een beroep op de heeren om nu niet te doen alsof hun de zaak niet aangaat. Als de rechterzijde voor de belangen van het spoorwegpersoneel was opgekomen, behoeften spreker en zijn vrienden dat niet te doen. Maar men laat alles aan hen over.

De VOORZITTER: „Ik verzoek den spreker zich niet te mengen in

de orde. Ik heb den heeren een weinig stilte verzocht en dat is genoeg."

De heer TROELSTRA herhaalde nu dat de algemeene maatregel van bestuur een stuk reactie, het begin van het staatssocialisme van Bismarck is, die alles wilde regelen door en alles wilde brengen onder de voogdij van den Staat. Hij begrijpt niet, dat de anti-revolutionairen, die steeds zijn opgekomen tegen mechanisch ingrijpen van den Staat, zich voor dezen algemeenen maatregel kunnen verklaren.

De werkstaking is door de Regeering uitgelokt, en is volkomen gerechtvaardigd. De Liberale Unie heeft dit door haar schrijven ook aangetoond. Maar de Regeering heeft het spoorwegpersoneel het mes op de keel gezet. De werkstaking is dus de schuld van de Regeering en van de partijen, die haar steunen.

En waarom meende de Regeering doof te moeten blijven voor de wenschen en de verlangens van het spoorwegpersoneel? Alleen omdat zij het gezag wil hooghouden en zij meent, dat dit niet het geval is, wanneer aan die wenschen wordt tegemoet gekomen. De hoogheid van den Staat moet gewaarborgd worden.

Dit nu is een gevaarlijk standpunt. Zeker wanneer een eisch werd gesteld, die niet berustte op rechtvaardigheid, dan zou de Regeering gelijk hebben. Maar hier wordt volkomen over het hoofd gezien het rechtmatige van de grieven, en wordt alleen gelet op de hoogheid van het gezag. In de Memorie van Antwoord wordt dan ook gezegd, dat vóór alles aan die hoogheid moet worden gedacht, zoodat zelfs regelingen, die dringend noodig worden geacht, ook door de Regeering, moeten wachten. Eerst moet, zegt zij, het gezag hoog gehouden worden. Het gezag moet, zoo wordt geredeneerd, gehandhaafd worden *coûte que coûte*, ook al moet het recht op zij geschoven worden.

Het is een eigenschap van de clericale partijen, dat zij zich bij voorkeur op dit standpunt plaatsen. Daarin nu ligt de bron van alle revolutionaire verschijnselen en feiten van deze dagen. De menschen worden tot tegenstand geprikkeld. De Regeering had de behandeling van dit wetsontwerp moeten uitstellen. Maar in plaats van dit te doen, heeft ze getracht den liberalen tegemoet te komen, omdat ze hen noodig had, teneinde de grootst mogelijke meerderheid vóór de ontwerpen te verkrijgen. Maar aan de arbeiders werd niet tegemoet gekomen.

Al wat nu plaats heeft, komt voor rekening van de overdreven gezagsidee. Het bloed, dat reeds gevloeid is, komt op rekening van de Regeering

De VOORZITTER zou toch den spreker willen verzoeken om tot het artikel zelf terug te keeren.

De heer TROELSTRA antwoordt, dat hij nog eenige minuten noodig heeft voor de uitwerking van dit punt.

De VOORZITTER zegt dit niet te kunnen toestaan, daar alsdan andere volgende sprekers ook over dat punt zullen gaan handelen.

De heer TROELSTRA erkent formeel de juistheid van het bezwaar van den voorzitter, doch meent, dat hij over dit punt niet zwijgen mag. Hij wil daarom bij afzonderlijke interpellatie aan den Minister van Waterstaat eenige vragen stellen betreffende de roekelooze wijze, waarop het spoorwegverkeer thans is geregeld.

Op voorstel van den VOORZITTER zal deze interpellatie op een nader te bepalen dag behandeld worden.

De heer TROELSTRA bepaalt zich nu tot het stellen van straffen op stakingen bij het spoorwegpersoneel. Die strafbepaling is volkomen ongerechtvaardigd, reeds om deze reden, dat de rechtspositie van het spoorwegpersoneel nog niet is geregeld.

Wat betreft de vraag, of gemeentewerklieden onder dit artikel vallen, meent spreker, dat men nog niet weet wat onder ambtenaren te verstaan is. Wat de Minister daarvan heeft gezegd, heeft ons gelaten in Egyptische duisternis, zoodat op dit stuk veel te veel aan den rechter wordt overgelaten. Hij protesteert tegen de poging van den heer Heemskerk om de gemeentewerklieden onder dit artikel te brengen. Had men dit gewild, dan had men ook voor de gemeentewerklieden de rechtspositie bij besluit of nader bij wet moeten regelen. Hij wijst er op, dat tot heden geen onbezonnen daden zijn gedaan door de gemeentewerklieden; en Domela Nieuwenhuis heeft zelf de anarchistische elementen onder de gemeentewerklieden te Amsterdam tot bedaren gebracht. Intusschen wil hij den gemeentewerklieden het stakingsrecht niet ontzeggen; en naar zijn meening vallen zij wel onder de strafbepalingen van het artikel. Overigens vergete men niet, dat de gemeentewerklieden onderworpen zijn aan disciplinaire straffen.

Hij zou voorts wenschen, dat de stemming over artikel II niet in eens plaats had, maar over ieder der verschillende bepalingen

afzonderlijk. Verder wilde hij afwachten of de leden der rechterzijde zullen blijven zwijgen en of ze het ook niet te erg vinden om, in het licht van den algemeenen maatregel van bestuur, nu te stemmen vóór deze strafbepalingen.

De heer MELCHERS (s.-d. afgevaardigde) houdt nu een lang betoog, strekkende om te laten uitkomen, dat in het geheele bedrijf der Regeering iets onmenschkundigs, ja zelfs misdadigs ligt. In de Memorie van Antwoord leest men, dat men Gode meer gehoorzaam moet zijn dan den menschen

De VOORZITTER doet den spreker opmerken, dat hij nu algemeene beraadslagingen voert.

De heer MELCHERS ziet dat niet in; want hij spreekt alleen over de positie van het spoorwegpersoneel. De geloovige heeren zeggen altijd, dat hun gevoelens heilig zijn; maar de gevoelens van spreker en zijn vrienden jegens de arbeiders zijn zeker veel ernstiger en heiliger.

Op de tribune wordt in de handen geklapt.

De VOORZITTER zegt, dat geen teekenen van goed- of afkeuring mogen worden gegeven. Bij herhaling zal hij de tribune doen ontruimen.

De heer DRUCKER erkende, dat na de wijziging der Regeering art. 2 er beter uitzag, doch hij had er nog bezwaar tegen zoodat hij en de andere vrijzinnig-democraten hun stem er niet aan zullen kunnen geven.

De heer STAALMAN achtte art. 2 een ongeoorloofde uitbreiding van het arbeidersrecht ten voordeele van het kapitaal, maar ten nadeele van de „kleine luyden”. Hij begrijpt, dat conservatieven en kapitalisten vóór dit artikel zijn; maar hij meent, dat de leden aan de rechterzijde gezeten, zware verantwoordelijkheid op zich laden door vóór dit artikel te stemmen.

Ook spreker acht den algemeenen maatregel van bestuur volstrekt geen correctief van de door hem afgekeurde strafbepalingen. Voor hem is de maatregel schijn, geen wezen.

Nadat de Ministers van Justitie en van Waterstaat hadden geantwoord, werd nog gerepliceerd, o. a. door Mr. Troelstra, die nog meende er op te moeten wijzen dat de leden rechts en ook de liberalen blijven zwijgen en niet weerleggen de stelling van den spreker, dat die algemeene maatregel is een lijnstok, een verguldsel.

Spreker zal nu eindigen. Hij en zijn vrienden hebben hun plicht gedaan. Men heeft niet naar hen willen hooren. De klove tusschen de bourgeois-partij is grooter geworden; en het zal blijken dat de sociaal-democratische richting ook door deze beweging zal zijn gegroeid.

Er wordt op de gereserveerde tribune geapplaudisseerd.

De VOORZITTER beveelt, dat de persoon die dat deed, worde verwijderd; waaraan door het publiek op de gereserveerde tribune wordt voldaan.

De heer HUGENHOLTZ is daarover verstoord en geeft zijn ongenoegen te kennen. Er ontstaat een scherpe woordenwisseling tusschen hem en de heeren Nolting en Ketelaar.

Aan de woordenwisseling komt een einde, daar de beraadslagingen zijn gesloten verklaard en de Kamer tot stemming overgaat.

Artikel 2 van de strafrecht-novelle bestaat uit drie wijzigingen in evenzoovele artikels van het strafwetboek.

Ieder van deze drie wijzigingen werd afzonderlijk in stemming gebracht.

Allereerst de wijziging om nà art. 358 van het Strafwetboek in te voegen een art. 358bis, luidende:

„Art. 358bis. De ambtenaar of eenig in het openbaar spoorwegverkeer voortdurend of tijdelijk werkzaam gesteld persoon, niet behorende tot het personeel van een spoorweg, waarop uitsluitend met beperkte snelheid wordt vervoerd, die, met het oogmerk om in de uitoefening van een openbaren dienst of in het openbaar spoorwegverkeer storing te veroorzaken of te doen voortduren, nalaat of op wettig gegeven last weigert, werkzaamheden te verrichten, waartoe hij zich uitdrukkelijk of uit kracht van zijn dienstbetrekking heeft verbonden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.”

Dit nieuwe artikel werd aangenomen met 78 tegen 15 stemmen.

Tegen: de heeren Marchant, Hugenholtz, Smidt, Van Raalte, Van der Zwaag, Drucker, Helsdingen, Troelstra, Schaper, Ter Laan, Melchers, Bos, Staalman, Ketelaar en Nolting.

Bij deze stemming waren afwezig de heeren Goeman Borgesius en Passtoors, wat de hilariteit der Kamer opwekte.

Artikel 358ter (strafbaarstelling ook voor de leiders en aanleggers van samenspanningen) wordt aangenomen met 77 tegen 16 stemmen.

Ook hier waren afwezig de heeren Borgesius en Passtoors. De heer De Klerk is nu ook onder de tegenstemmers.

Artikel 358quater (hooger straf, wanneer het verboden oogmerk is bereikt) wordt aangenomen met 77 tegen 17 stemmen.

Afwezig de heer Borgesius; de heer Passtoors is nu aanwezig, hij stemde voor. Tegen stemden ook: de heeren Verhey en De Klerk.

Artikel 380 (ontneming van actief en passief kiesrecht) wordt aangenomen met 60 tegen 34 stemmen.

Tegen stemden de leden links, behalve de heeren Roëll, Ferf, en Goekoop.

Aan de orde kwam nu de slotbepaling, luidende: „Deze wet treedt in werking op den dag harer afkondiging”.

Door den heer TROELSTRA wordt een amendement voorgesteld, de slotbepaling aldus te lezen:

„Deze wet treedt in werking op een nader door Ons vast te stellen datum, doch niet eerder dan op 1 Januari 1904.”

De heer TROELSTRA, het amendement toelichtende, zeide de maat te willen volmeten. Hij koestert echter niet de geringste illusie. Het amendement wordt zeer zeker verworpen. Maar de heeren hebben zich geblameerd; ze moeten zich nu nog meer blameeren.

De heer SMEENGE zegt, dat hij daar niet tegen opziet.

De heer TROELSTRA: Dat is bekend, de heeren zijn onbeschaamd genoeg.

De heer FERF en andere leden: Gij zijt onbeschaamd!

De VOORZITTER verzoekt den heer Troelstra voort te gaan.

De heer TROELSTRA gaat voort en zegt, dat het amendement in verband staat met den algemeenen maatregel van bestuur, opdat zoo mogelijk eerst geregeld worde de rechtspositie van het spoorwegpersoneel.

De MINISTER VAN JUSTITIE verklaart, dat het amendement door de Regeering niet in aanmerking kan genomen worden. De redenen daarvoor zijn reeds schriftelijk en mondeling genoeg ontwikkeld.

De heer NOLENS zegt, dat de meerderheid der commissie van rapporteurs het amendement niet kan aanbevelen. Eén lid is alleen voor het amendement als het gewijzigd wordt.

De heer TROELSTRA wijzigd zijn amendement nu zoo, dat de wet wel in werking zal treden op den dag harer afkondiging met uitzondering van art. II, dat niet vroeger dan 1 Januari 1904 in werking zal kunnen treden.

Het amendement wordt verworpen met 79 tegen 16 stemmen.

Voor: de heeren Drucker, Helsdingen, Troelstra, Schaper, Ter Laan, Melchers, Bos, Staalman, Ketelaar, Nolting, Marchant, Hugenholtz, Smidt, De Klerk, Van Raalte en Van der Zwaag.

Het wetsontwerp wordt in stemming gebracht en aangenomen met 81 tegen 14 stemmen.

Tegen: de heeren Nolting, Marchant, Hugenholtz, Smidt, Van Raalte, Van der Zwaag, Drucker, Helsdingen, Troelstra, Schaper, Ter Laan, Melchers, Bos en Ketelaar.

Spoorwegbrigade.

Aan de orde kwam nu het wetsontwerp tot verhooging van Hoofdstuk VIII (Oorlog) van 1903, voor de uitbreiding der spoorwegbrigade van het wapen der genie.

De heer TER LAAN stelt voor het ontwerp van de orde af te nemen en te behandelen het ontwerp nopens de spoorweg-enquête.

De VOORZITTER zegt, dat dit niet gaat; het ontwerp is aan de orde gesteld.

De heer TER LAAN bespreekt nu het wetsontwerp, daarbij betoogende (onder veel rumoer in de Kamer), dat de vorming van het spoorwegpersoneel niet noodig is. De indiening van dit ontwerp bewijst dat de Regeering niet vertrouwt op de deugdelijke resultaten der dwangwetten. Spreker acht deze brigade nutteloos, want zijn er onderkruipers, dan zal de brigade te kort schieten in krachten.

Waartoe dan een zoo kostbaar plan? Een vraag, die te meer dringt, nu door dit ontwerp de beweerde neutraliteit van het leger wordt aangerand. En daardoor wordt uitgelokt dienstweigering.

Spreker mist de zekerheid in de Memorie van Beantwoording, dat de brigade geen onderkruipersdiensten zal doen. Voorts heeft spreker een ernstig bezwaar tegen het dadelijk doorjagen van dit ontwerp.

De MINISTER VAN OORLOG de heer Bergansius, zet de aanleiding uiteen tot dit ontwerp. Na 31 Januari is gebleken, dat een spoorwegbrigade onmisbaar was en dat de bestaande compagnie onvoldoende is om in plotseling opkomende behoeften te voorzien, vooral omdat er ook omstandigheden kunnen voorkomen buiten verband met eenige spoorwegstaking. Daarom is de uitbreiding beslist noodig.

De Minister vertrouwt, dat de Kamer, door aanneming van het ontwerp zal bewijzen het in deze met de Regeering eens te zijn.

De heer VAN DER ZWAAG meent te moeten protesteeren tegen de overhaaste wijze, waarop dit ontwerp moet worden behandeld. Met den heer Ter Laan protesteert hij tegen het beginsel van dit ontwerp. Het geval kan zich voordoen, dat onder de brigade zich zullen kunnen bevinden personen, die als spoorwegambtenaren gestaakt hebben.

Hij weet echter, dat zijn protest niet helpen kan, daar in deze Kamer wordt toegepast: „Je doe maar!”

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt aangenomen met 86 tegen 6 stemmen.

Tegen: de heeren Helsdingen, Troelstra, Schaper, Ter Laan, Van der Zwaag en Hugenholtz.

(De heer Melchers was reeds vertrokken.)

Spoorweg-enquête.

Het wetsontwerp hieromtrent wordt aangenomen zonder hoofdelijke stemming.

De vergadering wordt hierop gesloten tot nadere bijeenroeping.

In de Kamer-Overzichten werd vanzelf in beschouwingen getreden over de houding der **vrijzinnig-democraten**.

De Nieuwe Courant schreef er dit van:

„De houding van deze groep is inderdaad merkwaardig. Van den heer Drucker hoorden we een verheerlijking van de roemvolle Zwitsersche spoorwegstaking in 1897. Van den heer Marchant de door den Minister van Justitie afdoend weerlegde bewering, dat strafbaarstelling van leiders of aanleggers, als met den geest van ons Strafwetboek in strijd, niet door den beugel zou kunnen.

„Wat ons het meest gehinderd heeft in de houding der vrijzinnig-democratische groep is haar dubbelzinnige taktiek. Op het Strafwets-ontwerp is door de leden der groep wel herhaaldelijk scherpe critiek geleverd, maar tot het laatst toe is de Kamer in onzekerheid gelaten omtrent hetgeen de kleine partij bij de eindstemming zou doen. Dat allen voor het eerste gedeelte van het ontwerp stemden, scheen een vingerwijzing in gewenschte richting; tevens meenden wij een zelfde beweging waar te nemen in de rede, die de heer Drucker Woensdag hield. Heden echter moest de algemeene maatregel — hoewel erkend werd, dat zij veel „gunstigs” bevatte — het ontgelden en . . . bleken de bezwaren tegen het tweede deel van het ontwerp zóó overwegend, dat zij de groep bewogen niet slechts tegen dat tweede deel, maar, anders dan de heer Staalman, tegen het geheele ontwerp te stemmen.”

V.

DE ALGEMEENE WERKSTAKING OPGEHEVEN.

Terwijl de heeren Gorter, Mendels, Melchers (Kamerlid), Hermans, Samson, en Helsdingen (van Rotterdam) stakende en niet-stakende werklieden aanspoorden om aan het Comité van Verweer gehoorzaam te zijn, was dit Comité zelf ten einde raad. De algemeene werkstaking was totaal mislukt. Bij alle bedrijven waren stakers, bij het eene bedrijf meer dan bij het andere; doch geen enkel bedrijf lag stil. Alles ging, met wat inspanning, zijn gewonen gang.

Oudegeest en de zijnen hadden zich reeds tot den heer Van Hasselt, Gedelegeerd Lid van den Raad van Administratie van de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij. gewend met een „eerbiedig adres”, dat aldus luidde:

„Gebouw A. N. D. B., Amsterdam 8-9 April 1903.

*Aan den HoogEdelGestr. Heer het Gedelegeerd
lid van den Raad van Administratie der Holl.
IJzeren Spoorwegmaatschappij te Amsterdam.*

„HoogEdelGestr. Heer,

„Het hoofdbestuur *Alg. Ned. Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel* heeft de eer UH.Ed.Gestr. mede te deelen, dat in de hedennacht gehouden vergadering van het hoofdbestuur met algemeene stemmen besloten is, het ondervolgende aan UH.Ed.Gestr. te verzoeken, nl. of UH.Ed.Gestr. genegen zou zijn:

„1e. uit te vaardigen het vervatte in het kon. besluit van 7 April

1903 tot nadere aanvulling van het A. R. D. ook al zou nader beslist worden, dat het kon. besluit niet zou steunen op artikel 24 van de Spoorwegwet, waarover reeds twijfel gerezen is;

„2e. in het reglement, dat door bestuurders van spoorwegmaatschappijen aan de goedkeuring van den minister van W., H. en N. is te onderwerpen, zooveel mogelijk tegemoet te komen aan het in dato 12-13 Maart 1903 aan UH.Ed.Gestr. gerichte verzoek;

„3e. bij *directe* hervatting van den arbeid door het spoorwegpersoneel al het gestaakt hebbend spoorwegpersoneel weer in dienst te stellen;

„4e. dat geen rancune-maatregelen tegen het gestaakt hebbend spoorwegpersoneel genomen mogen worden;

„5e. op een nader verzoek, door onze organisatie te doen, tot herstel in functie van eenige personen, ontslagen of gestraft in de periode van 1 Februari tot en met den 5en April j.l., gunstig te beslissen, indien nieuwe feiten werden aangetoond of omstandigheden werden aangevoerd, die tot verschooning der gepleegde feiten aanleiding zouden geven;

„6e. den datum van 1 Mei 1903 genoemd ad 5 sub C van gemelde aanvulling van het A. R. D. voor uwe maatschappij op 1 April 1903 te stellen;

„7e. een schriftelijke bevestiging van het bovenstaande te geven.

„*Het hoofdbestuur der Alg. Ned. Vereeniging van
Spoor- en Tramwegpersoneel,*

(w. g.) J. OUDEGEEST.

„ A. VAN DEN BERG.”

Het antwoord van de Directie der H. IJ. S. M. luidt als volgt:

„Uw vereeniging heeft gezamenlijk met andere vakorganisatiën gemeend te moeten vormen een Comité van Verweer met het doel, zich te verzetten tegen het tot stand komen van wetten, welke de Regeering aan de wetgevende macht ter goedkeuring heeft aangeboden.

„Dit comité, waarvan uw president het voorzitterschap aanvaardde, heeft in den nacht van Zondag op Maandag j.l. besloten, het personeel aan te zeggen, met den aanvang van den dienst hun werk niet op te vatten. Dit besluit is genomen met het erkende doel, het tot stand komen van aan de Volksvertegenwoordiging ingediende wetsvoorstellen te verhinderen en is alzoo in strijd met het

algemeen belang en dat onzer maatschappij en revolutionair tegenover de staatsgemeenschap.

„Het feit dat ons spoorwegpersoneel geweigerd heeft, u op dien weg van onwettig verzet tegen de gevestigde staatsmachten te volgen door, op enkele uitzonderingen na, trouw te blijven aan zijn plicht, en de smaad, die door uw bestuur in den oproep aan het Nederlandsche volk op 6 April j.l. tegenover het geheele volk op het werkend personeel is geworpen, ontslaan ons van de verplichting, met u, uit welken hoofde ook, verder in aanraking te treden.

„Uwe brieven van 12/13 Maart en 8/9 April j.l. zullen derhalve onbeantwoord blijven, terwijl ook op eventueel nader schrijven geen acht zal worden geslagen.

„*De Raad van Administratie,*
Het Gedelegeerde lid,
(w. g.) R. VAN HASSELT.”

De zaak stond dus hopeloos voor Oudegeest c.s. Dit bleek wel duidelijk uit dat antwoord van den heer van Hasselt op hun „eerbiedig adres.”

Niemand was dan ook verbaasd, toen op Goeden Vrijdag des middags (dus daags na de aanneming der „dwangwetten” door de Tweede Kamer) door de bladen werd medegedeeld, dat het machtelooze Comité van Verweer de algemeene werkstaking weer maar had opgeheven en wel te 12 uur. De secretaris van het Comité, de heer Vlieg en, deelde dit mede aan de pers; en het besluit daartoe was reeds des nachts genomen.

In hetzelfde nummer van *Het Volk*, Vrijdagavond 10 April, waarin berichten voorkwamen dat het met de werkstaking hier en daar „prachtig” stond, konden de misleide stakers het volgende lezen:

„De opheffing der staking werd het eerst bekend gemaakt door de ochtendbladen die van het Comité van Verweer per telefoon bericht hadden ontvangen van het gevallen besluit. Dat was van nacht drie uur.

„De arbeiders geloofden de boodschap van dien kant niet. Daarna kwam een bulletin van *Het Volk* de opheffing der staking bevestigen en kort daarop werd ook door het Comité zelf verspreid het volgend Manifest:

„„Het Comité van Verweer aan de Nederlandsche Arbeiders.

„„De aanslag op de arbeidersorganisatie, door de Nederlandsche Regeering, op het stakingsrecht der arbeiders in het algemeen en op dat der arbeiders bij spoorwegen en publieke diensten in het bijzonder, is voorloopig gelukt.

„„Met 81 tegen 14 stemmen heeft de Tweede Kamer der Staten-Generaal de dwangwet aangenomen en omringd door dubbele en driedubbele hagen van bajonetten, is 't Nederlandsche kapitalisme en zijn staatsmacht nog maar al te goed in staat zijn wil te doen dekreteeren.

„„Mede-arbeiders! 't Is een eisch van goede krijgskunde te retireeren als dat moet.

„„Het moet thans.

„„Het Comité van Verweer heeft vannacht éenstemmig besloten de algemeene werkstaking, geproclameerd tot wering der dwangwetten, op te heffen, voor heden 10 April 's middags twaalf uur.

„„Kameraden! Ontvangt deze tijding met al de kalmte, waarover gij te beschikken hebt.

„„Gij hebt dezen grootschen strijd met heiligen ernst gestreden. Bewaar die houding ook thans nog.

„„Geeft ook thans den machthebbers geen gelegenheid tot bloedvergieten.

„„En dan, in dit voor de Nederlandsche arbeidersbeweging zoo ernstig oogenblik, hebben wij u één woord te zeggen: Waakt voor uw organisatie!

„„Dáár is uw hoop!

„„Dáár is uw toekomst!

„„Het is tòch waar, het fiere woord:

„„Ons zal de wereld zijn, ondanks alles.

„„*Het Comité van Verweer.*”

„De teleurstelling vooral onder de spoorwegarbeiders, was zeer groot” — zòò vervolgde *Het Volk* van Vrijdagavond. „De beweging liep nu zoo mooi; er was zoo'n algemeene koorts om te staken, te staken tegen die verdomde wetten . . . de beweging werkte zoo door, door alle groepen van arbeiders heen . . . de besturen zagen zich door hun leden opgedrongen om toch vooral mee te doen . . . van alle kanten werd nog vergaderd en besloten en gehoopt . . . nu opeens uit . . . men kòn het niet gelooven.

„En nog minder kon men 't gelooven toen een valsch bulletin, geteekend Oudegeest en Van den Berg, verspreid werd, meldende, dat voor de spoorarbeiders de opheffing der staking niet gold. Dit tegenbericht deed de ronde door de groepen arbeiders" die druk op straat stonden te praten, die rondliepen om instructies, die zich ophoopten voor het gebouw van den A. N. D. B., waar niemand werd toegelaten omdat men binnen rust noodig had om kalm de te nemen maatregelen te beraden.

„Wij hebben onmiddellijk het bulletin per *Volk*-bulletin als valschesignaleerd.

„In „Plancius" was een vergadering van spoorarbeiders, streng huishoudelijk. De zaal was stampvol; Van Zutphen en v. d. Berg spraken over den toestand. Aanvankelijk was de vergadering verbitterd, maar nadat de zaken waren uiteengezet, heerschte een prachtige geest.

„Een groote vergadering in het Paleis voor Volksvlijt, zaal en tuin, werd aangekondigd. Daar zou het Comité van Verweer de redenen meedeelen, die het tot capitulatie hadden geleid."

Het *Handelsblad* (van Vrijdag, middageditie) schreef: „Het gerucht dat het Comité van Verweer de staking had opgeheven, werd hedenochtend nog niet geloofd. Voor het gebouw van den A. N. D. B. in de Fransche Laan verzamelden zich reeds vroeg honderden werklieden, die onder elkander het gerucht bespraken in woorden niet altijd erg vleierend voor de leden van het comité dat hen tot onberaden stappen gedreven had. „Geef ons nu werk!" hoorden wij nu en dan roepen. De leden van het comité vertoonden zich niet".

Verder kwam in de bladen, Vrijdagavond verschenen, het volgende bericht voor: „Met den trein van 1 uur 8 vertrokken hedenmiddag een aantal sociaaldemocratische Kamerleden, en partijgenooten, waaronder Oudegeest en mevr. Roland Holst, per Holl. spoor naar Amsterdam. Bij hun vertrek hieven de soldaten en burgers op het perron het „Wien Neerlandsch Bloed" en het „Wilhelmus" aan".

Het Volk maakte daarvan ook op zonderlinge wijze melding. In dat blad (Zaterdagavond) kwam het volgende stukje voor:

„Kruisigt hem!

„Gistermiddag gingen met den trein van 1.16 Troelstra, Oudegeest, Helsdingen, Schaper en enkele andere partijgenooten van Den Haag naar Amsterdam terug. Op het station werd hun gelast, in de wachtkamer te gaan; en terwijl zij daar op den trein wachtten, mochten zij zich verheugen in de vergapende belangstelling van het publiek en de talrijke soldaten, die zich in en buiten de wachtkamer ophiielden. Voornamen ambtenaren verwittigden elkander van het hooge bezoek, en keken door de ruiten met buitengemeene belangstelling voor Oudegeest.

„Toen de trein voor was, en de onzen hadden plaats genomen, schoolde een aantal „orde“-lievende burgers en soldaten voor het kompartiment samen, en hieven oranjeliederen aan. Een officier verwijderde de soldaten, maar de burgers zetten hun ovatie voort tot de trein afreed. Oudegeest en Troelstra dankten eenige malen welwillend, en onder een hoerátje ging de trein af.

„Bij aankomst op het Stationsplein te Amsterdam werd Troelstra herkend en uitgejouwd door eenige politieke vleermuizen; ook in de stad ondervonden zij nog eenige malen dezelfde bejegening.

„Teekenend is, dat dit alles voorviel op Goeden Vrijdag; op den dag die ieder ernstig man eraan herinnert, welke waarde strijders voor recht en menscheijkheid hebben te hechten aan „den volkswaan van een dag.””

Inmiddels was tegen Vrijdagmiddag een vergadering belegd te Amsterdam

IN HET PALEIS VOOR VOLKSVLIJT.

Het verslag daarvan worde hier overgenomen uit *Het Volk* van Zaterdagavond 11 April:

„De groote zaal van het Paleis was geheel en al vol. Naar schatting 5000 man.

„Door Sloot werd medegedeeld, dat de vergadering in „Plancius” besloten had de staking te laten doorgaan.

„Domela Nieuwenhuis werd met applaus ontvangen.

„In afwachting van de opening der vergadering werden de strijdliederen gezongen.

„P o t h u i s deelt mede dat het Plaatselijk Comité in overleg met Domela Nieuwenhuis heeft besloten alle pogingen aan te wenden om het Landelijk Comité hier te krijgen.

„Intusschen komen leden van het Landelijk Comité ter vergadering.

„V a n E r k e l zit voor, begint met tot stilte en kalmte aan te manen. Het Comité van Verweer heeft van nacht na lange besprekingen eenstemmig, doch niet op dezelfde motieven, de staking opgeheven.

„In de eerste plaats op grond van de berichten uit verschillende plaatsen, dat het spoorwegpersoneel moedeloos was. Winterswijk slecht. In Utrecht had Tempelaars, de voorzitter, gevraagd weer aan 't werk te mogen gaan. Zaandam vroeg geld, anders kon de boel niet worden vastgehouden. Arnhem dito.

„De spoorwegorganisaties, op wie de hoop gebouwd was, geven dus den moed op. Men meende in deze omstandigheden niet tal van arbeiders, die mee zouden staken, te mogen wagen. Het Comité meende dat niet op zijn verantwoording te mogen nemen. De groote kracht, waarop gerekend was, werd uit den strijd getrokken.

„Overigens is in het verloop der beweging deze fout gemaakt: dat het niet direkt de zaak der vakorganisatie is gebleven, maar dat de beide partijen er in betrokken zijn geweest. De vakorganisaties hadden alleen beter de zaak opgeknapt.

„Buiten het Comité om heeft het hoofdbestuur der Ned. Ver. een onderhoud gevraagd met de spoordirecties. Dat is door de bladen publiek gemaakt en heeft in onze kringen mistrouwen gewekt.

„Van vrees voor de wet was bij het Comité en de voormannen geen sprake.

„Dat wij hier zoo laat zijn, zegt spreker, is omdat ik zooveen op een vergadering van spoorarbeiders was. Die vergadering was vol moed. De kerels zaten te huilen op hun stoel, en geëstdriftig is besloten vol te houden (*langdurig, hevig applaus*). Wij hebben den spoorarbeiders gezegd: we hebben jullie de zaken verteld zooals ze stonden. Nu heb je besloten, weet nu wel wat je doet. (*Applaus*).

„Er is een motie aangenomen, waarin het comité wordt uitgenoodigd de intrekking der algemeene werkstaking te herroepen. (*Applaus*). Wij hebben op ons genomen die motie in het comité ter sprake te brengen. Spr. persoonlijk, hoe ook het comité besluiten moge, zal aan den kant staan van de arbeiders die besloten hebben te blijven staken.

„Wessels: De vergadering van de bootwerkers om 3 uur gaat door.

„Van Erkel heeft zoowat alles gezegd wat ik ook wenschte te zeggen. Ik denk er precies zoo over. Dat wil zeggen, ik ben het niet eens met wat daar van morgen in „Plancius” is geschied. Hier in deze volksvergadering een applaus ontlokken kost geen moeite, maar we moeten de waarheid onder de oogen zien. De arbeiders zullen niet zoo maar den arbeid hervatten, maar er zijn andere overwegingen die ons tot opheffing der staking hebben geleid.

„De slachtoffers die zouden vallen bij het langer volhouden der spoorwegstaking — de slechte berichten uit de provinciën waren niet te loochenen en ook in Amsterdam, vooral C. S., wordt slecht gestaakt — vormen een ander argument. Daar komt bij, dat de wet van middag waarschijnlijk nog in de Eerste Kamer wordt aangenomen, en van avond in het *Staatsblad* zal staan. Als die wet in werking treedt, wil dat zeggen, dat de bestuurders der spoorwegorganisaties gevangenisstraffen van 4 jaar kunnen oploopen. Bleef het bij het Landelijk Comité, het zou zoo erg niet zijn, maar er moet rekening gehouden worden met tal van plaatselijke Comités. Die kunnen morgen zonder dat ze er erg op hebben van iets strafbaars gedaan te hebben, in arrest genomen worden. De menschen van de spoor moeten in dienst komen morgen, anders zijn ze strafbaar.

„Deze overwegingen hebben gegolden, maar het hoofdmotief is dat de spoorwegorganisatie niet gereed was om het werk te doen dat ervan verwacht werd. Wil deze vergadering toch besluiten te blijven staken, Van Erkel waagt zich eraan, ik waag me er ook aan (*Applaus*).

„V. d. Berg brengt hulde aan Van Erkel en Wessels voor wat ze gesproken hebben, maar kan tevens niet anders dan protesteeren tegen de mededeelingen van Wessels, die hier zoo geheel anders spreekt dan in Plancius.

„Misschien zouden dan de spoorarbeiders niet dat roekeloze besluit hebben genomen dat ze genomen hebben. De aap komt nu uit de mouw. Blijkbaar is de algemeene staking opgeheven om er de spoororganisaties buiten te zetten en dan opnieuw de algemeene staking te proclameeren.

„Aan Van Erkel vraagt spr. bewijzen, dat het hoofdbestuur der spoorarbeiders een onderhoud heeft gevraagd met de Directie.

„Dat de spoororganisaties niet gereed waren voor den strijd, erkent spr., maar dat wist niemand vooruit. De teekenen waren anders.

„Ook spreker is bereid te blijven strijden, als de organisatie bij haar besluit blijft, maar hij ziet er het ergste in. Het is onverantwoordelijk met deze gebrekkige organisatie den strijd te aanvaarden. (*Zwak applaus.*)

„Van Erkel erkent, dat hij zoo juist heeft gezegd wat het hoofdbestuur der Ned. Vereeniging aan de directies schriftelijk heeft gevraagd. Het hoofdbestuur was daar echter niet toe bevoegd. Hij houdt echter vol wat hij gezegd heeft.

„Wessels beantwoordt Van den Berg. Hij voelde zich niet geroepen van morgen aan de spoorwegarbeiders te vertellen wat hij hier gezegd heeft. Het plan was niet alle argumenten te noemen, maar hier moet de volle waarheid worden gezegd. De bedoeling is allerminst de algemeene werkstaking te proclameeren zonder de spoorwegarbeiders.

„Reijnders heeft zich neergelegd bij het besluit van het Landelijk Comité, maar had liever eerst een algemeene bestuursvergadering gehad. De slechte berichten die nog kwamen, hebben echter den doorslag gegeven. Vergeet niet: wij zijn een *landelijk* comité en moeten rekening houden met den toestand in het geheele land. Wat de Amsterdamsche arbeiders willen moeten zij zelf beslissen, zij zullen de leden van het Comité bereid vinden.

„V. d. Berg leest de volgende motie voor, die in Plancius is aangenomen. „De vergadering, gehouden in Plancius op Vrijdag 10 April, teekent protest aan tegen de houding van het Comité van Verweer en verzoekt alsnog terug te komen op het genomen besluit en de algemeene werkstaking opnieuw te proclameeren.” (*Applaus.*)

„Kameraden, gij applaudisseert, maar dat moet ge niet doen. De spoorwegarbeiders zijn niet sterk genoeg en de Amsterdamsche vakgenooten hebben iets besloten wat ze niet uit kunnen voeren. Heeft de vergadering in Plancius het recht de algemeene werkstaking te proclameeren? Geroep: „Ja”, „nee”!

„Monnikendam vraagt dat de namen genoemd worden van hen die de conferentie met de spoorwegdirectie gevraagd hebben.

„Van Erkel bevestigt nogeens, dat geen conferentie is gevraagd.

Vliegen spreekt nu, namens het Comité van Verweer, voornamelijk om te getuigen: het Comité van Verweer heeft gedurende deze week in verbinding gestaan met het geheele land. Wij hebben alles gehoord. ⁽¹⁾ Er bleven treinen loopen. Dat was mis. En als er algemeene werkstaking is, dan mogen er geen treinen loopen.

„Toen er ook uit Amsterdam treinen kwamen, Amsterdam waarop men bouwde als op een rots, werd men in de provincie mismoedig. En wat doet men nu? Men maakt verwijten aan hen, v. d. Berg en de anderen in ons midden, die tot het einde gestreden hebben. Het is niet de schuld van enkelen, maar van ons allen gezamenlijk. Wij hebben te zamen den strijd begonnen, wij moeten hem ook gezamenlijk eindigen.

„En wanneer aparte groepen besluiten nog te blijven staken, dan verloopt de beweging en er is niets zoo slecht voor de organisaties als een verlopen staking. Wat wij nu te redden hebben is de organisatie. De Nederlandsche arbeiders moeten nu het sein van het Landelijk Comité om het werk te hervatten, opvolgen.

„(*Geroep op het podium: „Luister niet! Hij heeft ons ook verraden! Hij heeft ons verraden!” Gefluit.*)

„Vliegen ziet van het woord af.

„Van Emmenes zegt: Wij gaan nog niet naar huis! Wij zijn geen poppetjes, die als marionetten staan te dansen. (*Applaus*). Er is een element in deze beweging, dat het Comité met looden beenen heeft aanvaard.

„Troelstra heeft gisteren gezegd: we kunnen de wet niet langer tegenhouden, morgen wordt ze aangenomen. Door dezelfde lui die er zoo over dachten is het nu gegaan tot opheffing van de staking toen de wet was aangenomen. (*Stilte*).

„Zoo kwam het verraad van Tempelaars. Moeten we, nu de wet er is, de muilkorf aanvaarden? (*Nee!*) Er zijn expres ontmoedigende berichten gemaakt. Er zijn menschen per fiets naar Rotterdam gegaan die het sein gaven tot algemeene werkstaking, maar de Rotterdamsche leiders wilden er niet aan.

„De man die copy van een manifest naar de drukkerij van Masereeuw brengen moest, verloor die toevallig. (*Gefluit*).

¹⁾ Het Comité van Verweer, dus ook Vliegen, wist van alles; wist dat het hopeloos stond. En toch werden de stakers aangevuurd om te blijven staken. Was dit al of niet misdadig?

„De algemeene spoorstaking stond toch zoo goed, dat als 't 14 dagen zoo geduurd had, alles in de war was geloopen. Bovendien, de spoorwerkers zijn de arbeiders niet. Hier in Amsterdam staken de bouwvakken, de grondwerkers, de havenwerkers.

„Spr. stelt voor, de algemeene staking te blijven volhouden. Hij wil een nieuw Landelijk Comité benoemen en de politieke elementen er buiten houden. (*Applaus*).

„Boetje is het volmaakt eens met Van Emmenes. Heeft het Landelijk Comité het recht de staking op te heffen? (*Geroep „nee!”, daarna „ja!”*). De organisaties hadden bij elkaar geroepen moeten worden.

„Spr. meent dat nu de wet er is, juist de staking moet volgehouden worden. Nu alleen in handen van de vakarbeiders, spoorwegarbeiders, transportbedrijven, diamantbewerkers, metaalbewerkers, bouwvakarbeiders, typografen, gemeentewerklieden.

„Mevr. Roland Holst. Zoo er velen van u zijn die hedenmorgen een der bitterste uren van hun leven hebben doorgemaakt, die met teleurstelling en wanhoop werden bevangen toen de zaak zoo anders stond dan zij dachten, zoo zwart, dat het Landelijk Comité, waaraan zij volmacht tot handelen gegeven hadden en waarin zij in een motie vertrouwen hadden uitgesproken, de staking herriep — ik kan u verzekeren dat ook voor ons allen de zaak bitter is geweest als de hel.

„Deze dag en deze nacht behooren tot de ramspoedigste van ons bestaan. Ge weet, dat ik niet lauw voor uw strijd ben geweest. Ge weet dat al die mannen, jaren in de vakbeweging, gehard in den strijd, geweend hebben van wanhoop.

„Ge zijt hier nu bijeen in opwinding en levert het schouwspel aan uw vijanden, dat uw beste mannen elkaar verscheuren. We hebben gestreden en we zijn overwonnen. Dat is de waarheid.

„Wij hadden wel moed, vervolgde Mevr. Roland Holst, maar weinig hoop, ⁽¹⁾ omdat wij wisten dat wij niet sterk genoeg waren om te keer te gaan tegen alle machten der burgerlijke maatschappij: de wet, de regeering, het leger, de justitie, de politie, de leugens der burgerlijke pers. Hoe kunnen wij nu zeggen, dat we niet overwonnen zijn? Die wet is er. Maar ze maakt den vakstrijd niet onmogelijk; alleen voor de spoorwegarbeiders wordt de vakstrijd

¹⁾ Deze bekentenis is merkwaardig: Weinig hoop op den goeden uitslag, maar wel moed. Welken moed? Om de ongelukkige menschen op te zetten voor een zaak, die verloren was, gelijk Melchers en anderen hebben gedaan?

onmogelijk. Hen slaat de wet absoluut machteloos. Ge hebt gevoeld, dat gij een schuld hadt jegens de spoorwegarbeiders, die voor u een strijd hebben gewonnen, zoo groot als in geen land is gestreden. Het ging erom hen daarvoor te knevelen. En ge hebt gevoeld, dat ge die dappere mannen niet mocht laten vallen.

„Gij hebt gedaan wat gij kondt. En nu is het een van de bitterste oogenblikken dat een man als v. d. Berg, die jaren in de vaste overtuiging is geweest dat zijn organisatie tot strijd in staat was — hier moet komen verklaren dat dit niet zoo is. Hij acht u te goed om u niet de waarheid te zeggen. Het verkeer is niet gestopt; elken dag kwamen er treinen bij. De berichten die inkwamen gaven nu eens goede, dan slechte indrukken. In het Zuiden bijvoorbeeld is, behalve in Maastricht en Venlo, niet gestaakt. Oudegeest werd weggeroepen uit Amsterdam omdat men het te Rotterdam niet meer houden kon zonder hem.

„Het zou een misvatting zijn om de spoorwegarbeiders minder te achten. De anderen die staakten hadden geen tiende noodig van den moed dien de spoorarbeiders behoeften om te staken. Ze waren maanden geterroriseerd; er zijn mannen uit hun huizen gezet door de directie.

„Waar wij ons nu moeten gewonnen geven, is het de plicht der geheele Nederlandsche vakorganisatie niet hen aan te vallen, maar hen te steunen. De boot- en havenarbeiders moeten tot behoud hunner organisaties blijven staken — steunt hen. De strijd tegen de wetten is voorbij! (*geroep: neen! rumoer*). Wanneer de Amsterdamsche arbeiders in een hopeloozen strijd gaan, zal niets mij weerhouden te zeggen dat ik dat afkeur. (*Men maakt het spreken onmogelijk. „Staken!” wordt geroepen.*)

„De Bruin (spoorwegarbeider). We hebben geweten dat er treinen zouden rijden, omdat er 67 machinisten beschikbaar waren. We wisten dat de strijd daardoor zwaarder zou zijn. Maar hopeloos is hij nog niet; de vergadering van morgen, van 800 Amsterdamsche spoorwegarbeiders, is er waarborg voor.

„Van Nus deelt mee, dat hij per fiets het besluit tot algemeene staking is gaan brengen naar Haarlem, Leiden, Delft, Den Haag, Schiedam en Rotterdam. Behalve te Leiden werd hij met geestdrift ontvangen. Te Rotterdam weigerden Spiekman en Helsdingen

het besluit uit te voeren. Een ander comité-lid schreef op eigen verantwoording een manifest, dat onderweg naar Masereeuw werd verloren. Inmiddels waren de drukkerijen gesloten. Hij besloot met te zeggen, dat de geest buiten goed is.

„V. d. Berg zegt dat de man staat te liegen. Rotterdam D.P. ligt niet stil. Hij moet in 't belang der spoorwegarbeiders tegen deze leugens protesteeren.

„Van Nus zegt, dat hij niet van de spoorarbeiders gesproken heeft; hij had het over de transportarbeiders.

„Pothuis vraagt tien minuten het woord. Het ging erom uw broeders van de sporen door een grootsche daad van solidariteit te hulp te snellen. Welnu, al staakt ge nu een maand, de spoorwegarbeiders blijven gekneveld. De muilkorfwet is er en zal er blijven door de macht der bourgeoisie. Gij zult niet in staat zijn dat ongedaan te maken. Wij zijn gemeenschappelijk den strijd ingegaan en moeten gemeenschappelijk den strijd verlaten. (*Geroep: neen! rumoer.*)

„Pothuis gaat voort, dat de beweging tegen de politieke macht der bourgeoisie en de kapitalistische macht er ons onder heeft, al staakt ge nog een maand. Het is nu niet meer een algemeene landelijke beweging. Laten nu de transportarbeiders in eigen boezem besluiten wat zij doen willen. Laten de bouwvakarbeiders dat ook doen. Maar laat deze vergadering het besluit tot opheffing der staking bekrachtigen. Doet ze anders, dan hebt ge de strop van Dr. Kuiper nauwer toegehaald. (*Applaus en gefluit.*)

„Domela Nieuwenhuis was alleen gekomen om te luisteren. Sommige momenten in de discussie hebben hem genoopt het woord te vragen. Het is niet goed elkaar verwijten te doen, dat zal later komen. 't Is een fout geweest dat het Comité van Verweer niet een vergadering belegd heeft om een besluit te nemen, want we zijn door dit besluit verrast.

„Het bevreemd hem, dat Oudegeest hier niet is. Het Comité van Verweer behoort hier ter plaatse. Er zijn velen in deze beweging slap geweest. Mevr. Roland Holst heeft altijd op de bres gestaan, maar de mensen die gezegd hebben dat de werkstaking een **anarchistisch avontuur** was, hebben natuurlijk met lauwheid gestreden. Er is een verschil van opzet. Er waren er die meenden dat de staking ging om te beletten dat de wetten werden aangenomen,

maar ieder die zijn verstand gebruikte kon weten dat de wetten zouden aangenomen worden. Wij echter streden tegen de wetten zelf. Welnu, ze zijn aangenomen, maar nu begint de strijd pas. Hij is uit voor hen die de beweging hebben dienstbaar willen maken aan hun politieke doeleinden; voor ons niet. (*Applaus.*)

„Nu staan wij er echter anders voor. Op verschillende plaatsen is het werk hervat. Dat moet in aanmerking genomen worden, Maar deze vergadering is niet bevoegd om een keuze te doen. Er is gezegd: we zijn overwonnen, maar dat is niet zoo: we zijn verslagen. (*Een kreet: We zijn verraden!*) Wanneer we nu het besluit van vanmorgen opvolgen, zou het zijn omdat de verdeeling, door welken invloed ook, reeds is in de beweging. Spr. wil geen raad geven, maar geeft de verzekering, dat hij zal blijven meestrijden. We leggen ons bij die wetten niet neer. De beroering moet voortgaan tot dat de wetten onmogelijk gemaakt zijn. Laat ze wetten maken zooveel ze willen, maar men kan ze niet uitvoeren. Wij fluiten op al die wetten die gemaakt zijn om onze beweging te dooden, want zij is niet te dooden!

„Er zullen slachtoffers zijn, als in alle oorlogen, maar het bloed der martelaren is het zaad der vrijheid. (*Applaus.*)

„Van Erkel sluit de vergadering met: Leve de algemeene werkstaking!

„Bij het uitgaan werd nu, in onderscheiding van vorige dagen, door de politie de menigte verspreid.”

Tot zoover het verslag van de vergadering in het Paleis. Ondanks den aandrang om de orders van het Comité van Verweer niet op te volgen, werd allengs overal het werk weer opgenomen..... althans voor zoover de stakers weer werden aangenomen.

Het stakend spoorwegpersoneel stond hierbij het slechtst. Bij hoopen melden de stakers zich bij de Directies aan; doch aan gezien de Directies vooraf ernstig hadden gewaarschuwd, werden slechts zeer weinigen weer aan het werk gezet. Trouwens de ledige plaatsen waren grootendeels weer voorzien. De slachtoffers der staking werden alzoo in de eerste plaats gevonden bij het spoorwegpersoneel.

Mr. Troelstra spoorde in *Het Volk* de stakers aan zich te houden aan het besluit van het Comité van Verweer, welk Comité

inmiddels door schier alle bladen scherp onderhanden werd genomen.

Onverantwoordelijk,

zeide het *Utrechtsche Dagblad* van Vrijdag 10 April.

„De lieden van het revolutionaire comité schijnen thans elk geestesevenwicht verloren te hebben. Blijkbaar is hun absolute macht hun naar het hoofd gestegen en dicteeren zij orders in het wilde weg als een Oostersch despoot.

„Tegen gisteren, Donderdag 9 April, 's morgens 6 uur, vaardigden zij de algemeene werkstaking uit.

„En op gisteren, Donderdag 9 April, 3 uur 's morgens of 's nachts, richtten zij telegrafisch het verzoek tot de spoorweg-maatschappijen om allen weer aan het werk toe te laten.

„Op het oogenblik waarop men de algemeene werkstaking decreeteerde, moest men er dus reeds over hebben gedacht dat men voor de mislukte spoorwegstaking zou moeten capituleeren.

„De beweging mislukte — wat ieder verstandig mensch had kunnen voorzien. Nu moest als wanhoopsdaad, als laatste schrikmiddel, de algemeene werkstaking geproclameerd.

„Best. Maar terwijl het revolutionaire comité alzoo wist, het niet te kunnen houden, zond het, dus doende, nog op het laatste oogenblik tal van werklieden in het verderf.

„Elke staking maakt slachtoffers. De spoorwegstaking had reeds tallooze slachtoffers gemaakt. Men wist en moest weten, dat ook de werkgevers in andere bedrijven niet met zich zouden laten spotten.

„Desniettemin waagt men de arbeiders er aan.

„De leiders zenden hun gedweë volgelingen in het vuur, wetende dat hun slechte zaak wanhopig staat.

„Dat is onverantwoordelijk gehandeld.

„Het is een nieuw bewijs voor de waarheid, dat het de socialistische leiders om niets minder dan om het welzijn der werklieden te doen is. Elke maatregel, ten gunste van werklieden ondernomen, wordt door hen stelselmatig gekleineerd, — zoo agiteerden de sociaal-demokratische Kamerleden ten onzent tegen de spoorweg-enquête, zoo stemden zij tegen de Ongevallenwet. De ontevredenheid, de revolutionaire spanning moet kunstmatig gevoed. Wat let het hen, of zij daarmee het bestaan van tal van werklieden

vergiftigen? Zij offeren zonder bedenken de werklieven op om den wille van de politieke agitatie."

De Standaard schreef:

„Dat Comité heeft nu gedurende twee maanden rusteloos alles gedaan, om een aanslag te volvoeren tegen het wettig gezag;

het heeft de arbeiders opgeruid op een wijze, waarvan in ons land het voorbeeld niet is aan te wijzen;

het heeft een nadeel gebracht, dat nog niet in cijfers is uit te spreken, doch dat enorm zal blijken;

het heeft minstens honderden gezinnen in ellende gebracht; ze van werk en brood beroofd;

het heeft de miliciens verplicht onder de wapenen te blijven, en daardoor tal van gezinnen in nood gebracht.

„Ziehier een reeks misdaden; elk op zichzelf reeds genoeg om er eens een hartig woordje over te zeggen.

„En gaan die heeren nu, dezen dag om 12 uur, maar naar huis alsof er niets gebeurd is?

„Wordt op hun „last" de staking opgeheven en mogen de arme misleide arbeiders voor de kosten opdraaien?

„En als men over deze dingen nadenkt, dan zal men tot de conclusie komen, dat er onder onze wetgeving toch heel wat mogelijk is, vóór de Overheid er een eind aan maakt."

De *Nieuwe Courant* constateerde in haar nummer van Zaterdag 11 April (Ochtendblad), dat deze afloop der beweging

leerzame feiten,

bij tientallen, veel meer dan een enquête of een bijzondere studie aan het licht heeft gebracht. Het sprookje van de „schitterende organisatie", uit de spoorwegstaking van 31 Januari gebleken — een sprookje, ook door vele vrijzinnigen verbreid — tot zijn ware beteekenis teruggebracht; hoe duidelijk is het nu, dat op dien datum de *schrik* over het plotseling uitbreken der staking, gepaard aan de volslagen onzekerheid omtrent de vastberadenheid en de macht van Regeering en spoorwegdirecties, de beweging zoo algemeen gemaakt heeft. Herinnert men zich misschien nog, dat we

toen geschreven hebben, hoe de onverwacht snelle „capitulatie” van de spoorwegdirecties de gelegenheid had afgesneden om de staking binnen weinige dagen haar eigen dood te laten sterven? Gelijk zij het nu doet!

„Verdere *feiten* nog. De zeer beperkte numerieke macht van de *S. D. A. P.* en haar geringe invloed op de Nederlandsche arbeiders. Niet, natuurlijk, wat betreft de verbittering van hun gemoed door het prediken van haat en verzet, maar haar geringe invloed, als het aankomt op het in gang zetten of op het tegenhouden eener revolutionaire beweging. Het anarchistisch element in het Comité van Verweer heeft het nu onder den drang der feiten afgelegd; maar onder de werklieden, vooral in de hoofdstad, is het vrij sterk. Dat is bedroevend, maar het strekt tot betere appreciatie van vele „dikke woorden”, in het sociaal-democratisch orgaan en in de Kamer.”

De *Nieuwe Courant* constateerde hier nog, tot zijn leedwezen, dat van vrijzinnigen, zoogenaamd „vooruitstrevenden” kant, maar al te veel blijk was gegeven van kortzichtigheid. „Er zijn er niet weinigen onder onze woord- en penvoerders, die heel wat van het in den laatsten tijd gesprokene en geschrevene hebben „op te slikken.””

De bekwame Amsterdamsche correspondent van de *N. Rott. Ct.* waarschuwde tegen de

beroeps-stakers.

„Een der fouten in de werklieden-organisatie is — schreef hij — vooral deze, dat zij een klasse van personen gekweekt, het ambt gecreëerd heeft van beroepsstakers. Bezoldigde besturen, die ganschelijk van hun bestuurschap leven moeten, staan aldoor bloot aan de verleiding van, door acties op te wekken en te onderhouden, conflicten uit te lokken, hun onmisbaarheid te bewijzen. Het loon moet verdiend worden; voorkomen dient te worden, dat de leden der organisatie het gevoel krijgen, dat zij hun contributie voor niets betalen!

„De beroepsstakers zijn de vloek der werklieden-organisaties

en het is te hopen, dat de arbeiders tot het inzicht zijn gekomen, dat zij door het onderhouden van speciale leiders, die, oorspronkelijk zelf arbeiders, echter uit den arbeid zijn getreden om een bezoldigd bestuurdersbaantje te vervullen, gevaarlijke reptielen aan eigen boezem koesteren."

Mr. Aalberse schreef in zijn *Katholiek Sociaal Weekblad* van den grootste der leiders,

Mr. Troelstra,

door welken de zwaarste verantwoordelijkheid gedragen wordt, het volgende:

„Hoe jammerlijk is deze man gevallen.

„Zijn partij was op weg zich te ontwikkelen tot een sociale hervormingspartij, waarmede men in de toekomst rekening zou moeten houden.

„En uit zwakheid, waarvoor gemis aan karakter misschien het juiste woord zijn zou, werkt hij mede, om die ontwikkeling jaren en jaren terug te zetten, zijn partij, zooal niet den doodsteek te geven, dan toch haar de beenen te breken.

„Welk een heerlijke rol had deze man nu kunnen spelen. Welk een hoogheid van karakter had hij nu ten toon kunnen spreiden, wanneer hij inderdaad had gehad „den moed om de arbeiders de waarheid te zeggen". Misschien zou hij door die daad zijn leiderschap voor korten tijd hebben verloren, maar de uitkomst zou hem in 't gelijk hebben gesteld, zou hebben aangetoond, dat hij inderdaad de toekomst goed had ingezien.

„Maar niets van dit alles deed de heer Troelstra. Integendeel. Thans staat hij voor het volk, als de overwonneling van Domela Nieuwenhuis.

„Maar vast staat dit, dat een zeer groot deel van de verantwoordelijkheid van de ernstige dingen, die in deze dagen gebeuren, komt op zijn hoofd".

De orders van het Comité van Verweer.

In *De Standaard* van Vrijdagavond (10 April) kwam het volgende voor:

„De stijl van de heeren in het „Comité van Verweer” is zuiver *militair*.

„Ze noodigen niet uit om te staken. Ze raden niet aan om te staken. Neen, ze *gelasten*, ze geven *orders*, ze *bevelen*.

„En hoe loopt het nu met die bevelen?

„Is het niet, of het *niet*-gehoorzamen, dat ze bij het leger zoo gaarne invoerden, bij hen regel is?

„*Eerste bevel*: Als er wetsontwerpen inkomen om het stakingsrecht van het spoorwegpersoneel te binden, moet zonder nader bevel heel het personeel van de lijn Haarlem—Rotterdam en Den Haag—Gouda naar Den Haag oprukken.

„Volgens hen zijn die wetsontwerpen gekomen, en in Den Haag verscheen niemand.

„*Tweede bevel*, 6 April: Over heel het land moet het spoorwegwezen worden stop gezet.

„En zie, door heel het land rijden de treinen, en de Koningin komt per extratrein uit het Loo, alsof er niets gebeurd ware.

„*Derde bevel*, 7 April: Over heel het land moeten de bakkerijen hare vuren blusschen.

„En zie, heel het land door eet ieder rustig zijn boterham.

„*Vierde bevel*, 8 April: Over heel het land moet alle werk gestaakt worden.

„En het antwoord is, dat heel het land door, met hier en daar een enkele stille plek, als altijd gewerkt wordt.

„Toch waren er, die stipt en buiten eigen oordeel zich aan de bevelen van het Comité van Verweer onderwierpen.

„Het heette ook: Gij sociaal-democraten in de Kamer, zult, als wij het gelasten, voor de algemeene werkstaking in de bres springen.

„En die heeren deden het.

„Ze bonden zich den blinddoek voor de oogen en hielden voor het anarchisme een warm pleidooi”.

De laatste order van het Comité van Verweer (de opheffing van de algemeene werkstaking) scheen niet door alle stakers te worden opgevolgd.

Er was onder hen groote verbittering, in zeer vele gemeenten, bepaaldelijk te Amsterdam. Op Vrijdagavond werden tal van vergaderingen gehouden, waar het zeer verward en woest toeging.

Omtrent den indruk, dien het besluit van het Comité van Verweer te Amsterdam maakte, schreef het *Volksdagblad* o. a.:

„t Was treurig in de stad hedenochtend. De stakers liepen met neerhangend hoofd bij menigten door de stad. Treurig, omdat de muilkorfwet gistermiddag was aangenomen, maar treuriger nog, waar ze van hun voormannen verlaten meenden te zijn.

„De bulletins en de berichten in *De Telegraaf* werden met wantrouwen begroet. Ook het bulletin van *Het Volk*, meldende dat de algemeene staking was opgeheven, werd door velen niet geloofd.

„Overal verslagenheid onder de vele werkers. Niemand dorst uit te spreken wat aller meening was: dat sommige bestuurders, die tevens tot de politieke organisaties behooren, de arbeiders in den steek hebben gelaten.”

In de omgeving van de gasfabriek, in de Linneausstraat, was het Vrijdagochtend een oogenblik zeer woelig geweest, zoodat de marechaussees met de blanke sabel gechargeerd hadden, en de commandant van het infanterie-detachement, de 1e-luitenant Snoek, deelde aan het N. v. N. mede, dat hij een oogenblik gemeend heeft dat van het geweer gebruik zou moeten gemaakt worden. Aanleiding tot die herrie gaf de houding der stakers tegenover de aan den arbeid geblevenen.

Het eind van de zaak was evenwel, dat allengs allen het werk hervatten, zoover zij weder tot den arbeid werden toegelaten en dat de leiders der „misdadige woelingen” alzoo een volslagen nederlaag hadden geleden.

VI.

IN DE EERSTE KAMER.

Donderdag 9 April waren de drie wetsontwerpen door de Tweede Kamer aangenomen. De Regeering scheen er prijs op te stellen om die wetsontwerpen als wetten nog vóór Paschen — 12 April — in het *Staatsblad* te doen verschijnen. Het zal dan ook wel in overleg zijn geweest met de Regeering, dat nog des Donderdags-avonds de leden der Eerste Kamer door den Voorzitter, den heer J. E. N. BARON SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, telegrafisch werden opgeroepen tegen den volgenden dag (Vrijdag 10 April) des namiddags 3 uur.

Aan deze oproeping was algemeen gevolg gegeven. Drie uur des namiddags waren de leden op het appèl. Alle Ministers waren aanwezig. Het besluit der centrale sectie van de Eerste Kamer om de drie wetsontwerpen, door de Tweede Kamer den vorigen dag aangenomen, onmiddellijk in de afdeelingen te onderzoeken, vond geen bestrijding. De vergadering werd daarop gesloten tot den volgenden dag, Zaterdag 11 April, voormiddag 11 uur.

Zaterdagmorgen vóór 11 uur verschenen de eindverslagen der Commissie van rapporteurs over de ontwerpen van wet tot

- 1o. aanvulling en wijziging van het Wetboek van Strafrecht ;
- 2o. verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 ;

30. het instellen van een onderzoek ten aanzien van de rechtsverhoudingen en de voorwaarden waaronder het personeel bij het spoorwegbedrijf in dienst is.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

Men verklaarde algemeen doordrongen te zijn van de noodzakelijkheid om onder de tegenwoordige omstandigheden deze wetsontwerpen met den meesten spoed te behandelen.

Aan de Regeering bracht men hulde voor haar kalm en krachtig optreden, sedert de eerste stoornis in het spoorwegverkeer haar had overvallen en voor de maatregelen, die zij ter verzekering van de openbare orde had genomen.

Men waardeerde het, dat zij in de moeilijke omstandigheden, die het land doorleeft, het gezag hoog houdt en kon de indiening der wetsontwerpen goedkeuren, welke herhaling van het gebeurde kunnen voorkomen en, terwijl de belangen van het spoorwegpersoneel in het oog worden gehouden, verbetering in den toestand kunnen brengen.

Onderscheidene leden meenden, dat ook een woord van lof niet mocht worden onthouden aan de directies der spoorwegmaatschappijen voor de doeltreffende voorzieningen door haar tot verzekering van het verkeer tijdens de laatste staking genomen.

10. Aanvulling en wijziging van het Wetboek van Strafrecht.

Meerdere leden achten de veranderingen in het Wetboek van Strafrecht, die de strekking hebben de bescherming van de vrijheid van arbeid en van de persoonlijke vrijheid in het algemeen beter te waarborgen en de intimidatie met al het onrecht en de oneerlijke en gevaarlijke middelen daaraan verbonden tegen te gaan, een noodige aanvulling.

De bewering door sommigen in den lande geuit en die bij velen ingang had gevonden, dat de bescherming van de vrijheid van arbeid een aantasting zou opleveren van het recht der vakverenigingen, achten zij een wanbegrip, lijnrecht indruisend tegen den eerbied voor de persoonlijke vrijheid van anderen.

Uitdrukkelijk wenschte men dan ook uit te spreken, dat het schenken van adhaesie niet bedoelt verhindering of belemmering van de vakvereenigingen, integendeel, men wenscht haar ontwikkeling op gezonden en legalen grondslag te bevorderen. Contractbreuk of verkrachting van de persoonlijke vrijheid kunnen echter onder geen omstandigheid erkend worden als geoorloofde middelen om haar doel te bereiken.

Er heerscht bij velen in den lande een onjuist begrip omtrent den zin, de beteekenis en het recht van staken. Staking van arbeid vóór den termijn waarvoor men zich heeft verbonden, is volgens onze wetgeving ongeoorloofd.

Sommige leden wezen er op, dat stakingen als in den laatsten tijd plaats hebben, bedreigen voorname takken van volkswelvaart te vernietigen of ernstig aan te tasten.

Eenige leden hadden met genoegen gezien dat in het gewijzigde ontwerp de redactie verbeterd was en de grenzen van het ongeoorloofde scherper waren getrokken.

Anderen gaven dit ten deele toe, doch hadden de voorkeur aan de oorspronkelijke lezing gegeven, omdat de ruimere uitdrukkingen, welke daarin voorkwamen, „hinder en overlast, en vreesaanjaging”, daden van intimidatie omvatten, die inderdaad gevaarlijk zijn en zeer veel voorkomen, nu buiten de gewijzigde redactie zullen vallen. Zij wezen er op, dat de wijze waarop wordt geïntimideerd, naar mate van de verschillende takken van arbeid uiterst verschillend is.

Enkele leden hadden bedenking tegen de strafmaxima, die zij wel wat hoog achtten; maar aangezien de Regeering verklaart die hooge maxima voor de handhaving der orde en veiligheid noodig te hebben, meenden zij ook te dezen opzichte met de voorstellen der Regeering te moeten medegaan.

Art. 284 Wetboek van Strafrecht. Eenige leden waren van oordeel, dat het artikel na de ondergane wijziging niet in kracht had gewonnen. Tegen de eerst voorkomende woorden „hinder en overlast” hadden zij geen bezwaar. De appreciatie daarvan had aan den rechter kunnen worden overgelaten, evenals dit thans het geval zal zijn met die van het woord „feitelijkheden” en tal van andere qualificatiën in het Wetboek van Strafrecht.

Andere leden zouden er de voorkeur aan hebben gegeven, indien men het voorbeeld van den Engelschen wetgever had gevolgd en

een opsomming had opgenomen van de daden welke strafbaar zijn.

De meening, door den Minister van Justitie geuit in de vergadering der Tweede Kamer van 8 April j.l. (*Handelingen* bl. 1134) omtrent de beteekenis van „opdringen”, had de aandacht getrokken. Men kon daaraan niet den beperkten zin toekennen, daaraan door den Minister gegeven, als bestaande in een „lichamelijk” tegen iemand zich opdringen. Dit laatste toch is reeds een „feitelijkheid”.

Vele leden hoopten, dat de Regeering nu ook spoedig zou overgaan tot verbetering der preventieve politie en versterking van het personeel, die nevens de strafvervolging niet kunnen worden gemist.

Art. 358bis. Dit artikel vond bij de groote meerderheid goedkeuring. Dat men de geëmployeerden bij de spoorwegen strafrechtelijk met ambtenaren gelijkstelt, achtte men alleszins gerechtvaardigd, omdat door spoorwegstaking aan het algemeen belang en de bevolking zeer ernstig nadeel wordt toegebracht.

Enkele leden maakten de opmerking, dat bij staking in verschillende andere bedrijven geen minder gewichtige gronden voor strafbaarstelling zouden bestaan dan bij het spoorwegverkeer.

De opmerking werd gemaakt, dat de Regeering de strafbaarstelling heeft doen afhangen van de vraag wie ambtenaar is en niet van de beteekenis van het openbaar belang dat bij de staking betrokken is, — hetgeen door de leden, die de opmerking maakten, betreurd werd. Het werd van belang geacht, om dit punt niet uit het oog te verliezen, bij het ontwerpen van wettelijke bepalingen omtrent het arbeidscontract.

Art. 380. Onderscheidene leden betreurden het, dat als bijkomende straf was aangenomen de ontzetting van het kiesrecht. Zij achtten het onjuist, dat een politieke straf werd opgelegd waar de staking geen politieke strekking had. Hiertegen werd aangevoerd, dat de staking van den huidige oogenblik, een politieke was, en dergelijke politieke stakingen, blijkens de verklaringen in en buiten de Tweede Kamer afgelegd, als wapen voortaan zullen worden gebruikt. Dikwijls was het moeilijk te onderscheiden, of een staking een oeconomische of een politieke was, terwijl te recht die ontzetting als straf was opgenomen voor hen die door staking hun gemis van gevoel voor het algemeen belang getoond hadden.

De beide andere wetsontwerpen (spoorwegbrigade en enquête) gaven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

HET DEBAT IN DE EERSTE KAMER.

Wat zelden is waar te nemen, werd nu gezien. De tribunes in de Eerste Kamer waren overvol. De leden waren trouw opgekomen; en natuurlijk waren alle Minister aanwezig.

De vergadering van Zaterdag 11 April werd door den heer Schimmelpenninck van der Oye als Voorzitter geleid.

De eerste spreker over de ontwerpen was de heer VAN DER DOES DE WILLEBOIS, burgemeester van 's Hertogenbosch en lid der Kamer voor Noord-Brabant. Hij achtte het zijn plicht om ook namens zijn politieke vrienden hulde te brengen en dank te betuigen aan de Regeering, die op zoo uitnemende wijze getoond had het vertrouwen der natie in moeilijke dagen niet te beschamen.

De Regeering heeft getoond, dat ze haar verantwoordelijkheid voor handhaving van het gezag ten volle begreep, en gelukkig is haar optreden bekroond met succes. Het vastberaden standpunt der Regeering heeft schoone vruchten gedragen. Veel zwakken zijn gesteund geworden in hun verzet tegen de anarchie, waardoor gebleken is, dat in ons volk nog zeer veel goede elementen zijn. Spreker meent daarop met nadruk en ook met voldoening te mogen wijzen.

Van uitzonderingswetten is hier geen sprake. Met genoegen heeft spreker gezien, dat naast de maatregelen voor het behoud der orde in de maatschappij, de Regeering ook haar aandacht gewijd heeft aan alles wat kon zijn in het belang der bevolking.

Het vertrouwen spreekt hij uit, dat de Regeering op den ingeslagen weg zal voortgaan; daarbij zal zij kunnen rekenen op den steun der Staten-Generaal.

Verheffing en steun van de vakvereenigingen wil ook spreker, waarin hij ziet een voortzetting van de gilden. Men moet ze helpen om ze te onttrekken aan de sociaal-democratie en anarchie. De actie van de christelijke vakvereenigingen heeft krachtig gewerkt; aan haar steun heeft men veel te danken.

In een onzer bladen las spreker dezer dagen een aanhaling van een Italiaansch schrijver, waarin deze zeide, dat Christus op de stoere schouders der arbeiders in hun vergaderingen moet worden binnengeleid. Daarin zit een diepe gedachte, ook voor dezen dag.

Tegenover de leer van haat en overmoed staan de echt christelijke

beginselen; daarom moet men de hand reiken aan de christelijke vakvereenigingen. Waar het christelijk beginsel steeds aan de eene zijde weer bestookt wordt, is het goed en noodig steun aan den anderen kant te verleen. In de hier voorgestelde maatregelen ziet spreker waarborgen om de maatschappij materieel te beschermen en rust en orde te brengen onder de arbeiders.

Spreker geeft daarom het meeste vertrouwen in- en zijn sympathie te kennen met de Regeering en hij verwacht algemeene aanneming der wetsontwerpen.

De heer HAVELAAR — oud-Minister van Waterstaat in het Ministerie-Mackay 1888—1891 en lid der Kamer voor Zuid-Holland — sloot zich aan in het algemeen bij wat door den vorigen spreker is gezegd. Ook hij brengt hulde aan de Regeering en zegt, dat men in deze ernstige tijden heeft leeren kennen de kracht, die er nog ligt in onze natie.

Hulde dan ook aan de Regeering, die getoond heeft het gezag te weten hoog te houden. Gelukkig hebben wij ook onder ons volk zooveel goeds kunnen waarnemen; men kan op de overgroote meerderheid des volks voor de toekomst rekenen.

Spreker brengt eveneens hulde aan de spoorwegdirectiën, die gezorgd hebben voor voldoende handhaving van het verkeer. Doch spreker wil hier een woord van medelijden niet onthouden aan de slachtoffers van het gebeurde en vertrouwt dat dit tot waarschuwing van vele anderen zal strekken.

Na den ernstigen tijd dien wij beleefd hebben, kunnen wij met volle vertrouwen de toekomst tegemoet gaan. De groote meerderheid van de natie is een volk van goede trouw. En gebleken is, dat de Oudhollandsche leuze „een man een man, een woord een woord” nog bij duizenden arbeiders leeft.

Met volle sympathie zal spreker stemmen voor de wetsontwerpen.

De heer VLIELANDER HEIN zegt, dat hij en al zijn politieke vrienden zich geheel aansluiten bij het woord van waardeering door de vorige sprekers gebracht aan de Regeering, die in deze moeilijke dagen het gezag hoog heeft weten te houden tegenover de poging om dat gezag stop te zetten.

Hulde brengt spreker ook aan de energie der directies van onze particuliere spoorwegmaatschappijen en aan het trouwgebleven spoorwegpersoneel. Eveneens aan de opgeroepen miliciens, die pal

gestaan hebben en zich niet hebben laten verlokken door het sirenen-gezag van hen, die hen van hun plicht wilden afbrengen.

Komende tot de strafrecht-novelle, zegt spreker geen bezwaren te hebben tegen de gelijkstelling van het spoorwegpersoneel met ambtenaren, doch niet op de daarvoor door de Regeering aangevoerde gronden. De spoorwegbeambten zijn in publieken dienst; doch wil men strafrechtelijk het spoorwegpersoneel assimileeren met ambtenaren, dan moet men daaraan ook den zedelijken grondslag geven, welke hier noodig is. Door den algemeenen maatregel van bestuur heeft de Regeering getoond dit te beseffen; en dit verheugt spreker.

In den laatsten tijd is er veel gesproken over contractbreuk en of die strafrechtelijk mag worden vervolgd. Contract verbreken om op ongeoorloofde wijze zijn wil door te drijven, kon niet worden toegelaten. Kon toch die leer doorgaan, dan zou het in ons economisch belang noodig zijn in dezen door strafbepalingen in te grijpen. Doch hij vertrouwt dat dit niet noodig zal zijn en dat meer en meer de overtuiging zal veld winnen dat **de twee-beloften-leer** volkomen valsch is, n.l. dat men meer trouw moet zijn aan de beloften, gedaan aan de vakvereenigen, dan aan de beloften jegens den werkgever.

Een eerlijk man heeft maar één woord; en geen vakvereeniging, die het tegendeel wil, kan bloeien op den grond van onrecht.

Naar zijn overtuiging heeft deze staking dit effect gehad, dat alle goedgezinden overtuigd zijn van het gevaar dat het geheel bedreigt.

Hij gelooft ook dat de werkmanspartij sterker uit deze crisis te voorschijn zal kunnen komen. Met de meeste belangstelling en het meeste genoegen heeft hij in het Bijblad gelezen de woorden van het hoofd der socialistische partij, omtrent de vakvereenigingen. Deze zullen ook uit dezen strijd krachtiger te voorschijn kunnen komen. Hij kan zich begrijpen, dat velen zich verraden rekenen, doch hij hoopt en verwacht dat men ook van die zijde zal gevoelen, dat men alleen heil kan gevoelen bij het recht. En als men maar het twee-beloften-stelsel laat varen, zullen ook de vakvereenigingen in kracht toenemen. (Teekenen van instemming.)

De MINISTER VAN JUSTITIE, de heer Loeff, maakte enkele opmerkingen naar aanleiding van het eindverslag. Wat de algemeene

strekking aangaat, de bespreking daarover zou hij aan den minister van Binnenlandsche Zaken overlaten.

De Minister betoogde dat de tegenwoordige redactie van het eerste artikel geheel voldoende is om het doel te bereiken.

Wat betreft het woord „opdringen”, het beteekent het zich aan iets op dringen en niet het bepaald lichamelijke opdringen.

Omtrent het spoorwegartikel geeft hij toe, dat ook andere bedrijven zeer zijn in het belang van het land, maar het spoorwegverkeer is van het meeste belang en vandaar de strafbaarstelling.

Wat de ontneming van het kiesrecht betreft, betoogt de Minister de onjuistheid der bewering, dat ontneming van het kiesrecht is een politieke straf. Reeds ons strafrecht bewijst ons, dat bij tientallen van artikelen van ons strafwetboek, deze met ontzetting bedreigen tegen misdrijven, die niets met de politiek te maken hebben. Onjuist is het ook, dat de staking geen politiek karakter heeft. Zeker, zij behoort dit niet te dragen; doch uit hetgeen in de laatste dagen voorviel, is op te maken dat staking wel een politiek karakter heeft. In elk geval is de rechter niet verplicht, maar is hij alleen bevoegd de ontzetting uit te spreken.

De minister wijst er nog op, dat het kiesrecht niet iemands aangeboren recht is, maar dat de Staat het verleent in zijn eigen belang en dus in het Staatsbelang. Waar nu gehandeld wordt tegen het bestaan, tegen het leven van den Staat, is het volkomen rationeel, het gegeven recht terug te nemen.

Ten slotte betuigt de Minister zijn instemming met het grootste gedeelte van het gesprokene door den heer Vlielanders Hein. Doch hij is het niet eens met diens bewering, dat men hier alleen met ambtenaren gelijk mag stellen het spoorwegpersoneel, omdat tegelijk is uitgevaardigd de algemeene maatregel van bestuur. De overheid had het recht, den plicht om handelend op te treden, ook zonder dien maatregel van bestuur. De overheid heeft steeds de bevoegdheid te straffen op de basis van het bestaand recht. De verplichting van de overheid is te straffen, ook te zorgen dat de rechtspositie moet worden geregeld, maar beide verplichtingen staan niet tegenover elkander maar naast elkander.

De MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN (de heer Kuiper) acht zich verplicht namens de Regeering nog een kort woord te spreken. Een woord van dank aan de Kamer voor haar besluit

om deze ontwerpen met den meesten spoed te behandelen. Zij heeft daardoor getoond in te dringen in 't verlangen van de Regeering. Deze meer dan de Kamer kon 't gewicht van die spoedige behandeling weten, omdat ook in de dagen die komen, zich vrij ernstige verschijnselen kunnen voordoen die eventueel met kracht moeten kunnen getemperd worden. Nu eenmaal een revolutionaire actie tegen de vrijheid van de Staten-Generaal en tegen het gezag van de Regeering is in 't werk gesteld; nu men geroepen en gedacht heeft dat de Regeering moet wijken, is de totstandkoming van deze wetten het eenige middel om de actie tegen te gaan en verdere opruiing daartoe te voorkomen. Staan zij eenmaal in het Staatsblad, dan zal men die actie breken en de Regeering het middel geven om tegen nog brutaler optreden op hare hoede te zijn.

De Regeering stelt op prijs het woord van waardeering van den heer v. d. Does, het woord van den heer Havelaar, maar niet minder, nog méér haast op prijs, dat dit woord zoo onverbloemd en onverholen is uitgesproken door den heer Vlieland-Hein. De Regeering is zich bewust dat elk Kabinet in hare plaats hetzelfde zou hebben gedaan en moeten doen in deze moeilijke tijdsomstandigheden; maar niettemin is haar de steun der Kamers zeer welkom.

De Regeering sluit zich aan bij het woord van hulde aan de spoorwegdirectiën gebracht, Moge ook haar houding in Januari en Februari bij sommigen afkeuring hebben gevonden, dat minder gunstig oordeel was haar een prikkel om thans te toonen dat de directiën hun plicht weten te volbrengen. Zulk een doortastendheid en zulk een kracht van organisatie, zulk een bedachtzaamheid tot in alle kleinigheden, zal men zelden ergens anders vinden onder zulke omstandigheden en de Regeering verklaart gaarne dat zij zonder dien krachtigen steun niet zulke goede resultaten zou hebben verkregen.

Niet warm genoeg kan de hulde zijn aan het trouw gebleven spoorwegpersoneel. In een strijd waarin overdreven esprit de corps, een wanbegrip van te ver gedreven solidariteit, werd gevoeld, behoorde er zedelijke moed, behoorde er al de ernst eener welgevestigde overtuiging toe zich niet van den goeden weg te laten afbrengen. Dat van de christelijke vakverenigingen in dit opzicht de meeste kracht in dezen is uitgegaan om het personeel

stand te doen houden, is ontwijfelbaar. En waar de heer Vlieland er Hein wees op den invloed van vakvereenigingen, onder de leiding van den heer Troelstra, meent de Minister toch te mogen vragen of tegen het tegengaan van het alcohol-misbruik de miskenning niet opweegt in die kringen, van de beginselen van trouw, zedelijkheid en eerlijkheid, en deze niet van de schaal mogen worden gelegd. Hij erkent echter tevens dat ook buiten de christelijke vakvereenigingen velen onder de na-werking der christelijke beginselen loyaal en trouw zijn gebleven.

Voorts stemt de Regeering in met den lof aan de trouwe en kloeke plichtsbetrachting door de militairen aan den dag gelegd. De dagen die achter ons liggen zijn eervol voor het Nederlandsche leger geworden en geven ons waarborg voor zijn onbezweken trouw als er grooter gevaren mochten ontstaan, ook aan de grenzen.

Men heeft getracht van de onvermijdelijke omstandigheden misbruik te maken om tot ontevredenheid en plichtverzaking te brengen; desniettemin is gebleken dat van weifelend of weigerend opkomen geen oogenblik sprake is geweest; dat de soldaten als verfrist en verjongd zijn opgetreden en ook op eenzame plaatsen krachtig hebben weten op te treden. Het Nederlandsche volk is werkelijk dank verschuldigd aan de miliciens, die dezen dank ten volle verdienen. (A p p l a u s.)

Nog iets. Het gevaar is niet denkbeeldig dat na een worsteling als deze een geest van reactie in breed kring in 't vaderland zou kunnen opkomen. Daarom heeft de Regeering reeds op 25 Februari in de Tweede Kamer gezegd, dat niemand reactie wil en dat Regeering en Staten-Generaal willen blijven werkzaam zijn voor sociale hervormingen. Aan die taak is de Regeering haars ondanks nu twee maanden onttrokken geworden; totdat de tijd tot rustig arbeiden weder zal zijn gekomen, hoopt de Regeering aan het spoorwegpersoneel en aan de arbeiders te toonen, dat zij getrouw zal blijven aan hare toezeggingen, trouwer dan de leiders eener misdadige beweging, die hen zóóveel teleurstelling bereid hebben.

En nu ten slotte. Waar gebeurtenissen als deze uiteraard wrevel en misnoegen plegen achter te laten, is het elders gebleken dat na zulk een crisis 80 pct. der spoorwegongelukken is te wijten geweest aan kwaadwilligheid van de zijde dergenen die zich wilden

wreken. Het is daarop dat de Minister heden voor 8 dagen in de Tweede Kamer 't oog had, toen hij er op wees dat ook voor de naaste toekomst het gevaar nog niet geweken was; dat de strijd wel afgeloopen was op het terrein waar hij gevoerd werd, maar dat hij zich ook allicht naar een ander punt kan verplaatsen. En daarom hoopt de Minister, dat de arbeiders bij de spoorwegen thans ook hun uitnemendheid en hun hooge werkkraft zullen toonen, door ook hunnerzijds zooveel mogelijk te helpen voorkomen spoorwegongelukken als elders onder zulke omstandigheden zijn voorgekomen.

De beraadslagingen worden gesloten.

De wetsontwerpen worden in stemming gebracht.

Het ontwerp tot aanvulling en wijziging van het Strafwetboek wordt aangenomen met algemeene stemmen.

De beide andere worden goedgekeurd zonder hoofdelijke stemming.

De vergadering is daarna gescheiden tot vermoedelijk Maandagavond 20 April a.s.

Een enkel woord ten besluite wordt hieraan nog toegevoegd, en wel betreffende het oordeel van een paar bladen over de debatten in de Eerste Kamer.

De *N. Rott. Crt.* meende in haar Kamer-overzicht zich te kunnen aansluiten bij de woorden van lof door de leden aan de Regeering gebracht; doch zij had bedenking tegen de rede van den Minister President, die te hard was in zijn oordeel over de stakers en onnoodig er op wees dat door de woelingen meer dan twee maanden heengingen waar het Kabinet in zijn arbeid mee werd belemmerd.

De *N. Crt.* schreef nog des avonds (Zaterdag 11 April):

„Dr. Kuyper heeft ernstig en als altijd pakkend gesproken; er ging kracht van zijn woord uit en hij was zich van die kracht bewust. Met bijzonderen nadruk stemde hij in met de hulde door den heer Havelaar aan de directies der beide spoorwegmaatschappijen gebracht. De voorzorgsmaatregelen, de dienstregeling, het voorbereiden van zelfs de allerkleinste bijzonderheden, dat alles, verklaarde de premier niet zonder trots, kan een voorbeeld zijn voor iedere buitenlandsche spoorwegonderneming. En met den heer Vlieland Hein uitte hij zijn bewondering voor het plichtsbef en de betrouwbaarheid der miliciens. Zij waren op een zware proef

gesteld, maar hadden schitterend bewezen dat men te allen tijde, ook tegenover een buitenlandschen vijand, op hen zou kunnen rekenen. Onverhoeds uit hun werkkring en hun familieleven weggerukt, voorloopig in de kazernes tot nietsdoen gedoemd, blootgesteld aan de opruiingen van hen die trachtten deze tegenspoeden en de mogelijke ontstemmingen daarover voor hun misdadige doeleinden te exploiteeren, hadden zij, toen de tijd van handelen gekomen was, zonder uitzondering hun plicht gedaan.

„Het deed ons goed dit woord van hulde voor onze soldaten aan te hooren. Aan de overzijde van het Binnenhof hadden wij het maar al te zeer gemist.

„Eenigszins vreemd klonk het beklag van den premier, dat tengevolge van al de moeilijkheden en onlusten van den laatsten tijd, aan het Kabinet weer twee kostbare maanden waren ontroofd, waarin aan sociale hervormingen niet had kunnen worden gewerkt. En toch — wij kunnen ons die ontstemming begrijpen. Voor den regeeringsman die met het hoofd vol plannen rond loopt en wien bovendien het verwijt van gebrek aan activiteit onaangenaam in de ooren klinkt, moet de onvermijdelijke afleiding en beslommering van den laatsten tijd een groote teleurstelling zijn.”

Vermeld zij ten slotte nog, dat de drie wetsontwerpen onmiddellijk na de beslissing der Eerste Kamer door de Koningin werden geteekend. Des avonds verscheen een buitengewoon nummer van de *Staatscourant*, waarin de wetten waren opgenomen.

Vijfde Periode.

HET NASPEL.

Het naspel.

I.

HET EINDE DER STAKING.

Het naspel . . . hoe lang liep dat?

Dit is niet te zeggen. Nog een jaar na de Januari-staking werd over de werkstakingen geschreven en in volksmeetings gesproken. Het merkwaardigste is wel, dat de heer Troelstra en zijn partijgenooten telkens poogden de schuld van de April-staking aan de Regeering te wijten. De feiten, die in deze „Actestukken” worden vermeld, wijzen wellicht voor menigeen het tegendeel aan.

Intusschen moet nog een en ander van het Naspel vermeld worden. En zoo behoort in de eerste plaats de vraag beantwoord te worden, hoe het in de eerste dagen na de aanneming der wetten door de Eerste Kamer ging.

Onder de stakers — dat spreekt van zelf — was algemeen verslagenheid over de meer dan zwakke houding van het Comité van Verweer en zijn aanhang. Zoo berichtte men uit Zwolle aan de *N. Rott. Crt.* (Ochtendblad Zondag 12 April): „Onderlinge verdeeldheid en groote neerslachtigheid onder de stakenden, die nu slechts hopen op de goede genade der directie, is hier het gevolg geweest van de berichten over de opheffing en de beweerde hernieuwde proclamatie der staking. Vooral mr. Mendels wordt scherp beoordeeld. Hij moet gisteravond uit Zwolle verdwenen

zijn, zijn bagage brengend bij Van Gend & Loos, doch zelf per fiets den IJssel overgaand om in Hattum op den trein te stappen. Dit rekent men hem als een lafheid aan. Van algemeene staking is hier geen sprake geweest. De goederentreinen loopen weer. De nachtboot op Amsterdam is weer vertrokken."

De *Telegraaf* zeide met zekerheid te kunnen mededeelen, dat Petter, Van den Berg en bijna alle bestuursleden van de Alg. Ned. Vereeniging van Spoor- en Trampersoneel door hun respectieve maatschappijen waren ontslagen. Zaterdag j.l. werd het schrijven, inhoudende ontslag uit den dienst, bij de meesten thuis gezonden.

Naar men aan het *U. D.* meldde, moet een machinist van de H. IJ. S. M. te Utrecht op het vernemen van zijn ontslag plotseling *krankzinnig* zijn geworden.

Het aantal van degenen die bij de Hollandsche Spoor reeds zijn ontslagen of 't nog zullen worden, kon volgens het *N. v. d. D.* geschat worden op 1000. Dat is ongeveer een achtste van het geheele vroegere personeel en ongerekend dat van de werkplaatsen. Met de daar ontslagenen meegerekend zou het totaal ongeveer 1700 bedragen.

Volgens de *N. Ct.* hadden zich zes werkstakers voor den kolonialen dienst aangemeld.

Naar men vernam, is aan het machinepersoneel der Staats-spoorwegen, dat geschorst is en zich aangemeld heeft om weder in dienst te mogen treden, medegedeeld dat de schorsing voorloopig gehandhaafd bleef.

Bij de Nederl. Centraal Spoorweg Maatschappij was een dienst-order uitgevaardigd, waarin de directie haar dank bracht aan 't personeel voor zijn flinke houding in de vorige week, waardoor de treindienst dezer Maatschappij geheel verzekerd was en eveneens bepaald werd dat aan diegenen van 't personeel, die zich hierbij bijzonder onderscheiden hadden, als erkenning en belooning hunner diensten over de afgelopen week dubbele bezoldiging zou uitgekeerd worden.

De directie der H. IJ. S. M. heeft aan de beampten, die het werk niet hebben neergelegd een belooning toegekend, gelijkstaande met vier dagen loon.

Intusschen werd hier en daar nog gestaakt. Dit bleek des Dinsdags 14 April — op Maandag, Paschen, werd van zelf niet gewerkt —

toen in de bouwbedrijven en andere bedrijven in de steden velen zich nog hielden aan een gerucht, alsof het Comité van Verweer niet de algemeene werkstaking had opgeheven. Mede naar aanleiding daarvan werd Zaterdag te Amsterdam het volgende manifest verspreid:

Medearbeiders!

„Het zich noemend „Comité van Verweer” heeft den 8sten April de werkstaking geproclameerd voor de werklieden in alle vakken. Als blijk van bijzondere edelmoedigheid mochten het gasthuis-personeel en de werklieden der gemeentelijke waterleiding door blijven werken. Aan deze proclamatie werd (dank zij de cordate houding dergenen, die aan het werk bleven) niet zoo algemeen gehoor gegeven als men van de zijde der anarchisten wel tracht voor te stellen.

„Toch werden er ettelijke duizenden werklieden gevonden, die op bevel van het anarchistisch comité het werk hebben gestaakt.

„Evenwel werd hierdoor aan de anarchistisch-socialistische verwachting niet voldaan; daarom werd in den nacht van Donderdag op Vrijdag door voornoemd „Comité” de staking opgeheven, om, Godvergeten spel met volksbelangen! enkele uren later die staking opnieuw te proclameeren.

„Wij achten ons als besturen der christelijke vakvereenigingen verplicht en geroepen u ernstig te waarschuwen, met dit schandelijk en afkeurenswaardig bedrijf niet voort te gaan. Hetgeen door het „Comité van Verweer” wordt beoogd, kan, mag, noch zal worden bereikt.

„Deze staking zal alleen tot ellende en jammer voeren.

„Mede-arbeiders, zoo gij even ernstig wilt nadenken, dan zult gij ons in het gelijk moeten stellen. De spoorwegstaking is zoo goed als mislukt, de bakkersstaking is meer dan half verloren, en de nu opnieuw geproclameerde algemeene werkstaking kan niet anders worden dan een groot fiasco.

„Zoo het Comité van Verweer iets van de arbeidersbeweging kent, zal het moeten toegeven, dat zijn geheele opzet schipbreuk moest lijden.

„Het comité weet dat wel. Ook dat kan van de geheele beweging niets verwachten, en toch worden de belangen van tienduizenden werklieden en de kleine burgerij er aan gewaagd.

„Duizenden werklieden moeten zonder verdiensten rondloopen om

de wanhoopsgedachte van meergenoemd comité uit te voeren.

„Alles, alles wagen de heeren!

„Wij onzerzijds moeten deze dingen weerstaan. De voorstellingen, door de anarchisten en sociaal-democraten gegeven van den nadeeligen invloed der nu aangenomen wetsontwerpen voor de vakvereenigingen, zijn zóó door en door valsch en overdreven, dat niet één mensch, die onbevooroordeeld deze wetten beschouwt, het gevoelen der heeren op dat punt zal kunnen onderschrijven.

„Wij roepen u dan ook met aandrang toe, denkt aan uwe vrouwen en kinderen; bedenkt welke verwoesting door uwe handeling in de arbeidersbeweging wordt aangericht en wat voor de arbeiders daarvan de gevolgen zijn.

„Scheurt u los van het comité, dat u en uwe gezinnen voor een krankzinnigen waan ten offer wil brengen.

„Gij noemt u loonslaven, dat te zijn acht gij u onwaardig en terecht, maar gij ontziet u niet om de slavenketen u op den hals te doen leggen door het zich noemend Comité van Verweer.

Namens den Christelijken Bestuurders-Bond:

K. KATER, Voorzitter.

TH. GABRIEL, Secretaris.”

De Christelijke werklieden.

Overigens waren de Christelijke werklieden dankbaar dat hun actie zoo wél geslaagd was. Dat bleek in hun vergadering die ze hielden op Paasch-Maandag (13 April) te Amsterdam; en waarvan de *Nederlander* het volgend verslag gaf:

„In het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam vond Paasch-Maandag een druk bezochte meeting van Christelijke werklieden plaats, opgeroepen door *Patrimonium*, den Christelijken Nationalen Werkmansbond, *Maarten Luther* en het Christelijk Arbeidssecretariaat.

„De vergadering werd geopend door den heer J. Huizinga, voorzitter van het Comité van verdediging, en vervolgens ingezet met het lied „Zalig hij, die in dit leven Jacobs God ter hulpe heeft.”

„Na gebed en een kort woord van den heer Huizinga werd het presidium opgedragen aan den heer P. van Vliet, die voorstelde een telegram aan H. M. de Koningin te zenden van dezen inhoud: „Dankbaar voor den vrede en de rust, die God in het land deed

wederkeeren, bieden de afgevaardigden der verbonden Christelijke arbeidersorganisaties Uwer Majesteit de verzekering van hunne liefde en hunne trouw aan, en zenden uit hun midden een bede op tot God, dat Hij U en Uw Huis blijvend zegene, ook ter wille van het volk." Onder oorverdoovend gejuich werd tot de verzending van het telegram besloten.

„Een tweede telegram werd gezonden aan Dr. Kuyper, minister-president, luidende: „De vergadering van Christelijke werklieden brengt der regeering hare warme hulde wegens de fierheid, waarmede zij in de zorgvolle dagen, die achter ons liggen, het gezag gehandhaafd en de orde bewaard heeft. God zegene haar en stelle haar voor volk en vaderland tot een rijken zegen!"

„Men zong nu, met begeleiding op het orgel, Da Costa's lied: „Zij zullen het niet hebben, de goden van den tijd", en daarop kwam Dr. De Visser aan het woord. Onder applaus bracht hij hulde aan de regeering, aan de getrouwe troepen, en aan de vrouwen der standvastige Christelijke werklieden, aan de mannen, die in de moeilijke dagen bij de arbeiders het weerstandsvermogen van het hart verhoogden, aan Huizinga, Douwes, Nahuyzen, en Van Ooy. Vervolgens vermaande de spreker tot kalm beleid, tot het stellen, opnieuw, der sociale eischen, maar tot het houden van den wagen in het Christelijk nationale spoor; te blijven kinderen van den tijd, maar mannen bij de gratie van God. En ten slotte trachtte hij bij allen terug te dringen het wellicht zoet, maar altoos verachtelijk gevoel van wraak en hen op te wekken tot barmhartigheid jegens de in den verloren strijd gevallen slachtoffers. Dit comité van verdediging zou een schoon werk doen, indien het op zich nam, de zonder schuld broodeloos geworden vrouwen en kinderen te verdedigen (applaus). En niemand mocht eenig ander gevoel voor den verslagen vijand behouden, dan dat der vergeving en bereidheid tot hulp in den zelfberokkenden nood, gedachtig aan Christus, die het eerst de hand reikte aan Petrus, die hem verloochend had!

„Men zong nu wederom een lied en onderwijl werd eene collecte gehouden voor de slachtoffers der staking.

„De voorzitter deelde mede, dat te Amsterdam en te 's Gravenhage deputatiën van Christelijke vereenigingen zullen samenkomen om een voorstel, aan de directiën der spoorwegen te doen, te overwegen. De vergadering nam eene motie aan van dezen inhoud:

„De christelijke werkliedenvereenigingen richten tot de werkgevers in het algemeen en tot de directiën der spoorwegen in het bijzonder de bede, in hunne houding tegenover de ontslagenen, wáár mogelijk, barmhartigheid te oefenen en mede te werken, om de droeve herinnering aan de „stille week” uit te wisschen en tegemoet te komen in den nood.”

„De tweede spreker was de heer D. J. K. Schenkman, een vertegenwoordiger van *Maarten Luther*. Hij herinnerde aan de beweging der gemeente-werklieden, uit welke beweging de christelijke arbeiders zich terugtrokken, toen ter avondvergadering in het oude Beursgebouw bleek, dat men niet langer vragen wilde, maar eischen ging. Na het woord van dezen Lutherschen spreker zong de vergadering het Lutherlied „Een vaste burcht is onze God”.

„Daarna sprak Ds. P. van Wijk. Vooropstellend, dat er een vloek rust op den arbeid, die den arbeider niet het loon schaft, dat hij waard is, waarschuwde deze spreker tegen mammonisme, klassenstrijd en hoogmoed, om vervolgens op te wekken een goed woord te spreken voor de kinderen des volks, die opgehitst werden tot ongerechtigheid, opdat al het gebeurde ten slotte ten beste moest keeren. En hij herinnerde aan het kruis, waarvan de bede is opgezonden: „Vader, vergeef hun, want zij weten niet wat zij doen.” De vergadering ontblootte het hoofd en deze en gene zeiden „Amen!”

„Ds. Talma, naar voren tredende, werd met applaus begroet. Hij betoogde, dat allen, ook de Christen-arbeiders, hun groote schuld hebben aan al wat er verkeerd is geschied. Immers, de historie van een volk wordt beslist door het antwoord op de vraag, welke minderheid de geesten en zielen van het volk in beslag neemt. Ten onzent nu hebben de Christelijke arbeiders te zeer toegelaten, te weinig belet, dat de geesten en harten door het socialisme werden aangetast. Dit moet nu uit zijn. De Christen-arbeider moet in de samenleving zijn taak ernstiger en ijveriger gaan volbrengen. Die taak omvat ook het stellen van dubbele kracht en toewijding aan de zaak van alle arbeiders tegenover wantrouwen, wrok en haat, opdat deze laatsten verdwijnen zullen en ons arbeidende volk ten slotte niet meer gescheiden zal zijn in twee van elkander ganschelijk vervreemde groepen, die elkander niet meer zouden kunnen verstaan en begrijpen, tusschen welke een kloof zich zou verwijden, totdat zij nimmermeer te overbruggen zou zijn. Zeker, spreker zal

zijn gansche leven strijden tegen het socialisme. Maar het is niet voldoende slechts „anti” te zijn. De vrucht van het leven wordt niet bepaald door 't geen men *niet* wil, maar door 't geen men *wel* wil. Indien de Christelijke arbeidersbeweging slechts anti-socialistisch ware, zou zij slechts iets negatiefs zijn. Maar zij moet iets positiefs zijn, een roeping volgen, vragend, zonder anderen op zijde te dringen, het recht te doen, wat God haar heeft opgelegd. Op een eigen grondslag bouwe zij haar eigen ideaal. De grondslag ligge in deze woorden: „Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid, en al het andere zal u worden toegeworpen!” Het ideaal zij: „te trachten wat God de wereld gegeven heeft om te zetten in kracht om te leven voor *alle* menschen!” Ter vervulling der opgelegde taak moet in de Christelijke arbeidersbeweging algemeene dienstplicht worden ingevoerd! Aan het slot zijner rede bracht spreker God dank, die broedermoord onder ons volk heeft voorkomen.

Er werd nu nog een motie aangenomen van dezen inhoud:

„De Christelijke bonden etc. spreken hun diepgevoelden dank aan God uit, Die den moed en de kracht gaf, in de laatste weken pal te staan tegenover hen, die met revolutionaire middelen trachtten recht en orde te verstoren; zij brengen hulde aan de regeering wegens de door haar genomen maatregelen, waardoor spoedig het onderling vertrouwen moge worden hersteld, dat ons volk zoo van noode heeft; en wenschen, dat de thans samenwerkende groepen de Christelijke vakorganisatie onder Gods zegen krachtig zullen bevorderen.”

Nadat de vergadering, staande, gezongen had „Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen” werd de vergadering gesloten.

Onder het zingen van het oude „Wilhelmus” verliet men de zaal.

II

„IN DE HEL”.

Terwijl de Christelijke werklieden met voldoening konden terugzien op hun aandeel in de actie tegen de „misdadige woelingen”, gelijk de Troonrede van 15 Sept. 1903 de stakingsbeweging noemde, hadden de vrije socialisten en de sociaal-democraten hevige ruzie.

Het Comité van Verweer moest tot verantwoording geroepen worden. Dit geschiedde in twee vergaderingen. De eerste van Zaterdagavond (11 April) 10 uur tot Zondagmorgen (eersten Paaschdag) 6 uur; de tweede van Zondagavond 6 uur tot des Maandags ochtends (tweeden Paaschdag) 3 uur.

Mr. Troelstra noemde deze vergadering „in de hel” (*Het Volk* van Donderdag 16 April) zòò hevig ging het er toe.

Het verslag van beide vergaderingen wordt hieronder woordelijk uit *Het Volk* overgenomen.

VERGADERING VAN HET LANDELIJK COMITÉ VAN VERWEER,
gehouden op 11 April 1903, in het Gebouw van den A. N. D. B.

De vergadering, die uitgeschreven was tegen 10 uur 's avonds, werd tegen half elf geopend. Aanwezig waren alle leden van het Comité van Verweer, de hoofdbesturen van een groot aantal landelijke organisaties, benevens een aantal personen, deels vertegenwoordigende verschillende plaatselijke Comité's, deels uit verschillende plaatsen van het land opgekomen om inlichtingen te geven

of te hooren hoe het stond, zoodat de benedenzaal van het gebouw geheel gevuld was.

Voordat de Voorzitter nog gelegenheid had gehad de bijeenkomst te openen werd door een der aanwezigen voorgesteld toe te laten verslaggevers van *Het Volk*, *Het Volksdagblad* en *De Vrije Socialist*. Dit voorstel werd met op één na algemeene stemmen aangenomen. (Gestemd werd per landelijke organisatie, iedere organisatie één stem).

De voorzitter Oudegeest deelde mede, dat deze bijeenkomst was uitgeschreven door het Landelijk Comité ten einde aan de Hoofdbesturen de redenen mede te deelen van de opheffing der algemeene werkstaking. Hij geeft het woord aan Vliegen, den secretaris van het Comité.

Vliegen zegt, dat hij zal voorlezen het stuk, dat het Comité zal publiceeren, nadat het in deze vergadering zal zijn behandeld; hij merkt op dat dit stuk door alle comitéleden is gelezen en goedgekeurd. Dit stuk luidt als volgt:

„*Het Comité van Verweer,*

„door verschillende arbeidersorganisaties aangezocht in het publiek te verklaren, welke de redenen zijn, die den doorslag hebben gegeven bij het nemen van zijn besluit tot opheffing der algemeene werkstaking, meent daaromtrent de volgende hoofdredenen te moeten publiceeren:

„1e. het meer dan zwak staan der spoorwegstaking.

„Om met een spoorwegstaking dien invloed uit te oefenen, die noodig was, moest in de groote centra het verkeer kunnen worden stopgezet, zooal niet geheel en al, dan toch voor het overgrootste deel.

„Daarmede nu was het op Donderdagavond, 10 April, aldus gesteld: Te Leeuwarden, Almelo, Zutphen, Deventer, Kesteren, Apeldoorn, Geldermalsen, Nijmegen, Leiden, Gouda, Delft, Schiedam en in de geheele drie provinciën Zeeland, Noord-Brabant en Limburg staakte niemand of bijna niemand, behalve te Maastricht, van welke plaats wij echter later vernamen, dat dit nog maar alleen het geval was, omdat men de stakers niet meer had willen aannemen. Zwak stond het te Amsterdam, Zwolle, Arnhem, Winterswijk, Hengelo, Enschedé, Groningen, Zaandam, terwijl Oudegeest naar Rotterdam vertrokken was, juist omdat het daar zoo hachelijk stond.

„Goede berichten waren op dat oogenblik alleen uit Den Haag, Amersfoort en Utrecht.

„Het comité had reeds besloten een hoofdbesturen-vergadering uit te schrijven op Vrijdagavond, ten einde daar voor te stellen, de staking op te heffen, toen er bericht kwam uit Utrecht, dat dáár de zaak voor den volgenden morgen hopeloos stond.

„Het Comité meende, met het oog op de schromelijke gevolgen, die het omvallen van Utrecht, dat tot dat oogenblik een prachtig voorbeeld gegeven had, noodzakelijk den volgenden dag hebben moest, niet langer te mogen wachten, doch de staking nog dezen nacht op te moeten heffen.

„Een bijkomend bewijs van groote zwakte der staking was, dat de hoofdbesturen der spoorweg-organisaties een brief hadden geschreven aan de directiën, waarin o.a. gevraagd werd of bij werkhervatting allen weer aan het werk konden gaan, welke vraag, met de andere vragen, de directie weigerde te beantwoorden.

„Dit is het hoofdmotief voor het besluit tot opheffing der staking.

„2de. Het zwak staan van bijna alle andere stakingen. Behalve onder de havenarbeiders was de werkstaking te Amsterdam alleen algemeen in de bouwvakken en in de metaal- en diamantindustrie. De bakkersstaking stond zóó slecht, dat het hoofdbestuur aan het Comité reeds verlof was komen vragen om de staking op te heffen. De typografen-staking was totaal mislukt: alle dagbladen verschenen, alsof er niets aan de hand was.

„Stond het gunstig in beide bouwvakken te Amsterdam, buiten Amsterdam was, op een enkele uitzondering na, in deze beide vakken van staken geen spoor. De staking der gemeentewerklieden, op welke groote verwachtingen werden gevestigd, had, behalve de gasfabrieken en reinigingsdienst, heel gebrekkig ingezet. De andere stakingen oefenden weinig of geen invloed uit.

3de. De Tweede Kamer had de wet reeds aangenomen; de Eerste Kamer was voor Vrijdagmiddag 3 uur bijeengeroepen. Men moest erop voorbereid zijn, dat de wet nog Vrijdagavond in werking kon treden. Ingewonnen juridisch advies had het Comité als de onmiddellijke gevolgen van die invoering voorgesteld dat:

„a. alle spoorwegaarbeiders, die georganiseerd weigerden aan het werk te komen, indien zij daartoe geroepen werden, strafbaar zouden zijn met ten hoogste twee jaren gevangenisstraf;

„b. alle leiders der spoorwegstaking en dus niet alleen het Comité van Verweer, maar ook alle leden van plaatselijke comité's, verder niet alleen de hoofdbestuurders, maar ook de afdeulingsbestuurders der spoorwegorganisatie strafbaar zouden zijn met ten hoogste 4 jaren gevangenisstraf.

„Sprekers in vergaderingen en schrijvers in de pers, die de spoorwegarbeiders tot staking aanspoorden, zouden strafbaar zijn aan opruiing tot een strafbaar feit, waarop ten hoogste 5 jaar staat.

„Het aantal strafbare personen zou minstens 2 à 300 bedragen. En met het oog op de groote moeite, die men overal had om de spoorwegarbeiders staande te houden, zou het aantal strafbare gevallen ontelbaar zijn geweest, terwijl te verwachten was, dat de justitie in deze omstandigheden met de grootst mogelijke hardheid deze wet zou toepassen.

„Ware dit alles misschien nog te aanvaarden geweest, indien de spoorwegstaking rotsvast had gestaan, in de medegedeelde omstandigheden ware het pure krankzinnigheid geweest.

„Toen het Comité beraadslaagde was het naar aller meening niet meer dan een uur of 15, 16 vòòr de afkondiging der wet. Het was dus de uiterste tijd om de betrokken personen te waarschuwen.

„In geval de staking had doorgegaan, hadden de besturen toch gewaarschuwd moeten worden geen daden van leiderschap meer te verrichten, waardoor dan de staking toch in zeer korten tijd totaal verlopen zou geweest zijn.

„4de. Een bijkomstige reden voor het eenigszins haastige optreden van het Comité is, dat voor Vrijdag verschillende nieuwe stakingen werden verwacht, die in de bestaande omstandigheden volslagen nutteloos meerdere slachtoffers moesten maken. Werd het besluit tot opheffing der staking nog in den nacht voor Vrijdag genomen, dan kon dat voorkomen worden.

„Dit zijn de hoofdredenen, die het Comité van Verweer tot zijn besluit hebben gebracht.

„Over deze redenen zijn alle leden van het Comité het eens.”

Na lezing van dit stuk zegt Domela Nieuwenhuis van ieder der Comitéleden afzonderlijk te willen weten, of zij het met dit stuk eens zijn.

Meijer zegt: het is opgesteld vóór ik er was.

Er wordt geroepen: niet draaien, Meijer moet verklaren, of hij het er mee eens is, ja of neen. Meijer doet dit niet.

Van Erkel zegt: eenstemmig is besloten tot opheffing der staking, de motieven staan in dat stuk, niet ieder was het met alle motieven eens.

Wessels verklaart: als ik het met die redenen niet eens was, dan had ik mijn stem er niet aan gegeven.

Reijnders wil niet verklaren, of hij het er mee eens is, ja of neen. (*Rumoer.*)

Domela Nieuwenhuis zegt: laat ons kalm blijven, de politie is reeds gewaarschuwd ons van hier te verjagen. Blijft men niet kalm, dan zou hij voorstellen alleen de hoofdbesturen te laten deelnemen aan de discussies.

Van Zutphen protesteert ten sterkste tegen de woorden van Nieuwenhuis. Hij zou het het jammerlijkste einde vinden als de politie in dit arbeidersgebouw moest gehaald worden. Nooit zou hij van zijn kant daartoe meewerken.

Oudegeest en Vliegen verklaren volkomen in te stemmen met het voorgelezene, ook Van den Berg verklaart dit.

Reijnders verklaart nader, dat hij bedoeld heeft te zeggen, dat hij het niet met alle détails eens is; zoo bijv. kon hij niet verklaren, dat het werkelijk slecht stond op alle plaatsen in het schrijven als zoodanig aangegeven.

Oudegeest merkt op, dat dit verschil dus betreft de al of niet juistheid der berichten.

Bonnet vraagt het woord; Nieuwenhuis wijst op het besluit. Bonnet zegt, dat verschillende personen, die om inlichtingen zijn gekomen, door hem zijn verwezen naar deze vergadering.

Nieuwenhuis meent, dat personen, die inlichtingen kunnen geven, kunnen optreden als getuigen.

Van Erkel sluit zich aan bij Reijnders.

Westra dringt er op aan, dat er klare wijn zal worden geschonken.

Wessels begrijpt niet, dat Reijnders, Meijer en Van Erkel het er niet mee eens zijn.

Ottens dringt er op aan, dat de naam genoemd zal worden van dengene, die het bericht heeft gegeven over de gemeente-

werklieden. Die staking stond schitterend. Ook de bierbrouwersstaking stond goed.

Vliegen. Denzelfden avond hebben de besturen der bierbrouwers hem verklaard, dat de staking verloren was. De berichten kwamen in en werden in ontvangst genomen. Wie dat waren, heeft men niet onthouden; hij leest de zinsnede betreffende de staking der gemeentewerklieden voor en houdt vol, dat de algemeene staking der gemeentewerklieden zeer slecht inzette.

Wessels verklaart dat hij hem geen berichten zijn ingekomen.

Meijer herinnert zich nog iets. Hij was met Reijnders alleen, werd weggeroepen voor een vergadering, daarna kwam Van Erkel; zegt verder, dat er een geheime vergadering plaats had van Vliegen, Mevr. Roland Holst e. a.

Mevr. Roland Holst verklaart niets van een geheime vergadering te weten.

Vliegen zegt: ik was alleen in het zittingslokaal, ik moest even weg, er lagen geheime papieren en sloot dus de deur af.

Oudegeest verklaart Donderdagavond en -nacht niet te Amsterdam te zijn geweest.

Nog voerden verschillende personen het woord om te betoogen, dat het met de staking der gemeentewerklieden goed stond.

Vliegen wijst o. a. op de gemeentetram, die geheel niet stopte, als bewijs, dat de algemeene staking der gemeentewerklieden zeer slecht inzette, wat heftige protesten ontlokte bij Ottens e. a., die wezen op de staking der gaswerkers en van de mannen bij de gemeentereiniging.

Oudegeest stelt voor in te lasschen, uitgezonderd de gaswerkers en gemeentereinigers. Een deel der vergadering wil daar blijkbaar niets van weten, blijkende uit uitroepen enz.

Van den Berg wijst er op, dat misschien de daad goed was, doch de daad niet volgde.

Offerman was verontwaardigd dat de staking was opgeheven. De typografen hadden zich niet te storen aan het Comité, toen dit de algemeene werkstaking proclameerde. Het Hoofdbestuur van den Typografenbond moest daarover de afdeelingen hooren. Toen de typografen Donderdagavond besloten hadden te staken en hij Vrijdagmorgen met anderen zou trachten de typografen op straat te brengen, las hij het bericht van het Comité dat de

staking was opgeheven, en hij dus het tegenovergestelde moest doen.

De Groot feliciteert de vergadering er mee, dat alle leden van het Comité aanwezig zijn; hij zag zich verplicht vanmiddag de leden Vliegen, Oudegeest en Van den Berg op het N. A. S. ¹⁾ in arrest te stellen en ze alleen vrij te laten als zij verklaarden hier om 10 uur te zijn. Verder verklaart hij dat het allemaal schurken zijn. Hij zal nieuwe onthullingen doen. Het Plaatselijk Comité heeft totaal geen mededeeling ontvangen van het Landelijk Comité. In den nacht van de opheffing was het Landelijk Comité niet aanwezig; hij spreekt verder over de bouwvakken, en noemt de houding van het Comité ingemeen.

Van Oogen wijst op het verkeerde besluit van den 20en Februari, toen hier tot de Alg. werkstaking werd besloten. Dat had deze vergadering niet moeten doen, dit is een zaak die de hoofdbesturen elk voor hun eigen organisatie hadden moeten uitmaken. De tweede fout is, dat de Algemeene werkstaking werd uitgeschreven zonder dat de organisaties eerst nader zijn gehoord; en in de derde plaats moet hij opmerken, dat de opheffing der staking voornamelijk berustte op vrees voor de gevangenis. Als men die vrees had, dan had men eerst de plaatsvervangers moeten hooren, dat heeft men niet gedaan.

Hij gelooft niet, dat ook maar één der leden van het comité te kwader trouw heeft gehandeld. Hij wijst er verder op, dat nog niet alles verloren is en dat als de havenarbeiders hun strijd voortzetten, zij den financiële en moreelen steun noodig hebben van alle arbeiders; want de havenarbeiders zijn verplicht hun strijd voort te zetten.

Huisman zegt, dat Kronenburg uit Zaandam geschreven heeft om financiële steun. Hij vraagt aan Van Erkel of deze gezegd heeft, dat 400 man in de Rietlanden weer werkten. (Van Erkel ontkent dit). Van den Berg heeft hem verklaard, dat slechts twee man het werk hadden hervat. Uit Rotterdam was het bericht ontvangen, dat geen 60 doch 20 man staakten.

Domela Nieuwenhuis maakt onderscheid tusschen fouten die begaan zijn en het verraad, dat gepleegd is. Dat er fouten

1) N. A. S. wil zeggen: Nederlandsch Arbeiders-Secretariaat, gevestigd te Amsterdam en over het algemeen aan de zijde van Domela Nieuwenhuis staande.

(DE SAMENSTELLER).

begaan zijn is heel natuurlijk en niet toe te schrijven aan de personen. Hij zal enkele vragen stellen :

1o. Of het Comité na uitroeping der staking in den nacht van Zondag op Maandag permanent bijeen is geweest. Hem is verteld, dat dit niet het geval is geweest, soms was er maar één, soms niemand der Comitéleden aanwezig.

2o. Vreemd is het, dat de voorzitter van het Comité bijna voortdurend afwezig is geweest. Was die afwezigheid in opdracht van het Comité?

Oudegeest ontkent die afwezigheid. Hij is op het bureau bijna voortdurend aanwezig geweest, bij het nemen van het besluit was hij niet aanwezig — toen was hij te Rotterdam, waar zijn tegenwoordigheid met het oog op de staking noodzakelijk was.

Domela Nieuwenhuis zegt verder: Oudegeest is van het begin af een tegenstander geweest van de staking, doch hij heeft verklaard, als de staking uitbrak, zich met hart en ziel aan de zaak te geven. Spr. is overtuigd, dat Oudegeest dat niet gedaan heeft, hij veronderstelt dat hij van het begin af stemming gemaakt heeft tegen de staking. (Geroep: *Bewijzen! Verrader!*)

Toen het Comité was samengesteld werd Vliegen benoemd tot secretaris. Een dergelijke zaak was niet te vertrouwen in handen van een dergelijk persoon. Het vertrouwen in het welslagen was voor een groot gedeelte nu bij hem geweken. Hij vraagt aan Reijnders, of Vliegen niet voorgesteld heeft het Comité te ontbinden, omdat een algemeene werkstaking toch onmogelijk was. De lichtzinnigheid van het Comité blijkt uit het opheffen der staking zonder de hoofdbesturen te hebben gehoord.

Met welk recht heeft het bestuur der spoorweg-vereeniging een schrijven gericht aan de directie der spoorwegen? Daartoe had het bestuur het recht niet. Heeft het dit gedaan volgens besluit van het Landelijk Comité? Door dat bericht is de grootste ontstemming teweeg gebracht. Zoo iets doet men niet, dat is een bewijs van zwakte.

Oudegeest en Kuneken hebben de directies per telegraaf aangeboden de staking op te heffen, als de ontslagenen weder in dienst werden gesteld.

Bijna overal zijn de soc.-dem. bezig geweest de menschen te ontmoedigen: Van der Goes te Utrecht, Vliegen te Amsterdam,

Spiekman en Helsdingen weigerden te Rotterdam de algemeene werkstaking te proclameeren. Met dit alles wil hij bewijzen, dat men heeft tegengewerkt, dat men donkere berichten moest krijgen, om een motief te hebben de staking op te heffen.

De strijd is niet begonnen als protest tegen de wetten. Niemand was zoo dom te gelooven, dat de wetten zouden worden ingetrokken. Voor de soc.-dem. was het uit, toen de wetten waren aangenomen, men wilde deze beweging ondergeschikt maken aan de politiek, dat verraad hebben de soc.-dem. op hun rekening, het onuitwischbare verraad aan de beweging. Hij wijst verder op de z. i. oneerlijke kritiek van Troelstra, en is het volkomen eens met de plaat, die vanwege de katholieken is verspreid, waarop Troelstra is afgebeeld als de man met twee aangezichten. Hij beroept zich verder op het *Handelsblad* om het oneerlijke spel, dat gespeeld is, aan te toonen en daaraan hebben Vliegen en Oudegeest meegedaan.

Ten slotte meent hij, dat het onverantwoordelijk is de staking te laten voortgaan, we doen dit om het verraad dergenen, die ons in den rug hebben aangevallen. Hij stelt voor een manifest te laten drukken, bevattende eene uitvoerige uiteenzetting van het verraad, dat gepleegd is en verder een motie, hierop neerkomende, dat de vergadering overtuigd is dat de comitéleden Oudegeest en Vliegen verraad hebben gepleegd.

Van Emmenes spreekt over een telegram, aan de directies der spoorwegmaatschappijen gezonden, over het optreden van Hermans en Helsdingen te Rotterdam, over de onbetrouwbare rapporten, over de typografen, over het feit dat de bourgeoisbladen spoediger bericht hadden van de opheffing dan de andere bladen, over den leugen, dat 400 arbeiders in de Rietlanden het werk hadden opgenomen. Hij ontkent verder, dat proclameeren der staking een fout was; vraagt Troelstra of het diens meening niet was, dat de werkstaking geen reden van bestaan meer had, als de wetten waren aangenomen. Valsche berichten moesten worden gemaakt, er moest stemming gemaakt worden. Hij is er ten volle van overtuigd, dat er verraad gepleegd is. Door Vliegen en Oudegeest zijn de andere leden van het Comité medegesleept; ten slotte beschuldigt hij de S. D. A. P. verraad te hebben gepleegd aan deze grootsche beweging.

Stevens uit Utrecht zegt o. a. dat van de 35 leden van het Plaatselijk Comité er maar twee stakten; hij meent ook, dat het optreden o. a. van Van der Goes in Utrecht ontmoedigend was.

Sneek zegt de opdracht te hebben niet weg te gaan voordat hij de juiste toedracht weet. Nooit is er te Sneek iets ontvangen van het Landelijk Comité, samenwerking ontbrak. Spr. geeft verder een overzicht hoe men daar gewerkt heeft.

Westra wijst er op, dat ook te Maastricht geen enkel bericht is ontvangen van het Landelijk Comité, dat de staking was opgeheven. Niet de minste orders waren ontvangen te Dordrecht, Venlo en Maastricht. Ook hij is erg teleurgesteld door den gang van zaken. Er was gebrek aan organisatie, hij heeft driemaal geschreven naar het Landelijk Comité en geen antwoord ontvangen. Verder zegt hij, Oudegeest is te Rotterdam geweest, is het waar, dat hij beloofd heeft op eene vergadering daar te spreken en niet is gekomen? (Geroep: niet waar) dat hij in plaats van naar Rotterdam naar Den Haag is gegaan? Overigens meent hij, dat aan de partij niet moet worden aangewreven, wat personen gedaan hebben. Dat het advies van een advocaat werd gevraagd, keurt hij af, ook dat de besturen niet geraadpleegd zijn alvorens tot opheffing over te gaan.

Sloot keurt het zenden van den brief aan de directies af. Hij is het niet eens met de schrijvers van dezen brief. Reeds Maandagavond heeft Oudegeest hem gezegd: als de zaak zoo gaat, dan heb ik er een zwaar hoofd in. Oudegeest was niet warm genoeg, hij ging zelfs Woensdag een uurtje wandelen.

Roo s j e V o s heeft als afgevaardigde van het Landelijk Comité haar standplaats gehad te Apeldoorn en stond vandaar uit in contact met Amersfoort, Deventer en Zutphen. De ervaring die zij opgedaan heeft is niet de allerbeste; vooral in kleinere plaatsen stond het zeer zwak, zoowel wat de spoorwegstaking als wat de algemeene staking betreft. Spreekster bewijst dit met het aangeven van cijfers. Zij dorst het althans niet aan in Apeldoorn de algemeene werkstaking te proclameeren. Zij wijt de mislukking aan de slechte organisatie en de zwakheid der vakverenigingen in het algemeen (*Tegenspraak, rumoer*). Men heeft te weinig gelet op de zwakke punten. Meinhardt en Veenstra, vrije socialisten, Mooy en Groenhuizen, soc. dem., waren onderkruipers; dat zijn

verraders; de fout ligt niet bij een partij. Het geheele Comité draagt de verantwoordelijkheid. Wij meenden sterker te zijn, dan wij waren. Veroordeelen gaat gemakkelijk, fouten hebben zij gemaakt, doch verrader is er niet één onder. (Geroep: *jawel!*)

Wink heeft in Winterswijk gestreden met soc. dem., mannen die hun vollen plicht gedaan hebben en voor wie hij veel respekt heeft.

Hij begrijpt, dat de snelle behandeling der zaak invloed moest hebben op de spoorwegarbeiders. Hij vraagt of er bij het inwinnen van het juridisch advies aan gedacht is, dat de arbeiders, die den arbeid hebben neergelegd, ontslagen zijn geworden. Was verder de enkele mededeeling van het feit wel verstandig; was het noodig ook voor de andere vakken de staking op te heffen? Waren die andere vakken niet een kracht, waarmee nog wat te bereiken was geweest?

Meinhardt (niet de bovengenoemde) erkent, dat er een fout is begaan, doch de schuld ligt bij allen; spr. verdedigt verder het optreden der partij, en zegt tot Nieuwenhuis: ik heb mijn overtuiging en gij de uwe, doch gij hebt niet het recht een blaam te werpen op mijn partij.

Jacobsen meent ook, dat het besluit had genomen moeten worden in een vergadering van hoofdbesturen-organisaties. Hij vraagt verder: is het niet waar, dat in Den Haag en Amersfoort de beweging geleid werd, en goed geleid, door soc.-democraten? Het woord schurken is goedkoop — laat men niet de schuld op een paar personen gooien. Er werd gevraagd om geld door de Weesperpoort, door Arnhem. De spoorwegarbeiders wisten niet te strijden als andere arbeiders.

Toen Woensdagmorgen de arbeiders in de Rietlanden het werk wilden hervatten, was het de soc.-democraat Van Zutphen, die hen daarvan terughield.

Ter Slaa had nooit kunnen denken, dat zoo'n stuk moest afgespeeld worden. Hij is in Den Bosch geweest en daar waren het Rutting en De Wolf, die de beweging den kop hebben ingedrukt. Uit Tilburg is De Miranda vertrokken naar Amsterdam. Hij liet den boel daar in den steek, hij was teruggeroepen door den A. N. D. B. Spr. zal binnenkort aantoonen, dat er verraad is gepleegd. Hij vertelt verder het geval Tempelaars uit Utrecht, die het eerst aan het werk is gegaan.

Ammerlaan protesteert er tegen, dat er schurken zouden zijn, dat de eene partij heeft bedonderd, en de andere partij bedonderd wordt. Hij is in Zutphen geweest, daar werd de strijd verloren door toedoen van Meinhardt en Veenstra, dat zijn geen soc.-dem. doch zéér vrijen. De medewerking der soc.-dem. daar was meer dan voorbeeldig. Hij houdt echter vol, dat er soc.-dem. zijn, die de zaak in een verkeerde bedding hebben geleid, de ontmoediging is de schuld van hen, die geschreven hebben van een anarchistisch avontuur.

Koster die den strijd heeft meegemaakt, zegt: de schuld ligt bij de mannen der H. S. M. die te beroerd waren. De schuld ligt niet bij Oudegeest. (*Tegenspraak, rumoer.*)

Kloosterman, die aan den Hoek van Holland is geweest, wijt de mislukking aan Dijkman en Melchers. Hij valt het artikel van Troelstra aan.

Goubits spreekt van een complot: hij zegt dat Vliegen ontmoedigd heeft; er is verraad gepleegd, de chef van het *Handelsblad* wist reeds den vorigen dag, dat de staking zou worden opgeheven, enz. enz.

De Vroede vraagt waarom de staking ook voor de andere vakken werd opgeheven; hij wijst verder op de vergadering der spoorwegmannen in Plancius, die besloot, niettegenstaande de staking door het Landelijk Comité was opgeheven, daarmee toch voort te gaan, hij vindt dit prachtig.

Roessing zegt, dat de slachtoffers komen voor rekening van het Comité, dat verraad gepleegd heeft.

Kolthek zegt, dat in Rosendaal de beweging is verraden door Oudens en Bolkestein, die niet staakten.

In Rotterdam heeft hij met Samson, Hermans en Spiekman in broederlijke harmonie samengewerkt; zij hebben gedaan wat zij konden. Het is niet waar, dat Spiekman en Hermans geweigerd hebben de algemeene werkstaking te proclameeren. Dat de kopy van een manifest verloren zou zijn gegaan op weg naar de drukkerij, daarvan is niets waar. De manifesten waren op den bepaalden tijd in orde. Hij keurt het af, dat Oudegeest beloofd had op een vergadering te Rotterdam om half zes te zijn, doch daar eerst is gekomen toen het te laat was.

Mevr. Roland Holst zegt, dat de woorden van Kolthek

bij de vergadering misschien wel reeds de gedachte zullen hebben opgewekt, dat de beschuldiging van verraad niet waar is. Wanneer de partij beschuldigd wordt van verraad is zij verplicht daartegen op te komen. Na de eerste spoorwegstaking hebben wij ons te veel verheugd, wij meenden, dat het een tweede keer ook mogelijk zou zijn. Na de overwinning kwam de verandering door het terrorisme der maatschappijen.

Op de derde vergadering heeft Oudegeest tegen de staking geadviseerd. Wat de lauwheid betreft in de dagen van strijd, och er waren er die goed, er waren er die niet geschikt waren. Dat hing er niet van af, of zij soc.-dem. of anarchisten waren; spreester wijst verder op Gorter, Mendels, op plaatsers, die goed geweest zijn.

Wat het verraad van Troelstra betreft, het bekende artikel. „Wat nu?“, zij is er dadelijk tegen opgekomen, niet omdat het verraad was, doch omdat het een taktische fout was. Spr. geloofde niet, dat de staking kon gelukken en had gehoopt, dat het Comité ze niet zou uitspreken, omdat spr. wist, dat als ze niet zou gelukken, de soc.-democraten de schuld zouden krijgen. De schuld ligt niet aan het artikel. Zij vraagt aan Van den Berg, of hij gelooft, dat de schuld ligt aan dat artikel.

Van den Berg zegt dat de schuld ligt bij de spoorweglui.

Mevr. Roland Holst zegt verder, de fout ligt bij de zwakheid van de beweging. Zij meent ook, dat het goed geweest zou zijn, als eerst de hoofdbesturen bijeen waren geweest; zij wijst er verder op, dat gisteren te Groningen een vergadering van 2000 personen is gehouden, waar het Comité van Verweer werd omgezet in een Comité van Steun.

Westra stelt voor de debatten te sluiten.

Nieuwenhuis doet een beroep op degenen, die het woord gevraagd hebben om daarvan af te zien.

Van Zutphen zegt, als Nieuwenhuis de overtuiging had dat Vliegen niet te vertrouwen was, dan had hij zich tegen diens benoeming moeten verzetten, dat heeft hij niet gedaan. Hij verdedigt verder de afwezigheid van verschillende comité-leden op verschillende tijden en wijst op de slechte organisatie.

Domela Nieuwenhuis zegt: Van Zutphen heeft mij verweten, dat ik, wetende, wie Vliegen was, toch mijn vertrouwen in

het Comité heb uitgesproken. Welnu, Vliegen was 1 van de 7; het plan was eerst het partijbestuur te vragen een anderen vertegenwoordiger te benoemen, doch men begreep dat het partijbestuur dat niet zou doen, men wilde de eenheid niet verbreken en liet dit dus achterwege. Het Partijbestuur had echter een man als Vliegen niet moeten benoemen. Verder zegt hij o.a. nog, de eerlijke Van Zutphen is ondergegaan in den Van Zutphen van den A. N. D. B. Heeft hij niet eenigen tijd geleden een stuk onderteeekend, waarin ik beleedigd werd? (*Rumoer, protesten*).

Besloten wordt de vergadering, het was ondertusschen 6 uur 's morgens geworden, te verdagen tot 's avonds 6 uur.

Tweede dag.

Te zes uur wordt de vergadering geopend.

Te Boekhorst acht het een fout, dat de S. D. A. P. en de Vrije-Socialisten bij het Landelijk Comité waren aangesloten. Van Erkel heeft dan ook verklaard, alleen in het Comité te hebben zitting genomen om toe te zien. In de derde vergadering van hoofdbesturen heeft Van Erkel gezegd dat op de tweede vergadering de waarheid niet was gezegd: de spoorwegorganisatie was inderdaad zwak. Spr. heeft toen gevraagd, of men naar buiten nog moest blijven dreigen. Oudegeest was ook toen van oordeel dat de spoorwegorganisaties te zwak waren, doch op uitzondering van Kuneken na verklaarden de vertegenwoordigers der afdeelingen van de spoorwegorganisaties, dat zij het geweer bij den voet hadden. Zelfs was er geëischt dat Oudegeest zou terugtreden, maar de vergadering eindigde in een motie van vertrouwen, met alg. st. aangenomen, in het Landelijk Comité van Verweer.

Besloten werd bovendien ook de vertegenwoordigers van de andere afdeelingen der spoorwegorganisatie te raadplegen, en bij gunstig rapport de werkstaking te proclameeren. Was dit rapport gunstig, dan heeft het Landelijk Comité slechts gehandeld in opdracht van de hoofdbesturen, en is het vrij van het verwijt, op losse gronden de werkstaking te hebben geproclameerd.

In 16 à 18 uur tijd is de algemeene werkstaking geproclameerd en opgeheven. Die tijd was te kort om zich een goed oordeel te vormen.

Het Landelijk Comité had advies ingewonnen bij een advocaat.

Wij storen ons echter niet aan juridische adviezen; wij storen ons slechts aan onzen strijd.

Spr. is van oordeel, dat de bulletins van de *Telegraaf* te vroeg zijn gekomen. Zij kwamen te 10 uur te Haarlem aan, terwijl spr. eerst te 12 uur de staking mocht opheffen. Hoe kwamen de bladen aan dat officieel bericht?

Is in koelen bloede, met een vooropgesteld doel, de arbeidersbeweging gespeeld in de handen onzer vijanden? Vóór wij hierop antwoorden, moeten wij de beschuldigden hooren. Verraad zou ook zijn, als de algemeene werkstaking was opgeofferd aan politieke doeleinden. Oudegeest en Vliegen werden op de handen gekeken door leden van het Comité die in politiek opzicht geheel tegenover hen stonden. Zouden de twee, die hun sporen in de arbeidersbeweging hebben verdiend, verraad kunnen plegen terwijl vijf hen op de vingers keken?

Er zijn fouten gemaakt. Daarover behoeft echter niet zooveel haat te worden gekweekt. Duizenden arbeiders zijn slachtoffer gemaakt. Laten wij erover beraadslagen, hoe wij hen kunnen helpen, en hoe wij onze organisatie kunnen versterken. (*Eenig applaus*).

Domela Nieuwenhuis vraagt, of ervoor is gezorgd dat niemand het gebouw uit kan gaan, want het verslag van gisteren staat reeds in de *N. Rott. Crt.* en *Het Handelsblad*.

Elferink herinnert, dat het besluit om de alg. werkstaking te proklameeren, is genomen onder applaus. Dit geschiedde, hoewel men wist dat er menschen waren die fouten hadden. Spr. betreurt het, dat de politieke partijen bij deze beweging zijn aangesloten geweest. Zijn er fouten gemaakt, dan zijn wij er allen aan schuldig. Het is waar, dat de soc.-dem. de alg. werkstaking ondergeschikt maken aan hun politieke doeleinden. Dit is echter hun goed recht.

Oudegeest was tegen de beweging, maar de afgevaardigden der spoorwegafdeelingen, Dijkmans bijv. uit Almelo, waar de beweging zoo jammerlijk is mislukt, waren ervoor. Evenzoo is het met Apeldoorn. Lentz verklaarde, dat als hij bij zijn ontslag had gewild, de boel daar was stop gezet. Te Haarlem hebben van de 1400 mannen uit de werkplaats 1100 gestaakt. De machinisten hielden zich voorbeeldig. Toen het bericht kwam van de opheffing der staking, stonden wij als aan den grond genageld. Van de 600 timmerlieden waren 500 onmiddellijk tot staking bereid. Ook bij

de andere vakken was de geest uitmuntend. Met 10- en 20-tallen gingen de vrouwen naar een strijkinrichting om de strijkstertjes er uit te halen, omdat de vrouw zich leelijke woorden had laten ontvallen.

Oudegeest heeft naar Haarlem geschreven, dat de zaak sterk stond. Van Erkel deelde spr. mede, dat te Amsterdam 30.000 werklieden staakten. Maar Pannekoek te Leiden voerde niets uit. Te Leeuwarden geschiedde evenmin iets. Spr. dacht: bestaat hier-tusschen verband? Men zegt: Oudegeest was voortdurend afwezig. Was hij afwezig op last van het Comité? Aan wien heeft Oudegeest de inlichtingen gegeven? Uitsluitend aan zijn partijgenooten? En wat is daarop geantwoord? Heeft Oudegeest uit Rotterdam ge-seind dat daar de toestand hachelijk was?

Grootveld vraagt: hoe komt het, dat terwijl het comité wist dat achter hem een ander comité stond, voor het geval dat het mocht worden gevangen genomen, dat het met dit comité geen voeling heeft gehouden? Waarom is met het plaatselijk comité geen voeling gehouden? Vliegen heeft, zoo is in het Meicomité verteld, in verbinding gestaan met de Jezuïeten. Ook onder de Vrije Socialisten is dit ter sprake gekomen. Toen heeft spr. ge-zegd: Vliegen moet er af. Wel twee-, driemaal is deze kwestie bij de Vrije Socialisten behandeld, maar men zeide: de eenheid moet bewaard blijven. Mevr. Roland Holst heeft gisteren het mis-lukken van de beweging geweten aan het gebrek aan discipline. Spr. is echter van oordeel, dat alles is gedood door de centralisa-tie, doordat Vliegen alles in zijn hand had. Geeft men de leiding in de handen der vakbeweging, dan geschiedt precies hetzelfde, want de voormannen in de vakbeweging zijn juist de partijmannen.

Keuning zegt: er moet hier een andere taal worden gesproken dan de tot dusver gesprokene. Spr. zou zich schamen een rol in het Comité te vervullen als hij twijfelde aan hun goede trouw. Het schijnt dat het N. A. S. een vergadering van de daarbij aan-gesloten bonden heeft uitgeschreven en dat men daar met de samen-stelling niet was ingenomen. Dan had Van Erkel tegen die samen-stelling moeten opkomen. Van Erkel heeft erkend, mede voor de opheffing der staking te hebben gestemd, maar daarna in het Paleis zich tot doorzetten bereid verklaard.

Ook Reijnders en Meijer hebben zich steeds achter kleinigheden

verscholen. Had het Comité in het Paleis als één man gestaan, dan was niet die misnoedigheid onder de arbeiders gekomen. Het wantrouwen binnen het Comité moest onvermijdelijk voortwoekeren daarbuiten. Spr. behoort liever tot de gewantrouwd en dan tot hen die wantrouwen en niet hebben geëischt dat er een Comité kwam dat het vertrouwen der arbeiders verdiende. Spr. brengt een eeresalut aan Wessels en Van den Berg die hieraan niet mededoen. Durven de Vrije Socialisten zeggen, dat toen zij in den strijd gingen, achter hen het georganiseerde proletariaat stond? Spr. is overtuigd, dat zij daaraan van den aanvang af twijfelden. (*Rumoer en voorzittershamer*). Spr. is overtuigd dat van den aanvang af op den voorgrond heeft gestaan de schuld te werpen op Vliegen en Oudegeest. Dit blijkt hieruit, dat nog geen enkele stem ter verdediging van hen uit het Comité zelf is opgegaan.

Na eenige oneenigheid over de orde der vergadering is het woord aan *Ter Laere*. Deze is van oordeel, dat de misnoegdheid is te wijten aan het plotseling opheffen der staking. Op Donderdagnacht stond de zaak het schoonst. Noch Wessels, noch Meijer, noch Van den Berg zijn de verraders. Met de eersten heeft hij Donderdagnacht nog gesproken over de gevolgen dat Amsterdam was afgesloten te water en te land.

Ook bij de federatie van het Watertransport bestond de overtuiging, dat de aansluiting der politieke partijen een fout was. De leden daarvan vonden zich toch in de vakbeweging terug.

Aan verschillende stations is het sein tot staking van Oudegeest niet aangekomen. Men had bovendien niet op de kleine plaatsen moeten letten, maar op het hart der beweging. Vrijdagmorgen was te Amsterdam geen druppel petroleum meer, Amsterdam had Vrijdagavond in donker gezeten. De fout van het Comité is geweest, dat het niet genoeg voeling hield met de vakbonden. Spr. zal niemand beschuldigen, maar er ligt een sluier over Donderdagnacht. Een bestuurder van Recht en Plicht hoorde hoe een hoofdconduc-teur Donderdagnacht tot een officier zeide: morgen twaalf uur kunnen wij niet meer rijden. Dit bericht is aan het Comité gebracht. Waar is het gebleven? Donderdagnacht werden tot drie-, viermaal toe de posten uit elkander gedreven. Wat zat daar achter? Het *Handelsblad* had Vrijdagmorgen bericht van de opheffing der staking. Tusschen deze twee feiten bestaat verband. Ledige wagens

reden de stations uit en weer binnen, om den schijn te geven, dat de beweging zwak stond. Machinisten reden, die geen machinisten waren.

Wessels berichtte dat de staking was opgeheven. Spr. verweet hem, de verrader te zijn geweest, Wessels bleef bij ons; hij was geen verrader, maar Vliegen ging naar het *Volksdagblad*, en van daar naar de *Telegraaf*, omdat het *Vdbld.* geen bulletins wilde drukken. Dit was het verraad, het was een groote fout.

Spr. roept den steun van alle organisaties in voor den strijd der transportarbeiders. (*Applaus.*) Hij vraagt, of het Comité van Verweer heeft besloten, het opheffen der staking zoo spoedig mogelijk bekend te maken, en besluit met de verklaring waarmee hij begon.

Thans kwam

Troelstra aan het woord.

De heer Troelstra acht de manier waarop totnogtoe de debatten zijn gevoerd niet de meest vruchtdragende voor de arbeidersbeweging. D. N. is gisteren als rechter van instructie opgetreden. Het vonnis dient echter minstens aan de eischen van een vonnis van de klassejustitie te voldoen. De aanklacht is niet goed geformuleerd, de bewijsmiddelen zijn niet deugdelijk en de rechter is niet koel van hoofd.

Wanneer men medestrijders aanklaagt van verraad, kan men daarmede de personen en de partij waartoe zij behooren onmogelijk maken. De aanklacht moet dus goed gemotiveerd zijn. Spr. protesteert dan ook met alle kracht die in hem is tegen de manier waarop tegen personen van zijn partij en de partij zelve wordt opgetreden. Dat men ontevreden is, begrijpt spr. Ook hij is van meening dat het Comité onverantwoordelijk heeft gehandeld. Maar het gaat niet aan, gelijk D. N. doet, vragen te stellen, en dan door te gaan, alsof het antwoord reeds was gegeven. Allerlei geheimzinnige verhalen zijn gedaan die op de verbeelding moesten werken, maar die reeds volkomen zijn opgehelderd.

Misschien zijn hier mensen gekomen met het vooropgesteld doel, de S. D. A. P. een blaam aan te wrijven. (*Ontkenningen.*) Er mogen personen zijn die dit ontkennen, maar spr. heeft de overtuiging dat met deze bedoeling personen hier zijn gekomen. (*Heftige tegenspraak.*)

Totnogtoe is van verraad niet het minste bewijs aangevoerd. Ook is gebleken, dat uit beide partijen onderkruipers zijn voortgekomen. Hoe tracht men verschillende dingen hier te bewijzen? Afgevaardigden van plaatselijke Comité's, toevallig allen tegenstanders der S. D. A. P., brachten beschuldigingen uit; thans zijn er andere afgevaardigden, maar die mogen hier thans niet spreken. De rechter geeft den beklaagde nog gelegenheid, getuigen à décharge te doen optreden. Een rechtvaardige behandeling is thans niet mogelijk.

Wil men nauwkeurig beoordeelen, dan moeten de plaatselijke comité's schriftelijke rapporten indienen. Zooals wij hier bij elkaar zijn, zijn wij niet koel van hoofd. De beschuldigden staan dus niet voor een goede rechtbank. D. N. is zoo vast overtuigd van hun schuld, dat vóór zijn vragen zijn beantwoord, hij zijn vonnis reeds klaar heeft.

In deze geschiedenis zit oud zeer. Ten opzichte van deze zaak zijn wij van geen van beide zijden onpartijdig. De vergadering moet dus voorzichtig zijn. Zij behoeft niet te twijfelen aan D. N.'s goede trouw, maar wel aan zijn onpartijdigheid. Ieder moet voor zijn geweten en tegenover de arbeidersbeweging verantwoord zijn. Als deze groote beweging verraden is, zou een lynchstraf op den verrader moeten worden toegepast. (*Een stem: Aan jou ook!*) Een zoo ernstige beschuldiging mag niet hier maar zoo in de gauwheid worden afgedaan. Er moet een onderzoek worden ingesteld door een commissie, die zich de rapporten uit de verschillende plaatsen laat overleggen, en dan later voor deze vergadering komt.

Men wil de S. D. A. P. maken tot zondebok van het ongeluk dat ons getroffen heeft. D. N. heeft gezegd: de S. D. A. P. is eigenlijk tegen de alg. werkstaking...

Na een zeer langdurige stoornis van de vergadering 1) *vervolgde* Mr. Troelstra:

D. N. heeft de S. D. A. P. gebrandmerkt als de partij die de algemeene werkstaking verraden moest, omdat zij in theorie daar-

1) Het verslag in *Het Volk* meldt niet wat tot die langdurige stoornis aanleiding gaf en wat er gedurende die „stoornis” voorviel. Dit is intuschen wel bekend geworden, dat het er toen vreeselijk moet toegegaan zijn. Men brulde van woede, de hevigste verwenschingen en vervloeking-
gen wierp de een naar den ander. Van orde was geen sprake. Zelfs is verteld dat er handtastelijkheden plaats hadden.

tegen is. Dit is niet waar. Maar wij vreesden voor een staking waarvan wij tevoren niet wisten dat zij groote kans van slagen had. Bovendien maakten wij ons niet de illusie dat de regeering zou zwichten. Onze allesbeheerschende gedachte is echter geweest: solidair met de arbeiders. Dan waren wij overtuigd dat de aanslag van de regeering met alle mogelijke middelen van verweer moest worden tegengegaan. Wij hebben voorgesteld, het proclameeren van de staking te leggen niet in handen van het comité, maar in die van de besturen der vakbonden. D. N. wilde dit niet. Wij hebben gestemd voor een voorstel-Wessels, waarin de verantwoordelijkheid voor de vraag of een tweede spoorwegstaking mogelijk was, werd gelegd op de schouders der vertegenwoordigers van de spoorweg-organisatie.

Spr. verklaart hier, dat de S. D. A. P. met de arbeiders de volle verantwoordelijkheid draagt van de mislukte staking. **Begrijpt men dan niet** — riep Mr. Troelstra — **dat een overwonnen staking ook onze mannen in het Parlement veel sterker zou doen staan?** Wij hadden alle reden om de staking te doen gelukken. Zijn er soc. dem. lauw geweest, dan is onze partij daarvoor niet aansprakelijk.

Wij zijn, vervolgde Troelstra, voorzichtiger geweest dan anderen. Oudegeest is de eenige geweest van de hoofdbestuurders, die tegen de staking was. Heeft de uitslag hem gelijk gegeven? De treinen hebben geloopt. De Regeering en de Kamer hebben om ons gelachen. Begrijpt men niet, dat Oudegeest ook is voorzitter der in den grond geboorde Ned. Ver. van Spoorwegpersoneel? Hij had reeds zijn ontslag bij de S. S. genomen en is thans met zijn vereniging in den grond geboord.

Wij hebben ons bij deze beweging door de anarchisten op sleeptouw laten nemen. Zij hebben in de laatste jaren propaganda gemaakt voor de algemeene werkstaking. Die is niet gelukt.

Als spr. nu handelt gelijk D. N., dan zegt hij niet, gelijk de waarheid is: de schuld voor het mislukken van dezen strijd ligt bij de zwakheid van de organisatie van het nederlandsche proletariaat, — en spr. is nog dankbaar voor zijn waarschuwing in „Wat nu?” — maar dan zegt hij: de schuld voor de mislukking moet aan bijzondere omstandigheden worden toegeschreven, om de arbeiders niet van de alg. werkstaking afkeerig te maken. Dit kan

aan elkaar worden verbonden: niet de waarheid erkennen, en den erfvijsand, de mannen der S. D. A. P. een kool stoven.

Als de vakorganisatie de motie van D. N. aanneemt, zal zij zichzelf benadeelen. D. N. wil u verleiden, de vakbeweging om te zetten in een strijd tegen de sociaaldemokratie in ons land. Spr. vraagt aan de neutralen of zij dat willen. Zoodra de motie is aangenomen, ontbrandt de volle partijstrijd in de vakorganisatie. Tien jaar lang hebben wij onzen strijd gestreden; wij zijn nu 6500 man, als de vakorganisatie tegen ons gaat, dwingt gij ons, in uwe gelederen ons te verdedigen.

De vakorganisatie kan groeien ook onder de wetten. Dat kan echter alleen, als gij niet binnenhaalt den twistappel tusschen sociaaldemokratie en anarchisme in de vakorganisatie.

Spr. heeft in de laatste maanden dezen strijd laten rusten. Het moet luwen en het luwt; wanneer gij de motie van D. N. aanneemt, haalt gij het paard van Troje binnen.

Toen spr. gisteren de vergadering had verlaten, schaamde spr. zich. Dat waren nu de arbeiders van wie spr. in de Kamer den zedelijken vooruitgang heeft bepleit. **Erger dan de dwangwetten zijn avonden als wij gisteren hebben doorgemaakt.** Zou het misschien niet beter zijn, deze debatten niet te publiceeren?

Er is gewerkt door D. N. als een demagoog van de ergste soort. Hij hitste zijn mannen op, en als zij dan opgehitst waren, dan riep hij: nu kalm mannen!

Laat ons op dien weg niet voortgaan. Wat hebben de arbeiders te maken met die oude koeien van voor tien jaar? Vliegen is onze vertrouwensman.

De oogen van de gansche wereld zijn op u gevestigd. De nederlandsche arbeidersbeweging staat thans hoog aangezien in Europa. Moet zij eindigen in onderling gekijf? Hebt gij den steun der sociaaldemokratie ook in het buitenland, in Duitschland niet noodig? Zij heeft altijd geld gegeven voor de internationale beweging. Het internationaal socialistisch bureau heeft gevraagd: wat moeten wij doen? Spr. heeft geantwoord: geld, en geld is noodig. Als spr. kan, gaat hij morgen nog naar België om daar om geld te vragen.

Spr. mist ten slotte in de motie den steun voor de slachtoffers. Meent gij, dat de wet door een algemeene werkstaking weer zou worden ingetrokken? Spr. acht het juist, dat de werkstaking werd

opgeheven, maar het Comité heeft op het oogenblik van de opheffing met de arbeiders niet meegevoeld en hen lomp voor den kop geslagen. Een andere fout was, dat het Comité de staking heeft geproclameerd op een oogenblik dat het wist, dat zij niet eens den tijd zou hebben zich behoorlijk uit te breiden.

Met deze afkeuring echter wentelen wij de verantwoordelijkheid niet van ons af: wij zijn het die aan het Comité volmacht hebben gegeven.

Laat nu iedereen op zijn manier trachten, zooveel mogelijk geld bij elkaar te krijgen. De vakorganisatie heeft een knak gekregen, niet door de wetten, maar door de staking. Laat ons redden wat nog te redden is. Laat ieder in zijn eigen organisatie weer op pooten zetten wat kan. Getwist in bladen en vergaderingen, maar niet in de vakorganisatie.

Hierna kwam Oudegeest aan het woord om mede te deelen, dat het Comité met 6 tegen 1 stem heeft besloten, geen motie van goed- of afkeuring te aanvaarden, voor door een commissie een onderzoek is geschied.

Daarna hield Wessels een lange toespraak, namens het Comité sprekend. Hij accepteert geen enkele fout voor het Comité, vóór hem betere bewijzen zijn gegeven.

Verwarring in het ontvangen en uitgeven van berichten, slechte verbinding tusschen het landelijk en de plaatselijke comité's, het opheffen der staking en verraad — ziedaar de verwijten. Verwarring was er. Berichten die inkwamen, werden niet gebracht naar het landelijk comité, maar naar de spoorwegorganisatie. Een brief voor het comité weigerde men aan spr. af te geven. Het plaatselijk comité opende brieven voor het landelijk comité en nam de noodige maatregelen. Spr. heeft thans de brieven; maar men moet niet vragen, hoe hij er aan kwam. Van den Berg moest hij telkens erop uitzenden.

De zaal van het Paleis werd gehuurd door een hoofdbestuurder der Ned. Ver., 's avonds was er geen hoofdbestuurder, en moesten de leden van het Comité het spreken op zich nemen. Berichten, dat men het niet langer dan een dag kon volhouden, bereikten het Comité niet. Een belangrijke brief lag op den grond te slingeren.

Ons was verzekerd, dat de geheele berichtendienst was georganiseerd. Dat was een fout van het hoofdbestuur van de spoorweg-

organisatie. Een belangrijke plaats als Leeuwarden is zonder bericht gelaten van het uitbreken der staking.

(Mendels deelt mede, dat de manifesten bij een verkeerden Giezen zijn gebracht.)

Voor Den Helder was Van Kuykhof aangewezen, er is niet ge-
waarschuwd. De staking is niet geproclameerd door het Comité
maar door de vergadering der besturen. Spr. heeft het besluit in
zijn organisatie gebracht en verdedigd.

De staking is opgeheven, omdat de spoorwegorganisatie niet
meer in staat was, ze vol te houden. In het manifest zijn verschil-
lende plaatsen genoemd, geen enkele spreker heeft die feiten tegen-
gesproken. Urenlang heeft het Comité gediscussieerd, er werd om
geld gevraagd door Zaandam, Den Haag, om f 400, door andere
plaatsen. Als dit reeds na enkele dagen moest geschieden, hoe zou
het dan in de toekomst gaan? Men zou de mensen te Zaandam
niet kunnen houden, als zij geen geld kregen. Toch wilde het
Comité eerst de hoofdbesturen bijeenroepen. Dat was reeds besloten,
toen het bericht uit Utrecht kwam dat Tempelaars en Bouwman
aan het werk zouden gaan, en morgen heel Utrecht zou vallen.

Van den Berg ging naar het hoofdbestuur der spoorwegorganisa-
tie en kwam terug met de overtuiging dat na Utrecht ook Amster-
dam zou vallen. Georganiseerd begonnen, moest de beweging ge-
organiseerd eindigen. Te Amsterdam stond de beweging nog schoon,
maar daarbuiten niet. Het vallen van nog meer slachtoffers moest
worden verhoed. Spr. begrijpt niet hoe de georganiseerde vak-
arbeiders verwijten slingeren naar het Comité. Ook spr.'s organi-
satie stond op het spel.

De staking was begonnen uit solidariteit met de spoorwegarbei-
ders. Door het aannemen van de wet en omdat de spoorwegarbeiders
het niet langer konden volhouden, verviel de reden voor de staking.
De wet tegen de algemeene vakbeweging zal ze wel belemmeren,
maar kan haar groei niet tegenhouden.

De bakkers vroegen het besluit voor hun staking op te heffen.

Denzelfden nacht werd een manifest opgesteld, dat zoo spoedig
mogelijk het bericht bekend zou maken. Op het *Volksdagblad* wilde
men het niet drukken; Vliegen was dus verplicht, naar een andere
drukkerij te gaan.

Had de wet alleen het Comité getroffen, geen één lid van het

Comité zou voor gevangenisstraf tot heil der arbeiders zijn teruggedeinsd. Maar wij hadden de zekerheid, dat de stakers bij de S.S. gevaar liepen, en dat de staking toch verloren was. Wij mochten hen niet blootstellen.

Zijn onze plannen overgeleverd aan den vijand? Het verwijt van verraad is onverdiend. Spr. had van Oudegeest verlangd, dat hij 's avonds te Rotterdam op de meeting was gebleven. Het was een onvergeeflijke fout, niet daarheen te gaan, terwijl hij daar noodig was. De brief van het hoofdbestuur aan de directies is zulk een onvergeeflijke fout geweest, dat spr. er geen woorden voor kan vinden. Vliegen zei: dat is een gemeene streek. Het had niet mogen plaats vinden zonder het Landelijk Comité te kennen. Het heeft den val van Tempelaars en Bouwman veroorzaakt en aan de organisatie ontzaglijke schade toegebracht.

Het uitgaan van Oudegeest is geweest, dat spr. hem uit de herrie heeft gehaald om hem op de hoogte te brengen van den toestand te Rotterdam. Spr. schroomt er niet voor, te zeggen, dat hij Vliegen heeft gewantrouwd: hij heeft hem dit medegedeeld, maar het ook teruggenomen, want hij vond geen enkel bewijs.

Den dag voor de staking kreeg spr. een expresse bestelling van Kuneken, Dijkstra en Van der Linden, dat zij in geen geval het stakingsbesluit zouden uitvoeren. Daaruit maakt spr. op, dat Oudegeest hen niet goed heeft ingelicht. Door hun ontslag zijn zij gerechtvaardigd in de oogen der georganiseerde arbeiders.

Spr. kent van geen der comité-leden een daad, die schadelijk zou zijn geweest aan de beweging. Vliegen mag zijn geweest wat hij wil, maar als ieder zijn plicht doet, moet men tevreden zijn. Spr. zelf is niet zoo, schoon, als er fouten zijn begaan, moet daar niet eeuwig aan worden gedacht.

Spr. hoopt, dat thans de twist zal bedaren. De patroons aan de haven stellen meer dan vernederende voorwaarden aan de Transportarbeiders. De spoorwegarbeidersorganisatie is weg; worden deze voorwaarden ons opgelegd, dan is ook de transportorganisatie weg. De mannen zijn uitgeput. Laat men alle stakingen doen ophouden en ons steunen. Polak is in Engeland geweest; spr. hoopt, dat allen bij hun buitenlandsche betrekkingen zullen doen wat zij kunnen, want onze organisatie mag niet vallen! (*Applaus.*)

Oudegeest antwoordt D. N.: toen eenmaal de regeling bij

het comité kwam, heeft het zooveel mogelijk hier zitting gehad.

Van Zondag 10 tot Donderdag 1 uur was spr. bijna onafgebroken hier. In dien tijd heeft hij ongeveer 6 uur geslapen, en 3 uur gehad om te eten. Wie niet of zelden aanwezig was, was Sloot; tengevolge daarvan zijn briefjes voor huisbezoek zoek geraakt.

Spr. heeft op de hoofdbetuursvergadering tegen de spoorwegstaking gewaarschuwd. Spoorwegmannen zijn gewoon, nooit zonder werk en nooit zonder verdienste te zijn. Het personeel is nog slechts zeer korten tijd georganiseerd, betrokken voor een deel uit de kazerne, voor een deel van het platteland. Rijden er ook maar enkele treinen, dan is een spoorwegstaking ten doode opgeschreven. Spr. heeft gezegd: als gij mij dwingt te vechten, zal ik vechten tot ik er bij neerval. Spr. zag er te Rotterdam van vermoënis zoo uit, dat men vreesde dat hij zich van kant zou maken.

Fouten heeft spr. mogelijk gemaakt; maar spr. wenscht niets te hooren van verraad. Hij heeft een vergadering doorgedreven om te Amsterdam de staking uit te breiden. Hij heeft de mannen onder curateele van hun vrouwen gesteld en een uitgebreiden postendienst georganiseerd. Daardoor breidde Dinsdag de staking zich uit. Dinsdag en Woensdagmorgen waren de berichten zeer gunstig. Dinsdagavond sprak hij in het Paleis, — geen woord van ontmoediging heeft spr. gesproken. Van Erkel zei: als ge verliest, gebeurt er dit en dat; spr. zeide: ge zult niet verliezen, als ge wint. Het publiek vond goed, dat er weinig personen- en geen goederentreinen liepen. Bij dezen dienst konden de maatschappijen het 6 maanden, 1 jaar uithouden.

Er was nog één hoop: dat de goederentreinen niet zouden loopen. Dinsdag liep de eerste goederentrein, die kwam uit Rotterdam. Spr. moest naar Rotterdam, maar per abuis was van Emmenes met de automobiel naar Apeldoorn. Voortdurend kwamen uit Rotterdam nieuwe berichten van wankeling.

De machinisten hebben zeer slecht gestaakt: te Zwolle bijna geen enkele (3), te Haarlem reden 6 van de 15, zoo was het door het heele land (tegenspraak); Amersfoort en Den Haag alleen waren goed. Dinsdag en Woensdag kwamen reeds de berichten om geld. Woensdag reed spr. naar Rotterdam met een oververmoeiden chauffeur; Van Emmenes waarschuwde spr. voor het gevaar van den

rit. Spr. ging toch door. Onderweg viel de machine om; hij ging toch. Hij kwam te Rotterdam; evenals hier waren daar de spoorwegmannen te lui om te posten. Spr. ging naar de vergadering; (op die van Woensdag kon spr. niet zijn; hij sprak hier in het Paleis) er waren geen 200 man aanwezig. Hij kreeg er het bericht dat 20 machinisten op Feijenoord wilden gaan rijden. Van 10 tot 4 heeft spr. getracht ze vast te houden. Een deel van hen is toch gaan rijden. Waar zoo iets noodig is, hoe kan daar een staking slagen?

In Januari heeft spr. met alle kracht de staking trachten te beperken tot Amsterdam. Voor een spoorwegstaking is een organisatie noodig, veel sterker nog dan de A. N. D. B. Overal moet men mannen hebben, doorkneed in organisatie. Alleen het posten eischt een talent. Door de domheid van zijn medehoofdbestuurders ziet spr. zijn werk van 7 jaar levens vernietigd, — een vergadering van hoofdbesturen, die voor die staking niet verantwoordelijk was, heeft de spoorweg- en de transportorganisatie in den grond geboord. Spr. vergeeft dit aan de vakorganisaties nooit. Laat er wat meer verantwoordelijkheidsgevoel komen onder de vakorganisators; voor de gezinnen die zij in handen hebben.

Van Feijenoord ging spr. te 5 uur naar de posten zien, vandaar ging hij naar het Comité van Verweer, vandaar na een korte rust weder naar de mannen van de Delftsche Poort, vanwaar hij door de politie werd verjaagd. Het was toen Vrijdagmorgen. Hij ging per rijtuig naar Delft, per tram naar Den Haag. Daar vernam hij dat de algemeene staking was opgeheven.

Van Emmenes: En waarom hebt gij de automobielen laten weggaan?

Oudegeest: Omdat ik begreep des nachts te moeten blijven. In den nacht heb ik nog een heel nieuwe organisatie van het Comité van Verweer in elkaar gezet. Is het waar, Kolthek?

Kolthek: Ja!

Oudegeest: Dat is dus mijn stemming maken geweest, mijn verraad, dat ik op den laatsten dag te Rotterdam de menschen heb trachten tegen te houden. Dat is mijn er van door gaan met de kas van f 21000.

De brief aan de directies was een bewijs van zwakte. Als D. N. dit erkent, moet hij ook erkennen, dat dit een reden was om de

staking op te heffen. Het hoofdbestuur heeft aan het Landelijk Comité van Verweer een brief overgelegd, te richten aan de directies, om ze te vragen hoe zij dachten over den looneisch. Het Comité heeft dien brief niet willen onderteekenen.

Spr. heeft den brief in zijn zak gehouden, aan de andere hoofdbestuurders gezegd: zend hem zelf. Woensdag is een hoofdbestuurvergadering gehouden; omdat spr. naar Rotterdam moest, zijn alleen de punten vastgesteld. *Directe* hervatting stond er toen niet in, maar: hervatting van den arbeid. Spr. heeft 3 blanco vellen papier geteekend, waarop de brief is geschreven. Aan de S. S. werd hij geseind van uit het station Weesperpoort. Als de soc. dem. verraad hebben gepleegd, dan heeft ook D. N. dat gepleegd. Tot Woensdag toe heeft hij de staking te Hilversum niet weten te doen uitbreken; soc. dem. slaagden daarna erin.

D. N. heeft gezegd: er was geen verstandig mensch, die kon meenen, dat de wetten niet zouden zijn aangenomen om deze staking. Van Eeden heeft, toen spr. hetzelfde beweerde, gevraagd: is er dan geen ander middel van verweer; spr. moest antwoorden: neen!

Spr. zit liever 4 jaar in de gevangenis, dan 2 nachten in vergaderingen als deze. Geen grooter nonsens is er verteld dan dat Vliegen en spr. onder toezicht van Van Erkel en Wessels den boel zouden hebben „belazerd”. Toen de staking werd opgeheven, was spr. afwezig.

Is er onder het Comité, vóór spr. wegging, één woord over opheffing der staking gesproken? Men doet het voorkomen alsof deze vergadering vertegenwoordigt de hoofdbesturen. Er zijn meer niet-dan wel-leden van hoofdbesturen hier. Het gaat niet aan, binnen 5 uur de hoofdbesturen bijeen te roepen. Vandaar, dat het Comité zelf moest beslissen.

Stevens uit Utrecht heeft gezegd: in Utrecht wilden de spoorweglui niet strijden (Stevens ontkent). Reeds Woensdag kwamen hier Olie en anderen vragen om f 1500; anders wilde men daar niet verder strijden. Stevens erkent: hij zeide nog tegen Bouwman: houdt ze tegen; zeg dat het goed gaat. Dit bewijst, dat het niet goed ging. Spr. heeft nooit de proclamatie van de staking voor Leeuwarden geweigerd. Wessels weet, dat een handelsreiziger het pakket heeft gebracht. Westra kon te Maastricht beschikken over

2 stoomfietsen en over een net van fietsdiensten over het gansche land. Dat plan is nauwkeurig uitgewerkt geweest, maar de afdelingen hebben gedaan alsof het niet bestond.

Voor de staking in het transportbedrijf was het comité goed onderlegd. De rapporten van de spoorwegorganisaties deden het comité wankelen. Daarom werd de vergadering van hoofdbesturen belegd. De lichtzinnige berichten als van Rotterdam en Almelo deden de vergadering de staking gelasten. Met welk een lichtzinnigheid de vakbeweging zichzelf heeft vernietigd, blijkt uit het bezoek van het hoofdbestuur van den Typografenbond Woensdag.

Toen konden de typografen niet staken. Hols had op 3 vergaderingen zijn woord gegeven, en kwam eerst Woensdag met zijn cijfers, om te bewijzen dat de staking onmogelijk was. Geen der hoofdbestuurders had den moed, de zwakheid der organisaties te erkennen.

H. Polak: Behalve wij!

Oudegeest: Behalve de A.N.D.B. Het hoofdbestuur van den Bakkersgezellenbond berichtte Dinsdag: de bakkers zijn niet te houden. De toestemming tot staking werd gegeven; Woensdag was de staking der bakkers niet meer te houden. Als de geschiedenis dezer staking wordt geschreven door spr., dan zal men zien met welke lichtzinnigheid zooveel gezinnen zijn ongelukkig gemaakt door de hoofdbesturen der vakorganisaties en het spoorwegpersoneel. Nu gij de tranen der hongerende gezinnen ziet, zoekt gij de verraders.

Er is door de sterke, groote, almachtige nederlandsche vakbeweging één fout begaan: zij waande zich sterker dan zij was. Het comité van Verweer durfde den strijd niet aan; gij hebt hem gewild! Oudens heeft te Roosendaal de staking niet willen proclameeren. Kolthek heeft zelf van Samson getuigd dat ook deze te Rotterdam de algemeene staking tegenhield. Het is niet juist, dat het Comité van Verweer tusschen Donderdagnacht en Zondagnacht nog rapporten zou vragen. Dat zou een onmogelijkheid zijn geweest. Als Te Boekhorst hier zegt dat het onverantwoordelijk is, zonder nauwkeurige kennis van zaken te staken, dan verwijst spr. hem naar de bakkersstaking.

Woensdagmorgen stond inderdaad de zaak goed en kon spr. schrijven: de zaak staat goed. Maar Woensdagavond luidden de

berichten ontmoedigend; nog enkele dagen, en zij was finaal verlopen. De staking is geproclameerd voor 32 plaatsen, door spr. en Wessels.

Spr. vraagt aan allen, die in die dagen hier waren, of hij niet altijd op openbare plaatsen was; of hij tijd zou hebben gehad voor geheime vergaderingen.

De boodschap tot staken zou spr. hebben kunnen in handen spelen van de directies? Op de meeste van de 32 plaatsen is de staking geproclameerd. Op enkele andere was het adres onjuist tengevolge van het terrorisme der maatschappijen.

Spr. eischt bewijzen voor zijn verraad, levert bewijzen, en overtuigt!

Na een korte pauze wordt te half twaalf de vergadering heropend.

Van Erkel spreekt een woord van protest tegen het hoofdbestuur van den Opperliedenbond, die gisteren Oudegeest, Vliegen en Van den Berg hebben willen gevangen houden op het bureau van het N. A. S. Evenals Wessels en de anderen neemt spr. de volle verantwoordelijkheid op zich voor het opheffen der staking. D. N. heeft gevraagd waarom Vliegen tot secretaris van het Comité is benoemd. Spr. zegt: omdat D. N. niet in het Comité zat. Het gebeurde is een stuk van zijn werk, hij had secretaris behooren te zijn.

De mislukking der staking lag allereerst aan de zwakheid van de spoorwegorganisatie. Mislukt er een staking, dan zoekt men altijd naar een zondebok. Spr. raadt: doet dat niet. Laat men liever de organisatie versterken. Wij dachten dat de berichtendienst goed was. Zij was niet goed. Wij meenden, als wij niet hier waren, dat wij beter elders waren. Uit de vergadering is geen enkel bewijs gehoord, waaruit verraad kan worden aangetoond. Ook in den brief van het H. B. aan de directies ziet spr. geen verraad.

Hadden wij niet besloten tot opheffing van de staking dan was het aantal slachtoffers nog veel grooter geweest. Laat ons niet van hier gaan. vóór wij hebben besloten, hoe wij de slachtoffers zullen steunen.

Reijnders acht het niet goed, dat men zich gaat verbergen achter de slachtoffers. Spr. wil zich zelf, niet het Comité verdigen. Het is niet waar, dat het Comité van Verweer van af het

proclameeren der alg. staking hier permanent zitting heeft gehad. Spr. had een aflossing voorgesteld van twee aan twee: Vliegen viel daarbuiten, maar liet zich dan ook bijna in het geheel niet zien.

Donderdagmiddag zag spr. Vliegen voor het eerst in het Paleis. Hij hield daar een tamelijk ontmoedigende rede. Oudegeest kan nooit verklaren, dat hij van Maandag tot Woensdag hier geregeld voeling hield met het Comité. Spr. heeft hem éénmaal gezien. Het Comité was nooit te vinden. Alleen Wessels was hier Donderdag den geheelen dag. De menschen die met de automobielen uit Apeldoorn kwamen, verklaarden, dat deze weer naar Apeldoorn moest, en dat Oudegeest reeds naar Rotterdam was.

Het is niet waar, dat toen de brief van het H. B. aan de directies werd gezonden, de zaak zwak stond. Die brief maakte echter, dat de zaak verzwakte.

Spr. gevoelde zich op den bewusten nacht door de berichten genoodzaakt de werkstaking op te heffen. De vraag is echter, of de berichten juist waren. Bewijzen voor verraad zijn niet gegeven; spr. wilde de revolutionaire arbeiders wel toedonderen, dat zij verkeerd doen, zoo te schreeuwen en geen bewijzen te geven.

Ons vrees voor de gevangenis verwijten, is laf. Menschen die dat doen, meten anderen af naar zichzelf. De vrije socialistischen kunnen weten, dat spr. hen erop heeft voorbereid dat hij de gevangenis in zou gaan. Dat 40 man in de Rietlanden het werk zouden hervatten, is spr. onbekend.

D. N. heeft spr. gevraagd, of het niet waar is, dat Vliegen heeft gezegd: van een algemeene werkstaking kwam toch niets; het comité moest maar worden opgeheven. Vliegen heeft het eenmaal doen voorkomen, dat de wetten er toch wel niet zouden komen, en een algemeene werkstaking niet noodig zou zijn. Vliegen zegt: dat is een kletspraatje. Uit alle kletspraatjes zal men moeten erkennen, dat het in het comité een janboel was. Tweemaal heeft men er met de vuisten tegenover elkander gestaan, omdat men Oudegeest en vooral Vliegen niet vertrouwde. Dat wantrouwen is echter nooit bewaarheid.

Door de S. D. A. P. -ers is stemming gemaakt tegen de algemeene werkstaking. Spr. zal niet zeggen, dat de soc. dem. in de dagen van werkelijken strijd hebben getracht de zaak te doen mislukken;

maar Vliegen en Oudegeest hebben hier weinig of niets uitgevoerd. Een en ander kan het vermoeden opwekken, dat door de soc. dem. de strijd met looden schoenen is aanvaard. Geen wonder. *Het Volk* noemde een alg. werkstaking een anarchistisch avontuur. Natuurlijk hielden wij dus een oogje in het zeil.

Waarom de opheffing der alg. werkstaking niet breder in de bladen is toegelicht? Niet is besloten, de korte, ijskoude bulletins te publiceeren.

Vliegen: De bulletins waren van de kranten.

Reijnders meende niet zijn goedkeuring te moeten hechten aan de opheffing der staking voor alle vakken. De bedoeling was: opheffing der staking tegen de wetten. Dat is in de proclamatie van Vliegen niet duidelijk gemaakt.

Spr. weet niet, dat is besloten, het advies van een jurist in te winnen, maar toen het was gebeurd, hoorde spr. ervan. Weer een bewijs, hoe gebrekkig wij voeling met elkaar hielden.

Mevr. Roland Holst heeft gezegd, dat zij ook nog al op de bres heeft gestaan. Spr. trekt hieruit de conclusie, dat er eigenlijk meer werd besloten en uitgevoerd door het bestuur der spoorwegfederatie, mevr. Roland Holst en Van den Berg, dan door het Comité. Spr. is er altijd buiten gebleven, en de berichten over den stand van zaken in het land kwamen alle bij de spoorwegfederatie. De verslaggever van het *Volksdagblad* is naar het federatiebestuur gegaan en heeft gezegd dat het moest zorgen dat ook het Comité van Verweer werd ingelicht.

De vergadering van hoofdbesturen heeft tot de algemeene werkstaking besloten.

Spr. sprak Donderdagavond voor de gemeentewerklieden in het Paleis. Alle berichten waren toen prachtig. Hij kon dus de vergadering moed inspreken. Vanaf 12 uur 's nachts tot 3 uur kwam er een lange reeks van de meest ongunstige berichten. De bakkers vroegen ons opheffing hunner staking, de typo's verklaarden dat de bourgeoisbladen zouden uitkomen. Dit gevoegd bij den brief van het H.B. aan de directies, die zoo niet verraad, dan toch een kolossale taktische fout was, bracht ontmoediging. Niet weinig heeft daartoe bijgedragen de houding van Vliegen. In de bourgeoisbladen stond dan ook, dat de anarchisten sterk tegen de opheffing waren, maar het bezadigde woord van Vliegen zou hen tot

andere meening hebben gebracht. Zeker heeft spr. gewezen op het gevaar van de wetten voor de stakende en niet ontslagen spoorwegarbeiders. Hij bleef zich echter verzetten tegen het besluit, om als comité de alg. werkstaking op te heffen. Daarna kwam echter nog een bericht, en eerst toen heeft hij mede zijn toestemming tot opheffing gegeven.

Spr. kan niet zeggen dat er verraad is gepleegd; er hangt echter voor ons over alles een sluier; doch hij laakt het in allen, die op grond van de gebrekkige gegevens die ons ten dienste staan, tot verraad zou besluiten. Misschien zal men eenmaal verraad moeten constateeren, maar spr. vraagt, hoe zou het anderen smaken, als zij zoo werden beticht, en of niet zeer vele soc. dem. eerlijk met ons hebben gestreden.

Spr. heeft Vliegen geen oogenblik vertrouwd; in de eerste plaats omdat hem door ouderen in de beweging, ook door soc. dem. was verklaard, dat hij onbetrouwbaar was; bovendien wist spr., dat Vliegen soc. dem. is, en hij dus licht de beweging zou dienstbaar maken aan politieke doeleinden. De soc. dem. kanten zich van huis uit tegen de alg. werkstaking, van huis uit lag dus in hun meedoen iets verdachts.

Wat spr. van Vliegen heeft ondervonden, kan hem nog niet doen zeggen, dat Vliegen de beweging aan politieke doeleinden heeft dienstbaar gemaakt. De gebrekkige bewijzen die hij daarvoor zou moeten aanvoeren, hebben geen beteekenis. Spr. heeft echter te veel kleine dingetjes ondervonden, om niet te hinken op twee gedachten.

Oudegeest heeft in de vergadering van hoofdbesturen plaatsen die sterk stonden, juist zwak genoemd.

De motie waarin de algemeene werkstaking werd aangekondigd, is door Troelstra gesteld. Als deze dus is meegesleept door de anarchisten, heeft hij het zelf gewild. Hij waarschuwde tegen een algemeene werkstaking in „Wat nu?"; wij hadden toen de feiten niet, die hij dan zou hebben gehad. De cijfers der gehouden stemmingen bewezen niets, de uitslag der staking heeft dat aangetoond.

Van den Berg zegt: volgens Reijnders zit nu het verraad in den brief aan de directies. Die brief is geschreven in het belang van het spoorwegpersoneel.

Reijnders zegt, dat hij van verraad niet beslist heeft gesproken.

Van den Berg leest den brief voor, en zegt dat hij degelijk is overwogen. De verzending was zoo gesteld, dat het antwoord de federatie kon bereiken tegelijk met de aanneming der wet. De staking is verloren door de laksheid van het spoorwegpersoneel.

Over de opheffing der staking zegt spr.: de berichten waren volstrekt niet gunstig. Voorgesteld werd o.a., de spoorwegstaking op te heffen en de andere stakingen te laten voortduren. Daartegen heeft spr. zich krachtig verzet; hij wilde eerst de hoofdbesturen raadplegen. Dit was afgesproken; men had reeds afscheid genomen; toen liep spr. 5 fietsrijders uit Utrecht tegen het lijf; hun berichten gevoegd bij het overige, deden ons besluiten, de staking op te heffen. Hilversum zou na Utrecht zijn gevallen; in de Rietlanden was de staking aan het verlopen. Spr. verklaart, van Zondag tot heden nog bijna niet uit het gebouw hier te zijn geweest.

Reijnders zegt: maar niet in de zaal van het Comité van Verweer.

Van den Berg: Sloot is een paar dagen op propaganda geweest, en heeft een halven dag in de kast gezeten. Spr. is naar Hilversum geweest; hij werd ook naar Leeuwarden ontboden; waren allen uit Amsterdam gegaan, dan was de beweging hier al eerder verlopen. De staking is mislukt omdat wij onze kracht hebben overschat en wegens de laksheid van het spoorwegpersoneel. Te Rotterdam D. P. hebben de machinisten van de H. IJ. S. M. geweigerd te staken. Op 31 Jan. vroeg men van alle kanten, waarom men niet had mogen meestaken; thans deden dezelfde personen, alsof zij van staking niets wisten. Spr. raadt degenen die over verraad spreken, den balk in eigen oogen te zien.

Vliegen constateert, dat hij de geweldige aanvallen van den vorigen nacht niet meer behoeft af te weren. De getuigenissen van zijn medeleden die van den aanvang af hem hebben gewantrouwd, zijn hem genoeg. Spr. is niet beschuldigd, enkel uitgescheiden. Zoolang aan spr. niet bepaalde feiten zijn ten laste gelegd, kan hij zich verder niet verdedigen. Hij gelooft dat Reijnders in het comité is gekomen in plaats van Van Alkema omdat die hem

niet scherp genoeg op de vingers zag; het feit dat Reijnders spr. niet durft beschuldigen, heeft dus dubbele beteekenis. Spr. heeft geen enkele daad gedaan, die de leden van het comité niet hebben geweten. Behalve misschien een enkel manifest, hebben de comitéleden wetenschap gehad van al wat hij schreef.

Het onderhoud met den jurist had hier in het gebouw plaats. Reijnders was daar niet bij. Woensdag was spr. hier den halven dag. Donderdag den ganschen nacht, en ook de andere dagen was hij geregeld hier. Offerman heeft gezegd, dat de typo's moesten wachten op het hoofdbestuur. Intusschen waren er reeds stakende typografen. De bedoeling was, het niet doen verschijnen van de groote bladen; dat is volkomen mislukt; evenals trouwens de typografenstaking in het land. De hoofdbesturen zijn bijeengeroepen, omdat het comité op zeker oogenblik geen kans zag op een algemeene werkstaking. De hoofdbesturenvergadering diende om het comité te ontbinden; maar door het besluit om de hoofdbesturen niet in te lichten verviel het argument voor de ontbinding van het comité. Spr. is zich volstrekt niet bewust, een ontmoedigende rede te hebben gehouden.

In den laatsten tijd heeft spr. zeer vele en belangrijke brieven onbeantwoord gelaten, omdat het Comité van oordeel was, dat die brieven niet mochten beantwoord worden, en dat zelfs niet mocht worden geschreven, dat zij niet beantwoord werden.

Hoogstens een paar minuten is in een lokaal ergens apart gesproken over het ontslag van Kuneken; daarbij is niets bijzonders gebleken.

In '98 heeft een zekere Petersen uit Delft aan spr. verteld dat hij bij een pastoor Versteeg te Maastricht een brief had gezien, waarin spr. om een baantje verzocht. Pater Versteeg echter weigerde eenige inlichtingen te geven, en toen Petersen het mes op de keel werd gezet, liep hij uit de afdeeling weg.

Over de opheffing der staking was men het in het Comité vrijwel eens. Toen de zaak lang en breed beslist was, kwam aan de orde het opstellen van het manifestje, en vroeg spr.: kan ik hier in zetten: eenstemmig. Van verzet was geen sprake.

Er was in het Comité besloten, dat de opheffing zoo spoedig mogelijk zou worden bekend gemaakt; men zou trachten, het bericht nog in de morgenbladen geplaatst te krijgen. Ruzie is er in

het bureau van het *Volksdagblad* niet geweest. De drukker was norsch — dat was begrijpelijk — en verklaarde, geen gas te hebben. Een jonge zetter heeft een paar booze woorden gebruikt, meer is er niet voorgevallen. Spr. heeft het bericht aan de *Telegraaf* gebracht, en is daarna hierheen gegaan, om het manifest gedrukt te krijgen. Hier waren nog geen zettters — door al deze vertraging is het bulletin van de *Telegraaf* eerder gekomen dan het manifest. Er was haast bij de bekendmaking om de arbeiders zoo spoedig mogelijk te waarschuwen: te Utrecht dreigde de staking ineen te vallen; er was dus vrees dat ook de andere groote plaatsen ineen zouden vallen.

Wij hebben met looden schoenen deze zaak aanvaard. Op de jongste vergadering van hoofdbesturen bleken de voorzitter en de secretaris van het comité eigenlijk tegenstanders van de staking. Desniettemin heeft spr. zijn secretariaat zoo goed mogelijk vervuld, en de verantwoordelijkheid voor de staking hoofdzakelijk gelaten waar zij behoorde: bij de leiders der vakorganisaties in het comité. Spr. hoopt, dat zij die zoo hoog tegen spr. hebben gesproken, of hun beschuldiging terugnemen, of met bewijzen komen. Heeft spr. zich aan verraad schuldig gemaakt, dan zal spr.'s partij wel doen wat behoort. Tot wie naar verraad zoeken gaan, zegt spr.: uw zoeken zal ijdel zijn.

Domela Nieuwenhuis verklaart, geen demagoog te zijn. Een demagoog zoekt altijd iets. Het is bespottelijk, dat juist baantjesjagers een dergelijke beschuldiging uiten. De voorzitter hier heeft de heele vakbeweging een slag in het gezicht gegeven. Waarschijnlijk is hij zoo gewoon, een gedisciplineerde vergadering bij te wonen, dat men daar steeds gehoorzaamt.

Wat spr. van verraad heeft gezegd, is heelemaal niet weerlegd. Het bevreemdt spr., Reijnders te hooren spreken gelijk hij deed; hij heeft tot spr. voortdurend gezegd: wij worden verraden door de soc. dem. De verantwoording van het comité is zeer zwak geweest. De hoofdzaken zijn onbesproken gebleven. Oudegeest zegt: het comité heeft hier voortdurend zitting gehad, anderen zeggen, dat het niet waar is. Eerste leugen. Hij is hier van Zondag tot Donderdag geweest, maar bij de spoorwegfederatie. Hij behoorde in het lokaal van het landelijk comité te zijn. Maar het heet dat hij tot Donderdag hier was, en spr. heeft een verklaring van Gerritz,

dat hij in den nacht van Woensdag op Donderdag bij Gerritz is geweest.

Oudegeest verklaart op reis bij Gerritz te zijn aan geweest om zijn automobiel te vullen.

Nieuwenhuis acht het zeer onnoozel van Oudegeest, indien hij meende, dat er niet enkele treinen zouden rijden. Heeft hij te Rotterdam de menschen tot staking opgewarmd terwijl hij wist dat de zaak verloren was, dan heeft hij zich aan misleiding schuldig gemaakt. Tweede beschuldiging.

De brief aan de directies was een schandelijke capitulatie en blijft een onverantwoordelijke daad. Het woordje direct wijst op een zonderlinge historie. Oudegeest heeft blanco stukken geteekend. Spr. begrijpt zoo iets niet. Het komt hem voor, dat aan het woord direct groote beteekenis moet worden gehecht. Spr. blijft er bij, dat de staking is gebroken door verraad. Hij onderschrijft het artikel in het *Volksdagblad*. Oudegeest werd in het gelijk gesteld. Natuurlijk, maar het loopt erover, dat hij heeft meegewerkt om den boel stuk te trappen. Wessels accepteert geen enkele fout in het comité en heeft niet anders gedaan, dan op allerlei fouten gewezen. Er is hier voortdurend op fouten gewezen; maar fouten zijn dwalingen; die kan iedereen hebben. Ook spr. zou op grond van de gegevens Donderdagnacht vóór opheffing der staking hebben gestemd. Nu komt echter de vraag: zijn de berichten, aan het comité verstrekt, juist of valsch geweest.

Er is nog een ander verraad dan een zaak te spelen in handen van politie en regeering, n.l. tegen de belofte van trouw in een zaak demoraliseeren.

Spr. beschuldigt van verraad, op grond hiervan dat door parlementairen en uitsluitend door hen, valsche berichten zijn overgebracht. Men kan maar niet alles vergeven. Een verrader vertrouwt spr. nooit weder. Zij die tengevolge van deze beweging hebben gestaakt, zullen de staking wel opgeven, omdat de zaak nu eenmaal verraden is. De bootwerkers staan hier buiten. Dat wij verslagen zijn is minder, maar erger is dat wij door verraad in eigen gelederen verslagen zijn. Troelstra verklaart deze vergadering niet bevoegd een beslissing te nemen, maar hij zegt toch, dat later deze vergadering een besluit zal nemen. Een rare consequentie! De vakbeweging was niet zwak, maar is verzwakt door het ver-

raad in eigen boezem, en moet sterk genoeg zijn om zich van de verraders te zuiveren.

Mevr. Roland Holst verwijt zichzelf te hebben meegedaan. De S. D. A. P. zit dus reeds op het zondaarsbankje. Er is, heeft zij gezegd, door de tegenpartij zoo óntzettend hard gewerkt. Dacht zij dan dat de tegenpartij stil zou zitten? De geest, zegt mevr. Roland Holst, is veranderd. Hoe komt dat? Door verraad. Mevr. Roland Holst zegt aan het slot van haar brochure: **wij hadden totnogtoe heel weinig vat op de arbeiders; maar wij hopen, dat wij door deze beweging de arbeiders achter ons zullen krijgen.** Zoo wendde men een afgekeurd, bespot, verachtelijk gemaakt middel aan, om tot zijn doel te komen.

Wij zijn allen stommelingen, de soc. dem. weten het alleen.

Tegenover alle personen die valsche berichten hebben gebracht, staan twee vrijen, Meinhardt en Veenstra, die zijn blijven rijden. Maar spr. heeft het juist tegen menschen die zich hebben aangeboden om berichten over te brengen.

R o o s j e V o s: Meinhardt en Veenstra hebben eerst de menschen tot staking overgehaald en zijn daarna zelf aan het werk gegaan.

N i e u w e n h u i s: Oudens is een oud verrader, ook het artikel in *Het Volk* was verraad. Als spr. meer verraders had willen treffen, had hij ook Troelstra genoemd, die den dag na de hoofdbestuurdersvergadering waar hij zweeg, door *Het Volk* de ontmoediging onder ons wierp.

Mevr. Roland Holst is een nieuweling in de beweging. (Mevr. Holst: zes jaar!) Dan is u nog betrekkelijk een nieuweling. De reeks van beschuldigingen, tegen Troelstra geuit, heeft u nog nooit onderzocht. Troelstra heeft alle redenen ervoor, die oude koeien niet uit de sloot te halen. Daarmee is hij er echter niet af. Spr. kent al die oude koeien.

Hij scheert niet alle soc. dem. over één kam, maar de oprichters der S. D. A. P. staan bij ons ouderen bekend als lieden die geen vertrouwen verdienen. Na onderzoek zullen de meeste eerlijke arbeiders weigeren in zee te gaan met dergelijke lui die een oneer zijn voor elke arbeidersbeweging.

Spr. heeft geen proces geopend. Zijn motie is de conclusie van zijn toelichting. Nu zal men overgaan tot opheffing van de staking, en de arbeiders moeten weten, waarom zij wordt opgeheven. Geen

leerzamer lektuur dan *Het Volk*, om de arbeiders te genezen van sociaal-democratie; spr. raadt de partij, terwille van haar toekomst, een anderen redacteur te benoemen. Na al de inlichting te hebben gehoord, kan men niet meer twifelen aan het verraad. *Het Volk* gaat nog door met verraad: het maakt de wachtwoorden bekend. Zoo kent men in de toekomst onze taktiek.

Spr. kende Oudegeest heelemaal niet. Toen deze dan ook beloofde, met hart en ziel voor de staking te blijven werken, geloofde spr. dat. Hij is al zoo vele malen te goed van vertrouwen gebleken, en ook nu weer. Een commissie is een doofpot. Spr. ziet niet in waarom wij niet kunnen oordeelen. Hier kan thans een besluit worden genomen. Doen wij dat, dan heet het hier een opgewonden vergadering, men heeft zich laten ophitsen door Domela Nieuwenhuis enz., maar spr. kent dat.

De vakbeweging in den lande is niet zwak. Als zij kan doen wat zij heeft gedaan, is zij sterk. Spr. gelooft niets van de kracht der duitsche arbeiders. De groote Lloyd te Bremen heeft al haar arbeiders genoodzaakt, ontslag te nemen uit hun vakvereeniging. Wel heeft men op alle mogelijke manieren onze vakbeweging gedeclineerd, maar daarom is zij nog niet zwak.

Als de soc. dem. zoo voor de alg. werkstaking waren, zouden zij zich bij onze Meibeweging aansluiten. In een kloddertje inkt is aan de anarchisten verweten, dat zij staken om te staken. Wanneer men nu hoort, dat de soc. dem. vóór staking zijn, is het niet te verwonderen dat wij boos worden.

De soc. dem. willen wel staken, als zij zeker weten dat de staking gelukt. Na 31 Januari juichten zij dan ook de staking toe, nu zullen zij er weer tegen zijn. De soc. dem. hebben eigenlijk alle redenen, minister Kuyper te danken voor deze wetten, die de revolutionaire arbeidersbeweging onmogelijk maken. Spr. vraagt, of de soc. dem. niet hebben getracht, een brief van het Landelijk Comité te krijgen voor minister Kuyper.

Troelstra heeft in *Het Volk* geschreven, dat de soc. dem. de anarchisten op sleeptouw hebben genomen. Thans spreekt hij andersom. Hij is de man met twee monden.

De waarheid gaat ons bovenal. Hier is een reusachtig verraad gepleegd aan de arbeidersbeweging, het is Vliegen, Oudegeest en Troelstra niet gelukt, zich daarvan schoon te wasschen.

Spr. voegt aan zijn motie toe, dat de vergadering alles in het werk zal stellen om de slachtoffers te steunen.

Oudegeest deelt opnieuw mede, dat het comité geen motie accepteert zonder voorafgaand onderzoek door een comité.

Wollring zegt dat het Landelijk Comité voor en na de staking zeer terughoudend is geweest. Thans blijkt, dat het comité daarmee verstandig heeft gehandeld.

Spr. was heftig verontwaardigd over het plotseling afcommandeeren der staking. Het Landelijk Comité heeft echter op eigen beenen willen staan. Dit verheugt spr. De verantwoording der zeven leden van het Comité heeft bewezen, dat Vliegen en Oudegeest geen verraad hebben gepleegd. De besturen van de spoorwegjongens hebben hard gewerkt voor hun zaak, en hebben harde verwijten gehoord van menschen die zich hier zelden lieten zien. Desniettemin zien wij hoe D. N. blijft voortgaan met constateeren, dat in deze heele historie verraad en nog eens verraad heeft plaats gehad. Zoo blijft het wantrouwen onder ons. Spr. heeft aan verraad gedacht, maar is er door deze vergadering van teruggekomen. D. N. heeft thans gezegd dat er soc.-dem. verraders zijn in het land. Spr. heeft om namen gevraagd. In het Paleis is de naam van Spiekman genoemd. Ko van Nus beweerde, dat Spiekman het verdomde, het besluit van het Landelijk Comité op te volgen. Niettegenstaande Kolthek verklaart dat Spiekman niet bij het nemen van het besluit was, houdt Van Nus zijn beschuldiging vol.

Kolthek zegt: Spiekman had niets uit te voeren voor het Landelijk Comité want hij was geen lid daarvan.

Van Nus zegt, dat toen hij te Rotterdam kwam, Spiekman en Helsdingen weigerden, spr.'s bevelen als gedelegeerde van het Landelijk Comité, uit te voeren. Kolthek was hierbij aanwezig.

Wollring vervolgt: Er is ook genoemd de naam van den soc.-dem. De Miranda. Spr. wijst erop, dat D. N. thans de beschuldiging overbrengt naar de soc.-dem. De Miranda werd naar Tilburg gezonden in een post van vertrouwen. Hij moet gelegenheid hebben om zich te rechtvaardigen. De ruzie in de beweging komt meer van heeren dan van arbeiders. Gisteren is dat opnieuw gebleken. Spr. geeft den raad, deze vergadering in dienst te stellen van den strijd der bootwerkers. Hij wijst op de groote bedragen aan steun, door de soc.-dem. voor menigen strijd gestort.

Laat ons trachten, het vertrouwen weer te vestigen. (*Protesten.*)

Van Eeden vraagt: wat hebben wij eraan, elkander de haren uit het hoofd te trekken. Begint morgen een nieuwe strijd? Laten wij nu doen wat thans noodig is. De directies zijn harder dan hyena's. Hoe moeten wij helpen? Over 14 dagen is het geld der ontslagenen op. Spr. stelt de volgende motie voor:

„De vergadering, overwegend, dat er dringend hulp vereischt wordt voor de slachtoffers, besluit de besprekingen over de oorzaken van de nederlaag tot later uit te stellen,

20. een commissie te benoemen tot het maken van een nauwkeurige statistiek over het aantal stakers en slachtoffers, hun houding in den strijd en hun verschillende bedrijven,

30. een commissie te benoemen tot het inzamelen en beheeren van geld.”

Op voorstel van D. N. worden de besprekingen over de oorzaken der nederlaag niet geschorst; de rest van de motie wordt bij acclamatie aangenomen. Het Partijbestuur der S. D. A. P. verklaart, zelf voor steun te zullen zorgen. Domela Nieuwenhuis weigert, in de commissie plaats te nemen. In de commissie worden benoemd Fred. van Eeden, Ammerlaan en Westra.

De vergadering wordt voortgezet.

Kolthek is niet naar Amsterdam gekomen met de vooropgezette meening dat er verraad is gepleegd. Wel is te Rotterdam dadelijk gedacht aan verraad van de sociaal-democraten. Na al wat spr. hier heeft gehoord, is hij wel gaan denken aan verraad, in dezen zin dat men heeft getracht, de beweging te misbruiken voor politieke doeleinden. Het eigenaardige van verraad is, dat het bijna nooit is te bewijzen. Spr. verklaart, overtuigd te zijn, dat men te Rosendaal heeft getracht, hem in de gevangenis te helpen.

Waar is, dat Oudegeest van de 20 machinisten te Feijenoord 17 heeft teruggehouden, maar D. P. was de hoofdzaak, en bij de 60 machinisten daar, die al een paar dagen zwak stonden, deed Oudegeest niet zijn best. Hij berichtte echter naar hier, zonder het te kunnen weten, dat Rotterdam er hachelijk voor stond.

Spr. hecht in tegenstelling tot D. N. ontzaglijke waarde aan het artikel „wat nu?”; de bourgeoisbladen hebben dat artikel en de daarop gevolgde hevige uitgebuit. Alle arbeiders hebben ze onder de oogen gehad, en zijn erdoor ontmoedigd. Troelstra wist de ver-

schrikkelijke dingen niet waarop hij zinspeelde, en hij weet ze nog niet. Daarom is de zaak van de algemeene staking verraden door Troelstra.

Van Emmenes verwijt het gansche Comité, dat het niet, voor het opheffen der staking althans, de hoofdbesturen die het nog kon raadplegen, heeft bijeengeroepen. Dat paste niet in het kader der soc.-dem. want dan zou de staking niet zijn opgeheven, daar zij niet slecht stond.

Van huis uit zijn de soc.-dem. in de algemeene werkstaking gegaan met het plan om ze te doen beëindigen als de wetten waren aangenomen. Dat was bij hen een afgesproken werk. Hebt gij daar wel aan gedacht? Als de wetten waren aangenomen, begon pas het eigenlijke motief voor de staking. De soc.-dem. hebben er ons in laten loopen en gekonkeld om de staking na de aanneming der wetten te doen eindigen.

Spr. heeft een brief van Kuneken aan Tempelaars, van Kuneken, die eigenlijk het hoofdcomité van verweer vormde, waarin hij mededeelde dat met de directies in overleg werd getreden om de zaak te beëindigen. Houdt nog een korten tijd vast! Is dat verraad of niet? (Geroep: Ja! Ja!)

Woensdagmiddag is spr. om rapport bij Tempelaars geweest en heeft gevraagd: hoe staat de zaak? Tempelaars antwoordde: Best! Maar Donderdagavond ging hij naar de directie. Tempelaars is niet gevallen, maar men heeft hem laten vallen.

Een spoorwegman uit Utrecht zegt, dat Van Emmenes de zaak geheel verkeerd voorstelt.

Van Emmenes vervolgt: de soc.-dem. hebben de staking beëindigd, die zoo goed stond. Kan men het niet meer volhouden, dan eischt men: allen of geen; maar deze eisch is hier niet gesteld.

Troelstra: Onze meening was, dat de staking moest ophouden na aanneming der wetten, maar wij zijn het Landelijk Comité niet.

Van Emmenes: Het was Vliegen's meening ook.

Van Zutphen: En ook van de tweede vergadering van hoofdbesturen!

Van Emmenes is overtuigd, dat op dat parool van de tien vrije socialisten en vakvereenigings-mannen negen zouden hebben geweigerd mee te werken. Vliegen is in de eerste dagen niet gezien. Den laatsten dag, toen er wat was te begraven, was Vliegen bijzonder ijverig.

Spr. vraagt: wie heeft het eerst ervan gerept, de algemeene staking op te heffen?

Vliegen: Van Erkel!

Van Erkel ontkent, en zegt: ik heb voor de opheffing gestemd, maar ik kwam eerst te 12 uur op de te 10 uur begonnen comité-vergadering. Spr. heeft gezegd: moeten wij nu al tot opheffing besluiten?

Van Emmenes vraagt: wie heeft volgehouden dat het Comité zelf het opheffen der staking moest proclameeren?

Van Erkel zegt: wij hebben allen te zamen dit besluit genomen.

Van Emmenes vraagt: stond de staking Donderdagavond niet best? (Geroep: ja!) Donderdag reden van Arnhem naar Nijmegen nog maar 4 treinen. Goederenvervoer was er niet; in het transportvak, in de bouwvakken, bij de gemeentewerklieden stond de staking goed. Zelfs nu staat de staking der reinigers er nog prachtig voor. Men moest de middelen hebben om de staking te beëindigen en zorgde ervoor ze te vermoorden.

Oudegeest heeft zijn automobiel te Rotterdam weg laten gaan. Dat mocht hij niet doen omdat hij wist dat hij naar Amsterdam terug moest. Wat moest hij in Den Haag doen? Overleggen met de Kamerleden. Hij wist al voor hij 's avonds naar bed ging, dat Donderdagavond de staking zou worden opgeheven.

Oudegeest: Dan is er dus vóór Donderdagavond in het Comité over gesproken!

Van Emmenes: Dat heeft men tegenover Meijer en Reijnders niet gedurfd; het was genoeg dat de soc.-dem. Kamerleden en mevr. Holst het eens waren. Daartoe werden valsche berichten de wereld ingezonden. Dit moest ons leeren, dat wij in zee zijn gegaan met mensen, wien het te doen was om te bewijzen, dat men met de economische actie er niet komt. Maar de bom is naar den verkeerden kant gesprongen: alle niet soc.-dem. arbeiders hebben gevoeld, dat zij zijn verraden door de soc.-dem.

Stevens uit Utrecht deelt mede, dat Dinsdagavond werd besloten, dat ook de metaalbewerkeren zouden staken; Straub, secretaris der Ned. Vereeniging, deelde mede, dat overal algemeen werd gestaakt en dat er 50,000 gulden voor steun was ingekomen. Woensdagmorgen staakten de metaalbewerkeren, Vrijdagmorgen was het heele Comité van Verweer verdwenen, en er kwam een bericht van Van

den Berg, gedateerd 9 April, dat spr. voorleest. Daarin staat, dat de staking er goed voor staat, o. a. bakkersstaking algemeen, typografenstaking bijna algemeen.

Van den Berg laat zijn handteekening zien; het blijkt, dat het stuk valsch is. (*Groote ontroering in de vergadering.*)

Domela Nieuwenhuis neemt er thans genoegen mee, dat een commissie tot onderzoek zal worden benoemd.

Daarin worden gekozen: J. J. van Oogen (Handel en Nijverheid), Fijnhaar (Metaalbewerker), Van Zutphen, Ten Boekhorst, Dorregeest (Machinale Houtbewerker), Verdorst, Bommer, Bussink (Bootwerkers), Koster (Ned. Ver.), De Groot (Opperlieden) en Ottens (Gemeentewerklieden).

Domela Nieuwenhuis stelt thans voor de werklieden aan te raden, in afwachting van het te wachten rapport de werkstaking op te heffen.

Van Erkel stelt voor, dit aan de organisaties zelf over te laten.

Nieuwenhuis wil de wenschelijkheid laten uitspreken.

In den geest van Van Erkel wordt besloten.

Hiermede was de vergadering „in de Hel” afgelopen.

III

SPROKKELINGEN.

Over de nachtelijke vergaderingen in het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam, in de Paaschnachten gehouden, werd van zelf in de pers veel geschreven.

Volgens een hoofdartikel in *Het Volk* waren die vergaderingen boven alle beschrijving stormachtig geweest. De heer Troelstra schrijft daarin, dat het verslag slechts een flauwen indruk ervan geeft, en dat men de beide nachten in deze „hel” moet hebben doorgebracht om er een juist besef van te hebben. Hij schrijft verder :

„Uitgeput door den hopeloozen strijd der laatste weken, half gebroken onder 't ontzettend gewicht der ellende, door de hartelooze stijfhoofdigheid der Regeering en de misdadige wraakzucht der spoorweg-directiën over de arbeiders gebracht, hebben wij nog niet de heerschappij over onze pen herkregeen, die noodig is om de tooneelen van ophitsing en blind fanatisme, in die nachten afgespeeld, naar waarheid te schilderen. Ook zijn wij nog te diep onder den indruk van schaamte, — schaamte over een deel der arbeidersbeweging, schaamte over het gemis aan ernst en nadenken, aan eerlijkheid en rechtvaardigheid, door een deel der leiders onzer vakbeweging vertoond — om het gebeurd met die frischheid van geest te kunnen beschrijven, als noodig is.

„Liever vier jaar in de gevangenis, dan twee zulke vergaderingen”, riep Oudegeest uit; „want zulke vergaderingen zijn de hel”.

„Juist: *de hel* en de booze demon, die daar het vuur stookte, rondom hetwelk eenige anarchisten van minder allooi als baarlijke duivels tierden en dansten — *die booze demon was Domela Nieuwenhuis*.”

De schrijver gaat dan op de geschilpunten in; zegt dat in de „lange witte haren en dito baard” van Domela Nieuwenhuis, in geheel zijn uiterlijke verschijning en profetenfiguur „het eenig geheim zijner macht over de gemoederen is gelegen”; en geeft o.a. nog deze teekening:

„En als hij dan veel gesproken had over de onbetrouwbaarheid en het verraad der parlementairen — de slechte hartstochten tot het uiterste had geprikkeld — dan heette het zalvend, dat ze nu vooral kalm moesten blijven — dan trad hij zelf voor de opgezweepte menigte op met het verzoek, om „uit liefde voor hem” de sociaal-demokraten te laten spreken.”

’t Is de gewone gang der revolutie — voegt de *Nederlander* er aan toe. „De ruwheid, waarmee ’t eerst gezamenlijk gaat tegen het gezag, wordt slechts overtroffen door de dolle woede, waarmee het straks gaat tegen elkander.”

De *Hollander* schreef in haar nummer van 15 April over de nachtelijke vergadering in het *Paleis voor Volksvlucht*, waar de socialist en anarchisten hun geschillen uitvochten:

„Het moet er vreeselijk in die nachtelijke vergaderingen zijn toegegaan — een voorspel van de heerlijke harmonie, wanneer straks de socialistische heilstaat in het leven zal zijn geroepen.

„Men schold, men tierde, men vloekte en raasde, „als baarlijke duivels” — zooals *Het Volk* zelf schrijft.

„In de hel — zoo noemde Oudegeest het.

„Men kan hieruit zoo ongeveer opmaken, hoe het zoude geweest zijn, indien deze „baarlijke duivels” onder leiding van Troelstra en Domela Nieuwenhuis de overwinning hadden behaald, indien het Comité van Verweer gezegevierd had.

„Hoeveel stof tot dank is er niet voor ons, dat dank zij het wijs

beleid der Regeering en het kloeke optreden der Christelijke arbeiders socialisme en anarchisme zijn verslagen.

„De verschrikkelijkheden van de hel zouden over ons land en volk losgebroken zijn. Het is Oudegeest, die het ons aldus duidelijk gemaakt heeft”.

De beweging eindigde in „de hel”, schreef de *Nederlander*. Mede naar aanleiding van hetgeen Henri Polak had gezegd, n.l. „*van al de donkere voorstellingen voor onze vakactie is niets waar*. Wij behoeven geen enkel van onze gewone besluiten te laten vallen”.

„Aldus spreekt thans de heer Polak, voorzitter van het hoofdbestuur der soc.-dem. partij” — vervolgde de *Nederlander*.

„Waarom heeft hij dit niet vroeger gezegd? Waarom niet, toen men de vakmannen tot dolwordens toe trachtte op te hitsen en ieder atoompje der soc.-dem. sfeer met leugens besmet was?

„Mochten toch de oogen van velen geopend worden!

„Heel de beweging der laatste weken ging uit van den „vader der leugen”. Die beweging eindigde dan ook — naar de verklaring van Oudegeest — in „de hel”.

„Is het dan nu geen tijd in te zien, dat waarheid, recht, vrijheid, alles wat ons volk dierbaar is, vierkant in strijd is met de sociaal-democratie?”

Inmiddels was het al spoedig na Paschen gedaan met de werkstakingen en dus ook met het opvolgen van de orders der leiders tot de werklieden: „toont je solidair!”

Een spotvogel ontwierp nu het denkbeeld om, na de vergadering „in de hel”, het volgende bericht per gedrukte briefkaart te verzenden aan de Ministers, aan Kamerleden, enz.

KENNISGEVING.

Heden overleed na een kortstondig en kwijnend bestaan, onze innig geliefde

TOONTJE SOLIDAIR,

in den aanvalligen leeftijd van 2 maanden en 11 dagen.

Het diep bedroefde Comité van Verweer.

Verzoeken van rouwbeklag verschoond te blijven.

Maar al was „Toontje solidair” dood — de gevolgen lieten zich geducht voelen. Allereerst in de gezinnen, waarvan het hoofd zonder werk was door zijn deelname aan de staking. Zeer velen waren bitter beschaamd over hetgeen ze hadden gedaan.

„In *De Nederlander* van 20 April kwam het volgende stuk voor:

„*Hooggeachte Redactie!*

„Zoudt U van een diepongelukkige onderstaand willen plaatsen als ingezonden?

„De ondergeteekende, A. van Boeijen, wonende 1e Oosterparkstraat 186 te Amsterdam, nooit van eenige politieke partij lid geweest zijnde, misleid door allerlei verblindende lectuur en redevoeringen, staat op dit oogenblik, als gewezen lid van de Ned. Vereen. voor Spoor- en tramwegpersoneel (*met welke vereeniging hij totaal gebroken heeft*), broodeloos, op straat!! — *na 33 jaren* (zegge drie en dertig jaren) de Staatsspoorwegmaatschappij, in de laatste jaren als machinist 1e klas gediend te hebben, op zulk eene wijze, dat hij menigmaal de vorstelijke treinen heeft vervoerd.

„Op het punt staande op 6 April naar zijn arbeid te gaan, krijgt hij bezoek van 4 kameraden die hem smeekten hun zaak niet te bederven en thuis te blijven.

„Ik heb daaraan gehoor gegeven en gevoel mij verplicht publiek schuld te belijden voor hetgeen ik heb gedaan om kameraden te believen.

„De slag is gevallen, ik sta, door eigen schuld, met mijn gezin onder den blooten hemel! broodeloos!!

„Ach, ééne vraag, in alle bescheidenheid, aan alle weldenkenden, die iets voor mijn toestand gevoelen, hoewel ik 't verbeurd heb, om toch mijne pogingen bij de directie van de Staatsspoor te steunen, om weder in dienst te komen, hoe en waarvoor dan ook, opdat ik niet met mijn gezin als slachtoffer van misleiding de weinige jaren die God mij nog schenken moge in armoede en ellende doorworstele.

„*Uw berouwvolle*

A. v. BOEIJEN,

ontslagen machinist 1e klas S.S.M.
Amsterdam, 1e Oosterparkstraat 186.”

In de *Nieuwe Courant* van 15 April kwam het volgende voor:

„ONTSLAGEN SPOORWEGPERSONEEL.

„Tot verschillende personen is het volgend schrijven gericht:

„„*Hooggeëerde Heer! (Mevrouw, Jonkvrouw.)*

„„U zoudt ons en onze gezinnen ten hoogste verplichten door onderstaand verzoekschrift met uwen invloedrijken naam te willen ondersteunen.

„„Mocht u ons ter wille zijn, dan zoudt u ons ten zeerste verplichten dit concept-verzoekschrift met uw geëerde handteekening te retourneren aan het adres van den heer Dirk Beerends, Prinsengracht 1089.

„„Ondergeteekenden geven met gepasten eerbied te kennen, dat zij hun leedwezen betuigen over het voorgevallene in de jongste dagen;

dat zij ter wille hunner bedroefde gezinnen zich gaarne opnieuw zouden willen wijden aan den taak door hen vroeger met zooveel ijver volvoerd;

dat zij den goeden naam, welken de spoorwegen in Nederland steeds hadden, opnieuw met alle energie willen handhaven;

dat zij mitsdien een beroep doen op de grootmoedigheid van uw HoogEd.Gest. om ondergeteekenden in hun vroegere functiën zooveel mogelijk te willen herstellen.

„„Hetwelk doende:

Namens 420 personen van het personeel der *H. IJ. S.*,
S. S. en *Gooische Stoomtram-Maatschappij*.

D. P. BRULJN, ladingmeester S.S., 2e Oosterparkstraat 50.

S. SMIT, rijtuigpoetser H. IJ. S., 2e Wittenburgerdwars-
straat 37.

S. S.

G. PHILIPS, bankwerker S.S., 37 dienstjaren.

S. P. PLOEG, besteller S.S., 23 dienstjaren.

H. APPEL, machinist S.S., 18 dienstjaren.

J. BOS, kolendrager S.S., 13 dienstjaren.

C. DE NIJS, draaier S.S., 24 dienstjaren.

P. L. J. ROLANDE, voorman-arbeider S.S., 35 dienstjaren.

H. IJ. S. M.

UDENPOOL, besteller H. IJ. S., 22 dienstjaren.
 J. DE KRULFF, poetser H. IJ. S., 19 dienstjaren.
 D. F. MEIJER, kraandrijver H. IJ. S., 20 dienstjaren.
 M. W. VAN RAALTE, rangeerder H. IJ. S., 23 dienstjaren.
 J. C. VAN PINKSTEREN, hoofdconducteur H. IJ. S., 22 dienstjaren.
 T. L. HEEMSKERK, nachstoker H. IJ. S., 20 dienstjaren.
 W. GOOSEN, schaalknecht H. IJ. S., 20 dienstjaren.
 J. TH. BRUJNS, lampenist H. IJ. S., 13 dienstjaren.

Gooische Stoomtram-Maatschappij.

J. VAN LOOY, ketelmaker, 19 dienstjaren.
 A. VAN RAVENSWAAY, machinist, 20 dienstjaren.
 J. VAN DINGEN, ploegwerker, 22 dienstjaren.””

In en door de pers werd een beroep gedaan op het publiek voor de „misleide slachtoffers”. De *Standaard* van 5 Mei schreef het volgende:

SLACHTOFFERS.

„Bladen als *Het Volk* blijven voortgaan met op gansch onverantwoordelijke wijze het misleide volk nogmaals op te ruïnen. Een daad die of doodloopt, of, treft ze ten tweeden male haar doel, nogmaals en dan op nog bitterder ontgoocheling van het opgezweepte volk zal neerkomen.

„Tot die opruiïng behoort de voorstelling, alsof de burgerij het er op gezet heeft, de ongelukkige „slachtoffers” met den honger te straffen.

„„Slachtoffers” zijn de ontslagenen; maar vergis u niet in de beteekenis, aan dat woord te hechten. Ze zijn naar de socialisten het voorstellen slachtoffers van burgerlijke wreedheid; terwijl ze feitelijk niet anders zijn dan slachtoffers van misleiding en eigen onverantwoordelijk plichtverzuim.

„Om dit te bewijzen heeft de burgerij terstond toegetast om de ontslagenen bij te springen en te zorgen dat ze geen honger lijden.

„Niet uit valsch, maar uit echt Christelijk medelijden.

„Ontslagen te zijn, en nu een aalmoes der liefde te moeten

aannemen, is voor deze slachtoffers van den machtswaanzen op zichzelf reeds zoo hard, dat het barbaarsche wreedheid zou zijn, niet alles te doen, om hen voor gebrek te vrijwaren.

„Van Christelijke zijde heeft men daarom begrepen nog meer te moeten doen, en een poging te moeten wagen om hen aan een nieuwe betrekking te helpen. Het Haagsche comité, waarin de heeren Schimmelpenninck, De Savornin Lohman en Talma zitting hebben, heeft dit laatste zelfs op den voorgrond gesteld; en zijn onze informaties juist, dan bestaat bij meer dan één departement van algemeen bestuur gelijke neiging.

„Dit nu juichen we zeer toe.

„De Directiën zouden stellig verkeerd hebben gehandeld, zoo ze door sentiment misleid, kortweg weer bijna allen in dienst hadden genomen. Dit zou als zwakheid misduid zijn, en er toe geleid hebben, om in de vakorganisatie opnieuw tot staken aan te zetten, onder het voorgeven: „Ze nemen u ten slotte toch weer aan!”

„Maar dit belet niet, dat heel wat van deze mannen, door ervaring wijzer geworden, zeer wel in andere betrekkingen nog als goede burgers dienen kunnen.

„We dringen er daarom op aan, dat men niet slechts geldelijk steune in den eersten nood, maar ook duurzaam helpe om weer vooruit te komen.

„En we doen dit, al weet men bij voorbaat, dat de socialisten dit weer als *huichelarij* zullen brandmerken.

„In elk geval doen ze dit tegen beter weten in.”

In denzelfden toon lieten zich schier alle andere „bourgeois”-bladen uit; doch *Het Volk* spotte met dit vertoon van „barmhartigheid.”

Evenwel moet gezegd worden, dat sommige organen van de S. D. A. P. het niet verzwegen, dat die partij, dat haar leiders een dom stuk hadden uitgehaald door zich met de anarchisten op weg te begeven. Doch

HET BEROUW KWAM TE LAAT.

Het s. d. blad de *Baanbreker* van 18 April schreef:

„Mogelijk hebben wij 't verkeerd voor, doch wij hebben in

deze staking met alles wat daar bij kwam van den beginne af aan **niets anders kunnen zien dan een brute uiting van anarchistisch onverstand.**

„Men versta ons goed. *In beginsel* zijn wij het natuurlijk volkomen eens met hen, die door middel eener algemeene werkstaking de regeering wilden dwingen de voorgestelde wetten in te trekken. Maar de allereerste begrippen van taktiek en gezond verstand eischen, dat men geen strijd van zoo gewelddadigen omvang en zoo ontzettende gevolgen beginne, indien men niet tenminste een vrij groote kans van slagen heeft.

„Niet alleen het verliezen, maar in de eerste plaats reeds het *proklameeren* dezer werkstaking scheen ons een bewijs van innerlijke zwakte en ondegelijkheid. Een goed geleide, krachtige en doelbewuste vak- en politieke arbeidersbeweging kan *strijden*, met leeuwenmoed en ontembare geestdrift, — kan na zware worsteling een gevoelige nederlaag lijden met wanhoop in het hart en vertwijfeling in het gemoed . . . maar zij gaat niet op *avonturen* uit, — zij zet niet op roekeloze wijze haar eigen belangen, de belangen van ieder harer leden persoonlijk op het spel met het bijna zekere vooruitzicht dat zij dit verliezen zal, — zij toont niet na dit verlies een zoo jammerlijk beeld van tweedracht en verdeeldheid, van onderling geharrewar en verwijten-doenerij, als thans de Nederlandsche beweging levert.

„Het proklameeren der spoorwegstaking, slag op slag door andere algemeene stakingen gevolgd, was een droevig toegeven aan de eischen van hen, die schreeuwden om een „daad”, was de zegepraal der hartstocht op het koele verstand, was een teeken, dat **de woekerplant van het anarchisme** nog altijd de beste sappen onzer arbeidersbeweging opslurpt.

„Want het **was te voorzien, dat deze staking niet slagen zou.** In de eerste plaats wegens haar aard. Het gold hier niet een loonkwestie of een strijd voor verkorting van arbeidsduur . . . in zulk een geval kan het kapitalisme toegeven zonder dat zij daarvoor wordt aangetast in haar wezen zelf; maar deze staking was gericht op den hartader der bourgeoisie; het gold de vraag, wie de macht zou hebben zijn wil door te zetten; regeering of arbeidende klasse. Het doordrijven dezer wetten was levenskwestie voor onze bezittende klasse; *wijken* ware voor haar in dit geval be-

zwijken. Dat onze organisatie niet sterk genoeg was in zulk een reuzenstrijd te zegevieren, moet ieder duidelijk zijn, en is ook voor ieder duidelijk, wiens hersens niet door de bacil van het anarchisme zijn weggeknaagd.

„Men wist bovendien, dat tegenover de gewaarschuwde, goed toegeruste, tot aan de tanden gewapende, en tot het uiterste bereide regeering, de arbeidende klasse zou komen te staan als een jammerlijk verdeelde massa, waarvan een groot gedeelte — de heele christelijke vakbeweging — aan de zijde van den vijand stond. Men wist, dat zeer velen aan den arbeid zouden blijven, dat onderkruipers allerwege werden aangeworven.

„Er wordt dezer dagen van zekere zijde veel geschreeuwd over verraad, dat zou gepleegd zijn. Naar onze bescheiden meening is het aanvaarden van een wanhopige worsteling, is het roekeloos in de weegschaal stellen van het lot veler honderden . . . **het jammerlijkste verraad**, dat met mogelijkheid aan het Nederlandsche proletariaat kon worden gepleegd.

„Tegen het ernstig waarschuwend woord van Troelstra in *Het Volk*, tegen de besliste overtuiging van een man als Oudegeest in, hebben de z.g.n. *vrije* elementen in de beweging hun wil weten door te drijven. Door hun roekeloos bedrijf hebben *zij* de Nederlandsche arbeidersbeweging in een moeras gesleept.”

Dat Troelstra de menschen zoo gewaarschuwd heeft, zal wel alleen door de *Baanbreker* beweerd zijn. Het publiek wist beter; maar overigens, is niet iedere regel in het stuk van de *Baanbreker* een erkenning van de lichtvaardigheid en de onbezonnenheid, waarmee de socialistische leiders de werkstaking hebben aangemoedigd en, althans de tweede, voorbereid? En dan schreef het Partijbestuur van de S. D. A. P. in haar Manifest van 18 April nog, dat de verantwoordelijkheid van een en ander rust op de Regeering. Telkens werd door de Troelstra's de April-staking op rekening gesteld van de Regeering. Deze, niet de socialisten, had die staking geprovoceerd. Troelstra zelf heeft dat vroeger geheel anders gezegd. In *Het Volk* van 16 April, no. 930, over Domela Nieuwenhuis handelende als „de kwade demon”, schreef Mr. Troelstra, „dat het een eer is aan niemand te misgunnen, de eigenlijke „leider te zijn van een zoo gevaarlijke beweging als de nu afgelo-

„pene. Voor de sociaal-democratie, die eenmaal met de vakbeweging „was scheep gegaan en geen ontrouw wilde plegen, was het zeker „onaangenaam zoo langzamerhand in een **anarchistisch avontuur** „te worden meegesleept”.

Hier wordt alzoo door Mr. Troelstra de schuld van het anarchistisch avontuur niet aan de regeering, maar aan Domela Nieuwenhuis geweten, terwijl hijzelf er bij voegt, dat de sociaal-democraten daaraan mede gedaan hebbende, de leiding van Domela Nieuwenhuis hebben aanvaard.

Het democr. liberaal *Rotterdamsch Weekblad* oordeelde daarover anders. Het blad schreef:

„Wij scharen ons zonder restrictie aan de zijde van hen — en dit mag ook van liberale zijde wel eens worden vernomen — die Dr. Kuiper en zijn ministerie hulde hebben gebracht voor den reuzenarbeid dien zij in de laatste paar maanden hebben verricht en voor het schitterend organiseerend talent, waarvan de genomen, doeltreffende maatregelen hebben blijk gegeven.

„Daaraan is zeker niet het minst te danken, dat de revolutionaire beweging zich van het begin af aan te pletter moest loopen.

„Reeds door dit optreden alleen heeft het ministerie-Kuiper recht op den dank van het overgrootste deel van het Nederlandsche volk, dat nog prijs stelt op een geordende samenleving.”

En Prof. De Louther schreef in het *Utrechtsch Dagblad* o. m.:

„Intusschen heeft eene Regeering, welke in tijden van onvoorzien gevaar de kracht toonde te bezitten om oproer te onderdrukken de rechtsorde te handhaven en den troon van Oranje te bevestigen, aanspraak op aller achting en waardeering.”

Ten slotte waarschuwde de schrijver met kracht tegen reactie op staatkundig of op sociaal terrein. „Deze vloeit zoo licht uit de onderdrukking eener revolutionaire beweging voort. De verklaring der Regeering in de Tweede Kamer, dat zij geen reactie wil, „is thans goud waard.””

Inmiddels dient nog een oordeel van een socialistisch blad vermeld te worden. In de *Arbeid* — redacteurs: het Kamerlid Helsdingen en de onderwijzer Geertsema — kwam o.m. het volgende voor:

Waaraan hebben de mannen der S. D. A. P. zich schuldig gemaakt? Naar onze meening hebben ze zich met de andere arbeiders **een roes gedronken** aan de overwinning op 31 Januari. En wat in die anderen, de minder bewusten, te vergeven is, dat is in ons hoogstens te verontschuldigen. Wij zijn tot dusver geweest de mannen van het koele verstand, die ons plaatsten boven de lieden van het heete gevoel. Jarenlang hebben we ons kalm en beslist gesteld tegenover de leer der groote woorden en der roekelooze daden. Voor ons was de strijd tegen de kapitalistische klasse geen avontuur, wij berekenden de zekere kansen en regelden er onze tactiek naar. Wij wisten het, dat de tijd der overwinning nog niet was gekomen.

„ De overwinning der spoorwegaarbeiders op 31 Januari heeft als een bliksemstraal de schemering der Nederlandsche Arbeidersbeweging verlicht en haar schijnsel hebben we toegeschreven aan een nieuwe zon, een nieuwe dageraad althans. In dit valsche licht hebben we 't bewustzijn onzer situatie verloren. En daarna heeft de kapitalistische pers met haar geschreeuw om dwangwetten ons in dien abnormalen toestand gehouden. We herinneren ons persoonlijk, en velen deden ongetwijfeld als wij, de spoorwegaarbeiders te Arnhem op den avond hunner zegepraal te hebben aangemaand uit hun roes weer te ontwaken en kalm voort te gaan op den ouden weg. Maar de razernij onzer tegenstanders heeft ons mede wild gemaakt. En in 't gansche land sloeg de walm der opgewondenheid op. In vergadering na vergadering, krant bij krant, uitte zich spontaan de drift, opgewekt door de woede van de overzijde.

Het blad zeide verder, dat Troelstra en alle leiders te zwak waren geweest.

SOC.-DEM. ZEDELJKHEID.

Onder dit opschrift kwam het volgende voor in de *Nederlander* van 1 Mei:

„Met snijdende juistheid schrijft de *Standaard* het volgende:

„De leiders der sociaal-democraten hebben zich in de gevaarlijke periode, die thans achter ons ligt, zelven ontmaskerd.

„Een ieder heeft het thans gehoord, hoe ze oordeelen over het houden van het gegeven woord; gehoord met wat laakbare casuïstiek ze eedbreuk verdedigd hebben; gehoord hoe brutaalweg ze

bedrog en leugen als wapen voor verweer en aanval aangrepen. Heel het publiek zag het nu, hoe onverantwoordelijk luchthartig ze met de belangen van duizenden omsprongen; hoe ze in de grofste, ruwste woorden baldadige kracht zochten; hoe ze elkander na de nederlaag te lijf gingen op een manier, die henzelfen aan een hel deed denken; hoe ze vergaderingen van andersdenkenden verstoorde; hoe ze arbeiders, die weigerden met hen te complotteeren, schrik aanjoegen en terroriseerden; en hoe ze in hun pers een systeem van lastering voortzetten, dat elk eerlijk man tegen de borst stuit.

„Zoo is de zedelijke achteruitgang een voldongen feit en een volledig bewezen aanklacht geworden.

„Ze verderven onzen braven werkmansstand, en hebben dan nog den euvelen moed om te beweren, dat juist zij dezen nijveren stand in ons volk opheffen.”

Het *Centrum* wees er op, dat de ontslagen spoorwegstakers te Arnhem in een adres aan H. M. de Koningin verklaren, dat zij misleid zijn door het Comité van Verweer, dat hun o.a. zeide dat, zoo zij bleven doorwerken, de georganiseerde werklieden niet meer aan het werk zouden gaan, alvorens de niet-stakers waren ontslagen. Het blad schreef:

„Dergelijke verklaringen kunnen er slechts toe bijdragen, om het treurig licht, dat over de staking is opgegaan, nog treuriger te maken.

„Men ziet thans, met welke middelen de staking op verschillende plaatsen een feit is geworden, hoe men het hier en daar heeft aangelegd, om de menschen van het werk te houden.

„Het zal goed zijn, al deze dingen te onthouden.

„En ongetwijfeld zou het een verdienstelijk werk zijn, deze en andere bijzonderheden in een handig boekje te verzamelen en dit te verspreiden onder de werklieden.

„De gebeurtenissen der laatste weken waren aan leering *overrijk* en mogen niet worden vergeten.”

Verbazingwekkend onder dit alles is — zeide de *Nederlander* — dat sommige vrijz.-dem. bladen nu nog blijven liebaugeln met de socialistten. Zóó de *Arnh. Ct.*, die in een harer jongste nummers schreef, dat „van het bestaande overwicht van dominé en pastoor op den duur voor de algemeene ontwikkeling slechts na-

deel is te verwachten, van den invloed der sociaal-democratie daarentegen, in het parlementaire en staatkundige leven van lieverlede tot een radicale hervormingspartij zich vervormende, een krachtige stoot in de richting van den vooruitgang”.

De *Tijd* teekende hierbij aan:

„Zóó durft de *Arnhemsche Crt.* schrijven, schier onmiddellijk nadat ons land — voornamelijk door den goeden geest bij het christelijk-gezinde deel des volks, dat deel, hetwelk luistert naar de stem van „orthodoxe dominé's en pastoors” — is gered geworden van een anarchistischen aanslag, *met hulp der parlementaire sociaal-democraten ondernomen*, welke dreigde ons den nationalen en maatschappelijken ondergang te gemoet te voeren! — „Een krachtige stoot in de richting van den vooruitgang” zou van de sociaal-democratie, „van lieverlede tot een radikale hervormingspartij” ontwikkeld, te verwachten zijn: van dezelfde sociaal-democratie, welke zóó pas ten aanschouwe van het geheele nederlandsche volk zich met hare kopstukken en parlementsleden inclus in dienst stelde van het anarchisme en hand- en spandiensten verrichtte voor den patriarch van alle gewelddadige omverwerpingstheoriën, Domela Nieuwenhuis!

„Als de „vrijzinnigheid” tot zulke conclusiën leiden moet, zullen velen — naar wij vermoeden — weldra weigeren den naam van vrijzinnig of liberaal nog langer te dragen.

„Intusschen brengt — schreef de *Nederlander* van 1 Mei — de schaamteloze wijze, waarop een „nieuwe moraal” gepredikt wordt tegenover de christelijke moraal, thans rechtstreeks en op te voren nog niet gekende wijze in conflict met Art. 33 der schoolwet.

„Mevrouw Roland Holst heeft dezer dagen, voor den *Bond van Nederlandsche onderwijzers* sprekende over „de moraal van het proletariaat”, o. a. gezegd:

„„De christelijke maatschappij is gevestigd op ootmoed, nederigheid, enz. Daarom is zij de moraal der kapitalistische klasse. De kapitalisten hadden noodig *vlijt, huiselijkheid, spaarzaamheid, bescheidenheid.*

„„Voor ons is alles anders geworden. Deugd en ondeugd hebben stuivertje gewisseld. Ootmoed noemen wij slaafschheid; nederigheid kruiperij; maar wat de kapitalisten noemen rebellie, dat is voor ons vrijheidszin; hoovaardigheid, gevoel van eigenwaarde.”

„Van die nieuwe moraal werd nog getuigd: „De liefde voor de gemeenschap eindigt bij 't proletariaat. Onze solidariteit strekt zich slechts uit tot het proletariaat. Zij zal zich echter mettertijd uitstrekken over de menscheid.”

„Bij deze uitingen van het *enfant terrible* der soc.-dem. partij, waaraan nog toegevoegd werd, dat dit de „beste gevoelens zijn, die de onderwijzers op de komende generatie kunnen overdragen,” teekent het lib. *Nieuwe Schoolblad* aan:

„Men verneemt het; voorloopig predikt die nieuwe moraal nog geen *algemeene* menschenliefde; dat komt pas mettertijd. Ook hierin wijkt zij dus af van die verouderde christelijke moraal.

„De lezer weet nu, wat de beste gevoelens zijn, die volgens mevr. Roland Holst de opvoeders op de opkomende generatie moeten overdragen. Nu zijn echter de openbare onderwijzers gehouden aan de wet met haar art. 33. Die schrijft gebiedend voor, de kinderen op te leiden in alle christelijke en maatschappelijke deugden, dus ook in de door mevr. R. H. veroordeelde deugden der christelijke moraal. Een openbaar onderwijzer, die den raad van mevr. R. H. zou opvolgen, zou dus strijdig handelen met dat art. 33.

„Als de houding van sommige socialistische onderwijzers aanstoot gaf, werd steeds als argument gewezen op de vrijheid van den onderwijzer om *buiten de school* voor zijn staatkundig-economische beginselen propaganda te maken. Wat mevr. R. H. thans echter van den onderwijzer eischt is, om „die beste gevoelens over te dragen op die komende generaties,” dat zijn de kinderen. Mogen wij vragen, *waar* dat overdragen dier beste gevoelens op de komende generaties moet geschieden? Toch niet *in de school*? Dat kan niet, zoolang art. 33 nog waarde heeft. Hoe moet het dan wel?

„Tot nu toe deden de soc.-dem. het voorkomen, alsof het ook huns inziens „onpaedagogisch” zou zijn, hun theorieën op de school te brengen.

„Mevrouw Roland Holst verklaart het openlijk anders.

„De marxistische moraal, vierkant het tegendeel van de christelijke moraal, zóó vierkant dat „deugd en ondeugd stuivertje hebben verwisseld”, moet door de onderwijzers op de komende generatie worden overgedragen.

„Niet tot „christelijke deugden”, als de wet voorschrijft, maar tot

christelijke ondeugd (Marxistische deugd) moet worden opgeleid.

„De christelijke moraal, van haar grondslag afgerukt, en een tijdlang, onder zegenrijke nawerking van het christendom, als „onafhankelijke moraal” in de lucht hangend, moet nu geheel worden prijs gegeven.

„Het *zinkt*, al dieper en dieper” — zóó besloot de *Nederlander*.

Op de vorige bladzijden is reeds gezegd, dat openbare onderwijzers ook aan de solidariteitslenze hadden gedaan, en dientengevolge sommige onderwijzers werden ontslagen. Naar aanleiding van een en ander bevatte *De Standaard* 't volgende artikel:

„DE SAMENZWERING EN DE OPENBARE SCHOOL.

„Een der gewichtigste en tevens der moeilijkste problemen, waarvoor de jongste Samenzwering ons plaatst, is wel dit: „Wat te doen met de Openbare School?”

„Voor overdrijving zij men hier op zijn hoede.

„Er zijn nog tal en tal van openbare lagere scholen, die den geest die in de Samenzwering uitkwam, niet poogden te bevorderen, maar eer bedoelden dien tegen te staan. Ook deze scholen beantwoorden daarom niet aan wat ze o. i. zijn moesten. Wat ze als tegengif bieden, mist o. i. kracht. Maar in geen geval mag het worden voorgesteld, alsof *alle* openbare scholen reeds in positieven zin het kwaad bedoelden te bevorderen.

„Maar al stellen we dit op den voorgrond, ontkend kan niet, dat het aantal onderwijzers, dat den geest die in de uitgebroken Samenzwering zich nitsprak, toejuichte, reeds dermate aanwies, dat het aanwezig zijn van een publiek gevaar niet langer valt te ontkennen.

„Men merkte dat reeds lang aan den toon, waarin het orgaan van deze revolutionaire onderwijzers geredigeerd werd. Het kwam verontrustend uit, toen in Amsterdam IX een honderdtal onderwijzers openlijk den sociaal-democratischen candidaat aanbeval. Men ontwaarde het, toen het Comité van Verweer optrad, aan den jubel waarmee het in de kringen der onderwijzers begroet werd, en aan den geldelijken steun dien men het bood. En erger nog bespeurde men het bedenkelijk karakter van het ingeslopen kwaad aan de

drieste wijze, waarop enkele onderwijzers persoonlijk aan de ophitsing, zelfs van de miliciens, deelnamen.

„Bedenkt men nu, wat enorm aantal onderwijzers lid is van den Bond, die in bovenbedoeld orgaan zich uitspreekt, dan blijkt op overtuigende wijze, dat men niet meer te doen heeft met enkele extravagantiën, maar dat *het corps* openbare onderwijzers is aangestast, en dat de vraag niet langer is te onderdrukken, hoe dit booze kwaad zal te stuiten zijn.

„Immers wat men zich ook diets make, de geest van de onderwijzers beheerscht den geest der school, en de volksjeugd, opgevoed op scholen waar een geest, als hier uitkwam, meester is, wordt principieel niet opgeleid tot „christelijke en maatschappelijke deugden”, maar doorvoed met revolutionaire agentia.

„Voor al den laatsten tijd werd dit duidelijk. Zonder verhelming toch werd het uitgesproken, dat de evolutie niet alleen op sociaal, maar ook op zedelijk gebied moet heerschen; en dat dit zoover gaat, dat wat vroeger *ondeugd* heette, nu als *deugd* te loven is, en omgekeerd als *ondeugd* te verfoeien is datgene wat eertijds gold als *deugd*.

„Onderwijzers, die formeel nog de „christelijke en maatschappelijke deugden” zeggen te eeren, veroorloven zich dan ook daaronder allerlei te verstaan, wat in hun kraam te pas komt en historisch er vlak tegenover staat.

„Ware nu deze rondspokende geest aan het dalen, men zou er een voorbijgaand verschijnsel in kunnen zien. Maar dit is niet het geval. Het kwaad neemt veeleer met den dag toe, en nestelt zich tot in het schoolwezen zelf. De strijd tusschen de hoofden en onderwijzers is het brengen van den klassenstrijd tot in het schoolwezen, en juist deze strijd verlost gaandeweg al wat geen hoofd is, om in de revolutionaire strooming meê af te drijven.

„Een niet geringe aanklacht wordt hierdoor ingebracht tegen de Rijkskweekscholen en Normaallesen. Er blijkt toch uit, dat het aan deze peperdure inrichtingen, althans niet voldoende, gelukt is, een corps onderwijzers te kweeken, dat zedelijke vastheid bezit en aan de betering van onze nationale toekomst kan meewerken.

„Er ligt een aanklacht in tegen het Schooltoezicht, dat of niets van het kwaad gemerkt heeft, of den moed miste om er tegen in te gaan. Een aanklacht ook tegen onze Gemeentebesturen, die de

voorzichtigheid toonden te missen, om voor de goede opvoeding van de kinderen der Gemeente tegen het schooltoezicht den strijd aan te binden.

„Toch is het niet twijfelachtig, of de grondfout ligt in de schoolwet zelve. De neutrale school *kon* tenslotte tot geen ander resultaat leiden. Groen van Prinsterer heeft het een halve eeuw geleden voorspeld. En de uitkomst drukt op zijn profetie slechts het zegel.

„De „Christelijke en maatschappelijke deugden”, die als plechtanker dienst moesten doen, zijn geheel zonder nadere bepaling gelaten. Voor alles werd de onderwijzer opgeleid, behalve daarvoor. En ook, in alles werd hij onderzocht, zelfs met schromelijke overdrijving; alleen maar naar hetgeen hij onder „Christelijke en maatschappelijke deugden” verstond en beleed, werd niet gevraagd. De candidaat werd soms afgewezen om de nietigste onwetendheid, maar aan afwijzen ter oorzaak van zijn innerlijk verzet tegen de „christelijke en maatschappelijke deugden”, werd door geen examinerator gedacht.

„Of we dan beweren dat het volgen van zulk een gedragslijn mogelijk ware geweest, blijve voor ditmaal buiten bespreking. Wat we beweren is alleen dit, dat toen de toekomst van ons volk geacht werd verzekerd te kunnen worden door de formule der „Christelijke en maatschappelijke deugden”, op hen die dit stelsel voorstonden, dan ook de plicht had gerust, er ernst mede te maken, en zich waarborg te verschaffen dat ze tot een realiteit zouden worden.

„Is nu aan het uitgebroken gevaar te ontkomen door uitbreiding van het bijzonder onderwijs?

Ten deele zeer zeker. Reeds nu wint het bijzonder onderwijs hand over hand, en als eerlang de Rijksmiddelen ruimer voor het bijzonder onderwijs gaan vloeien, zal het zich nog verder uitbreiden. Zelfs is de dag reeds te voorzien, waarop het, in plaats van *tweederden* om *één derde*, *half* om *half* zal staan.

„Maar toch vergete men niet, dat dit nieuwe gevaren met zich zal brengen.

„Reeds nu is men bij het bijzonder onderwijs verlegen om sollicitanten en heeft men zich een enkel maal moeten behelpen met onderwijzers, die voor het openbaar onderwijs waren opgeleid; iets waartegen nog onlangs terecht van de zijde der Christelijke onder-

wijzers gewaarschuwd is. En toch, wat baat het scholen te stichten, zoo men zelf de gehalte-keur van zijn onderwijzers moet laten varen?

„En wat men ook niet vergete: Als in tal van streken school na school door de Gemeentebesturen gesloten wordt, en heel een reeks van openbare onderwijzers op wachtgeld gaat, zonder uitzicht op een nieuwe aanstelling, dan staat er ook van dien kant een sociale ellende voor de deur, die door het dan opkomen van een onderwijzers-proletariaat zeer ernstige moeilijkheden kan opleveren.

„Iets waarbij niemand vergete, dat het gewraakte kwaad zijn oorsprong voor een niet gering deel vindt in wat aan Openbaar en Bijzonder onderwijs gemeen is; te weten in de wanverhouding tusschen het aantal hoofden en onderwijzers.

„Een kwart eeuw geleden, in 1875, bedroeg het aantal hoofdonderwijzers 3321 en dat der hulponderwijzers 3919. Toen bestond alzoo voor zoo goed als een ieder de kans om eenmaal hoofdonderwijzer te worden, alsdan te huwen en zoo tot een gelukkige positie te geraken. Thans daarentegen staan deze cijfers tegenover elkander als 1 : 2 $\frac{1}{2}$. Er zijn, naar de opgave van 1900, ruim 4000 hoofden van scholen tegenover 10.000 onderwijzers. De hoofden zijn in een kwart eeuw gestegen van 3300 tot 4000, de onderwijzers van 4000 tot 10.000. En dit kwaad nu bestaat evengoed bij de bijzondere als bij de openbare school. Voor de bijzondere school was de verhouding in 1875 ruim 630 hoofden tegen 1000 onderwijzers; ze is nu 1000 hoofden tegenover 2600 onderwijzers. Een wanverhouding, die bij het Christelijk onderwijs daarom nog zooveel zwaarder drukt, omdat de middelen hier vooralsnog niet toelaten de onderwijzers hooger te salarieeren. Zoo heeft men nu wel kleinere klassen, wat op zich-zelf een voordeel is, maar voor die kleinere klas staat een onderwijzer zonder toekomst. En dat juist kweekt, nu alle prikkel wordt aangewend om ontevreden te kweeken, een geslacht van onderwijzers, dat gevaar loopt pessimist te worden.

„Nog onlangs wezen we er op, hoe deze gemeenschappelijke ongeligheid zelfs op de Christelijke school aanstekend dreigt te werken.

„Zoo ziet men, hoe uiterst moeilijk de oplossing van het probleem, waarvoor we staan, zich aandient; weshalve men dan ook vertrouwen mag, dat, met terzijdestelling van elken partijstrijd, de organen van alle partijen zich zullen opmaken om het dreigend kwaad onder

de oogen te zien, en aan het consult over diagnose en medicatie deel te nemen."

De S. D. A. P., met name Mr. Troelstra, was door het voor-gevallene nu juist niet in een aangename positie gekomen. De heer Troelstra poogde in een rede, te Amsterdam gehouden 16 Mei, goed te praten wat door hem gedaan was. *Het Handelsblad* schreef van die rede, onder het opschrift:

DE VERANTWOORDELIJKHEID.

„Uit de lange redevoering, door den heer Troelstra gisteren-avond gehouden, blijkt niets zoo duidelijk, als de verlegenheid van dezen volksmenner om zijn houding vóór en tijdens de staking goed te praten. Het is nu achteraf zonneklaar aan den dag gekomen, dat hij — blijkbaar om niet minder „volksvriend" te schijnen dan Domela Nieuwenhuis — in strijd met zijn eigen overtuiging, mede tot de mislukte poging eener algemeene staking heeft aangezet. Ook op hem drukt stellig de verantwoordelijkheid voor de ellende der slachtoffers, en des te zwaarder, omdat hij, wetende dat de toeleg mislukken moest, toch er toe heeft medegewerkt.

„In het *Sociaal Weekblad* van Woensdag j.l. wordt zijn medeplichtigheid nog eens onwederlegbaar bewezen met sprekende aanhalingen uit *Het Volk* van Februari; en uit deze „historische documenten" wordt deze gevolgtrekking als vaststaande gesteld:

„„De sociaal-democratische leiders hebben aanvankelijk de algemeene werkstaking tegen de strafwetten wel degelijk aangemoedigd. Eerst toen zij bemerkten dat een échec daarvan vooruit was verzekerd, wilden zij op hun schreden terugkeeren. Doch toen was het te laat. En de poging tot terugkeer kon slechts hun gevoel van verantwoordelijkheid te zwaarder (doen) drukken. Inderdaad wie de ellende aanschouwt, waarin de slachtoffers der staking zijn gedompeld, kan niet genoeg wee roepen over hen die dit onheil hebben uitgelokt."

„Dit gevoelt de heer Troelstra thans blijkbaar zelf, en daarom tracht hij nu, door allerlei sophismen, de schuld van zich af te werpen. Hij poogt dat te doen, door de Regeering en de partijen die haar steunden, te beschuldigen de staking te hebben uitgelokt!

Alsof het de Regeering en de ordelievende burgerij zijn geweest, die de eerste spoorwegstaking hebben uitgelokt, welke *Het Volk* op 1 Februari aanstookte door te schrijven: „Zij (de transportarbeiders), kunnen Regeering en Wetgeving dwingen de eischen der arbeiders op politiek en economisch gebied te vervullen, indien zij slechts zooveel inzicht hebben hun krachtige organisatie zoo noodig dienstbaar te stellen aan de algemeene beweging”.

„Lag in deze woorden niet reeds de opwekking tot een algemeene staking opgesloten? En werd die niet herhaald, toen de leiders der spoorwegstakers hun dreigement tegen de Wetgevende macht lieten hooren en na de vergadering, waarin het Comité van Verweer werd benoemd?

„Er is waarlijk groote vrijmoedigheid noodig, om zoo kort na de bekende gebeurtenissen de waarheid aldus te verwringen, en de loodzwaar drukkende verantwoordelijkheid voor den zoo roekeloos begonnen strijd op anderen te werpen, alsof dezen hem moedwillig hadden uitgelokt om maar eens „uit te vechten”.

„Welsprekend is ook de bekentenis, gisteravond door mr. Troelstra afgelegd: „Hadden de sociaal-democraten de anarchisten alleen laten staan, men zou hun hebben verweten, enkel mooie redevoeringen te houden en dan achter de schermen te blijven.” Duidelijker kan het niet worden erkend, dat het enkel vrees was voor het verliezen der „volksgunst”, die Mr. Troelstra c. s., tegen hun overtuiging, dus met open oogen, er toe hebben gebracht de arbeiders in het verderf te storten.

„Deze verantwoordelijkheid kunnen zij niet van zich afwerpen. Zij blijft op hen drukken en kan door lange redevoeringen niet worden weggepraat”.

In de *Nederlander* kwam, over die rede van Mr. Troelstra, het volgende artikel voor:

EEN BEKEERING.

„Mr. Troelstra schreef in *Het Volk* van 1 Februari:

„„In ons land waar handel en verkeer de hoofdzaak vormen, moeten het de transportarbeiders zijn, die den kern der arbeidersbeweging vormen. Zij kunnen, als zij goed ingericht en georgani-

seerd zijn, het kapitalisme in Nederland treffen in zijn achilleshiel. Zij kunnen regeering en wetgeving dwingen de eischen der arbeiders op politiek en economisch gebied te vervullen, indien zij slechts zooveel inzicht hebben, hun krachtige organisatie zoo noodig dienstbaar te stellen aan de *algemeene beweging*. Als zij het willen, hebben wij binnen enkele jaren het algemeen kiesrecht; als zij daarvoor koud zijn verkrijgen wij het niet."

„In een verslag van de gisterenavond door mr. Troelstra te Amsterdam gehouden rede, leest men :

„„Spr. verklaart een tegenstander der algemeene werkstaking voor Nederland geworden te zijn, omdat in dit land de algemeene werkstaking voornamelijk hare kracht in de transportbedrijven zou moeten zoeken, wijl Nederland een handelsland is, en eene goede werkstakingsorganisatie heeft juist op het critieke oogenblik het verkeer en de verspreiding der volkscouranten noodig om onderling voeling te onderhouden en de leiders in staat te stellen samen te komen op welke plaats en op welk oogenblik zij willen. En ook spr. heeft nu geleerd, dat de algemeene werkstaking den arbeiders op 't minst evenveel overlast bezorgt als den kapitalisten.

„Deze bekeering is wel sterk."

„Niet alleen is mr. Troelstra „een tegenstander geworden van de algemeene werkstaking". Dit zegt op zich zelf niet veel. Want zulk een tegenstander was hij *vroeger ook*. Wat niet wegneemt, dat hij, toen de anarchisten hooger opboden dan hij zelf wensche-lijk achtte, niet de kracht bezat om pal te staan tegenover dat bod; evenmin als hij die kracht in een soortgelijk geval in de toekomst zal bezitten. Juist dit is de vloek van alle demagogie, dat de hoogst biedende, zoowel wat doel als wat middelen aangaat, steeds het sterkst staat en ten slotte de anderen meesleept.

„Maar wat in bovenstaand citaat merkwaardig is, is dit andere feit, dat voor den heer Troelstra de *grootste schaduwzijde* van de algemeene werkstaking nu geworden is, dat ze vooral neerkomt op een *transportstaking*, alzoo juist datgene wat hem op 1 Februari *het* middel scheen om „regeering en wetgeving te dwingen".

„Alzoo: de partieele staking, die toen, als politiek instrument gebezigd, boven alles aanbeveling verdiende, wordt nu als zóó bedenkelijk beschouwd, dat juist het feit, dat *zij* mede hoofdfactor

zou zijn van een algemeene werkstaking, deze laatste te meer verwerpelijk maakt.

„Wél zijn ze leerrijk geweest, de jongste weken!

„Leerrijk ook voor de soc.-dem. leiders.

„Leerrijk ook³ voor de volgelingen, inzoover ze kunnen zien, dat menig groot en met fanfaronnades uitgesproken woord der leiders zóó hol en onbekookt van inhoud is, dat het tegen de eerste de beste critiek der practijk niet bestand blijkt en na de eerste proef ten volle moet worden ingetrokken.”

De besprekingen over de werkstakingen hielden lang aan. Ook de polemiek over de vraag welk oordeel de anarchisten en de sociaal-democraten van de werkstakingen hadden gehad. In de *Nederlander* van 29 April kwam het volgend artikeltje voor.

„DE ANARCHISTISCHE LEZING.

„De anarchist A. M. Reens geeft in het *Volksdagblad*, in polemiek met de sociaal-democraten, het volgend verhaal in telegrammenstijl van de jongste beweging :

„Hoofdbestuur van de Vereeniging Spoor- en Tramwegpersoneel roept alle vakbonden bijeen. Komen samen in het gebouw van den Alg. Ned. Diam. Bewerkerbond. Ernstige stemming. Veel opkomst. Veel gepraat. Troelstra stelt een motie, waarin namens 90,000 arbeiders wordt verklaard, dat de eventueel in te dienen wetten zullen beantwoord worden met de algemeene werkstaking.

„Troelstra veel succes. Z'n motie wordt met één stem tegen door alle vakbonden aangenomen.

„Een Comité van Verweer wordt gekozen.

„Verschrikkelijke indruk in het land.

„De bourgeoisie beangst. Het proletariaat verheugd. Kuyper kondigt de wetten aan. Zij zijn scherp. De liberalen bestrijden ze. Het Comité van Verweer organiseert door heel het land protest-meetings. Ongekende geestdrift.

„Ministerie wijzigt de wetten. De liberalen zeggen hun steun aan Kuyper toe.

„Het Comité van Verweer roept ten tweeden male de vakbonden bijeen in het gebouw van den A. N. D. B. Oudegeest voorzitter. Ernstige geest. Veel gepraat. Domela Nieuwenhuis is aanwezig.

„Troelstra stelt voor om een einde te maken aan alle discussie, het eens genomen besluit te handhaven om de algemeene werkstaking uit te roepen, als antwoord op de wetten.

„Troelstra weer veel succes. Z'n motie wordt aangenomen.

„Vier-en-twintig uur later verschijnt „Het Volk”.

„Troelstra noemt z'n eigen voorstel „anarchistisch avontuur”.

„Hij waarschuwt de arbeiders z'n eigen voorstel niet op te volgen.

„Soldaten worden opgeroepen. Troelstra houdt interpellaties in de Kamer. Spanning in het land hevig.

„Het Comité van Verweer komt weer met de vakbonden in den A. N. D. B. bijeen.

„Oudegeest voorzitter. Hij is ter neer geslagen. Hij weet niet wat hij wil. Hij durft niet. Hij is bang voor slachtoffers. Machinisten uit alle deelen van het land beweren dat de geest onder de spoorjongens uitstekend is. Dr. Van Eeden vraagt Oudegeest op den man af wat hij wil. De wet laten aannemen zonder eenig verzet? Ja, zegt Oudegeest. De vergadering staat verpletterd. Schaper wil de staking. Als wij in de Kamer bezig zijn, moet er wat muziek buiten gemaakt worden, zegt-ie.

„Troelstra wil zich verdedigen over zijn artikel: „Wat nu?” Niemand had hem hier beschuldigd. Hij werd uitgejouwd en kan zich niet verdedigen.

„Het besluit wordt genomen de spoorwegstaking Zondagnacht te proclameeren. Transportarbeiders zullen direct volgen. De geestdrift is buitengewoon. Vliegen vertrekt naar Parijs, Rijnders en Van Erkel naar Berlijn. Polak en Toledo naar Londen.”

Er zou van zelf nog heel wat kunnen medegedeeld worden over de Werkstakingen en haar gevolgen. Die gevolgen deden zich nog lang gevoelen.

Er zouden eenige bladzijden gewijd kunnen worden aan het Pinkstercongres van de S. D. A. P., te Zwolle gehouden, waar het nu en dan heet toe ging en Troelstra harde woorden moest aanhooren, zelfs van mannen als Tak.

Aan alles komt evenwel een eind; en dit boek is al groot genoeg. Een enkel woord nog maar.

De Amsterdamsche correspondent van de *N. Rott. Crt.* schreef na de mislukking der April-staking van Mr. Troelstra: hij is „verre

beneden zijn taak gebleven; hij heeft den toestand niet beheerscht". En de heer Troelstra moest daarop in zijn „Uitkijk" in *Het Volk* de bekentenis afleggen: „Nu, dat laatste is volkomen waar. Troelstra heeft den toestand niet beheerscht. Hij kon dat niet, omdat „de arbeidersbeweging in haar geheel grootendeels vijandig staat „tegenover hem en zijn partij". En op het Pinkstercongres zeide Oudegeest: „De zaak is, dat wij geen vat kunnen krijgen op de „vakbeweging, omdat ons de arbeiders den rug toekeeren".

Snijdend is wat de heer Tak, de tegenwoordige hoofdredacteur van *Het Volk*, op het Pinkstercongres zeide van Troelstra's leiding: „Een fout is, dat hij in groote quaesties vertrouwt op de leiding „van niet-arbeiders".

En nog snijdender de bekentenis, die de heer Oudegeest bij die gelegenheid aflegde: „De hoogmoed heeft ons ten val gebracht. „Want wij zwetsten over de kracht onzer vakbeweging, het was „maar ijdeltuiterij, wij waren zwak. Van alles wat wij het volk „wijsmaakten, was niet veel waar, of het was op zijn minst genomen „een geweldige opsnijderij".

Een geweldige opsnijderij — 't is kras.

Er zou ook breedvoerig melding kunnen gemaakt worden van den arbeid der Staatscommissie voor de spoorweg-enquête, die op Vrijdag 24 April werd geïnstalleerd door Minister De Marez Oyens met een rede, in *Het Volk* heftig aangevallen.

In die Commissie hadden zitting, o. a. Mr. Veegens (voorzitter), het Kamerlid Talma en Dr. Arriëns (r.-k.).

Aan het eind van onzen arbeid gekomen, zij hier nog overgenomen een gedeelte van een artikel in *de Standaard* van 1 Februari 1904:

„Inderdaad, de dag van 31 Januari is een gedenkdag.

„Een gedenkdag van misleiding, hoogmoed en opsnijderij.

„Een gedenkdag, die met een zwarte kool in de geschiedenis van het Nederlandsche volk en van de Nederlandsche arbeidersbeweging zal zijn aangeteekend, in zooverre het toen gebleken is, dat honderden werklieden zich door allerlei fraaie, maar misleidende voor- spiegelingen en toezeggingen lieten bewegen, om deel te nemen aan een misdadige woeling, waarvan zij zelve het slachtoffer moesten worden.

„Wij gedenken op dien dag:

„10. dat de werkstaking op 31 Januari niet ten doel had verbetering van de positie der arbeiders, maar ging om een solidariteits-leuze;

„20. dat de leiders van die werkstaking beoogden het gezag omver te werpen;

„30. dat de socialisten en de anarchisten voor die werkstaking en de April-staking, met al de ellende die uit dit anarchistisch avontuur is voortgekomen, alleen en uitsluitend verantwoordelijk blijven;

„40. dat de leiders de arme werklieden schandelijk, willens en wetens, hebben misleid; en

„50. dat de S. D. A. P. gebleken is niet een *arbeiders*-partij, maar een *heeren*-partij te zijn.

„Maar wij gedenken daarbij ook met groote dankbaarheid, dat de overgrootte meerderheid van het Nederlandsche volk en van de Nederlandsche arbeiders met weersin zich van die misdadige woelingen afkeerde, en dat daardoor de Regeering in staat is gesteld, om rust en orde en ontspanning in het land en in de gemoederen te brengen.”

Bijlage.

DE BUITENLANDSCHE PERS.

BIJLAGE.

DE BUITENLANDSCHE PERS.

Van de talloze artikelen over de werkstaking, in de buitenlandsche bladen voorkomende, volgen hieronder de belangrijkste gedeelten in origineel. Zij worden gegeven zooals wij ze vonden, zonder bemerkingsen, naar tijdsorde gerangschikt.

L'Indépendance . . . Ce projet n'est pas aussi draconien que celui annoncé par les
Belge, Brussel, journaux socialistes et il ne constitue pas en fait une atteinte au
27 Februari. droit de grève. Lors des graves incidents du mois de janvier, on a été unanime à réclamer du gouvernement des mesures efficaces pour assurer le service des transports; le docteur Kuyper, on le voit, a fait de son mieux et il serait injuste de ne pas lui tenir compte de la bonne volonté et de l'esprit de conciliation dont il fait preuve en ce moment.

.
. . . Comme nous le disons plus haut, le droit de grève n'est pas méconnu, mais pourtant une certaine restriction y est apportée puisque les employés et les ouvriers des services publics ayant des contrats ne pourront chômer systématiquement sans s'exposer à des poursuites judiciaires. Le docteur Kuyper veut que ce qui est nuisible soit qualifié nettement méfait dans la loi, et les mesures préconisées ont autant pour but de sauvegarder la liberté individuelle dans le travail que d'assurer aux services publics toute la sécurité et toute la continuité désirables. Nous doutons beaucoup que les syndicats comprennent de cette manière l'attitude du gouvernement, non pas parce que cette attitude va à l'encontre de leurs intérêts, mais parce que des éléments politiques ont pris la direction du mouvement dans lequel ils se sont engagés.

.

... Le docteur Kuyper a eu raison de ne pas donner à son projet un caractère trop nettement hostile aux syndicats et d'éviter une restriction formelle du droit de grève. Etant donnée la difficulté des circonstances, il s'est tiré d'affaire beaucoup plus habilement qu'on n'osait l'espérer d'abord et il a fait preuve ici de sérieuses qualités d'homme d'Etat.

Le Figaro,
Parijs,
1 Maart.

... Les syndicats ouvriers réactionnaires, tels „Patrimonium” et autres, se sont prononcés contre les revendications des autres groupements ouvriers et contre la grève. Ils ont formulé l'opinion que le devoir de l'ouvrier chrétien est de toujours soutenir un gouvernement chrétien.

Le Petit Bleu,
Brussel,
4 Maart.

... On peut toujours espérer quelque apaisement; mais il faut dire que la question est aujourd'hui engagée de façon bien dangereuse. Si le syndicat des ouvriers de chemins de fer laisse voter ces projets de loi, c'est sa condamnation à mort qu'il signe; si le gouvernement devait reculer, après avoir présenté ces mesures, il se frapperait lui-même de déchéance et affaiblirait terriblement à la fois le principe de l'autorité patronale et de l'autorité politique, au profit des classes ouvrières.

Il semble qu'au lieu d'intervenir directement dans le conflit, et de vouloir le trancher par mesure législative, M. KUYPER eut mieux fait de s'offrir comme arbitre, ainsi que fit M. Roosevelt dans l'immense grève charbonnière des Etats-Unis. Aujourd'hui, il est trop tard; et c'est une lutte des classes ouvrières contre l'Etat, autant que contre le capital, qui s'annonce. Le cabinet Kuyper ne pourra fortifier son attitude que s'il triomphe complètement et rapidement. Quand on adopte une pareille politique, il faut la réussir, sous peine de paraître criminel, car désormais la victoire des ouvriers serait un désastre à la fois pour les compagnies de chemins de fer, c'est-à-dire pour les patrons, et pour l'autorité gouvernementale.

Le Temps,
Parijs,
6 Maart.

... La déclaration ministérielle lue par le docteur KUYPER a produit à la Chambre et dans le pays l'impression la plus favorable. On y a salué le langage d'un homme de gouvernement qui a le sentiment de ses hautes responsabilités et le souci de maintenir l'autorité et la loi hors de toute atteinte. L'opinion publique troublée par l'abdication apparente des pouvoirs publics lors des événements récents a été rassurée. On a su gré au gouvernement de sa résolution hautement affirmée de prévenir le retour de pareils désordres. On ne songeait pas à lui marchander les moyens qu'il réclamait, pourvu qu'ils fussent efficaces.

Depuis on a envisagé la situation avec plus de sang-froid, et du côté libéral les critiques se sont élevées, d'abord timides et rares, puis plus catégoriques et plus nombreuses.

.

... S'il persévère dans ses résolutions, il est probable qu'il trouvera une majorité à la seconde Chambre, dans les groupes de droite; mais il devient de plus en plus douteux que les libéraux s'y joignent; en tout cas, ils ne donneront leurs suffrages aux projets du gouvernement qu'en faisant retomber sur lui seul toute la responsabilité.

The Times,
10 Maart,
Londen.

I refer to the situation in Holland. The Dutch strikes and the proposed anti-labour legislation are for the moment of far graver interest for France herself and for all Europe than the Macedonian trouble or the French treaty with Siam. Over a fortnight ago there was a report that, in presence of the expected extension of the labour strike to the railway *employés* the German Government had thought proper to make representations at The Hague. The rumour remained unconfirmed, but is also remained uncontradicted. Whether it was true or not, it is no secret that Germany is intensely concerned at the present prospect in the Netherlands, and that for some time to come her action in that direction will be watched with scrutinizing vigilance on the Continent.

L' Etoile Belge,
Brussel,
12 Maart.

On se fait difficilement une idée du calme qui plane sur les séances de la Chambre hollandaise, et pour vous en donner une physionomie je vous dirai qu'il y a eu aujourd'hui près de cinq heures de séance et que pas un membre ne s'est permis une interruption, si inoffensive fût-elle! Nous sommes loin des habitudes belges ou françaises. Par contre quand les députés hollandais se mettent à enfreindre les règles du decorum ils ne le font pas à moitié.

C'est ainsi que pour écouter le ministre Kuyper, ils n'hésitent pas à s'asseoir sur les marches du trône réservé à la reine et l'on voit des messieurs très graves, sanglés dans de très correctes redingotes et arborant des cravates noires, se coucher littéralement sur les degrés qui conduisent au trône royal. Il est vrai que les tapis sont moelleux!

Le député Troelstra, qui est orateur pittoresque et plein de vie, subit comme tout le monde l'impression qui se dégage du local. Il s'efforce d'être monotone! De plus les députés hollandais ne s'adressent qu'au président et jamais ils ne se risquent à parler directement au gouvernement.

M. le ministre Kuyper est un orateur d'une remarquable clarté, dont l'éloquence à la fois froide et énergique attire et retient l'attention.

Après la séance de la Chambre, j'ai eu l'occasion de m'entretenir pendant quelques instants avec le député socialiste Troelstra et de lui demander son impression sur le discours du chef de cabinet.

— M. Kuyper, m'a-t-il dit, a abandonné le ton agressif qu'il a volontiers vis-à-vis des socialistes. C'est un dice. Et je crois qu'il

y a de l'hésitation chez les membres du gouvernement en présence de la gravité des événements. J'attends avec impatience, a-t-il ajouté, les déclarations des libéraux qui sont en quelque sorte les arbitres de la situation actuelle.

... Dans les milieux politiques on croit que Kuyper trouvera une formule d'entente ou que le projet sera ajourné indéfiniment ; car plusieurs juristes catholiques font des réserves sur la constitutionnalité des projets sur le droit de grève.

... Il est vrai que les déclarations faites par M. le ministre de l'intérieur ne sont pas très claires et pas très significatives. A la Chambre j'ai eu l'impression, lorsque M. Kuyper a abordé la question du projet de répression des grèves par des modifications au code pénal, qu'il voulait se réserver une porte de sortie. Le chef du cabinet, dont l'éloquence est méthodique et vigoureuse, a insisté sur tout, sauf sur la question du projet de loi sur les grèves des ouvriers des chemins de fer.

J'ai été à la recherche du comité de défense des ouvriers, qui a comme local un véritable palais appartenant au Syndicat des diamantaires, dans les environs du Jardin zoologique, au delà du pittoresque quartier des Juifs, grouillant d'animation malgré l'heure tardive. Il est 10 heures lorsque j'arrive au local, à l'avenue de Paris. Au second étage, dans une petite salle, aux murs nus, dans la crudité de la clarté des lampes électriques, siègent les sept membres du comité. Il y a là des délégués des socialistes, des ouvriers des chemins de fer, des révolutionnaires. Autour d'une table recouverte de l'indispensable tapis vert l'on discute. Les physionomies sont intéressantes : jeunes, vieux, bourgeois, ouvriers, sont préoccupés. Mais ce soir l'on n'a pris aucune résolution.

M. Polak, le président du parti socialiste néerlandais, le seul conseiller communal socialiste d'Amsterdam, nous communique ses impressions sur le discours de M. Kuyper. Il estime que le ministre ne se sent pas à l'aise et qu'il ne demanderait pas mieux que de trouver un moyen d'entente. Il se pourrait donc, en présence de l'opposition manifestée par certains membres conservateurs de la commission centrale qui examine le projet de loi, que celui-ci soit ajourné... jusqu'après Pâques ou à la Trinité et que la grève n'éclate pas, ce qui est ici le vœu de tous.

C'est aussi l'opinion de M. le professeur Tack, le théoricien du parti socialiste, que nous rencontrons dans un café fréquenté par les hommes politiques du parti socialiste et qui pense que le gouvernement devra céder devant le mouvement de l'opinion publique.

Pour vous donner une idée de l'importance que la population hollandaise attache à la question du jour, je vous dirai que plusieurs commerçants ont placardé des avis à leur devanture invitant les passants à venir signer des adresses de protestation. N'est-ce

pas significatif dans ce pays où tout le monde semble redouter de manifester une opinion politique et de se compromettre?

. . . Tous les ministres et presque tous les députés sont à leur banc. Le président Mackay est en habit et cravate blanche. C'est une physionomie avenante à laquelle une chevelure d'argent donne un assez beau caractère; de profil il rappelle Frère-Orban. A la Chambre hollandaise le président n'est, en somme, qu'un figurant et il est bon qu'il soit décoratif. Il n'a guère à intervenir dans les débats, d'ordinaire très calmes et très dignes.

Pour vous donner une idée du décorum qui préside ici aux moindres formalités parlementaires, je signalerai qu'aujourd'hui un député, récemment élu, s'est présenté en habit pour prêter le serment requis par la Constitution. Pendant cette formalité tous les députés sont debout. En Belgique, nos honorables sont plus libres d'allure et l'on prête serment en veston.

. . . Ce discours (de M. Mees) a été écouté fort attentivement, le ministre Kuyper, selon son habitude, s'est assis devant l'orateur, prenant des notes, ne manifestant pas son opinion, et sans que jamais son masque napoléonien cesse un instant d'avoir l'aspect d'une tête de cire.

. . . M. Melchers n'a pas l'oreille de la Chambre; la droite barde avec entrain. Les députés socialistes s'agitent. La tempête va-t-elle souffler dans ce parlement si paisible? Le président frappe du marteau; c'est le premier coup qui retentit depuis hier. M.M. Troelstra et Vankol se lèvent et, montrant du doigt un groupe de droitiers qui discutent bruyamment s'écrient: „Allez au cabaret!”

Un huissier m'avoue que c'est la première fois que l'on est aussi irrévérencieux au parlement hollandais. M. Furnémont serait ici, je crois, assez dépaycé.

. . . D'après mes renseignements, je crois pouvoir annoncer que la grève n'éclatera pas, mais que l'on engagera les ouvriers à empêcher le vote des lois du gouvernement par l'agitation légale.

L'Indépendance . . . Mais la très vive opposition contre le premier des projets de loi, complétant et modifiant le Code pénal, est-elle réellement fondée?
Belge, Brussel,
12 Maart. Le gouvernement veut-il atteindre le droit de grève; veut-il rendre impossible l'organisation ouvrière; veut-il entraver la liberté de la parole, la liberté de réunion?

Les faits, dans toute leur simplicité et dans toute leur véracité, peuvent donner une réponse à ces questions.

. . . Quel est maintenant le but de toutes ces dispositions pénales? Veut-on punir toute contrainte arbitraire? Non.

.
 . . . Et maintenant le droit de grève. Le gouvernement veut-il l'attaquer, le réduire, comme disent les socialistes et une grande partie des libéraux? De même ici la réponse doit être: *non*.

Je n'ai pas à m'occuper de la question des fonctionnaires publics contre lesquels est édictée la peine d'emprisonnement s'ils se rendent coupables en refusant arbitrairement les services auxquels ils sont tenus en vertu de leurs fonctions publiques. C'est tout simplement remédier à une lacune dans le Code pénal, qui punit seulement la forfaiture des fonctionnaires publics (de l'Etat, de la province, de la commune et de toute autre corporation publique). Personne ne s'oppose à une telle amplification du Code.

Mais la question principale est l'assimilation de certaines catégories de personnes aux fonctionnaires, plus spécialement le personnel des chemins de fer.

Un véritable orage a éclaté contre cette innovation dans notre procédure pénale. Libéraux, radicaux, progressistes, socialistes, anarchistes, se sont écriés en chœur: On veut étouffer le droit de grève, la liberté de réunion; c'est la réaction la plus terrible, etc.

Je ne sais mieux faire, pour qu'on puisse juger le bien-fondé de toutes ces accusations, que citer encore une fois les paroles du gouvernement.

.
 . . . Le gouvernement veut-il punir pour ce motif toute infraction arbitraire à son devoir? Encore une fois: Non.

.
 . . . Par tout ce qui précède on peut se rendre compte des propositions du gouvernement. Passeront-elles sans modification aucune? Je ne le crois pas et même je crois que la rédaction des articles laisse beaucoup à désirer. Bientôt sera publié le rapport sur le résultat de l'examen des projets de loi aux bureaux de la Chambre. En analysant ce rapport, je me propose d'indiquer, en même temps, les modifications utiles aux propositions gouvernementales.

L'Etoile Belge,
 Brussel,
 13 Maart.

Ainsi que je vous l'ai téléphoné, il est à peu près certain que la grève des ouvriers des chemins de fer n'éclatera pas, et ce malgré l'attitude du Dr. Kuyper qui n'a annoncé aucune concession et n'a donné aucun espoir de retrait du projet de loi sur les grèves.

L'impression générale, dans les milieux politiques, est que la classe ouvrière, en apprenant l'issue du débat à la Seconde Chambre, sera un peu déçue et différents courants se dessineront dans les syndicats.

Les socialistes parlementaires, qui ont pour chefs Troelstra, Van Kol et Polak, préconiseront l'agitation légale, de façon à ne point mécontenter les libéraux qui, en majorité, sont hostiles aux projets KUYPER. Mais en sera-t-il de même des socialistes révolutionnaires

et des anarchistes que conduit le tribun entraînant et fougueux Domela-Nieuwenhuys? On ne le croit pas. Il y aura donc un conflit parmi les ouvriers et aussi entre les membres du comité de défense. Les parlementaires et les antiparlementaires seront aux prises et la lutte sera sans doute âpre et acharnée.

J'ai eu l'occasion de m'entretenir pendant quelques instants avec M. Troelstra, qui est partisan de l'agitation légale, faite de réunions publiques, de pétitionnements et de manifestes. **Il estime qu'une grève serait pour le gouvernement la certitude de voir le projet voté.**

Les ouvriers sortant de la légalité seraient aussitôt abandonnés par les députés libéraux qui sont adversaires des projets. Le bloc conservateur se formerait de la droite et de la gauche libérale contre les socialistes.

J'apprends d'autre part que les ouvriers démocrates chrétiens sont hostiles de plus en plus à l'idée d'une grève. Si celle-ci devait éclater, sous la pression des révolutionnaires, il y aurait des défections et aussi des répressions qui pourraient être très graves.

La bourgeoisie ne se prononce guère, mais si la grève devait éclater, elle approuverait le gouvernement et le pousserait à faire voter ses modifications au Code pénal.

Le comité de défense des ouvriers décidera vraisemblablement que tous les syndicats doivent être écoutés sur la question de la grève. Ces réunions de syndicats auront probablement lieu samedi ou lundi. Quoi qu'il en soit, si les partisans de Domela-Nieuwenhuys devaient l'emporter, la grève ne commencerait que le jour où la discussion des projets viendrait sur le tapis parlementaire et ce ne serait qu'après Pâques.

La secousse que l'on redoutait pour la Hollande est, je crois, momentanément conjurée.

L'Indépendance
Belge, Brussel
13 Maart.

. . . M. Troelstra, en somme, s'en tient à la tactique habituelle des socialistes : il cherche à entraîner les éléments libéraux avancés dans un mouvement préparé de longue main par les meneurs socialistes. Le docteur KUYPER l'a indiqué quand il a affirmé que l'agitation actuelle avait surtout un but politique et c'est pour cela, sans doute, qu'il n'a voulu faire aucune concession, qu'il s'en est tenu simplement aux projets de loi soumis actuellement à l'examen des sections de la Chambre. „Si la grève doit éclater, a-t-il dit en terminant, le gouvernement fera respecter la légalité par tous les moyens en son pouvoir.”

La grève n'éclatera pas. C'est l'impression dominante dans les cercles politiques de la Haye. Les socialistes craignent trop qu'une agitation violente, révolutionnaire, ne leur fasse perdre l'appui des libéraux est c'est dans cet appui que réside pour eux le dernier espoir de voir le gouvernement obligé de retirer les projets déposés. En effet, si l'adoption de ces projets est à peu près certaine

à la Seconde Chambre, étant donnée la majorité dont y dispose le docteur Kuyper, il se pourrait fort bien que le président du conseil allât au-devant d'un échec à la Première Chambre, où l'opposition libérale est beaucoup plus forte. Il en résulterait une crise politique qui ne pourrait être résolue que par le retrait des projets ou par la dissolution du Parlement et de nouvelles élections, aventure que le docteur Kuyper hésiterait certainement à courir. Les socialistes ont donc tout intérêt à s'assurer les sympathies des libéraux qu'ils perdraient évidemment s'ils se décidaient à la grève, s'ils recouraient à une opposition violente.

La question est de savoir si, maintenant que le mouvement est parti, il sera possible d'arrêter encore les éléments révolutionnaires auxquels on a fait appel. Ce ne serait pas la première fois que les masses socialistes iraient au delà du but que les chefs se proposaient d'atteindre. En Belgique, nous en savons quelque chose et les événements du mois d'avril de l'année dernière ont prouvé chez nous qu'à l'extrême-gauche ce ne sont pas toujours les chefs qui mènent leurs troupes.

Le Peuple,
Brussel,
13 Maart.

. . . . En écoutant M. Kuyper parler du très réel mouvement d'opinion publique avec un réel dédain, en voyant sa véhémence agressive alors que toute sa majorité se taisait, nous avons involontairement songé aux journées de juin 1899 et à la téméraire jactance de M. Vandenpeereboom.

Le rapprochement entre l'homme d'Etat néerlandais et celui qui fut pendant 15 années l'idole du parti catholique belge est tout naturel. Tous deux sont également fanatiques, audacieux, avec cette différence pourtant que M. Kuyper a toutes les qualités d'un homme de haute culture, trop grand pour la faible sphère d'influence de son petit pays.

Un autre rapprochement s'impose. Ici comme en Belgique, en 1899 et en 1902, les orateurs de la droite se sont complètement effacés, laissant au chef du parti le rôle écrasant du leader et l'obligeant à prendre la parole, par quatre fois. Il est vrai qu'ils se montrent plus éloquents dans les réunions de la droite — les *caucus* comme les dénomme M. Lorand dans son bizarre jargon parlementaire — et qu'ils n'y ménagent pas au ministère les plus vives critiques. De ce côté, la situation doit être tendue, car depuis quinze jours le groupe catholique s'est réuni quatre fois, fait sans précédent dans les traditions de ce parti.

Quant au rôle du parti libéral, en cette occurrence, il est lamentable. Le seul orateur — si j'ose m'exprimer ainsi en parlant de M. Mees, cette momie doctrinaire auprès de laquelle M. Trassenster serait un farouche démagogue — le seul député qui, de ce côté, se soit levé, n'a parlé que pour reprocher au gouvernement de n'avoir pu empêcher la triomphante grève de janvier dernier!

Les autres, doctrinaires, unionistes, progressistes et radicaux —

car il y a dans ce pays de raisonneurs outranciers autant de clans qu'il y a d'hommes politiques — attendent les événements.

Favorables aux projets au lendemain de la grève, hostiles en ce moment, ils feraient au ministère la grâce de leur appui si, demain, une soudaine révolte de la classe ouvrière venait affoler leur clientèle électorale de petits bourgeois censitaires.

Le XXe Siècle,
Brussel,
13 Maart.

J'ai assisté, hier soir, à un meeting monstre au Palais de l'Industrie. Il s'agissait d'y sonner les trompettes de Jéricho contre les projets du ministère. Les orateurs, des clairons d'excellente embouchure, appartenaient soit au parti socialiste, soit à celui des socialistes chrétiens (démocrates protestants). Le dernier, — c'était le cinquième —, était un maître d'école, dont l'éloquence, si elle fait souche, prépare sans contredit à la Hollande toute une génération de Démosthènes. La philippique du „magister” était, en effet, d'une belle envolée en ce pays où l'atmosphère un peu lourde — serait-ce plutôt le bon sens traditionnel ? — ne favorise guère ces essors. La différence entre les socialistes indépendants et les démocrates chrétiens, tant du moins que j'ai pu la saisir dans leurs discours au meeting, consistait surtout en l'appoint que les seconds trouvaient dans les textes de la Bible, et dont se passaient les premiers. Il résultait de cette glose scripturale que l'orateur chrétien démocrate prétendait avoir des prescriptions de la religion une intelligence complète, totalement refusée au DR. KUYPER et à ses collègues du ministère qui s'appellent cependant des chrétiens et ont pour eux la hiérarchie ecclésiastique. Mais la susdite hiérarchie, d'après les mêmes orateurs, se trompe lamentablement en accordant au gouvernement actuel un appui que mérite seul le parti socialiste chrétien. Je ne dirai rien de plus de ce meeting, si ce n'est que les journaux, en le décrivant, paraissent trouver qu'il était extrêmement animé. Je vous assure qu'à Bruxelles on l'eût trouvé glacial, à je ne sais combien de degrés sous zéro. A côté d'Amsterdam, notre capitale, sous le rapport de l'éloquence de meeting, est du midi, et même du midi et demi.

... Cette fermeté de résolution s'exprime avec un ton calme et avec une grande modération de termes. La voix ne s'enfle guère, et le geste n'est qu'un mouvement cadencé de la main qui agite, plus fiévreusement par intervalles, un pince-nez. Je n'ose pas trop porter jugement sur une langue dont je possède si peu les secrets ; mais il m'a semblé que celle de M. Kuyper révélait clairement, par son pittoresque parfois, toujours par son impeccable dignité, le docteur ès-lettres qu'est le premier ministre. Pour entendre mieux leur Premier, les membres de la Chambre viennent se serrer, debout, près de la table des ministres, ou s'assoient derrière lui sur les marches du trône. C'est d'un effet fort pittoresque.

* * *

Cette courtoisie, constante, dans les termes au moins, de l'éloquence parlementaire en Hollande, est peut-être due à des qualités de race, mais aussi, certainement, à la règle que force les orateurs à toujours s'adresser au président. Presque à chaque phrase, avec une monotonie qui fatigue l'auditeur mais doit retenir la fougue de l'orateur, reviennent les mots: „Mijnheer de Voorzitter". De plus les manifestations des membres de la Chambre sont pour ainsi dire nulles. Guère d'interruptions, pas de cris, et, chose extraordinaire, quand M. Troelstra, un des meilleurs orateurs socialistes pourtant, s'est assis, les collègues de son parti n'ont point éclaté en applaudissements. Les journaux notent des acclamations, mais elles doivent avoir été toutes intérieures, et perçues par un cornet acoustique à l'exclusive disposition du „jubé" de la presse, car j'avoue que je n'ai rien entendu.

**Le Marché Fran-
çais, Parijs,
14 Maart.**

. . . Mais le troisième, qui a pour objet de modifier le code pénal et de considérer comme un délit et de punir comme tel toute adhésion à une grève donnée par un particulier employé dans les services publics, a soulevé les plus vives colères dans les milieux socialistes, et une fraction du parti libéral, uniquement pour faire échec au ministère, leur a emboité le pas! Dans ces conditions difficiles, le président du conseil, M. KUYPER a fait preuve des qualités d'un véritable homme d'Etat. Sans se laisser troubler par l'agitation socialiste, il a pris toutes les mesures de précaution, et pour ne pas brusquer les choses, il a manifesté l'intention de faire discuter d'abord les deux projets de loi sur la création d'une commission d'enquête et sur l'établissement d'une brigade spéciale des chemins de fer et de remettre à plus tard, lorsque l'opinion publique sera revenue à son calme habituel et envisagera la situation avec sang-froid, le projet restreignant le droit de grève.

**Revue des deux
Mondes,
Parijs,
15 Maart.**

. . . M. Kuyper déclare qu'il a tout prévu, même une grève générale, qu'il fera face à tous les événemens, et que la liberté du travail sera, dans tous les cas, assurée. Quelque opinion que l'on ait sur son attitude, elle est franche et ferme. On ne lui reprochera pas de n'avoir pas posé la question clairement. Quant à sa manière de la résoudre, nous ne pouvons pas encore la juger en pleine connaissance de cause. Nous ne serons que dans quelque temps à même de dire si elle fait plus d'honneur à son intelligence politique ou à son courage. Celui-ci du moins est incontestable, **et c'est la première fois qu'un ministre aborde de front une difficulté devant laquelle d'autres ont louvoyé ou cédé.**

**L'Eclair,
Parijs,
16 Maart.**

. . . Il se produira une désagrégation du prolétariat dans un avenir prochain — le jour, probablement, où le Parlement abordera la discussion des projets de loi et ce après Pâques. Les socialistes-révolutionnaires, qui sont en majorité dans le comité de défense, proclameront la grève. Seront-ils suivis? On ne le sait, et il serait

périlleux, dans ce pays déconcertant de froideur méfiante, de hasarder des prévisions. Quoi qu'il en soit, on vient de conjurer une secousse, mais l'on redoute encore des heurts prochains.

La Hollande est inquiète; on a confiance à la fois dans l'énergie du gouvernement, mais on craint la solidarité têtue d'un prolétariat qui a su, tout récemment, arrêter en quelques heures tout le mouvement commercial du pays.

On a franchi une étape critique, et l'on fait des vœux pour que la seconde — la discussion des projets Kuyper — ne soit pas plus difficile.

Le Nouvelliste,
Rennes,
21 Maart.

. . . Le caractère révolutionnaire et antinational qu'on a donné à ce mouvement, n'a pas eu seulement pour conséquence d'opérer dans le pays une réaction très vive; il a permis au gouvernement, soutenu par l'opinion, de prendre des mesures sévères en vue de réprimer à l'avenir toute tentative qui viserait l'arrêt des services publics.

Le président du Conseil, docteur KUYPER, a déposé sur le bureau de la Chambre un projet de loi édictant des peines graves contre tous ceux qui porteraient atteinte à la liberté du travail. Il demande en outre l'augmentation du budget de la guerre et l'organisation de compagnies militaires des chemins de fer.

Dans son exposé des motifs, le docteur KUYPER déclare que le droit au travail est le droit de travailler et non pas d'empêcher les autres de travailler; „ce n'est pas le droit de désorganiser les organes vitaux d'un pays, pour satisfaire les caprices d'une minorité obéissant à un mot d'ordre.”

Cette dernière phrase contient à elle seule l'explication du mouvement révolutionnaire qui se produit en Hollande.

Les partis avancés de tous les pays procèdent à une double tactique pour s'emparer du pouvoir. Quand les élections leur sont contraires, ils ont recours au désordre et à la violence par les grèves et l'agitation dans la rue. Nous connaissons ces procédés en France; ils sont les mêmes dans les autres pays.

En Hollande, les politiciens du socialisme, ayant été évincés du pouvoir il y a un an par une coalition des modérés de toutes opinions religieuses, tentent aujourd'hui de prendre leur revanche en bouleversant le pays par des mouvements révolutionnaires. C'est également ainsi qu'ils ont opéré en Belgique après l'échec des radicaux.

Mais il semble bien que le gouvernement néerlandais et la nouvelle Chambre élue précisément pour faire échec aux doctrines socialistes sont bien décidés à ne point tolérer le renouvellement des graves incidents qui se sont produits dernièrement.

A la menace d'une certaine grève générale le ministère KUYPER a répondu par des mesures de précautions, qui, de préventives, deviendraient vigoureusement défensives si des tentatives comme celles du mois de janvier venaient à se renouveler.

C'est un exemple qu'un petit pays nous donne : et il est profondément regrettable que de grands pays comme la France ne s'inspirent pas du même esprit de liberté pour tous, lorsqu'il y éclate des grèves purement révolutionnaires comme la grève générale des mineurs en octobre et novembre et derniers.

Le Peuple,
Brussel,
4 Maart.

. . . M. Kuyper, malgré toute sa poigne, avait commis, à son point de vue, l'immense faute de laisser marcher le temps. Des projets comme le sien peuvent être enlevés, arrachés à la peur; ils ne souffrent pas le feu de la discussion.

Et voilà comme, grâce à quelques semaines d'agitation, l'opinion a pu se ressaisir, la presse libérale faire sa volte-face et l'immense majorité conservatrice s'effriter. Pour l'instant le chef du Cabinet en est réduit à défendre ses propositions non plus contre l'opposition, parlementaire, unanimement hostile, mais contre sa majorité elle-même.

Et les projets reviendront à Pâques . . . ou à la Trinité.

Avions-nous raison de dire que c'est là un beau succès pour la démocratie socialiste. Elle le doit à sa prudente clairvoyance qui, pour n'avoir pas fourni à M. Kuyper, par une grève d'aspect général, le prétexte à une coalition des forces bourgeoises, va être accusé de faiblesse sinon de trahison par les nombreux anarchistes néerlandais.

Ce ne sera ni le premier, ni le dernier outrage venant de ce côté. Mais la crise qui en résultera sera salutaire, car elle aura montré aux travailleurs néerlandais, où se trouvent leurs défenseurs véritables et préparé la communauté de tous les ouvriers conscients dans une même action, économique et politique.

L'Indépendance
Belge, Brussel,
7 April.

. . . C'est demain, mardi, que l'on doit voter à la Seconde Chambre sur les projets en question et c'est pour obliger le gouvernement à une reculade finale que la grève a été proclamée ce matin. On espère impressionner de la sorte les rares libéraux qui hésitent encore à voter les projets après les atténuations qu'y a apportées le doctor Kuyper; mais les associations ouvrières ne se rendent pas compte que c'est précisément ce moyen violent qui achèvera de détourner d'elles toutes les sympathies du grand public. La proclamation de la grève générale produira un effet absolument contraire à celui qu'en attendent les ouvriers, car on se rappelle que ce furent les libéraux qui reprochèrent le plus vivement au docteur Kuyper, au mois de janvier, de n'avoir pas su prévenir l'arrêt complet des transports et de n'avoir pas pris des mesures énergiques pour parer à tout danger.

Quoi qu'il en soit, l'attitude menaçante des grévistes ne pourra qu'obliger le gouvernement à faire preuve de beaucoup d'énergie et il est du devoir de tous les hommes d'ordre de le soutenir dans

les circonstances présentes, quittes à établir ensuite les responsabilités. On ne peut tolérer qu'une catégorie de travailleurs imposent leurs volontés au pays et organisent systématiquement la ruine du commerce et de l'industrie. Les ouvriers ne tarderont d'ailleurs pas à se rendre compte qu'ils seront les premières victimes de ce mouvement et que se sont eux qui pâtiront en premier lieu des conséquences économiques de cette grève générale que les socialistes néerlandais chercheront certainement à transformer en agitation politique.

Le Petit Bleu,
Brussel,
7 April.

. . . En tout état de cause, la situation est déplorable, car de toute façon elle ne peut que se terminer mal. Si les projets de loi sont votés, on aura remporté une victoire sur l'élément ouvrier et turbulent, mais au prix d'une grave atteinte au droit de grève reconnu à la classe laborieuse dans presque tous les pays. Si, au contraire, les projets étaient abandonnés, sous la violente pression des grévistes, ce serait une victoire non moins fâcheuse pour une catégorie de travailleurs qui se croiraient, désormais, maîtres et despotiquement maîtres du pays. Et entre ces deux hypothèses se place non seulement la possibilité d'une dislocation des affaires commerciales et industrielles dont toutes les classes pâtiront, mais encore l'éventualité d'une sorte de guerre civile accompagnée d'une effusion de sang qui laissera derrière elle un long sillon rouge dans les cœurs.

Tous les amis des Pays-Bas leur souhaiteront au moins un prompt dénouement de cette crise lamentable, afin que le mal soit réduit à son minimum, et, à cet égard, il faut espérer que l'optimisme du monde officiel est fondé.

Le XXe Siècle,
Brussel,
7 April.

. . . La grève soudaine, au commencement de cette année, fut pour beaucoup de paisibles citoyens néerlandais une révélation, un éclair. A cette lueur ils se rendirent compte tout à coup du progrès immense qu'avaient fait dans la masse prolétaire les doctrines néfastes de la philosophie de l'appétit. Ils vivaient très tranquillement sous la protection de quelques agents de police et de quatre ou cinq cents soldats, dans les plus grandes villes. Ainsi désarmés, la Révolution n'en eût fait qu'une bouchée, et la Révolution, comme Catilina, était à leurs portes. Il y eut alors une réaction de peur. On voulut une défense plus solide, des mesures préventives efficaces, une répression éventuelle sévère et complète.

Et voici qu'au moment où le gouvernement veut assurer cette défense et s'armer pour cette répression, le vieil instinct de liberté, l'amour héréditaire de l'indépendance se révolte en eux. Ils se cabrent devant la nécessité de quitter les voies séculaires de leur histoire, larges, libres, joyeuses, par où passèrent, bannière au vent, clairon sonnant, panache frémissant, les fiers soldats et citoyens de la „Ronde de nuit” et du „Repas de la milice”. Ils

ont horreur de la voie rétrécie, semée de trappes légales, gardée de factionnaires, surveillée étroitement, où la nouvelle législation veut les engager.

Le Gil Blas,
Paris,
7 April.

C'est décidément la Hollande qui donne l'exemple au monde révolutionnaire.

La grève générale, considérée un peu partout comme un projet irréalisable, un simple „épouvantail à bourgeois”, vient d'y être proclamée par l'union des syndicats ouvriers. Et, pour qui connaît le caractère hollandais, il paraît certain que les grévistes iront jusqu'au bout dans la voie où ils s'engagent.

Le gouvernement, qui avait feint d'ignorer le mouvement ouvrier il y a deux mois, se flattait de le paralyser à jamais par une législation restreignant ou plutôt supprimant le droit de grève pour les employés des services publics. Le Parlement devait adopter mardi les projets proposés par M. KUYPER. Les syndicats, voyant que leurs représentants ne changeraient rien aux dispositions de la majorité, ont résolu de prendre les devants.

Leur décision, prise dans le plus grand secret — et le secret a été admirablement gardé — a été rendue publique hier soir. Les ouvriers des chemins de fer, les dockers, les débardeurs et les ouvriers employés dans les transports par eau, ont reçu l'ordre de cesser le travail. Et tous ou presque tous ont obéi. Dès maintenant, les services publics les plus indispensables à la vie d'un pays sont complètement désorganisés.

Et les autres corporations devront suivre le mouvement aussitôt que l'ordre leur en sera donné.

Les ouvriers ont eu deux mois pour s'organiser. La grève de janvier leur aura servi de répétition générale. Ils se déclarent aujourd'hui prêts à résister aussi longtemps qu'il sera nécessaire pour empêcher le gouvernement de faire voter les lois attentatoires aux droits des citoyens, disent-ils. Et l'on ne voit pas comment la crise peut se dénouer, si M. KUYPER et sa majorité persistent dans leurs intentions premières.

Dès maintenant, les syndicats hollandais se sont assuré le concours des syndicats de France et d'Angleterre. Ils espèrent organiser à l'étranger le boycottage des navires et des ports hollandais. S'ils y réussissent, ils finiront certainement par faire capituler le cabinet conservateur qui, bien qu'il fasse parade d'intransigeance, ne semble pas de taille à résister à un mouvement sérieusement organisé.

Quel qu'en soit le résultat, d'ailleurs, cette expérience socialiste mérite de retenir toute notre attention. Le parti peut considérer avec raison le 6 avril comme une date mémorable dans son histoire. Voici, pour la première fois, la grève générale sortie du domaine de la théorie et devenue une réalité.

C'est un exemple qui ne sera pas perdu pour les masses ouvrières dans les autres pays.

Observons et préparons-nous.

La Voix du
Peuple, Parijs,
7 April.

Confédération Générale du Travail. Appel à la Solidarité.

CAMARADES.

A l'heure où vous lirez notre appel la Hollande ouvrière sera debout, face au capital et au gouvernement, pour la défense du droit syndical.

Après des réticences et des atermoiements qui n'avaient d'autre but que d'assoupir et d'user par l'énervement d'une longue incertitude les vigneurs ouvrières; qui visaient, en outre, à s'assurer le concours absolu du bloc des intérêts bourgeois, le gouvernement s'est cru assez fort pour jeter en défi aux travailleurs la *loi scélérate* qu'il avait fait mine d'abandonner il a peu de jours.

Un tel arbitraire, uni à tant d'hypocrisie, ne pouvait que précipiter les événements:

La grève est un fait accompli!

Lundi matin, dans toute la Hollande, à l'appel du Comité de Défense ouvrière, les travailleurs des chemins de fer et ceux des ports et docks ont suspendu le travail.

Les chemins de fer sont arrêtés! Les bateaux ne se chargent, ni ne se déchargent!

Ce n'est là que le prélude d'une crise économique suraiguë dont ne se peuvent prévoir les résultats. D'autres corporations vont participer au mouvement sans merci!

Un arrêt aussi complet du travail entraînera une paralysie sociale contre laquelle se briseront les vellétés oppressives du gouvernement. Il lui faudra capituler! Il devra se résoudre à laisser intact le droit syndical et à déchirer ses projets de loi liberticides.

Mais, pour que ce dénouement prévu soit précipité et rendu inéluctable, il est nécessaire que nos camarades hollandais ne soient pas laissés à leurs propres forces. En des circonstances aussi graves, la solidarité internationale doit s'affirmer d'autant plus vigoureusement que ses résultats en seront prompts et efficaces.

Il faut que la Hollande capitaliste et gouvernementale soit boycottée sans merci.

Il faut que l'appui des travailleurs de tous pays se manifeste en faveur des prolétaires de Hollande, non seulement en paroles, mais en actes!

CAMARADES.

C'est pour répondre à cette double nécessité que le Comité confédéral fait appel à votre esprit de solidarité, à votre initiative, à votre énergie.

Il y va de notre intérêt! La victoire des travailleurs hollandais sera un salutaire avertissement aux gouvernements, quels qu'ils

soient. Elle leur prouvera que la classe ouvrière est fermement décidée à se faire respecter. Démonstration utile! En effet, parce que nous jouissons d'un gouvernement à façade républicaine, il ne faut pas nous croire à l'abri de mesures répressives aussi odieuses et criminelles que celles contre lesquelles se révolte la Hollande ouvrière. Souvenons-nous qu'il y a peu d'années on tenta de nous imposer une loi aussi scélérate, — la loi Merlin-Trarieux!

TRAVAILLEURS DES PORTS!

C'est de vous surtout, de votre actif et énergique appui que va dépendre le succès du boycottage de la Hollande capitaliste.

Dès maintenant, par solidarité avec nos frères des Pays-Bas, refusez de travailler au chargement ou au déchargement des navires en partance pour la Hollande ou en provenance de ce pays.

Que ces vaisseaux restent dans les ports immobilisés, boycottés impitoyablement!

Par cette mise à l'index catégorique et consciente vous aiderez puissamment au triomphe de nos camarades néerlandais!

AUX ORGANISATIONS OUVRIERES!

Outre l'appui matériel que les travailleurs des ports de France vont donner au prolétariat de Hollande, il est indispensable que tous, nous les aidions de notre appui pécuniaire.

Nous faisons donc appel à toutes les organisations corporatives : Fédérations, Bourses du travail, Unions de Syndicats, Syndicats, afin que, rapidement, se collectent des fonds qui nous seront transmis et que nous ferons parvenir en Hollande.

Ces fonds seront surtout des munitions de guerre! Ils sont nécessaires, moins pour distribuer des miches de pain aux grévistes que pour faire face aux besoins de la lutte. En une bataille aussi grandiose que celle où sont engagés les travailleurs hollandais, il faut de l'argent pour lancer des manifestes, des journaux, pour envoyer des délégués aux points nécessaires, etc.

Souscrivez donc, camarades! Souscrivez vite!

CAMARADES,

Prouvons que, par-dessus les frontières, les travailleurs de tous pays sont unis! Prouvons que la solidarité prolétarienne n'est pas un vain mot!

Prouvons aux capitalistes et aux gouvernants que nous avons conscience de nos intérêts! Prouvons que nous sommes aptes à conquérir notre émancipation!

Vive la Grève générale!

LE COMITE CONFEDERAL.

.
Nous avons, au fur et à mesure de leur déroulement, narré les phases de la lutte que soutiennent, depuis deux mois, les travailleurs de Hollande contre le gouvernement.

Un moment, on a pu croire que ce dernier, se rendant à l'évidence, allait abandonner son projet de *loi scélérate*. Il n'en était rien ! Ce n'était qu'une manœuvre jésuitique de plus pour tenter de démoraliser la classe ouvrière et, après avoir usé sa patience, pouvoir lui imposer, sans danger, un régime d'état de siège et d'esclavage.

Puis, le gouvernement était obligé de ruser pour une autre raison : il n'était pas sûr de sa majorité parlementaire. Non pas que, même parmi les libéraux, il y en ait quantité qui fussent, par principe, opposés à la *loi scélérate* ; seulement, ils la trouvaient trop brutale — non quant au fond, — mais dans la forme.

Pour satisfaire ces bourgeois méticuleux, le gouvernement a enveloppé son projet criminel d'un vernis d'hypocrisie et grâce à cette habileté, il a réalisé le *bloc* des intérêts bourgeois.

Les unions ouvrières de Hollande vont donc combattre pour leur existence et il est de l'intérêt des unions de tous les pays de les assister dans toute la mesure possible.

Ce qu'il va falloir faire, c'est :

- 1o. *Empêcher l'embarquement des jaunes pour la Hollande ;*
- 2o. *Organiser, dans les ports de tous les pays, le boycottage de tous les navires en provenance de Hollande et que auront été chargés par des jaunes ;*
- 3o. *Si la grève continue, on devra se préoccuper de procurer un appui pécuniaire suffisant pour que les travailleurs hollandais soient en situation de tenir ferme.*

Ce dernier point indique qu'une somme considérable sera nécessaire chaque semaine. Mais cette question relève directement du secrétariat international des Fédérations nationales d'Europe (qui a été fondé l'an dernier à Stuttgart) et qui aura probablement à organiser cette aide pécuniaire.

Dès maintenant, toutes les unions ouvrières sont invitées à se tenir prêtes pour l'action indiquée ci-dessus.

La tentative de réaction hollandaise est un nouvel exemple des manœuvres concertées contre les Syndicats, — manœuvres dont l'Angleterre a récemment subi les atteintes.

Veillons ! Il faut que les Hollandais soient victorieux ! Et il ne faut pas, par l'indifférence et le manque de solidarité des travailleurs de tous pays, que nos camarades hollandais aient contre eux la moindre chance de défaite !

Pour le Conseil central,

Le Secrétaire : E. CHAMBERS.

SOUSCRIPTIONS POUR LA HOLLANDE.

CAMARADES,

Nous ne reviendrons pas sur la nécessité et l'urgence qu'il y a

à se solidariser avec nos camarades de Hollande. Nous nous bornerons à insister pour que, le plus rapidement possible, nous soient adressées les souscriptions.

Il y a urgence pour deux motifs. D'abord, parce que nos amis de Hollande ont un pressant besoin de munitions de guerre.

Ensuite, parce que, dans les circonstances actuelles, on comprendra que nous ne puissions pas faire connaître publiquement, l'adresse à laquelle doivent être adressées les souscriptions, — et ce, **pour éviter qu'elles ne soient volées par le gouvernement Hollandais.**

Nous engageons donc les camarades et les organisations à nous faire parvenir, en toute hâte, leurs souscriptions que nous nous chargeons, ensuite, de transmettre à nos amis de Hollande.

Pour le Comité de la Grève Générale, — *Le trésorier*: A. LÉVY.

Morning Post,
London,
7 April.

. . . It is just possible, if no solution is found, that Holland may be on the verge of serious industrial warfare. There is a nascent Socialism in that country which it may be found necessary to suppress at the outset. The grave matter is that not only are most of the collateral trades affected by the strike, but that others may come out in sympathy. As was the case in Italy last year, the Government is making the best of the situation by calling in the aid of the troops, and it is hoped that the trains may be run with some approach to regularity.

**The New-York
Herald,**
Parijs,
7 April.

. . . The strike is largely due to the attitude of the Chamber during the recent discussion and adoption of the strike laws. The speeches of DR. KUYPER especially embittered the workingmen. The laws were regarded by the latter as inimical to the trade unions. I understand that the British unions have promised to send the Dutch strikers £ 8.000 weekly.

From interviews with various officials, I learn that the Government intends to put down rigorously any signs of disorder. As the Government, moreover, refuses to repeal the objectionable laws, and the leaders of the strike say that their repeal is the only means to a settlement, it now looks as though the strike will last indefinitely.

L'Etoile Belge,
Brussel,
8 April.

Mais si d'une part les ouvriers ont été prévenus à la première heure, les autorités ont, d'autre part, pris avec une célérité qui fait l'objet ici de l'admiration de tous, des mesures d'ordre très rigoureuses.

Le télégraphe a été mis à contribution pendant toute la matinée et les soldats qui avaient reçu l'autorisation de partir quelques heures en congé ont été rappelés d'urgence. Ce soir tout le monde est au poste.

. . . Bien que le nombre des trains en circulation soit fort restreint,

il ne faut pas croire que les compartiments soient encombrés: ne se mettent en route que ceux qui ne peuvent faire autrement. Le Hollandais est un peu craintif par tempérament et il est si enraciné dans ses habitudes de tranquillité qu'il redoute, dirait-on, l'appareil militaire qui depuis 24 heures protège toutes les gares du pays. Ses mœurs pacifiques répugnent à toutes les secousses de ces temps derniers et il ne faut pas être d'une bien grande perspicacité pour prédire que si les électeurs néerlandais étaient, à l'heure actuelle, consultés sur la situation, ils ne seraient pas loin de supplier le gouvernement de se montrer ferme et énergique dans la résistance.

Le projet de loi tendant à réprimer les abus des grèves de chemin de fer a été du reste amendé et il est appuyé à l'heure présente par les libéraux de la seconde Chambre et par presque toute la presse hollandaise. La loi KUYPER sera donc votée aujourd'hui soir ou demain.

Les grévistes sont calmes.

Je me suis rendu ce matin aux abords des gares. Le calme règne partout, et c'est à peine si quelques groupes stationnent devant la gare centrale et devant la gare du Weesperpoort. Sur les murs des deux bâtiments on a affiché des appels aux remplaçants; on les lit sans émettre la moindre opinion. Peut-être le peu d'animation a-t-il pour cause la pluie qui tombe à grosses gouttes et le vent qui souffle avec rage? Toujours est-il que les grévistes ne se montrent guère.

Quel contraste avec les habitudes et les traditions des mouvements grévistes belges! Pas de cortèges d'ouvriers exhibant sur des cartels leurs revendications, trimballant par les rues précédés de clairons comme à Gand; pas de cafés encombrés comme à Liège et pas de manifestations bruyantes comme dans le Borinage. L'aspect est tout autre ici et l'on se demande où se cachent les 15 ou 20,000 grévistes d'Amsterdam et sa banlieue.

Aux abords de la gare centrale il n'y a pas même de curieux à part une turbulente marmaille échappée des impasses populeuses et des carrefours équivoques qui avoisinent le port.

Nouveau
Précurseur,
Antwerpen,
8 Avril

Jusqu'ici, les discussions parlementaires en Hollande avaient toujours été empreintes de cortoisie. Or, voici que la Chambre des représentants vient de rompre violemment ces traditions, en instaurant les mœurs parlementaires en honneur en Autriche-Hongrie et en Belgique. Samedi dernier, pour la première fois, un orateur a été sifflé!! Ce petit incident qui passerait inaperçu chez vous, a soulevé ici des protestations invraisemblables! Le „Nieuws van den Dag" l'appelle un fait déplorable, qu'il faut profondément regretter et exprime l'espoir que pareil manque de convenances ne

se reproduira plus dans l'hémicycle néerlandais! Tout est relatif, n'est-il pas vrai?

Le Peuple.
Brussel,
8 April.

Cette grève montrait qu'il était possible, au prolétariat organisé, d'arrêter brusquement toute la vie économique d'une nation. Empêcher les relations rapides et suivies entre les centres actifs du pays, mettre une entrave efficace au transport régulier des denrées et des produits de toute nature, c'est tarir la source même des bénéfices du commerce et de l'industrie, c'est frapper au cœur la société capitaliste.

Il importait de mater les travailleurs.

M. le ministre KUYPER, ancien démocrate chrétien, chef d'un Cabinet chrétien, où cléricaux et protestants se coudoient, rédigea et proposa aux Chambres le projet de loi origine et cause du conflit actuel.

Maintenant les hostilités sont ouvertes et dès à présent le gouvernement chrétien de Hollande, imitant le ministère catholique belge, lance ses gendarmes contre les grévistes et dispose des fils du peuple pour réduire celui-ci à la soumission.

La grève dure depuis vingt-quatre heures et déjà les brutalités policières ont fait de pitoyables victimes.

La victoire restera-t-elle à la démocratie ouvrière? Le droit sera-t-il, cette fois, triomphant? La force de la brutalité, de l'argent, du mensonge et de la corruption, reculera-t-elle devant la justice? Nul ne pourrait le dire, ni le prévoir en ce moment!

Le Soir, Brus-
sel, 8 April.

. . . N'attendez pas de moi cependant que je prenne parti dans cette affaire, qui ne passionne que ma curiosité de sociologue. Voulez-vous mon sentiment, là, bien sincère? Eh bien! j'admire ces Hollandais qui font preuve d'une telle puissance de caractère; car j'y reconnais les facultés qui les ont si bien servis dans le passé, et qui en ont fait un petit peuple si grand dans l'Histoire.

Je les admire, parce qu'ils ne parlent guère et agissent beaucoup. J'admire cette discipline avec laquelle les syndicats de diverses corporations obéissent au mot d'ordre de leurs chefs. Tous les jours, c'est ici ou là un corps de métier qui abandonne le travail; c'est un atelier qui est déserté pour obtenir une augmentation de salaire; c'est un patron qui est dénoncé par les journaux du parti comme affamant ses ouvriers.

. . . Dans une réunion des ouvriers des chemins de fer, le président du syndicat, Oudegeest, a affirmé qu'il avait la certitude qu'avant longtemps commencerait, pour les ouvriers des chemins de fer, une ère de prospérité comme ils n'en avaient jamais connue.

Ce n'était pas une de ces affirmations étourdies de meeting, de ces folles et chimériques promesses de politiciens, de ces forfanteries d'énergumènes; non! Oudegeest ne parle pas à la légère: il est Hollandais, et tout ce qu'il dit ne vient qu'après mûre réflexion.

Voilà des faits caractéristiques dont on ne trouverait pas d'exemples chez nous ni en France. Nous sommes, sinon de sang, sûrement d'éducation latine, et nous nous bornons aux discours.

Les chefs du parti ouvrier hollandais ont moins parlé et fait moins parler d'eux. Leur vanité ne s'est pas crue satisfaite à lire leurs noms et leurs discours dans les journaux, avec leur photographie reproduite à la clef. Pas de cabotinage chez eux. Ils sont sincères. Ils savent ce qu'ils veulent, ils l'obtiendront. Non parce qu'ils sont d'une trempe supérieure à leurs adversaires puisqu'ils appartiennent à la même race, mais parce qu'ils ont la supériorité numérique, et qu'ils sont capables d'en tirer profit.

De pareils phénomènes sociaux ne se peuvent produire que chez des races exceptionnelles comme la hollandaise, où le vieux sang frison mélangé au saxon rend l'homme apte à une longue résistance tant morale que physique.

Un mathématicien, donc un ignorant qui ne voit aucune différence entre un être humaine et un chiffre, regrettait pour les Belges qu'ils eussent fait la Révolution de 1830. Ils devaient finir, selon lui, par dominer, écraser les Hollandais, puisqu'ils seraient aujourd'hui 7 millions contre 5 millions. Comme si le nombre avait jamais fait la supériorité! Malheureux! si nous avions continué de faire ménage — mauvais ménage sans nul doute — avec les Hollandais, cette âme belge dont nous sommes si fiers, bien que je ne la trouve pas du tout intéressante, n'existerait plus depuis longtemps: elle aurait été absorbée, réduite à néant.

L'Aurore, Parijs, . . . „Nous tenons à assurer les ouvriers hollandais, actuellement en lutte contre une tentative que nous nous permettons de qualifier de monstrueuse, que, au cas où un gouvernement mal avisé persisterait, contrairement aux conseils de tous les hommes éclairés de Hollande, à faire voter des mesures attentatoires au droit, ou voudrait couvrir une retraite forcée en faisant adopter d'autres mesures analogues, ils pourraient compter sur le concours moral et sur les sympathies actives de toute la France intellectuelle et de toute l'Europe civilisée.”

C'est ainsi que se sont exprimés nos amis français, qui ont bien voulu rédiger cette lettre *aux ouvriers hollandais*, laquelle, publiée par tous les journaux néerlandais, a eu un si grand retentissement dans notre pays.

The New-York Herald, Parijs, . . . The strike is a political one and people are ill either for or against the Government. Nobody is disinterested. The Government surely deserves praise for the measures taken.

The international trains are running as usual, and the Postmaster-General also deserves praise.

The situation is such that either Government or workmen will be defeated. If the latter are victorious then a revolution will break

out, and all parties in the Chamber therefore agree to support DR. KUYPER.

Le Petit Bleu,
Brussel,
9 April.

. . . Bien que la cause des grévistes soit défendable, le droit à la grève devant être détruit en fait par la nouvelle législation contre laquelle ils luttent, une capitulation immédiate serait de leur part la solution la plus sage; car on ne voit pas à quel résultat leur obstination aboutirait.

De plus en plus nombreux sont les ouvriers des railways qui reprennent le travail dès à présent, enlevant au mouvement toute espèce d'unanimité. Le Syndicat ouvrier avait sans doute escompté, pour les premiers jours de la crise, l'effet de quelques graves accidents de chemin de fer, du moment où les railways étaient conduits par les mains inexpérimentées d'une brigade organisée par le gouvernement. Cet espoir a été déçu, et il faut rendre aux autorités cette justice que le service des communications, privé du concours d'une bonne partie de son personnel régulier, fonctionne dans l'ensemble de façon admirable.

J'ai interrogé des grévistes et leur ai demandé s'ils comptaient, pour dénouer la situation, sur un recours à la force, à la violence. Ils répondent négativement. Ils sont hommes d'ordre: l'effusion de sang leur inspire une louable répugnance. Ils songent à étendre la grève à tous les métiers imaginables et à toute la superficie du territoire. Mais à supposer qu'ils y réussissent partiellement, le mouvement aura perdu en force ce qu'il aura gagné en étendue. On peut se demander, dans ces conditions, sur quoi ils peuvent compter pour empêcher la réalisation des projets de loi de KUYPER.

Chose bizarre cependant, beaucoup d'entre eux semblent garder une tranquille confiance dans l'issue de cette lutte inégale. Et ils conservent leur attitude flegmatique et sereine, se promenant dans les quartiers populaires, les mains dans les poches, en causant avec calme, fumant la pipe sur le seuil de leurs maisons, ou se livrant dans les cabarets à d'interminables parties de billard. Dans les rues, un gamin siffle çà et là une voiture de boulanger allant porter du pain aux hôtels, sous l'escorte des troupes; mais de celles-ci, on voit, d'ailleurs, très peu. Les soldats sont dissimulés dans les monuments publics, d'où absence de toute occasion de heurts sanglants. Quel contraste entre cette sage prudence et le déploiement de force auquel nous assistions à Bruxelles lors de la grève d'avril 1902! . . . Seul, l'aspect des gares, où n'ont accès, de par une consigne rigoureuse, que les voyageurs, est curieux: les salles d'attente sont converties en chambrées pour les militaires chargés de protéger les trains; les salles de bagages en écuries pour les chevaux de la cavalerie. A part cela, et à part le calme sinistre du port, où, le lock-out aidant, le chômage est complet, la physionomie générale d'Amsterdam est tout à fait paisible; on ne se douterait pas que demain la population pourrait être privée de

farine, de pain, de gaz ou de pétrole, des incidents de l'espèce étant toujours possibles encore, bien que l'avortement de la grève reste infiniment probable.

Un côté intéressant: Les seuls des grévistes vraiment peu passionnés sont les juifs, qui, dans la grève, constituent un élément numérique très considérable. Dans le quartier juif, on cause et on gesticule avec animation dans les rues étroites pleines de vieilles aux profils asiatiques . . .

La Gironde, . . . Nous n'avons aucune tendresse pour le ministère Kuypers, qui est un ministère de réaction et qui représente au gouvernement le parti des anti-révolutionnaires, c'est-à-dire des hommes hostiles aux grands principes de 1789. Mais ces employés et ces ouvriers appartiennent à un service public. Le service des chemins de fer est d'intérêt national, et la nation fait à ces ouvriers et à ces employés des avantages en échange desquels ils sont tenus à l'observation de certains devoirs. Voilà ce que nous ne saurions oublier.

Il faut donc reconnaître que le ministère KUYPER montre en cette circonstance qu'il a conscience des grands intérêts dont il a la charge. Les ouvriers contre lesquels il lutte n'ont en vue que la satisfaction de leurs intérêts privés. Quant à leurs devoirs, ils n'en ont cure. M. Kuypers les leur rappelle, et comme il n'obtient rien d'eux, il les prévient qu'il va limiter à leur intention l'usage du droit de grève, qu'il le leur refusera même absolument, sous peine d'amendes et d'emprisonnement. Tel est l'objet des projets de loi en question et contre lesquels s'insurgent les ouvriers et les agents des chemins de fer en proclamant la grève générale. Tout cela pourrait encore n'être rien si les grévistes montrent qu'ils ont le respect de la liberté du travail chez les autres. Mais déjà quelques échauffourées se sont produites entre grévistes et non grévistes qui provoquent les appréhensions . . .

Le Journal des . . . Et la conclusion, c'est qu'il faut rester calmes, pour déjouer les espérances de la bourgeoisie, „qui voudrait bien se baigner dans le sang du peuple”.
Débats, Paris,
9 April.

Cette façon de prêcher la tranquillité ne manque jamais son effet: on l'a bien vu à Amsterdam, où deux femmes d'ouvriers, l'un syndiqué, l'autre non syndiqué, se disputent au sujet de leurs maris. Naturellement, le non syndiqué n'était qu'un intrigant, un plat valet. Après tous ces arguments, la femme du syndiqué qui venait, selon l'habitude, de chercher de l'eau chaude pour faire son café, jette son pot à la figure de celle dont le mari voulait travailler. On l'a portée à l'hôpital échaudée. Et peut-être plus d'un, se rappelant cette histoire, se laissera-t-il aller à marcher avec les grévistes, quoique ce ne fût pas son sentiment.

The Providence
Daily Journal,
Providence,
9 April.

. . . The interruption of traffic and the general boycott on trade must therefore be viewed in the light of means taken to compass the Government's humiliation and defeat. And viewed in that light this uprising of the Dutch workingmen becomes distinctly the most widely important and momentous of all the movements of similar external appearance that are now at the front of the world's current affairs.

.
. . . Of course the unionists of Holland, desperately urged on by their leaders, have been vehemently denouncing this proposed legislation ever since the Ministry brought it forward. But the Government's representatives have remained firm so far, and Premier Kuyper's defiant and extremely irritating speech of last week on the subject finds its answer in this week's strike. The political aspect of the matter is plain. The Government, having gone as far as it has, cannot easily retreat now under the serious assault upon it. Its very preservation may be said to be dependent on its determination to persist in its programme. The international aspect of the situation is also plainly apparent. The Dutch Government may reasonably expect aid from other nations, if it be needed, but in the present delicate adjustment of the political balance in Europe no one Government, we may be sure, will be permitted to interfere of its own volition and thus get the Dutch Government into its debt. This has already been promptly foreshadowed by the frank and open disfavor with which the German offer of assistance was viewed in England, France and Italy. Very likely means will be found for stopping the present march of events short of the extremity to which it is moving; but the developments close at hand are pregnant with possibilities.

The Times,
London,
9 April.

. . . The general strike in Holland, since it bars the avenues of traffic along which large quantities of German exports pass daily, is followed with the closest attention here. There are, however, no complaints, and no one seems to doubt that the Dutch Government will ultimately prove to be master in its own house. The Prussian Railway Administration announces that goods traffic with Holland is temporarily suspended, and that the Netherlands Government cannot guarantee regularity in the passenger traffic. Up to the present the Prussian Administration has not adopted any special measures in view of the Dutch strike. Arrangements, however, have been made in order that, if necessary, the Dutch frontier lines should at certain points where they run over German territory be worked by German railway men. If the difficulties in connexion with the through traffic continue, the Prussian railways, in order to prevent congestion at the frontier, will not accept goods for transmission to Holland. If the situation becomes worse, through tickets to Holland will not be issued. There has already

been a great falling off in the amount of coal forwarded to the Dutch frontier.

As some Dutch journals have apparently hinted at the possibility that Dutch trains might be worked by German officials, it is stated here on good authority that Germany has no intention of interfering directly in the proceedings on the other side of the frontier.

The Conservative Press of Berlin finds in the troubles in Holland a text ready to its hand for a homily on the dangers of Social Democracy. The moral is drawn that the German elector must beware at the coming elections of increasing the strength of a party capable of engineering social disturbances on a large scale. The *Berliner Neueste Nachrichten* advises the Moderate Radicals, who, as the elections draw near, are inclined to coquet with the Social Democrats, to look before they leap. The Taff Vale decision is quoted with approval as an instance of the limits which ought to be imposed on the power of organized labour. The *Post* says sarcastically that the Dutch railway-men need not expect much support from German Social Democrats, whose party funds will be required for electioneering purposes at home.

A different note is struck by the *Frankfurter Leitung*, which thinks that Dr. KUYPER, the Dutch Minister-President, has made a mistake in pressing the Strikes Bill on the Dutch nation. He has provoked the workmen to fight for what they consider to be their rights, and, although they will very probably be beaten, the difficulty will be scotched, not killed. Large masses of men cannot permanently be kept down by repressive measures. Germany has repealed her Socialist Law, and the attempt to reintroduce it in the form of the „Penal Servitude” Bill proved a failure. Much can be done to eliminate bitterness from social disputes by the establishment of arbitration Courts and similar institutions, but absolutely nothing can be effected by repression. Pressure generates counter-pressure, and one fine day Holland will wake to find herself once more in dire distress. The Radical Frankfurt organ cannot refrain from pointing out that the Strikes Bill is Clerical in its sympathies.

Le Patriote,
Brussel,
10 April.

Fleurs de neutralité. — Le „neutre”, toujours plein de tendresse pour les socialistes et les anarchistes, devait à ses habitudes de prendre dans le conflit qui désole actuellement la Hollande, le parti des fauteurs de troubles.

Pour lui, les leaders socialistes qui ont déchaîné la grève chez nos voisins du Nord „sont sincères”.

Il n’y a pas de cabotinage chez eux, ajoute-t-il. Ils savent ce qu’ils veulent, ils l’obtiendront.

Et d’autre part, le „Neutre” semble désolé en constatant que si les ouvriers s’entêtent dans la grève, „M. KUYPER, le chef du gouvernement ne s’entête pas moins dans des projets de répression.”

Le „Neutre” considère donc la répression des délits comme inutile et le maintien de l'ordre comme superflu?

Quelle leçon le „Neutre” reçoit de l'„Indépendance”, journal anticatholique, que, parlant des événements de Hollande dit :

Le fond de l'opposition des chefs anarchistes et socialistes ne réside pas dans les peines édictées contre le personnel qui se met en grève. On voudrait le faire croire, mais personne n'est dupe de cette manœuvre. Tout le mouvement contre les projets en question est dirigé spécialement contre cette partie de la loi qui frappe les meneurs et les instigateurs des coalitions criminelles. Ces gens comprennent fort bien qu'ils risquent de perdre toute leur influence sur les ouvriers et c'est pourquoi ils essayent de convaincre les naïfs que la loi est dirigée contre le droit de grève et contre la libre action des fédérations ouvrières.

Il est certain que la loi sera votée PRESQUE A L'UNANIMITE, à part, naturellement, les députés socialistes.

Dans le peuple, l'opinion qui, au début, était favorable aux grévistes, commence à se tourner contre les meneurs qu'on accuse d'exagérer la situation uniquement pour atteindre leur but politique.

Le „Neutre” met sur le même pied les perturbateurs et le gouvernement. Entr'eux, il est „neutre”. Etrange „neutralité”!

Que serait donc le „Neutre” s'il... ne l'était pas?

L'Eclair, Parijs,
10 Avril.

... Mon interlocuteur avait raison. Cette fameuse grève des ouvriers communaux n'était qu'un bluff. J'ai pu m'en rendre compte aussi bien pendant la journée que ce soir. C'est à peine si certaines particularités dans la physionomie de la ville dénotaient la grève.

Bien qu'il y ait des milliers d'ouvriers qui chôment, on n'en rencontre guère dans les rues. Les promeneurs, qui par n'importe quel temps, sont très nombreux à Amsterdam, arpentent flegmatiquement les artères principales, sous l'inutile protection de patrouilles de gardes civiques et d'agents.

De temps à autre passent des camions du chemin de fer, à l'arrière desquels a pris place un agent de police. Les charrettes des boulangers, qui semblent ici de petits cercueils roulants, sont gardées par un soldat couché sur le „couvercle”, y faisant des prodiges d'équilibre. Mais on s'habitue vite à tout ici, et c'est à peine si l'on se retourne encore vers ces véhicules, sur lesquels sont juchés des soldats. On a ici un respect exemplaire de l'autorité et ce respect provient peut-être de ce que les pouvoirs publics prennent toutes leurs mesures d'ordre de façon calme et méthodique. Jamais de fièvre, jamais d'exagération, tout est „deftig”, c'est-à-dire honorable, empreint du souci de ne pas sortir du „comme il faut”.

Le Journal des
ébats, Parijs,
10 April.

. . . Ces orateurs ne se cachent pas d'ailleurs de poursuivre un but politique. A Rotterdam, le conseiller municipal, Spikman l'a déclaré sans détour. Ce que nous faisons aujourd'hui n'a d'autre but que d'exercer une pression à la fois sur le ministère et sur la Chambre. Quand les lois de tyrannie auront été repoussées, alors nous commencerons la lutte économique. On voit que cela promet de beaux jours. Les meneurs ont été désappointés de voir que cette fois les trains de voyageurs n'avaient pas été suspendus; mais, à les en croire, cela ne tardera guère. Quand la grève aura été étendue à tous les points du pays, ce sera nécessairement la fin de tous les services. Pour atteindre ce résultat, il suffit de tenir huit jours; dans ce délai, peut-être avant, M. KUYPER se sera rendu.

En attendant, ils s'efforcent d'entraîner dans le mouvement le plus grand nombre de corporations possible, en leur affirmant qu'elles sont aussi menacées par les lois nouvelles. On parle à la Haye d'une grève des ouvriers du service des eaux et du gaz. A Rotterdam, des ouvriers du bâtiment. On engage les employés du tramway à se joindre au mouvement quand l'heure sera venue. Jusque-là, il faut être calme. Ce qui n'empêche pas qu'à Zaandam, on empêche un bateau porteur de sucre, pour une fabrique, de débarquer sa cargaison. A Ymuiden, le poisson pourrit sur place et c'est, pour une seule journée, une perte de 25,000 florins. A Rotterdam, une charrette chargée de vin est attaquée par les grévistes près du bateau, et la police ne réussit pas à préserver des coups ceux qui la conduisent. Les pertes s'accumulent, les bateaux sont dirigés sur Anvers ou sur Embden: de quoi se réjouissent fort les meneurs; car, disent-ils, la chose ne pourra pas durer, les bourgeois et le gouvernement se rendront à merci. Ces excitations ne tombent pas dans l'oreille de sourds, et on en a vu les effets à Amsterdam où les fils télégraphiques ont été coupés à la Muiderpoort, en sorte que pendant quelques heures les communications ont été interrompues avec l'Allemagne. Il est vrai que les grévistes se passent maintenant du télégraphe: leur comité dispose de 25 automobiles pour porter ses ordres aux différentes sections.

Le gouvernement n'en manque pas non plus; des offres lui ont été faites de toutes parts par des particuliers, et selon toute vraisemblance c'est une automobile qui portera cette lettre jusqu'à la frontière, les trains étant arrêtés à la tombée de la nuit pour cause de sécurité et pour ne pas excéder le personnel. . . .

Le Petit Bleu de
Paris, Parijs,
10 April.

. . . Il n'y aurait donc qu'un parti à prendre, qui serait de reprendre le travail en s'avouant vaincus. Ce serait certainement, dès avant qu'il s'impose comme une nécessité absolue, le parti le plus sage. Mais ce n'est pas une raison pour qu'on l'adopte. Et pourtant, où veut-on, où peut-on en venir, dans les conditions où la lutte est engagée, en présence d'autorités dès à présent sûres

de la victoire de compagnies qui s'appuient sur le gouvernement et sur la troupe?

Ce sont des raisonnements que se font, des questions que se posent tous les grévistes qui ont conservé un peu de sang-froid et de bon sens; mais là comme partout en pareilles circonstances, le sang-froid et le bon sens sont dominés par l'exaltation et l'imagination.

SYMPTÔMES DE DÉTENTE.

Il est d'ailleurs incontestable que le nombre des ouvriers qui reprennent le travail, sûrs qu'ils sont de la protection de la troupe, augmente de jour en jour. Les grévistes avaient compté sur la probabilité d'accidents qui auraient terrorisé la population; mais ces accidents, probables en effet avec des nouveaux venus inexpérimentés, ne se sont pas produits, grâce au bon choix du personnel de remplacement.

La Petite
Gironde,
Bordeaux,
10 April.

. . . A cette heure, on discute à la Chambre. Les socialistes, pour retarder le vote qui doit armer le gouvernement contre les tentatives révolutionnaires, se disposent sans doute à présenter amendements sur amendements. Les Hollandais ont très spécialement le goût de ces chinoiseries. J'ai quelque idée que, pour en finir, le gouvernement proposera le vote des articles en bloc. Quoi qu'il en soit, la partie est désormais égale, car la ministère a pris ses mesures. Que vous apprendra le télégraphe demain? L'avortement de cette grève, ou quelque événement plus grave? Je ne le saurais dire. Ici on s'attend à tout. Le Nord met du temps à bouger, mais quand il se met en branle, c'est sérieux. Il est certain, en tous cas, que ces troubles marquent un changement d'orientation dans l'histoire de la Hollande. **Comme en Belgique, les libéraux en paieront tous les frais. La politique va désormais osciller entre l'extrême droite cléricale et l'extrême gauche.** Or, la droite tient le manche à cette heure. Elle le tiendra encore longtemps. Le socialisme lui aura rendu ce bon service d'affermir sa situation.

Par contre, il aura joué à Amsterdam ce mauvais tour de porter atteinte à la prospérité de son port au profit de celui d'Anvers. Et ce sera le plus clair des bénéfices retirés de cette aventure.

La Perseverenza,
Milaan,
10 April.

. . . In Olanda il Governo e la rappresentanza della nazione mostrano d'intendere il loro dovere e di volerlo adempiere e la loro condotta può servire d'esempio ad altri stati. Ma se è reato lo sciopero nei servizi pubblici, non si vede perchè deva essere un diritto nelle imprese private. E' una suriosa giurisprudenza quella che identifica la libertà del lavoro colla libertà di sciopero. Ciascuno è libero d'offrire o negare l'opera sua a prezzo, di ritirarla quando non voglia più prestarla, ma l'abbandono improvviso, concertato, in massima del lavoro per estorcere concessioni od imporre condizioni colla coazione è un

abuso della libertà a danno della proprietà, del capitale i quali non hanno modo di difendersi. Si dice che lo sciopero è il solo mezzo per gli operai di migliorare le loro condizioni. E' una comoda teoria, la quale in realtà è la giustificazione della violenza. Nè si vede perchè se non è lecito applicarla ai servizi pubblici, deva esser lecito applicarla ad ogni altro caso, come se la vita sociale non fosse uno scambio di servizi tra gli individui che costituiscono il pubblico e la nazione. Evidentemente una dolorosa esperienza dimostra che le legislazioni in materia di relazioni tra capitale e lavoro abbisognano di complementi, se non si vuole che nella loro lotta feroce quei due indispensabili fattori di ricchezza abbiano a riportare ferite mortali.

Le Bien Public. Les sections ayant terminé leur examen, la commission des Gent, 11 April. Rapporteurs se réunit et déposa son rapport le 18 mars, sous une forme sobre et claire. Toutes les critiques et les observations auxquelles les mesures proposées avaient donné lieu dans les sections étaient minutieusement exposées. C'est un résumé, un compendium ordonné de tout ce qui avait paru depuis quelques semaines dans les journaux.

Il résultait de ce rapport que la grande majorité des membres de la Chambre était prête à appuyer le ministère et à voter les projets, sauf quelques modifications. Les principales critiques des opposants se résumaient dans l'inopportunité des mesures prises, la sévérité des peines, l'élasticité des termes, la nécessité de régler tout d'abord la situation du personnel des chemins de fer avant d'édicter des mesures pénales, etc.

* * *

Plusieurs de ces critiques étaient fort justes et on peut dire que le projet modifié du gouvernement en a tenu largement compte. La réponse du gouvernement fut publiée le 28 mars. Les lignes essentielles du projet étaient les mêmes que celles de l'ancien, mais le texte primitif était adouci et précisé.

Le nouveau projet fut accueilli avec faveur par la plupart des groupes de la Chambre. Les libéraux ont déclaré s'y rallier et quelques *Vrijzinnige Demokraten* lui sont également sympathiques. Désormais le Gouvernement pouvait compter sur l'appui de plusieurs groupes de l'opposition.

.....
Pourquoi les socialistes veulent-ils empêcher coûte que coûte le vote des projets de loi? A les entendre, parce que les dispositions pénales auront pour effet d'enrayer ou de briser la force des organisations syndicales et de rendre pratiquement la grève impossible.

Si, disent-ils, dans le contrat imposé par les patrons aux ouvriers, qui sont économiquement les plus faibles et n'ont que la grève pour se soustraire à la dictature capitaliste, se trouve inscrite l'obligation d'un préavis d'une durée assez longue dont l'observation

est garantie par des sanctions pénales, en réalité le droit de grève est amputé, parce que le patron pourra toujours dans les délais prévus, trouver des ouvriers qui consentiront à remplacer les grévistes.

Ce sont ces remplaçants, ces *Onderkruipers*, que la li veut favoriser au détriment des ouvriers syndiqués (il faut sous-entendre: nos syndicats). Et lorsqu'à la Chambre, on a objecté à Troelstra, l'exemple des *Trade-Unions* anglaises qui toutes admettent le préavis, il a répondu que les conditions ouvrières des deux pays étaient trop différentes pour souffrir la comparaison.

En réalité, ce qui est au fond des revendications des socialistes hollandais, c'est la question du (lisez: de leur) syndicat obligatoire et celle du contrat collectif. Il est clair que le projet de Kuyper ne restreint en aucune façon le développement normal et régulier des syndicats. Il a pour objet de garantir la liberté des personnes contre les atteintes injustes et les faits abusifs de pression.

Les syndicats catholiques et protestants ne se sentent nullement gênés par la nouvelle loi; au contraire ils y applaudissent parce qu'ils y voient une garantie que dans leurs efforts pour poursuivre à leur manière l'amélioration de leur condition matérielle et sociale, ils ne pourront pas être molestés impunément.

Il est probable que l'abandon de la grève y sera décidé, car on est convaincu que le gouvernement sera en état de promulguer les nouvelles lois dès vendredi soir ou samedi matin, et des peines sévères seraient dès lors immédiatement applicables aux grévistes et surtout à leurs chefs.

Partout, on paraît convaincu que la grève a reçu son coup de grâce. S'il en est ainsi, ce dénouement constituera un grave échec pour Domela Nieuwenhuis et pour les socialistes révolutionnaires, qui ont lancé les ouvriers dans cette pénible aventure.

Les grèves politiques ne peuvent qu'aboutir à la désorganisation du syndicat, à un fiasco et aussi au renforcement du parti qui se sera montré énergique dans le maintien de l'ordre.

Le Peuple,
Brussel,
11 April.

Que le mouvement actuel soit à la veille d'échouer, il serait puéril de le dénier. Les lois ont été votées à la Chambre, et le Sénat, pressé d'en finir avant les fêtes de Pâques, va compléter et sanctionner l'œuvre néfaste de M. KUYPER.

Cette précipitation procède d'une très habile tactique du gouvernement. Si la discussion des lois traînait en longueur, l'action gréviste, qui allait croissante depuis jeudi matin, pouvait à coup sûr faire impression et peut-être faire réfléchir une grande partie de la majorité du Parlement. M. Kuyper, malgré la brusquerie de ses gestes politiques, est trop avisé pour laisser à ses adversaires le temps de donner la plénitude de leur

effort. Cette brusquerie, cette décision volontaire a subjugué la bourgeoisie libérale et cléricale; maître de cette force, le chef du gouvernement chrétien s'est décidé à agir sur-le-champ.

Dans quelques heures, les lois étant approuvées par le Parlement et signées par la reine, l'opposition ouvrière sera désorientée. Elle portera ses coups dans le vide et son action n'aura plus de but. Car il faudrait une révolution violente pour jeter bas des lois votées à une telle majorité et personne, pas même les anarchistes, qui, fait caractéristique, n'ont cessé de prêcher le calme, ne songe à cette éventualité.

Les ouvriers néerlandais sont trop conscients pour s'offrir en victimes à une sanglante répression.

Dès lors que peut-il bien rester à faire pour le comité de la résistance? Persister dans l'attitude actuelle, c'est s'engager dans une voie sans issue et s'exposer à voir les ouvriers, après plusieurs jours ou semaines d'une lutte héroïque, mais désespérée, abandonner un à un les syndicats ouvriers. Ce serait la débandade.

Tandis qu'une retraite honorable, rassemblant tous les combattants valides, n'altérerait en rien la dignité des organisateurs de la lutte et permettrait d'apprécier, sans trop d'amertume, les causes de la défaite.

Ces causes, nous ne voulons pas les discuter en ce moment, où il est trop facile de porter des jugements sur les hommes que l'on croit vaincus. Mais après cette lutte commune, quand viendra l'heure de fixer les responsabilités, nous n'aurons aucune peine à démontrer que l'attitude du parti social-démocrate, pleinement conscient de ses responsabilités, des forces réelles de la classe ouvrière et de celles des partis bourgeois fut, du commencement à la fin de cette mémorable lutte, logiquement raisonnée et servit fidèlement la cause du prolétariat néerlandais.

L'Européen,
Paris,
11 Avril.

. . . Je ne suis pas loin de penser que les socialistes parlementaires, le parti socialiste organisé, partageât au fond cette même opinion. Mais il avait tant vanté l'organisation des syndicats ouvriers, il avait tellement proclamé la suprématie du travailleur sur tout autre être humain, qu'il lui était impossible de se dégager. Seulement il n'avait pas prévu que dans le mouvement syndical le parti socialiste révolutionnaire et le parti anarchiste idéaliste, auraient tant d'influence. Ce sont ces deux partis qui mènent le mouvement ouvrier. M. Domela Nieuwenhuis, le Dr. Gorter et Mme. Roland Holst sont en ce moment les véritables chefs. M. Troelstra et ses partisans peuvent faire leur propre apologie dans leurs journaux et au Parlement, ils ne sont plus les entraîneurs mais les entraînés. Toutefois le caractère hollandais ne disparaît pas dans cette tourmente. Le mouvement tout en étant d'un révolutionnarisme aigu, reste jusqu'à présent calme et pacifique dans ses formes.

Les Temps Nou-
veaux, Parijs,
11-17 April.

... Là-dessus, les bourgeois, ayant à leur ordre l'Etat et le gouvernement représentatif, décidèrent de prendre leurs mesures. L'exemple, leur avait été déjà donné par l'Italie, où une loi, faisant du travail sur les chemins de fer *un service public de l'Etat*, déclarait que toute grève sur les chemins de fer serait désormais un crime, une révolte.

En effet, cette loi prenait les arrangements nécessaires pour qu'en cas de grève, les grévistes *ouvriers* fussent remplacés sur-le-champ par des *soldats*. Autrement dit, dès qu'une grève éclate sur un chemin de fer, on appelle sous les drapeaux — non pas telle ou telle classe de l'armée: on appelle Jean — ouvrier sur tel chemin de fer, Pierre — machiniste sur telle locomotive, Paul — portefaix à telle station, et ainsi de suite. Bref, puisque la grande majorité des ouvriers qui travaillent sur les chemins de fer, appartiennent à une classe quelconque de l'armée et de ses réserves, ils sont appelés au service militaire. Equipés en soldats, numérotés, appartenant à telle ou telle compagnie et tel bataillon, ils seront désormais *déserteurs* et passeront devant un *conseil de guerre* s'ils se refusent à travailler sur la ligne pour engraisser tel patron.

... Ainsi donc, en Hollande, un peu sous la pression de l'Allemagne qui menaçait sous main d'intervenir en cas d'arrêt des transports, les bourgeois proposèrent d'imiter l'Italie. Un certain docteur KUYPER proposa donc une loi d'après laquelle:

1o. On ferait une enquête parlementaire;

2o. Entre temps, et pour commencer, on mettrait au budget de la guerre une provision pour que, en cas de grève, ceux de la milice qui connaissent le travail des chemins de fer pussent être envoyés immédiatement sur place pour faire marcher *quelques* trains (*quelques* trains pour commencer, et *tous* les trains ensuite). Autrement dit, l'ouvrier n'est plus un homme libre qui débat ses prix et ses conditions de travail avec une compagnie d'exploiteurs. Il leur est livré par l'Etat en servage, pour *travail obligatoire*, tout comme les forçats sont livrés en Russie à des compagnies d'orpailleurs.

... Travaillleurs de toutes les nations, travailleurs de tous les partis, votre cœur a dû bouillir en lisant ces projets indignes des bourgeois conjurés.

Il est temps, bien temps, que vous vous souleviez contre ces crapules qui se donnent la vie grasse et vivent de vos sueurs, de votre sang, du sang de vos enfants.

Faites cause commune avec les grévistes de Hollande. Ce sont vos frères et — ils ne sont pas des avachis; ils savent marcher de l'avant.

PIERRE KROPOTKINE.

L'Indépendance

Belge, Brussel,

12 April.

Avions-nous raison d'affirmer que les éléments révolutionnaires et anarchistes dominent dans l'agitation gréviste aux Pays-Bas? Ce qui s'est passé hier le confirme pleinement. Ainsi que nous

l'avons annoncé, le comité de défense n'a plus osé prendre la responsabilité de la situation après le vote des projets antigrévistés par la Seconde Chambre et il a conseillé la reprise du travail. A peine cette décision a-t-elle été connue qu'un grand nombre de chômeurs ont protesté avec la dernière énergie. Au cours d'une réunion très tumultueuse, un nouveau comité de défense a été constitué et celui-ci a proclamé la continuation de la grève. Par combien d'hommes sera-t-il suivi? On n'en sait rien, mais quand on réfléchit que l'ancien comité de défense, désigné par tous les syndicats, n'avait pu obtenir une grève vraiment générale, il va de soi que le nouveau comité obtiendra des résultats beaucoup plus médiocres encore. Les organisateurs de ce mouvement gréviste n'ont même pas pu donner à leur débâcle l'apparence d'une retraite plus ou moins honorable et les tiraillements qui se produisent actuellement prouvent combien les socialistes néerlandais manquent encore de discipline.

Nous comprenons parfaitement la colère des malheureux qui ont cessé le travail sur l'assurance donnée par le comité qu'on ferait reculer le gouvernement; nous comprenons parfaitement qu'ils s'indignent en présence de la retraite humiliante qu'on leur impose, à eux qui étaient résolus à une lutte énergique et qui avaient tout sacrifié à une cause qu'ils croient juste. Les malheureuses dupes reconnaissent maintenant leur erreur et, abandonnés par le comité de défense, abandonnés par les compagnies dont ils ont trompé la confiance, ces travailleurs s'exaspèrent, prêtent l'oreille à tous les conseils de violence. Les anarchistes ont saisi l'occasion pour prendre seuls la direction du mouvement et supplanter ainsi les socialistes. Ce sont eux qui préconisent la résistance quand même; ce sont eux qui veulent transformer le mouvement en agitation politique, provoquer l'émeute qui seule peut servir leurs vues criminelles. La grande majorité des ouvriers comprendront maintenant dans quelle terrible aventure on veut les entraîner et ils sauront déjouer les projets de M. Domela Nieuwenhuis et ses amis.

Au reste, le gouvernement est armé à l'heure présente pour réprimer toute tentative de ce genre. Les sections de la Première Chambre ont reconnu à l'unanimité le caractère urgent des projets de loi votés par la Seconde Chambre et elles ont rendu hommage à l'attitude du gouvernement. On peut en conclure que les projets seront votés aujourd'hui et que dès lundi les lois seront promulguées. Une fois là, le gouvernement aura directement prise sur les meneurs et il n'est pas d'agitation révolutionnaire qui tiendra devant le devoir absolu de l'autorité de maintenir l'ordre et d'assurer la paix publique. La constitution du nouveau comité de défense, la résolution de continuer la grève, tout cela ne constitue que la dernière convulsion d'une campagne où la mauvaise foi a dominé dès le début.

Le cabinet KUYPER a fait tout son devoir dans ces circonstances

difficiles et les éléments libéraux ont fait le leur en lui facilitant sa tâche.

DEUX SITUATIONS.

Journal de Bruxelles,
12 April.

La grève „générale” de Hollande finit en lamentable fiasco. Tel est le fait d'actualité, et il est utile que nous nous y arrêtions un instant.

Les malheureux ignorants ou prévenus qui achètent les feuilles socialistes ont pu croire, depuis quinze jours, que les socialistes hollandais allaient tout renverser, y compris le gouvernement, les compagnies de chemins de fer et la bourgeoisie capitaliste. Car le „Peuple”, notamment, n'a cessé de prédire tous les événements, et, comme toujours, bon nombre de pauvres diables ont cru que c'était arrivé. Et aujourd'hui? Le contraire éclate aux yeux de tous. La grève est tombée d'elle-même et la fameuse montagne collectiviste a accouché d'un vulgaire rat rouge qui se sauve prudemment dans le fromage des comités. Car, de même que les ouvriers n'avaient pas décidé le chômage et s'y résignaient sous la poussée des agitateurs, de même le conseil général enjoint aux grévistes de reprendre immédiatement le travail. En huit jours de temps, sans savoir pourquoi, sans qu'on prenne la peine de les consulter ou de leur donner des raisons quelconques, les travailleurs hollandais, de toutes les professions, entendent les meneurs crier blanc et noir avec une désinvolture sans pareille.

Franchement, les gens sceptiques doivent sourire. Où sont les grands combats dont parlait le „Peuple”, les luttes héroïques qu'il annonçait, la poussée du prolétariat, la gigantesque revendication des masses? Brrr!... Tout cela a disparu devant le bon sens, la raison, le calme traditionnel de nos voisins des Pays-Bas. Le grrrand, l'immense — Lekeu mettrait trois „m” à ce mot —, le mondial parti rouge reste en déconfiture morale très prononcée.

Les Hollandais n'ont, du reste, fait que suivre l'exemple des Belges. L'année dernière également, les dirigeants de notre parti socialiste nous avaient déclaré la guerre et prédit la révolution. Il a suffi d'un gouvernement fort, appuyé sur l'immense majorité du pays, pour mater, en quelques semaines, nos adversaires, d'abord arrogants, puis très prudents. Pourquoi? Parce qu'on a agi vite et bien. Un mouvement n'est possible que si on la laisse traîner. La révolution hollandaise, comme la révolution belge, a été écrasée en cinq secs. L'analogie entre les deux mouvements est frappante. On dirait, au surplus, que les articles publiés l'année dernière en Belgique ont également servi à exciter, cette année, les ouvriers en Hollande. Dans l'un comme dans l'autre pays, nous trouvons les mêmes démonstrations, la même retraite. Sous ce rapport, une lettre adressée d'Amsterdam au „Peuple” est bonne à lire. Nous la citons à titre de curiosité: (voir pag. 774, 775).

Cette lettre, signée Fischer, est datée du 10 avril 1903. Peut-on

se f...icher du monde à ce point? Elle a paru, dans le même „Peuple”, en avril 1902, à peu près dans les mêmes termes, lorsqu'il y eut lieu d'expliquer la reculade des socialistes belges. Faut-il y ajouter des commentaires? Non. Nous croyons posséder actuellement une recette insecticide suffisante pour rendre désormais impuissants les microbes révolutionnaires....

Le XXe Siècle,
Brussel,
12 April.

... Les promoteurs de la grève ont donc été vaincus; et leur défaite a pris les proportions d'un désastre. Les projets de lois de coercition ont, en effet, été votés à une majorité écrasante de plus de 70 voix sur quelque cent suffrages émis. On a vu les libéraux, faisant céder leur intérêt politique immédiat aux intérêts supérieurs de la nation et de l'Etat, donner résolument leur appui à la politique d'un de leurs plus redoutables adversaires, le DR. KUYPER. En hommes qui connaissent les vrais principes de gouvernement et la nécessité, pour les partis soumis au régime parlementaire, de sauvegarder avant tout leurs traditions, ils ont préféré rendre vainqueur le chef de la coalition chrétienne que les meneurs du socialisme révolutionnaire.

... Aussi bien, nous-mêmes, catholiques, pouvons-nous trouver dans l'échec de la grève hollandaise un enseignement ou plutôt la confirmation d'un enseignement que les événements d'avril 1902 nous avaient déjà donné.

C'est que, dans des conjonctures semblables à celles que nous avons alors traversées et dont les Hollandais viennent de se tirer si heureusement, le meilleur moyen pour un gouvernement de préserver son pays des entreprises des perturbateurs socialistes, c'est de ne pas céder devant les menaces des meneurs. L'énergie froide et calme, comme celle dont le ministère catholique belge et le ministère conservateur hollandais, à un an d'intervalle, ont donné le spectacle, cette énergie est génératrice de succès, parce qu'elle donne aux hommes d'ordre que contient la nation, la confiance et le réconfort dont ils ont besoin.

... Enfin, dernière observation à faire, à propos de la grève hollandaise: **c'est les tentatives de grève générale, c'est-à-dire de chômage simultané de tous les corps de métiers d'un pays, sont vouées d'avance à l'insuccès.** On avait déjà pu tirer cette conclusion de notre grève soi-disant générale de 1902; on la peut redire avec plus de force, après la grève hollandaise; et cela devient tout à fait évident après l'échec de la grève de Rome.

Il y a deux jours, le „Peuple” disait: „La grève générale devient de plus en plus le phénomène dominant ou immanent de la vie économique contemporaine”. Pour être exact, il aurait dû commencer autrement sa phrase et dire: „Le phénomène dominant de la

vie économique moderne est l'échec de toutes les tentatives faites de grève générale."

La Petite République Socialiste, . . . Le texte primitif du „ministère chrétien" était tout simplement monstrueux: il frappait d'un emprisonnement maximum de *quatre années* la „coalition" de deux employés de chemin de fer et portait à *six années* l'emprisonnement au cas où la coalition aurait réussi. Ainsi que l'observe le journal bourgeois anglais les *Daily News*, la législation d'aucun pays civilisé n'offrait l'exemple d'une semblable rigueur contre les travailleurs. Il faut se reporter au début du siècle dernier pour voir édicter de pareilles pénalités contre les coalitions ouvrières. Cependant devant les clameurs d'indignation, le gouvernement recula, et le texte voté jeudi se contente de punir de neuf mois de prison et 300 francs d'amende la coalition des employés de chemin de fer.

Le Peuple, Le prolétariat néerlandais vient de subir une cruelle défaite. Le magnifique mouvement de solidarité des ouvriers organisés, se soulevant pour conserver à leurs camarades du chemin de fer la liberté du travail et le droit de grève, a échoué.

13 April. Le contraire eût pu étonner, car jamais une bataille économique ne fut aussi étroitement circonscrite sur le terrain de l'âpre lutte des deux classes, de force et d'influence inégales.

Autour des projets liberticides, la bourgeoisie avait fait bloc; les partis chrétiens enserraient de leurs bataillons compacts et unis le chef du gouvernement réactionnaire, Mr. KUYPER.

Le parti libéral avait pris dès le début de la crise, une attitude méprisante. Reniant ses traditions, oublieux de sa mission historique qui consiste à défendre toutes les libertés y compris celle de ne pas travailler, il n'avait eu que la basse préoccupation électorale d'être autant et plus que le parti conservateur, le parti de l'ordre, de l'ordre dans le despotisme, de l'ordre dans la spoliation du droit ouvrier.

Il n'avait pas même l'excuse du souci de la tranquillité publique, car, les événements l'ont prouvé, les travailleurs hollandais ont eu la sagesse de ne pas offrir leur poitrine en cible aux balles des soldats, et si le sang a été répandu, la victime bien innocente — un jaune — est tombée, sacrifiée aux abominables consignes d'assassinat données aux soldats par des chrétiens!

Les libéraux pouvaient conjurer de telles catastrophes, en restant tout simplement fidèles à leurs principes et en usant de leur influence à la Seconde Chambre, où ils forment une importante minorité, à la Première Chambre où ils ont conservé la majorité, pour faire échec aux projets gouvernementaux.

Ils se sont, au contraire, à part quelques radicaux, fait les serviteurs et les complices de la politique réactionnaire de Mr. KUYPER. Qu'ils en portent la responsabilité.

Ainsi livrée à ses seules forces la classe ouvrière n'avait pas assez de cohésion pour faire respecter ses droits. La désastreuse tactique des „libertaires” avait éloigné de l'organisation ouvrière les travailleurs timorés et les avait repoussés vers l'indifférence. De plus, les partis confessionnels, cléricaux et protestants, ont réussi, là-bas comme ici, à domestiquer les milliers d'ouvriers qu'ils tiennent en leur sujétion économique. Une armée de traîtres et de jaunes, voleurs de pain et de travail, était donc prête à supplanter ceux qui vaillamment bataillaient pour la liberté.

Abus de force chez les cléricaux, défection libérale et trahison ouvrière, voilà les causes de la défaite des libres travailleurs hollandais.

Le comité de résistance a eu la sagesse de ne pas laisser cette défaite dégénérer en débandade. Faisant l'aveu loyal des vaincus, il a rassemblé ses troupes, et si la retraite ne s'opère pas avec toute l'unanimité et la discipline souhaitables, il ne faut pas trop s'en alarmer. Prolonger une résistance désormais inutile, ainsi que le veulent certains anarchistes, c'est lutter dans le vide. Et puis il est assez naturel que ceux-là qui se sont précipités avec le plus de fougue dans la mêlée, éprouvent quelque peine à s'arrêter.

L'essentiel est que la dure leçon infligée aux ouvriers hollandais n'ait pas été trop sanglante et qu'elle permettra, pendant que la solidarité du socialisme international se manifesterait en faveur des victimes, de méditer ses enseignements.

La Gazette de
Lausanne,
Lausanne,
13 April.

. . . Ce qu'il y a peut-être de plus triste dans toute cette histoire, c'est la collection de mensonges dont les meneurs socialistes ou anarchistes se sont servis pour pousser les ouvriers à abandonner le travail. Tous, sans exception, ont misérablement menti; tous les discours qu'ils ont prononcés dans les réunions suivaient le mensonge, la calomnie, l'injure, l'excitation à la révolte. Cela promet de beaux jours à la Hollande si jamais ces gens-là deviennent les maîtres du pouvoir.

La Gazette,
Brussel,
14 April.

La bataille est perdue. La grève a subi un échec complet. Les commandements nerveux du Comité de défense n'ont été qu'à demi observés. Le calme se rétablira lentement maintenant. Le service des chemins de fer sera, après quelques jours, réorganisé. Les ouvriers communaux, à Amsterdam, reprendront le travail, mais il restera pour longtemps encore un esprit de rancune entre les ouvriers et les directions. Le travail et le capital seront séparés plus qu'avant. Que feront les directions des chemins de fer? Seront-elles généreuses et donneront-elles l'amnistie à tout le personnel?

Il faut l'espérer. Ce sera un commencement de rapprochement, nécessaire pour l'avenir.

Les résultats de cette grève risquent de retarder pour des années la législation sociale en Hollande. Le ministère cléricale est devenu

de plus en plus conservateur. Le ministre KUYPER est devenu le vassal du parti des jonkheeren et des barons.

L'organisation des ouvriers a reçu une grave atteinte. On a perdu la confiance dans les chefs. La cause de tout ça est dans la politique. Lorsque le personnel des chemins de fer, le 31 janvier, déclara lui-même la grève, tous les hommes obéirent; l'organisation était parfaite. Mais après le projet Kuyper contre les grèves, les chefs des partis politiques se sont emparés de la direction du mouvement. Dès ce moment, les ouvriers se sont divisés.

A la grande réunion du Comité de défense à Amsterdam, vendredi, on a reconnu cette faute.

Register.

REGISTER.

A.

AALBERSE, MR., over Troelstra's verantwoordelijkheid 649.
Adres tegen de Wetten, door de twintigen en anderen 282, 464.
Algem. Syn. Commissie der Ned. Herv. Kerk, woord v. verm. 326.
ALKEMA, lid van 't Comité van Verweer (voor de Vrije-Soc.) 165.
Amst. Onderw. Ver., opg. tegen den Bond van Ned. Onderw. 166.
Anarchie 50, 568.
Antwoord van Min. Kuyper op de interp.-Mees en Troelstra 348-364.
 „ van Min. De Marez Oyens op de interpellatie-Mees 364.
 „ der Regeering op de Voorl. Versl. der Tweede Kamer 434.
Arbeid, De, (soc. orgaan) over de Stakingen 726.
Arnh. Court. over het Regeeringsantwoord 449.
AULNIS DE BOUROUILL, J. D' 290.

B.

Baanbreker, De, van 18 April over de Staking 723.
Bekendmaking aan de troepen te A'dam 36.
BERG, VAN DEN, spreekt op Donderdag 29 Jan. in Planchus.
BERGANSIUS, J., Minister van Oorlog 221.
BERGH, MR. Z. v. D., steunt de oppositie tegen de Strafrechtnov. 267,
 zie verder 109.
BERGMEIJER debateert met Talma in de Hgd. Schwb. te 's Hage 190.
Beurs-vergadering der Amst. Gemeentewerklieden op 3 Febr. 102.
Blaricumsche Kolonie, manifest der, 425.

Blauwhoedenveem 6.

BOISSEVAIN, CHARLES, spreekt vertrouwen uit in de regeering 158.

„ „ over de Stakingswetten 258. Men zie verder 258, 260.

Bond van Orde, manifest van den, 325.

Bond van Veemen 6.

BREEVOORT, JOHANNA, Werkmansl. in de Ned. van 3 April 581.

BRONSVELD, DR, afkeuring van de houding der regeering 138.

Burgemeester, De, v. A'dam poogt de stak. te beëindigen 14.

C.

„Capitulatie”, artikel in 't Handelsbl. van 2 Febr. 84.

Centrum, Het, van 31 Jan. over de 1e. staking 54.

„ „ over d. aanval v. h. Hdbl. op Min. De Marez Oyens 76.

„ „ van 14 Febr., artikel over „Het Gezag” 151.

„ „ over de Stakingswetten 239.

„ „ over het Regeeringsantwoord 454.

„ „ over de 2e Staking 572.

„ „ over den afloop der Staking 728.

Circulaire aan de Vereen. van Ned. Werkg. door D. W. Stork 428.

„ van eenige R. C. heeren om fin. st. v. 't houden v. verg. 430.

Communiqué betreffende onderh. der H. IJ. S. M. en den Minister van Waterstaat 86.

Comité van Verdediging uit de besturen der Chr. Werkl. organ. 320.

Comité van Verweer, Het, 157, 311.

„ „ „ „ aan 't werk 304.

„ „ „ „ adres van 8-9 Apr. aan de H. IJ. S. M. 632.

„ „ „ „ stuk van het, waarin de redenen tot opheffing der algem. staking worden meegedeeld 675.

„ „ „ „ Verg. v. h. Landel. C. v. V., *Het Volk* hierover 717.

„ „ „ „ Verg. v. h. Landel. C. v. V., *De Nederlander* hierover 718.

„ „ „ „ Verg. v. h. Landel. C. v. V., *De Hollander* hierover 718.

Debat over de Stakingsw. in de Tw. Kamer	(1e d. 2 April)	459.
" " " " " " " "	(2e d. 3 April.)	476.
" " " " " " Tw. Kam. voortgezet op 7 Apr.		599.
Deb. op de verg. v. 't Land. Comité v. Verw. op Paasch-Zond.		677.
" " " " " " " " " " " Paasch-Maand.		687.
DEDEM, BARON VAN, en het schieten		421.
Diamantbewerkerbond, bl.		68.
Dienstweigering onder de miliciens		418.
DOES DE WILLEBOIS, VAN DER, in de 1e Kam. over Stakingsw.		656.
<i>Dok- en Veemarbeiders</i> (Vereeniging van)		6.
DOMELA NIEUWENHUIS, F., in de Vrije Socialist over de oppositie tegen de stakingswetten		264.
" " " spreekt 9 Maart in het Algem. Verkooplokaal te R'dam		338. Men zie verder 187, 315.
DOUWES, J., in den Amst. gemeenteraad		108, 109.
DRUCKER, PROF., over de Stakingswetten in de Tweede Kamer		2e debatd. 483.
" " over de Stakingsw. in de Tw. K.		4e debatd. 613. Men zie verder 251.
" " Idem Idem		5e debatd. 626.
Durgerdammers.		24, 45.

Eed, De, moet worden afgeschaft volgens Mr. Troelstra 124.
EEDEN, VAN, motie op de verg. v. 't L. C. v. V. op Paasch-
Maandag 713.
Eer, De, der eerste Staking, *Het Volk* hierover 67.
Eischen van het spoorweg-personeel op 31 Jan. 39.
„ ingewilligd door H. IJ. S. M. 39.
„ van de Transportarbeiders ingewilligd 2 Febr. 42.
ELOUT, C. K., schrijft in 't Handelsbl. v. 7 Feb. „Minister Kuyper
en de staking” 82.
ERKEL, VAN, lid van 't Comité van Verw. (voor 't N. A. S.) 165, 593.

F.

FABIUS, PROF. MR. D. P. D., 108, 109.

FLIER, DR. G. J. VAN DER, Voorzitter H. Synode 326.

G.

Gelegenheidswetten 244.

Gemeenteraadszitting van Amsterdam op 4 Febr., motie-Kruseman
vertrouwen in B. en W. 110.

Gemeentewerklieden, niet vragen, maar eischen 103.

GENESTET, DE, 261.

Gezag, Het gezag verplaatst 49.

„*Girondijnen, De*,” artikel in 't Utr. Dagbl. 290.

GOEMAN BORGESIUS, MR., verklaring in de Kamerzitting van 24
Febr. 204, 249

” ” ” voorstel om eerst de interpellaties Mees
en Troelstra te behandelen, verworpen 251.
Men zie verder 301.

GORTER, DR., over de eerste staking 69, 70, 313.

GRONDIJS, K. A., secr. van 't Chr. Werkl.verb. „Patrimonium” 321

GUNNING, DR. J. H., een der „Twintigen” 279, 281.

H.

„*Handel en Nijverheid*,” ver. van pakhuisbedienden 5.

Handelsblad, Het, over de staking der Veemarbeiders 5.

” ” over de houding der Regeering na de 1e staking 73.

” ” artikel van Mr. A. C. Visser over „de Staking
en het Ministerie” 77.

” ” artikel van Mr. Treub over „De Regeering en
de Staking” 80.

” ” artikel van C. K. Elout „Minister Kuyper en de
Staking” 82.

” ” verslag van de meeting van Gemeentewerklieden
op De Beurs 103.

” ” artikel van G. V. over de eischen en dreigemen-
ten der gemeente-werkl. 112.

- Handelsblad, Het*, over het Manifest van O. en P. 115.
- „ „ van 6 Febr. over de stakingskoorts 131.
- „ „ van 12 Febr. over de oproeping der lichten 149.
- „ „ van 17 Febr. (Ch. Boissevain) spreekt uit vertrouwen in 't beleid der Regeering 158.
- „ „ van 19 Febr. over Troelstra's rede in Bellevue 162.
- „ „ over Petter's: „De Spoorwegstaking” een waar-schuwend woord 163.
- „ „ over de Regeerings-verklaring 208.
- „ „ over ontneming van het Stakingsrecht 245.
- „ „ over de Stakingswetten 258.
- „ „ over het Regeeringsantwoord 448.
- „ „ over de rede van Troelstra op 16 Mei 735.
- „ „ over de opheffing der Staking 636.
- HASSELT, VAN, gedel. lid v. d. Raad van Admin. der H. IJ. S., weigert met de Utr. Ver. v. S. en T. te onderh. 101.
- „ „ antw. aan het C. v. W. 633.
- HAVELAAR, oud-minister, in de 1e. Kamer over de Stakingsw. 657.
- HEEMSKERK, MR., in de Tweede Kamer over de Stakingsw. 474, 622.
- Hel*”, „*In de*, vergadering van 't Landel. C. v. V. op de Paaschd. 674.
- HELSDINGEN, in de Tweede Kamer over de Stakingsw., 4e debatd. 612.
- HOEDEMAKER, orgaan van diens groep over de Stakingswetten 394.
- Hollander, De*, over de vergad. van 't Landel. Comité van Verweer op de Paaschdagen 718.
- Holl. IJ. Spoorwegmij*, de Raad van Adm. richt een schrijven aan het Comité der XX 293.
- „ „ „ Antwoord aan Oudegeest en van den Berg 632.
- HUGENHOLTZ op het station te Haarlem 34.
- „ en de miliciens 152.
- „ veroordeeld 152. Men zie verder 253, 425.
- „ Gevoelsmensch 153.
- HUIZINGA, inspecteur der Staatsspoorw. (conferentie v. d. Bond) 27.
- HUIZINGA, J., voorz. van 't Chr. Arb.-Secretariaat 321.

I.

- Jeruël*, verg. uitgeschreven door het Comité v. Verdediging 327.
- Interpellaties-Mees en Troelstra met Antwoord v. Dr. Kuyper 340.

Interpellaties-Mees en Troelstra na de stakingswetten behandelen,
Het Volk hierover 252.

ISRAELS, MR. A. LOUIS, artikel „Spelen met Vuur” in *'t Hdbl.* 73.

K.

KATER, K., Eere-voorz. Comité van verdediging 321.

Katholiek Sociaal Weekblad, Mr. Aalberse over Troelstra 649.

KAUTSKY over de algemeene werkstaking 69.

KEMP, P. H. v. D., lid Haagsche raad, 280.

KERDIJK, MR. A., voorz. Vrijz. dem. Bond, 303.

Kiesrecht en werkstakingen 62.

KLERK, D. DE., 251.

KOL, VAN, en het schieten van Baron van Dedem 423.

„ „ in de N. R. C. een onverbeterlijke praatjesmaker ge-
 noemd 424.

KOLKMAN, MR., over de stakingswetten 488.

Koningin, H. M. de, naar den Haag op 7 April 563.

KORTHALS ALTES, MR. E. J., artikel over „Het Petitonnement” tegen
 't Manifest der twintigen 286.

„ „ „ „ „ e.a. adres, aan de Tw. Kam. 288.

KUYPER, „Min. Kuyper over de Staking”, art. van C. K. Elout,
Hdbl. 7 Febr. 82.

„ „ De Regeeringsverklaring 205.

„ „ beoordeeld door Domela Nieuwenhuis 264.

„ „ antw. op de interpellaties-Mees en Troelstra 348.

„ „ dupliek op de interpellatie-Troelstra 367.

„ „ rede over de Stakingsw. in antwoord op de debatt. 514.

„ „ in de 1e Kamer over de Stakingswetten 659.

„ „ het Centrum der bourgeois 467.

„ „ Men zie verd. 47, 138, 139, 155, 158, 208, 209, 210, 259.

L.

LAAN, TER, rede op 30 Jan. in „De zeven Kerken van Rome”
 in den Haag 20.

„ „ spreekt in de wachtkamer van het station te A'dam 41.

„ „ en de transport-arbeiders 17.

N.

Nationale Federatie van Transportarbeiders 8.

„ „ „ „ Motie van 15 Jan. 10.
„Nationale protestdag tegen de tuchthuisw.”, art. in *Het Volk* van
4 Mrt. 304.

Nederlander, De, op 2 Febr. Hoofdartikel „Anarchie” 50.

- „ „ over den aanval van 't „Handelsbl.” op min. De
Marez Oyens 75.
- „ „ over het artikel „De regeering en de staking”
van Mr. Treub 82.
- „ „ verdedigt den Min. v. Waterstaat 85.
- „ „ antwoord op „Het Min. van gezag” in de N.
Crt. 91.
- „ „ antwoord aan Mr. Treub.
- „ „ over de Regeeringsverklaring 209.
- „ „ over de wijze waarop de lib. provinciale pers de
Stakingswetten bespreekt 254.
- „ „ over de oppositie tegen de Stakingswetten 263.
- „ „ van 6 Mrt., schrijven van Dr. J. Th. de Visser 319.
- „ „ over het voorloopig verslag betreffende de Sta-
kingswetten 392.
- „ „ van 10 Mrt., art. over „De Geest der Revolutie” 395.
- „ „ van 15 Mrt. over de houding van Troelstra 412.
- „ „ over het Regeeringsantwoord 453.
- „ „ over de 2e staking 571.
- „ „ van 3 Apr., Werkmanslied door Joh. Breevoort 581.
- „ „ verslag van de verg. der Chr. Werkl. op Paasch-
Maandag 670.
- „ „ over de verg. van 't Land. C. v. V. op de Paasch-
dagen 718.
- „ „ schrijven van A. v. Boeyen, ontsl. mach. S. S. M. 720.
- „ „ over de rede van Troelstra op 16 Mei 736.
- „ „ van 29 April „De anarchistische Lezing” over
de staking 738.
- „ „ van 1 Mei over Soc.-dem. eerlijkheid 727.
- „ „ van 1 Mei over Soc.-dem. moraal 729.

Nieuwe Arnhemsche Courant, De, over de eerste staking 56.

Nieuwe Arnhemsche Courant, De, (Pyttersen) wil de werkstaking tot eene wettelijke instelling verheffen 170.

„ „ „ „ over de Stakingswetten 236.

„ „ „ „ van 7 April over de 2e staking 560.

„ „ „ „ over de 2e staking 573.

Nieuwe Courant, De, van 29 Jan., bericht uit A'dam 17.

„ „ „ over den toestand op 30 Jan. 23, 24.

„ „ „ over de eerste staking 55.

„ „ „ artikel over „Capitulatie” 84.

„ „ „ artikel „Het Ministerie van gezag,” naar aanl. v. communiqué 86.

Nieuwe Courant, De, deelt inlichtingen mee, die ze ontving van Van Hasselt 99.

„ „ „ over het manifest van O. en P. 116.

„ „ „ over de Regeerings-verklaring 208.

„ „ „ over de Stakingswetten 236, 257.

„ „ „ van 18 Mrt., artikel „Tactische Kronkelingen”, bij Troelstra 413.

„ „ „ over het Regeeringsantwoord 445.

„ „ „ over het debat in de Tweede Kamer, 1e debatdag 464.

„ „ „ over het Kamerdebat inzake de Stakingswetten 533.

„ „ „ over de 2e staking 546.

„ „ „ van 6 April over approviandeering van den Haag bij de 2e staking 557.

„ „ „ over de 2e staking 565.

„ „ „ van 9 April bericht dat de staking aan de H. IJ. S. geëindigd is 585.

„ „ „ over de houding der Vrijz.-Democraten in de Tw. K. 630.

„ „ „ over het Comité van Verweer 647.

„ „ „ over de behandeling der Stakingswetten in de 1e Kamer 662.

„ „ „ van 15 April, schrijven van „misleide slachtoffers” 721.

Nieuwe Rotterd. Crt., De, telegram uit A'dam 30.

<i>Nieuwe Rotterd. Crt, De,</i>	over den toestand op 31 Jan. te R'dam	31.
„ „ „ „	over 31 Jan.	47.
„ „ „ „	verslag van de rede van Ds. Talma over de staking in de Hoogd. Schouwburg te 's Hage	185.
„ „ „ „	over de Stakingswetten	256.
„ „ „ „	verslag der vergad. in Jeruël te R'dam	327.
„ „ „ „	verslag der vergad. in 't gebouw v. d. R. K. Volksbond (sprekers Van Vliet, De Vries en Sybrandy)	332.
„ „ „ „	over „Speculeeren op een bloedblad”	420.
„ „ „ „	noemt Van Kol een onverbeterlijke praatjesmaker	424.
„ „ „ „	over het Regeeringsantwoord	447.
„ „ „ „	over het Kamerdebat inzake de Stakingswetten	533.
„ „ „ „	over de 2e staking	562.
„ „ „ „	van 6 Apr. over de 2e staking	567.
„ „ „ „	van 8 Apr. over de 2e staking	573.
„ „ „ „	van 10 April over de vergad. in 't Paleis en Plancius	594.
„ „ „ „	over beroepsstakers	648.
„ „ „ „	over de behandeling der Stakingswetten in de 1e Kamer	662.
<i>Nieuws van den Dag, Het,</i>	over de 2e staking	572.
NOLENS	over de Stakingsw. in de Tw. Kamer, 3e. debatdag	510.

O.

<i>Onderwijzers,</i>	Bond van,	164.
OOGEN, J. M. van,		43.
Open brief aan Mr. Troelstra van „Een Spoorwegbeambte”		177.
Opkomst der miliciens		155.
Oppositie tegen de Stakingswetten, De Tijd hierover		260.
„ „ „ „	De Nederlander hierover	263.
„ „ „ „	De Standaard hierover	263.
„ „ „ „	De Vrije Socialist hierover	263.
Oprichting van het Comité van Verweer		164.

Oprichting van den „Bond van Orde” 177.

Oproeping der lichten 143.

„ van het personeel der H. IJ. S. op 6 April om binnen
24 uur den arbeid te hervatten 556.

OUDEGEEST, J., 17.

„ „ EN PETTER, Manifesten 18, 41 115.

„ „ spreekt op Donderd. 29 Jan. in Plancius 19.

„ „ „Koning Oudegeest” 98 (noot).

„ „ lid van 't Comité van Verweer (voor het Spoor- en
Tramwegpersoneel) 165.

„ „ en VAN DEN BERG, schrijven aan de H. IJ. S. M. 632.

OVERSTEEG, JB. VAN, een der a.-r. sprekers 184.

Overzicht van den loop der 1e staking 44.

P.

Paleis voor Volkswijf, vergad. op 5 Maart 313.

„ „ „ vergad. op 10 April 637.

„ „ „ verg. der Chr. Werkl. op Paasch Maand. 670.

PASSTOORS, W. C. J., voorz. R. K. Volksbond 324.

„ „ „ „ spreekt over de stakingswetten 492.

Petitionnement, oproep tot algemeen, 284.

Petitionnement”, „Het, artikel in Het Volk van 8 Mrt. v. Tak 285.

„ „ „ artikel van Mr. E. J. Korthals Altes in vele
bladen, tegen 't Manifest der twintigen 286.

PETTER, F. H., EN J. OUDEGEEST, Manif. van 28 Jan. 18.

„ „ „ spreekt Donderdag 29 Jan. in Plancius 19.

PETTER'S schrijven: „De Spoorwegst., een waarschuwend woord” 162.

Plaat van Het Volk, „In den Naam van Christus” 312.

PLATTEEL, A., Voorzitter van een stormachtige vergadering 332.

Plancius, Meeting op 31 Jan. 36.

„ Rede van Mr. Mendels op 31 Jan. 37.

„ vergadering, waarop de N. V. van S. en T. personeel en
de Fed. v. Spoor-organisaties vereenigd werden 168.

PLEMP VAN DUIVELAND, MR., over het Kamerdebat 533.

POLAK, HENRI, contra Domela Nieuwenhuis 70.

„ „ en de Gemeentewerklieden 106.

„ „ als spreker voor „Ons Belang” in den nacht 5—6
Februari 135. Zie verder 151.

Propagandist", „*De*, van 20 Dec. 1902, opruiende artikelen 10.

R.

Raderwerk, Heel het raderwerk staat stil 61.

Rede van Mr. Mendels in Plancius 31 Jan. 37.

Regeering en de staking", „*De*, artikel van Mr. Treub in 't Handelsblad van 2 Febr. 80.

Regeerings-Antwoord op de Voorl. Verslagen der Tw. Kamer 434.

„	„	beoordeeld door	<i>De Tijd</i>	444.
„	„	„	„ <i>De N. Courant</i>	445.
„	„	„	„ <i>De N. Rott. Crt</i>	447.
„	„	„	„ <i>Het Handelsblad</i>	448.
„	„	„	„ <i>Het Utr. Dagbl.</i>	449.
„	„	„	„ <i>De Arnh. Court</i>	449.
„	„	„	„ <i>Het Vaderland</i>	450.
„	„	„	„ <i>De Maasbode</i>	451.
„	„	„	„ <i>De Standaard</i>	452.
„	„	„	„ <i>De Nederlander</i>	453.
„	„	„	„ <i>Het Centrum</i>	454.
„	„	„	„ <i>Het Volk</i>	455.

Regeerings-verklaring 205.

Residentiebode, *De*, over de 1e staking 55.

ROËLL, W. BARON, 86, 294.

ROLAND HOLST, MEVR., spreekt 9 Maart in het Algemeen Verkooplokaal te Rotterdam 338. Men zie verder 148, 155.

Rotterdamsche adres, *Het*, aan de Tweede Kamer 295.

Rotterd. Weekblad, *Het*, over de Regeering en de staking 726.

S.

Samenzwering, *De*, 569.

SAMSON debatteert met TA LMA in de Hoogd. Schouw. 's Hage 195.

„ debatteert met SYBRANDY in Jeruël 329.

SCHAPER over de Stakingsw. in de Tw. Kam. 2e debatdag 477.

„ „ „ „ „ „ „ „ 4e debatdag 601. Men zie verder 148, 249, 527.

„ „een smerige sloeberstreek” 618.

SIMONS, L., noemt in 't *Handelsbl.* van 24 Febr. personen die instemmen met het Manifest der Twintigen 280, 285.

Sociaal-Democraten en de staking bl. 65.

Sociaal Weekblad, Het, (MR. LIMBURG) praat de Stakers schoon van eedbreuk 170.

" " " over de Stakingswetten 231.

" " " over de tweede staking 573.

" " " over MR. TROELSTRA 649.

Solidariteit, bl. 25.

Speculeeren op een bloedbad, *Het Volk* en de *N. Rott. Crt.* hierover 420.

Spoorwegbrigade, MR. LIMBURG in *Het Soc. Weekbl.* hierover 97.

Spoorweg-organisatiën mengen zich 27 Jan. in de staking 16.

STAALMAN met MR. T. DE VRIES, de eenige antirev. die 't voor
't Comité van Verweer opnamen 317.

STAALMAN, A. P., spreekt over de stakingswetten 497, 626.

Staking voor het pers. van 't C. S. geproclameerd 26.

Staking der koetsiers op 31 Jan. 35.

Staking, eerste, beoordeeld door *De Standaard* 47.

" " " " *De Nederlander* 50.

„ „ „ „ *De Tijd* 53.

" " " " *Het Centrum* 54.

” ” ” ” *De Residentiebode 54.*

" " " " *Het Vaderland* 55.

" " " " *De Nieuwe Courant* 55.

" " " " *De Nieuwe Arnh. Court.* 56.

Staking, eerste, beoord. d. *Het Volk* 58—67.

" " " " *Het Weekbl. v d. Diamantbew. Bond*, 68.

" " " " DR. GORTER 69.

„ „ de houding der Regeering beoord. door *Handelsbl.* 73.

" " " " " " *Nederland. 75.*

[illegible]

„Staking en het Ministerie” van MR. A. C. VISSER, *Hanbelsblad*
6 Febr. 77.

Staking, tweede, op 6 April 546.

Staking, tweede, beoord. door *De N. Arnh. Court.* van 7 Apr. 560.

„ „ „ „ *De N. Rott. Courant* 562.
 „ „ „ „ *Het Volk* 564.
 „ „ „ „ *De N. Courant* 565.
 „ „ „ „ *Het Handelsblad* 566.
 „ „ „ „ *De N. Rott. Crt.* van 6 April 567.
 „ „ „ „ *De Tijd* 568.
 „ „ „ „ *De Standaard*: „De Samenzw.” 569.
 „ „ „ „ „ „ „De Conspiratie” 570.
 „ „ „ „ *De Nederlander* 571.
 „ „ „ „ *Het Utrechtsch Dagblad* 572.
 „ „ „ „ *Het Centrum* 572.
 „ „ „ „ *Het Nieuws van den Dag* 572.
 „ „ „ „ *De N. Arnh. Courant* 573.
 „ „ „ „ *Het Sociaal Weekblad* 573.
 „ „ „ „ *De N. Rott. Courant* van 8 Apr. 574.
 „ „ „ „ *Het Volk* van 7 April 576.
 „ „ „ „ *Het Volk* van 582.

„ algemeene, geproclameerd door 't Comité van Verweer 584.

„ aan de *H. IJ. S.* geëindigd, *De Nieuwe Crt.* hierover 585.

Staking geëindigd”, „De, art. in *Het Volk* van 10 April 586.

Staking, einde der 667.

Stakingsrecht, ontneming van, *Het Handelsblad* hierov. 245.

„ „ „ „ *Het Utrechtsch Dagbl.* hierov. 245.

Stakingswetten, *Het Handelsblad* hierov. 258.

„ *De Nieuwe Court.* hierov. 259.
 „ voorloopig verslag van de Comm. van Rapp. 386.
 „ debat in de Tweede Kamer 459.
 „ TROELSTRA hierov. in de Tw. Kam. 1e debatd. 466.
 „ HEEMSKERK hierover in de Tw. Kam., 1e debatd. 474.
 „ DS. TALMA Idem 2e „ 480.
 „ PROF. DRUCKER Idem Idem 483.
 „ DR. DE VISSER Idem Idem 486.
 „ KOLKMAN Idem Idem 488.
 „ RINK Idem Idem 492.
 „ PASSTOORS Idem Idem 492.
 „ STAALMAN Idem Idem 497.
 „ PROF. V. D. VLUGT Idem 3e debatd. 498.

Stakingswetten, VAN DER ZWAAG	Idem	Idem	510
„ MELCHERS	Idem	Idem	510.
„ NOLENS	Idem	Idem	510.
„ DE SAVORNIN LOHMAN	Idem	Idem	510.
„ MIN. KUYPER	Idem	Idem	514.
„ <i>Het Vaderland</i> over het Kamerdeb. hierover,			532.
„ <i>De N. Rott. Crt.</i>	Idem	Idem	532.
„ <i>De N. Crt.</i>	Idem	Idem	533.
„ <i>Het Volk</i>	Idem	Idem	534.
„ „	Idem	Idem	536.
„ MIN. LOEFF hierover in de Tw. Kam., 4e dag			600.
„ SCHAPER	Idem	Idem	601.
„ LOHMAN, MEES e. a. zien van 't debat af. 4e dag			604.
„ TROELSTRA hierover in de Tw. Kam., 4e dag			604.
„ HELSDINGEN	Idem	Idem	610.
„ PROF. DRUCKER	Idem	Idem	613.
„ motie-SCHAPER	Idem	5e dag	616.
„ voorstel-LOHMAN	Idem	Idem	616.
„ rumoer	Idem	Idem	617.
„ art. 1 der Strafrechnov. aangenomen		5e dag	620.
„ TROELSTRA over 't aannemen van art. 1 in de Tweede Kamer, 6e dag			624.
„ MELCHERS over 't aannemen van art. 1 in de Tweede Kamer, 6e dag			626.
„ Strafrechnov. aangenomen met 81 t. 14 stemm.			629.
„ spoorwegbrig. aangen. met 86 tegen 6 stemm.			630.
„ spoorwegenquête aangenomen zonder hoofdelijke stemming			630.
„ in de Eerste Kamer			652.
„ debat in de Eerste Kamer op 11 April			656.
„ VAN DER DOES DE WILLEBOIS in de 1e Kamer hierover			656.
„ HAVELAAR	in de 1e Kamer	hierover	657.
„ VLIELANDER HEIN	Idem	Idem	657.
„ Minister LOEFF	Idem	Idem	658.
„ „ KUYPER	Idem	Idem	659.
„ , aangenomen in de Eerste Kamer			662.
„ in de Eerste Kamer, de <i>N. Rott. Crt.</i> hierov.			662.

- Stakingswetten in de Eerste Kamer, de *N. Court.* hierover 662.
- Standaard, die*, van 2 Febr., hoofdartikel „Een coup d'état” 47.
- „ „ art. „Wat had de Min. van W. kunnen doen?” 93.
- „ „ van 9 Febr. art. „Christelijke werklieden” 171.
- „ „ art. over „Actie onder de Chr. werklieden” 197.
- „ „ over de Stakingswetten 241.
- „ „ over de oppositie tegen de Stakingswetten 263.
- „ „ over het Manifest der Twintigen 281.
- „ „ over de interpellatie-Troelstra 314.
- „ „ van 9 Maart, artikel „Solidair” 397.
- „ „ „ 21 „ „ „Vakorganisatie” 398.
- „ „ „ 23 „ „ „Niet ernstig” 401.
- „ „ „ 23 „ „ „Het gevaar” 405.
- „ „ „ 16 „ „ „De liberalen afgedaan?” 407.
- „ „ over het Regeeringsantwoord 452.
- „ „ van v. 2 Apr. waarschuwt t. valsche gerusth. 538.
- „ „ „ „ 3 „ toornst tegen de opruiing v. *Het Volk* 541
- „ „ over de 2e staking 569, 570.
- „ „ over het *Comité van Verweer* 647, 649.
- „ „ van 5 Mei over de „Slachtoffers” 722.
- „ „ artikel over „De Samenzwering en de Openbare School” 731.
- Stemmen voor Waarheid en Vrede, De*, over de houding der Regeering bij 1e staking 138.
- STORK, D. W., circulaire aan de *Vereen. van Ned. Werkgevers* 428.
- SYBRANDY, MR. J. G., spreekt in Jeruël te Rotterdam, waar de zaal door politie ontruimd wordt 327.
- Sympathie uit het Buitenland volgens *Het Volk* 417.

T.

- TAK, L., Staken is oorlog 151.
- „ „ over stremming in het verkeer 247.
- „ „ in *Het Volk* van 8 Mrt, artikel over het „Petitionnement” 285
- TALMA, DS. A. S., over de Spoorwegstaking, in de Hoogduitsche Schouwburgzaal te 's Hage 185.
- „ „ spreekt 2 Mrt. te Delft 337.
- „ „ over de Stakingswetten in de Tweede Kamer, 2e debatdag 480, zie verder 471.

Telegram van de Verg. der *Fed. van transp. arb.* 23 Jan. aan
Z.Exc. den Min. v. Justitie. 14.

Tijd, De, van 31 Jan. over de 1e staking 53.

- " " hoofdartikel „Het Schrikbewind” op 10 Febr. 125.
- " " van 12, 13 en 18 Febr., art. over „Christ. Sociale Actie” 183.
- " " over de Regeerings-verklaring 209.
- " " " " Stakingswetten 239.
- " " " " Oppositie tegen de Stakingswetten 260.
- " " van 18 Mrt. over 't samengaan van socialisten met anarchisten 410.
- " " over de stemming te Alkmaar 419.
- " " over het Regeeringsantwoord 444, 451.
- " " over de 2e Staking 568.
- " " van 9 April meldt het fiasco der Spoorwegstaking 585.

Tivoli, verg. der *Ned. ver. v. spoor- en tramwegp.* op 10 Febr. 121.

TREUB, MR., „De regeering en de Staking”, art. in 't *Handelsblad*
van 2 Febr. 80.

" " Antwoord aan *De Nederlander* 95.

" " in debat met MR. MENDELS te Zaandam 4 Febr. „over
de rechtspositie der gemeentewerkl. 111.

" " als spreker voor „Ons Belang” in den nacht 5—6 Febr. 135.

TROELSTRA, MR., rede in Tivoli op 10 Febr. 122.

" " over Hugenholtz 153.

" " over de oproeping der lichten in Bellevue 18
Febr. 158, 160.

" " maakt stemming voor de oprichting van 't Comité
van Verweer 160.

" " verkondigt in Bellevue 18 Febr. voor 't eerst zijn
twee-beloftenleer 162.

" " artikel „Een staatsgreep” in *Het Volk* van 22
Febr. 167.

" " Open brief aan, 178.

" " interpellatie in de 2e Kamerzitting van 24 Febr.
inzake werkstakingen 342.

" " *de Nederlander* over zijn Interpellatie 344.

" " *de Standaard* " " " 344.

" " repliek op 't antwoord van MIN. KUYPER op
zijne interpellatie. 367.

- TROELSTRA, MR., zijn houding, *De Nederlander* van 15 Maart hierover 412.
- „ „ zijn houding, *de N. Crt.* van 18 Maart. hierov. 413.
- „ „ „ „ MEVR. ROLAND HOLST hierover 415.
- „ „ in de Tweede K. over de Stakingswetten 459, 466.
- „ „ tegenover Passtoors 493.
- „ „ over de Stakingsw. in de Tw. K. 4e debatd. 604, 613.
- „ „ „een schurkenstreek” 617.
- „ „ motie van orde 621.
- „ „ „ „ „ „ „ „ 6e debatd. 624.
- „ „ op de Verg. van 't Landel. Comité van Verweer op Paasch-Maandag. 691.
- „ „ rede op 16 Mei, waarin hij zijne houding goedpraat. 735.

U.

Ultimatum der gemeentewerklieden. 133.

Unie, Adres der Liberale, 296, 572.

Utrechtsch Dagblad, Het, neemt het voor den Min. v. W. op. 98.

- „ „ „ geeft een plan de campagne. 120.
- „ „ „ over de Regeerings-verklaring 210.
- „ „ „ „ ontneming van het Stakingsrecht 245.
- „ „ „ van 1 Mrt. (PROF. DR. LOUTER) verdedigt de Strafrechnovelle 268.
- „ „ „ van 11 Mrt. (PROF. V. D. WIJCK) „ de Strafrechnovelle 273.
- „ „ „ artikel „De Girondijnen” 290.
- „ „ „ over het Regeeringsantwoord 449.
- „ „ „ over de 2e Staking 572.
- „ „ „ van 10 April over het *Comité v. Verweer* 646.

V.

- Vaderland, Het*, over de eerste staking 55.
- „ „ over de Stakings-, vrijheids-, of worgwetten 234.
- „ „ over de Stakingswetten 257.
- „ „ over het Regeeringsantwoord 450.
- „ „ over het Kamerdebat inzake de Stakingswetten 532.
- VALCKENIER KIPS, MR. J. 123.
- VEEGENS, MR. J. D., op de Ned. Juristen-Vereeniging 141, 267.
- Vereen. van Werkg. op Scheepvaartgebied, De*, haar antwoord 14.
- Vergadering van ± 2000 Veemarbeiders (13 Jan.) 9.
- „ van 15 Jan. der Nat. Fed. van Transportarb. in d'Geelvink te A'dam 11.
- „ van Stakers in 't Paleis voor Volksvljijt 14.
- „ op 30 Jan. in „De zeven Kerken van Rome” in den Haag 20.
- „ van de *Ned. Ver. van Spoor- en Tramwegpersoneel* in Tivoli 121.
- „ in het Paleis voor Volksvljijt in den nacht van 5—6 April, waarin de 2e staking werd geproclameerd 546.
- „ in het Paleis voor Volksvljijt op 9 April 589.
- „ in Plancius, van de Gemeentewerklieden.
- „ op 10 April in 't Paleis voor Volksvljijt.
- „ der Chr. Werklieden op Paasch-Maandag te A'dam 670.
- „ van het *Land. Com. van Verweer* op Paasch-Zond. 674.
- „ „ „ „ „ „ „ „ Paasch-Maandag 687.
- VISSER, PROF. MR. A. C., in de *N. Rott. Crt.* van 6 Febr. over „De Staking en het Ministerie” 77.
- „ „ „ „ „ bestreden door de Nederlander 91, 203.
- „ „ „ „ „ antwoordt niet, 96.
- VISSER, DR. J. TH. DE, roept in *De Nederlander* van 6 Mrt. sprekers op voor Chr. Werkl.ver. 319.
- „ „ „ „ „ in de Tweede Kamer over de Stakingswetten, 2e debatdag 486.
- VLIEGEN, W. H. lid van 't Comité van Verweer (voor de S. D. A. P.) 165, 305.
- VLIELANDER HEIN, in de 1e Kamer over de Stakingswetten 657.

VLIET JR., P. VAN, voorz. van 'tWerk. verb. „Patrimonium”, spreekt in den Haag 332.

VLUGT, PROF. V. D., in de Tweede Kamer over de Stakingswetten, 3e debatdag 498.

Het Volk over de eerste staking 58—67.

„ „ over de eer der eerste staking 67.

„ „ veroordeelt de staking der gemeentewerklieden 111.

„ „ van 7 Febr. noemt *Handelsbl.* en *N. Crt.* enz. revolutie-stokers 117.

„ „ over de oproeping der lichten 149.

„ „ van 17 Febr., schrijven van PETTER en OUDEGEEST over „De aanslag op het Stakingsrecht” 159.

„ „ van 22 Febr., artikel „Een Staatsgreep” 167.

„ „ van 27 Febr., over de „Stakings-, vrijheids-, of worgwetten” 227.

„ „ van 26 Febr., artikel „Een Schurkenstreek” over 't besluit der Tweede Kamer om de interpellaties-Mees en Troelstra later te behandelen 252.

„ „ van 8 Maart, artikel „Het Petitionnement” van L. TAK 285.

„ „ van 4 Maart, artikel „Nationale protestdag tegen de Tuchthuiswet” 304

„ „ van 6 Maart noemt de namen der sprekers voor Zondag 8 Maart 305.

„ „ van 5 Maart, advertentie betreffende de plaat „In den Naam van Christus” 312.

„ „ van 24 Maart beschuldigt de Regeering van speculeeren op een werkstaking 420.

„ „ over het Regeeringsantwoord 455.

„ „ over het Kamerdebat inzake de Stakingswetten 534.

„ „ van 6 April over de Vergad. in het Paleis voor Volksvlijt 547.

„ „ artikel over de 2e staking: „De Staking begonnen” 550.

„ „ van 6 April bevat allerlei berichten omtrent de 2e staking 552.

„ „ over de Tweede Staking 564, 576.

„ „ De Staking geëindigd 586.

„ „ van 9 Apr. over het manifest tot algem. werkstaking 588.

- Het Volk* van 10 April over de algem. werkstaking 596.
 „ „ van 10 April meldt, dat 't *Comité van Verweer* de algem. werkstaking had opgeheven 598.
 „ „ van 10 April, over de opheffing der algem. werkstaking 634.
 „ „ artikel „Kruisigt hem!” 637.
 „ „ over de vergad. van 't *Landel. C. v. V.* op de Paaschdagen 716.
Volksdagblad Het, van 13 Jan. opruiende artikelen, 10.
 „ „ over het *Comité van Verweer* 651.
Volksstrijd, De, Schapers orgaan, over de verkiezing voor de Prov. Staten in Groningen 419.
 Voorloopig Verslag betreffende de Stakingswetten 386.
 „ „ „ „ „ „ *de Nederlander*
 hierover 392.
 VRIES, MR. S. DE, lid Tweede Kamer, 184, 333, 421.
 VRIES, MR. T. DE, met STAALMAN de eenige antir. die het voor 't Comité van Verweer opnamen 317.
Vrije Socialist De, over de oppositie tegen de Stakingswetten 263.
Vrijz. Democr. Bond, adres aan de Tweede Kamer 301.
 VUYK, L. J. C., commissaris van politie te R'dam, op de vergad. in Jeruël 331.

W.

- Weekblad van het Recht, Het*, 9 Febr. over strafbaar stellen van stakingen van publ.-rechtel. aard 141.
Weekblad van den Diamantbewerkerbond, Het, over de 1e staking 68.
Werkgevers op scheepvaartgebied Vereen. van 8.
Werkgevers-Vereeniging, De, antwoord aan de *Nat. Fed. v. transp.-arb.* 11.
 WESTERWOUDT, MR. F. Th. 86.
 WESSELS, A. C., opruiend artikel in 't *Volksdagbl.* van 13 Jan. 10.
 „ lid van 't *Comité van Verweer* (voor de federatie van arb. in het Watertransport) 165. Zie verder 104.
 Wetsontwerpen, de drie, 213.
 „ gewijzigd 439.

- Wetten, Stakings-, Vrijheids- of Worgwetten, *Het Volk* hierover 227.
- „ „ „ „ *De Zutfensche Crt.* hierover 229.
- „ „ „ „ *Het Sociaal Weekbl.* hierover 231.
- „ „ „ „ *Het Vaderland* hierover 234.
- „ „ „ „ *De N. Arnh. Crt.* hierover 235.
- „ „ „ „ *De N. Rott. Court.* hierover 236.
- „ „ „ „ *De Nieuwe Court.* hierover 236.
- „ „ „ „ *Het Centrum* hierover 239.
- „ „ „ „ *De Tijd* hierover 239.
- „ „ „ „ *De Standaard* hierover 241.
- WIELENGA, DS, 2e spreker in Jeruël te R'dam, kon niet meer aan 't woord komen 332.
- WIJCK, PROF. V. D., *Utrechtsch Dagbl.* 11 Mrt. verdedigt de Strafrechnovelle 273.
- WILDE, H. DE, een der a.-r. sprekers 184, 319.
- WISSE, DS. G., „ „ „ „ 184.

Z.

- ZEYDNER, H., Pred., te 's Grav. een Girondijn 281.
- Zutfensche Courant*, De, (MR. H. GOEMAN BORGESIUŠ) betreurt tactische fouten van PETTER en OUDEGEEST 170.
- „ „ „ „ over de Stakings-, vrijheids- of worgw. 229.
- ZUTPHEN, JAN VAN, 71.
- ZWAAG, V. D., over de Stakingswetten in de Tweede Kamer, 510, 630.

Inhoud van het Tweede Deel.

Agitatie in en buiten het Parlement.

(12 MAART—6 APRIL).

	Blz.
Het Voorloopig Verslag	385
De Christelijke Pers over de Beweging.	393
In een lastig Parket	410
Antwoord der Regeering	434
De Pers over het Regeerings-Antwoord.	444
De eerste Dag van het Debät	459
De tweede Dag van het Debat.	476
De derde Dag van het Debat	498
„Sluit de Gelederen!”	536

De April-Beweging.

(6—13 APRIL).

De Nieuwe Aanslag.	545
De Pers over de Staking.	564
De April-Staking.	576

Op het Binnenhof	599
De Algemeene Werkstaking opgeheven	632
In de Eerste Kamer	652

Het Naspel.

Het Einde der Staking.	667
„In de Hel”	674
Sprokkelingen	717

Bijlage.

De Buitenlandsche Pers	745
----------------------------------	-----

Register.

Personen- en Zaakregister	785
-------------------------------------	-----
